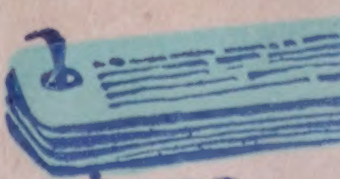
SOUTHERN LANGUAGES BOOK TRUST

ರೂ. 2·75

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ

ಎಂ. ಮರಿಯಪ್ಪ ಭಟ್ಟ

ಭಾರತೀ ಪ್ರಕಾಶನ :: ಮೈಸೂರು

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ

ಎಂ. ಮರಿಯಪ್ಪ ಭಟ್ಟ, ಎಂ.ಎ., ಎಲ್.ಟಿ.
ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ಭಾರತೀ ಪ್ರಕಾಶನ
ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಪುರಂ : : ಮೈಸೂರು

SAMKSHIPTA KANNADA SAHITYA CHARITR

(*A Short History of Kannada Literature*)

(Original in Kannada)

By

Prof. M. MARIAPPA BHAT

(*Professor of Kannada, University of Madras*)

First Edition October 1960
Copies: 5000

PUBLISHED UNDER THE AUSPICES OF
THE SOUTHERN LANGUAGES BOOK TRUST
KANNADA : 45

Price: Rs. 2·75

Copyright Owned and Published by:

BHARATHI PRAKASANA
KRISHNAMURTHIPURAM, MYSORE

Printed by G. H. RAMA RAO
Mysore Printing and Publishing House, Mysore

ಆಮುಖ

ಸಾಧಾರಣ ಜನತೆಗೆ ರುಚಿಸಲೂ ಬೇಕು, ನಿಜವಾಗಿ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವಂಥದೂ ಆಗಬೇಕು, ಇಂಥ ಪುಸ್ತಕಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಆದ ಅನುಭವ ದಿಂದದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ತಮ್ಮ ಎರಡನೆಯ ಪುಸ್ತಕ ಗುಚ್ಛ ವನ್ನುದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಟಿಸಲಿದಾರೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಗುಂಪಿನ ಓದು ಗರ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ದಾರೆ. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಜೀವನದ ನಾನಾ ಮುಖಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸುವ ಪುಸ್ತಕ ಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿದಾರೆ. ಭಾರತದ ನಾಯಕಮಣಿಗಳ ಜೀವನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗ್ರಂಥ ಗಳೂ ಇವೆ. ದೇಶದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ, ಜನತೆಯ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ, ದೇಶದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಡೆದಾಡಿದ ಆ ನಾಯಕರಿಗೆ ತಾವು ಎಷ್ಟು ಋಣಿಗಳೋ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಈ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಧರ್ಮ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಾಚೀನೇತಿಹಾಸ, ಅರ್ಥ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ, ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಗಳ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಿದೆ. ಅಭಿನಯ ಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ, ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳ ಸಂಶೋಧನೆ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಅದ್ಭುತವೆನಿಸುವ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮಹಾ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಿಷಯ, ಎಲ್ಲವೂ ಇವೆ. ಈ ಗೊಂಚಲು ಜನರಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ನಾನಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ, ಇಂಥ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಓದುವಂತೆ ಮಾಡುವುದ ರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ಅಂಶವಿದೆ—ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಭಾಷೆಗಳ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಒಂದರಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿಸುವ ಏರ್ಪಾಟು. ಈ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ ಪೂರ್ಣವಾದಾಗ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೆಳಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ನೈಜವಾದ ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರನೇಕರನ್ನು ಪಾಠಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಇವು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆಂದು ನನಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಅಮೂಲ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೇ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಷಾ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕೆಲಸ. ಅದು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ವೈಸ್ ಛಾನ್ಸಲರ್
ಮದರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮದರಾಸು

ಎ. ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಿಯಾರ್

ಮುನ್ನುಡಿ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಅಥವಾ ವಾಙ್ಮಯ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂದರೇನು? ಅದು ಭಾಷಾ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ? ಭಾಷೆಯ ಉಗಮ, ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಅದರ ಅವಸ್ಥಾಭೇದಗಳು, ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯಾಕರಣ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು, ಶಬ್ದರೂಪಗಳು, ಅರ್ಥಗಳು, ಅರ್ಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು, ಉಚ್ಚಾರ ವಿಚಾರಗಳು, ವಾಕ್ಯರಚನಾ ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು ಭಾಷಾ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆರಯ್ದು, ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ತುಲನೆ ಮಾಡಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆರಯ್ಯುವಾಗ ಕವಿಗಳು ಜೀವಿಸಿದ ಕಾಲ, ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ವಿಚಾರ ಮೊದಲಾದುವು ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಾಲದ ಆಂದೋಲನಗಳೂ ವಿಪ್ಲವಗಳೂ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸದಿಲ್ಲ; ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರದೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಾರ್ಥಕ್ಯವಾಗುವುದು. ತದನಂತರ ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಮಹತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರಗಳ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಖಚಿತವಾಗುವುವು. ಇದೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯು ಸಾಧಿಸುವ ಕಾರ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಜನರಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿರುಚಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ನವೀನ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ. ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶದಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಭಾಷಾಚರಿತ್ರೆಯ ಅಂಶಗಳು ಸಹಾಯವಾಗುವುವು. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಭಾಷಾಚರಿತ್ರೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅತಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಅನೇಕ ವಿಭಜನ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬಹುದು. 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದರೆ ಮತಪ್ರಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ'ವೆಂಬೊಂದು ಪಂಗಡದವರು 'ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯ', 'ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯ', 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವರು. ಇದನ್ನೇ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿ, ಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಕಾಲದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು "ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ 12 ನೆಯ ಶ. ದ. ಮಧ್ಯದ ವರೆಗೆ ಜೈನಯುಗ, 12 ನೆಯ ಶ.ದ. ಮಧ್ಯದಿಂದ 15 ನೆಯ ಶ.ದ. ವರೆಗೆ ವೀರಶೈವಯುಗ, 15 ನೆಯ ಶ.ದಿಂದ ಮುಂದೆ 19 ನೆಯ ಶ.ದ. ವರೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಯುಗ" ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳುವರು.[1] ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಭಾಷೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಅವಸ್ಥಾಭೇದಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾಲ, ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾಲ, ನಡುಗನ್ನಡಕಾಲ, ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕಾಲ ಎಂಬ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲುಂಟಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸುವರು. ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು (1) ಆರಂಭಕಾಲ: 10 ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ (2) ಮತ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕಾಲ : 10–19 ಶತಮಾನಗಳು–ಜೈನ ಕವಿಗಳು 10 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ, ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳು 12 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಗಳು 15 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ, (3) ನವೀನ ಕಾಲ: 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. "ಆದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮತ ತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಕವಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಣ್ಯನು, ಕವಿಕೃತಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದು" ಎಂಬ ತತ್ವಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿಯವರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಪಂಪಯುಗ, ಬಸವಯುಗ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಯುಗ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾರ್ಗಯುಗ, ಸಂಕ್ರಮಣಯುಗ, ದೇಸಿಯುಗ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಪದಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಬಳಸಿ ಆಯಾ ಯುಗಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತಾರೆ.[2]

---

1. ಕ.ಸಾ.ಚ. (ಮುಗಳಿ) ಪು. ೩೫
2. ,, ,, ಪು. ೪೪.

ಇಂತು ವಿವಿಧ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರನೇಕರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರಾಂಶಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ನಾಗವರ್ಮನ 'ಛಂದೋಂಬುಧಿ' ಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ರೆ॥ ಎಫ್. ಕಿಟ್ಟಲರು 1875ರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 57 ಪುಟಗಳ ದೊಡ್ಡ ನಿಬಂಧವೊಂದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆ ಗ್ರಂಥದ ಉಪೋದ್ಘಾತದಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಲೇಖನ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷಾಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯಿಸಿತು. "ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಕಾ ಕರ್ಣಾಟಕ"ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪಾದಕರಾದ ಬಿ. ಲೂಯಿಸ್ ರೈಸರವರ ವಿವಿಧ ಲೇಖನಗಳೂ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದುವು. ಈ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರ ವಿದ್ವನ್ಮಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ವಿಮರ್ಶೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮುಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಪೀಳಿಗೆಯವರನ್ನೇ ಧನ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವರೆಂದರೆ ಪ್ರಾಕ್ತನವಿಮರ್ಶ ವಿಚಕ್ಷಣ ರಾವ್ ಬಹದೂರು ರಾ॥ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು. ಅವರ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ (ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಪುಟ 1907) ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ನಡೆಯಿಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆ ವಿಮರ್ಶೆಗಳ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವ. ಅದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಯಾರಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಬೇಕಿದ್ದರೂ ಇರುವ ಏಕಮಾತ್ರ ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವರೇ "ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಕೆನರೀಸ್ ಲಿಟರೇಚರ್" (1924) ಎಂಬೊಂದು ಪುಟ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಆಂಗ್ಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವರು. ಇ. ಪಿ. ರೈಸ್ ಎಂಬವರು ಆಂಗ್ಲದಲ್ಲಿ "ಎ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಕೆನರೀಸ್ ಲಿಟರೇಚರ್" ಎಂಬ ಕಿರುಹೊತ್ತಗೆಯನ್ನು (1915) ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಕಾವ್ಯ ಕಲಾನಿಧಿ, ಮೈಸೂರು, ಕರ್ಣಾಟಕ, ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು, ಮೈಸೂರು, ಮದ್ರಾಸು ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಇತರ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮುನ್ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರಾಂಶಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ವಿಶ್ವ

ವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿಯ 2ನೆಯ ಸಂಪುಟ ವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯಲುಪಕ್ರಮಿಸಿ, ಅದರ ಒಂದಂಶವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದರು (1947). ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ "ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ" ಎಂಬ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ವಾದ ಗ್ರಂಥವು 1953ರಲ್ಲಿ ಡಾ|| ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿಯವರಿಂದ ರಚಿತ ವಾಯಿತು.

'ದಕ್ಷಿಣಭಾಷಾ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು' ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕನ್ನಡಕ್ಕೊಂದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಟ್ಟರು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅದರ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುಕೂಲವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಎಣಿಕೆ ಯಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳ ಲಾಗಿದೆ:—(1). ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ—ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ (2). ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳು (3). ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ (4). ಶತಕ ಸಾಹಿತ್ಯ (5). ಲಕ್ಷಣ ಸಾಹಿತ್ಯ (6). ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ (7). ನಡುಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ (8). ಜಾನಪದ ವಾಙ್ಮಯ (9). ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಈ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಪಾದನ ಪ್ರಕಾರ ಗಳನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ನಿರೂಪಣೆಯಾದುದರಿಂದ ಕೆಲವೆಡೆ ಸಾಮಗ್ರಿ ಬಾಹುಳ್ಯವಿರುವಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ; ಅನೇಕ ಕವಿಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮೌನ ತಾಳಬೇಕಾಗಿದೆ; ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೇಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಡುಗನ್ನಡ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೊರತೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡು ಬರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಪರಿಧಿಯ ಮಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಓದುಗರು ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವರೆಂಬ ಹಾರೈಕೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಷಾ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಈ ಸೇವಾವಕಾಶವನ್ನು ನನಗೆ ಒದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕೆ ನಾನವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಜ್ಞನಿದ್ದೇನೆ. ಈ

ಪ್ರಕಟನೆಯ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅರಿವು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಆಯಿತೆಂದರೆ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದವರು ಧನ್ಯರು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅಚ್ಚಿನ ಕರಡುಗಳನ್ನು ನನ್ನೊಡನೆ ನೋಡಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ನೆರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ನನ್ನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿ ಶ್ರೀ|| ಎ. ಶಂಕರ ಕೆದಿಲಾಯರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಗೋವಿಂದ ನಿವಾಸ, **ಎಂ. ಮರಿಯಪ್ಪ ಭಟ್ಟ**

ಮದ್ರಾಸು.

ವಿನಾಯಕ ಚೌತಿ, 26–8–1960

ಪರಿವಿಡಿ

೧

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಇತಿಹಾಸ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ನಾಲ್ಕು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಭಾಷೆಗಳೂ ಅವುಗಳ ಉಪಭಾಷೆಗಳೂ (dialects) ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಇವು[1] : (೧) ಚೀನಾ ತಿಬೇತು ವರ್ಗ (೨) ಆಸ್ಟ್ರಿಕ್ ವರ್ಗ (೩) ಇಂಡೋಯುರೋಪಿಯನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆರ್ಯ ವರ್ಗ (೪) ದ್ರಾವಿಡ ವರ್ಗ [1]

ಚೀನಾ ತಿಬೇತುವರ್ಗ : ಈ ವರ್ಗದ ಭಾಷೆಗಳು ಚೀನಾ, ಬರ್ಮಾ, ಸಯಾಂ ಮತ್ತು ತಿಬೇತು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಸ್ಥಗಳಾಗಿ ಘನತೆವೆತ್ತರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವು ಉಪಭಾಷೆಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುವು. ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನಾ ತಿಬೇತುಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದವರು ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಆರ್ಯರಿಂದ ಕಿರಾತರೆನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ಮಂಗೋಲಿಯಾ ಅಥವಾ ಚೀನಾ ತಿಬೇತು ವರ್ಗದ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ಜನ ಆಯಾಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ತಾಯ್ನುಡಿಯನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಈ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರನ್ನು ನೇಪಾಳ, ಬಂಗಾಳ, ಅಸ್ಸಾಮ್ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವರು ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

(೨) **ಆಸ್ಟ್ರಿಕ್‌ವರ್ಗ** : ಇವರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಒಂದು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಜನಾಂಗವಾಗಿ ಬಾಳಿದರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂದಿನ ಕೋಲರೂ, ಭಿಲ್ಲರೂ, ಮುಂಡಾರಿಗಳೂ, ಸಂತಾಲರೂ ಅವರ ಪೀಳಿಗೆಯವರು. ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಗುಜರಾತು, ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸಾಗಳ ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಂತಾಲರೂ ಮುಂಡಾರಿಗಳೂ ಆಸ್ಟ್ರಿಕ್‌ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತಮ್ಮ ತಾಯ್ನುಡಿಯನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಾರೆ.

---

[1] *The Languages of India (Introduction : S. K Chatterjee pp. 7-10*

ಮಿಕ್ಕವರು ಅವರು ನೆಲಸಿದ ಪ್ರದೇಶದ ಆರ್ಯ ಅಥವಾ ದ್ರಾವಿಡನುಡಿಯನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಂಡೋಯುರೋಪಿಯನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆರ್ಯವರ್ಗ : ಈ ವರ್ಗದ ಇತಿಹಾಸ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಗ್ರೀಕ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಗೋಥಿಕ್, ಕೆಲ್ಟಿಕ್ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಮೂಲ ಇಂಡೋಯುರೋಪಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೂಲ ಇಂಡೋಯುರೋಪಿಯನರು ಯುರೋಪಿನ ಯೂರಲ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೪೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನೆಲಸಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಸೆಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೊರಟರೆಂಬುದಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಶೋಧನಾತಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರ ಸಂಗಡವು ಕಾಕೇಸಿಯಾ ಪರ್ವತಗಳ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಮೆಸ್ಪೊಟೋಮಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಏಸ್ಯಾ ಮೈನರಿಗೂ ಮೆಸ್ಪೊಟೋಮಿಯಾಕ್ಕೂ ಕ್ರಿ. ಪೂ ೨೫೦೦—೧೫೦೦ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಅವರು ಬಂದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡರೂ, ಆಸ್ಟ್ರಿಕ್ ಮತ್ತು ಚೀನಾ-ಟಿಬೇಟು ನುಡಿಗಳನ್ನಾಡುವ ಜನರೂ ಇದ್ದರು. ಹೊಸತಾಗಿ ಬಂದ ಆರ್ಯರು ಉತ್ತರಭಾರತದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಅವರ ಭಾಷಾಪ್ರಭಾವ ಉತ್ತರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳು ಬಲಗುಂದಿದುವು. ಆದರೂ ವೇದಕಾಲದ ಕೊನೆಗೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಮತ್ತಿನ ಪ್ರಾಕೃತ(ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೬೦೦–ಕ್ರಿ.ಶ ೧೦೦೦) ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ, ಬಂಗಾಳಿ, ಗುಜರಾತಿ, ಮರಾಠಿ, ಒರಿಯಾ, ರಾಜಸ್ಥಾನಿ ಮೊದಲಾದ ಆಗಿನ್ನೂ ಬಿತ್ತಿದ ಆಧುನಿಕ ಆರ್ಯ ಭಾಷೆಗಳು ಬೆಳೆಯುವಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ಶಬ್ದ ಭಂಡಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ಇತರ ಆರ್ಯೇತರ ಭಾಷೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳುಂಟು.

(೪) **ದ್ರಾವಿಡ ವರ್ಗ :** ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು, ಮಲೆಯಾಳ ಭಾಷೆಗಳು ಈ ವರ್ಗದ ಗ್ರಾಂಥಿಕವೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವೂ ಆದ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿವೆ. ಕಳೆದ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಸುಮಾರು ೩೪ ಮಿಲಿಯ ಜನ

ತೆಲುಗರೂ, ೨೩ ಮಿಲಿಯ ಜನ ತಮಿಳರೂ, ೧೨ ಮಿಲಿಯ ಜನ ಕನ್ನಡಿಗರೂ, ೧೦ ಮಿಲಿಯ ಜನ ಮಲೆಯಾಳಿಗಳೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಬರಿಯ ವ್ಯವಹಾರದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಗೋಂಡ, ಒರಿಯಾಂ, ತುಳು, ಬಡಗ, ಕೊಡಗು ಮೊದಲಾದ ದ್ರಾವಿಡ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಜನ ಸುಮಾರು ೪ ಮಿಲಿಯ ಇರುವರು. ಈ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದ ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯು ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಿಮರ್ಶಕರು ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ ಜನ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧೫೦೦ ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಾ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.[1] ಇನ್ನು ಕೆಲ ವಿಮರ್ಶಕರು ಕ್ರಿ.ಪೂ ೬೦೦೦ ಅಥವಾ ೮೦೦೦ ದಲ್ಲಿ ಈ ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ ನುಡಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ಇಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹೋದರೀ ಭಾಷೆಗಳ ಜ್ಞಾತಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು (cognates) ಹೋಲಿಸಿ ಕೆಲವು ಧ್ವನಿಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ ಶಬ್ದಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುಮಾನಿಸಿ ಪುನಃ ರಚಿಸಲು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತರು ಯತ್ನಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬಹಳ ಕೆಲಸ ನಡೆಯ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

ದ್ರಾವಿಡ ಜನ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಭಾಷಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆರ್ಯರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರುವುದರ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಅಖಿಳ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದರು. ಹರಪ್ಪ ಮೊಹೆಂಜೋದಾರದ ನಾಗರಿಕತೆಯ ನಿರ್ಮಾಪಕರು ದ್ರಾವಿಡರೇ ಆಗಿದ್ದರೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪಕ್ಷವುಂಟು. ಫಾದರ್ ಹೆರಾಸಿನಂಥ ಸಂಶೋಧಕರು ಮೊಹೆಂಜೋದಾರದ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಲಿಪಿಗಳನ್ನು (Seals) ಅರ್ಥಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, “ ಕಣ್ ” ಚಿಹ್ನೆಯ ಮೂಲಕ “ ಕಣ್ಣನಿರ್ ” ಎಂಬೊಂದು ಪಂಗಡವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅವರೇ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮೂಲಜನ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾದಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

---

[1] ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪೂರ್ವ ಚರಿತ್ರೆ : *Dr. M.H. Krishna p. 13*

(ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ 'ಕನ್ನಡ' ಪದಕ್ಕೊಂದು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಡಾ|| ಎಸ್.ಕೆ. ಚಟರ್ಜಿ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದನ್ನೊಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. 'ಕನ್ನಡ' ಪದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳುವರು : 'ಕರ್ಣಯೋಃ ಅಟತಿ ಇತಿ ಕರ್ಣಾಟಕ' 'ಕಮ್ಮಿತ್ತು ನಾಡು ಕನ್ನಡ;' 'ಕರುನಾಡು. ಕನ್ನಡ!' ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ.)

ಕ್ರಿ.ಪೂರ್ವದ ಹಿಂದಿನ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳೂ ತಕ್ಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತಿನ ದ್ರಾವಿಡ ನಾಡುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಋಷ್ಟಿಕ, ಮಾಹಿಷಕ, ಆಂಧ್ರ, ಪುಂಡ್ರ, ಚೋಳ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಕೇರಳಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಮಹಾಭಾರತದೊಳಗಣ ಸಭಾಪರ್ವ ಭೀಷ್ಮಪರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ, ಕೇರಳ, ಕರ್ಣಾಟಕ, ಕುಂತಳ, ಮೂಷಿಕಾ, ವನವಾಸಿಕಾ, ಮಹಿಷಕಾ ಮೊದಲಾದ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ರಾವಿಡ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಸುಮಾರು ೧೫೦೦ ರ ವರೆಗೆ ಎಂದರೆ ಇತರ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಭಾಷಾಸಂಪರ್ಕವಾಗುವವರೆಗೆ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಶುದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದವೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಎಲ್ಲ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರೊಳಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಮೈತ್ರಿ ಅಥವಾ ಘರ್ಷಣೆಗಳುಂಟಾದುದರಿಂದ ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ "ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ" ಎಂಬೊಂದು ಮಿಶ್ರಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ಭಾಷೆಗಳೂ ಕೊಳ್-ಕೊಡುಗೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡವು. ಕ್ರಿ. ಪೂರ್ವದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯವುಂಟು. ಪಾಂಡ್ಯ, ಚೇರ, ಚೋಳರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಘಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದ ಮಹಾಕೃತಿಗಳನ್ನು "ಸಂಘಸಾಹಿತ್ಯ"ವೆಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೆ ಬರಹಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದ ವಸ್ತು ಎಂಬುದು ದ್ರಾವಿಡವರ್ಣಗಳ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುವುದು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಿಂದ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವಕಾಲದ

ಶಾಸನಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿರುವುವು. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಲಿಪಿಗಳಿಗೂ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯೇ ಮೂಲ ವೆಂದು ತಜ್ಞರು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಇಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ಲಿಪಿಗಳು ತೀರಾ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ತೆಲುಗು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿ ಗಳಿಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಾದೃಶ್ಯವಿದ್ದರೂ, ಇವುಗಳಿಗೂ ತಮಿಳು ಮಲೆಯಾಳ ಲಿಪಿಗಳಿಗೂ ಇಂದು ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ: ಶಬ್ದರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ತಮಿಳಿಗೂ ಹೋಲಿಕೆ ಅಷ್ಟು ಕಂಡು ಬಾರದಿದ್ದರೂ, ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಹಳಗನ್ನಡಗಳಿಗೂ ತಮಿಳಿಗೂ ಬಹಳ ಹೋಲಿಕೆಯುಂಟು. ಇಷ್ಟು ಸಾಮೀಪ್ಯ ತೆಲುಗಿಗೆ ತಮಿಳು ಕನ್ನಡಗಳೊಡನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತೆಲುಗು ಕನ್ನಡಗಳೊಳಗೆ ಅಷ್ಟು ಲಿಪಿ ಸಾದೃಶ್ಯವಿರುತ್ತಾ ಶತಮಾನಗಳ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಕಟ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತಾ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಹೋಲಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಭಾಷಾ ಚರಿತ್ರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೋಲಿಸುತ್ತಾ ಹೋದರೆ, ಮಲೆಯಾಳ ತಮಿಳುಗಳೊಳಗೆ ಲಿಪಿ-ಭಾಷೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಇರು ವಷ್ಟು ಸಾಮಿಪ್ಯ ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳೊಳಗೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲವೇ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಹೇಳಿಕೆ ಮನದಟ್ಟಾಗ ದಿರದು.

	ಕನ್ನಡ	ತಮಿಳು	ತೆಲುಗು	ಮಲೆಯಾಳ
	ಕಯ್	ಕಯ್	ಚೇಯಿ	ಕಯ್
	ಬೆರಲ್	ವಿರಲ್	ವ್ರೇಲು	ವಿರಲ್
	ತಂದೆ	ತಂದೈ	ತಂಡ್ರಿ	
	ಅವನ್	ಅವನ್	ವಾಡು	ಅವನ್
	ಅವಳ್	ಅವಳ್	—	ಅವಳ್
ಪೂ. ಹ. ಕನ್ನಡ	ಏೞಿದಾರ್	ಏೞಿನಾರ್	—	
ಪೂ. ಹ. ಕನ್ನಡ	ತಪ್ಪಾದೆ	ತಪ್ಪಾದೆ	—	
		ಇತ್ಯಾದಿ		

ಈಗ ದ್ರಾವಿಡ ನುಡಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತು. ತಮಿಳು ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲದ್ರಾವಿಡದ ಅಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆಯೆಂದೂ ಆದುದರಿಂದ ಇತರ ದ್ರಾವಿಡ ನುಡಿಗಳು ತಮಿಳಿನಿಂದ ಒಡೆದ ಕವಲುಗಳೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಮೂಲದ್ರಾವಿಡದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು, ಮಲೆಯಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿದಿರುವುದನ್ನೂ ಅವುಗಳು ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಮೂಲ ದ್ರಾವಿಡದ ಮಕ್ಕಳೆಂಬುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋದಯ ಮತ್ತು ಮೂಲಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಇಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದರೂ ಸುಮಾರು ೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನುಡಿಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ.[1] ಗ್ರೀಕ ಪ್ರವಾಸಿ ಟಾಲೆಮಿಯು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦) ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರಗಳನ್ನೂ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನೂ ಬಂದರುಗಳನ್ನೂ ಅವನ ಭಾಷೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾದ ತದ್ಭವಗಳಾಗಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವನು. ಶ್ರೀ|| ಗೋವಿಂದ ಪೈಯವರು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವನ್ನು ಇಂದಿನ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.[2] ಬನವಾಸಿ, ಮುದುಗಲ್, ಪುನ್ನಾಟ, ಮಲ್ಪೆ, ಬಾದಾಮಿ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ ಮೊದಲಾದವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಇವು ನಮ್ಮನ್ನು ಊಹಾರಾಜ್ಯದಿಂದ ಭದ್ರವಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪಂಚಾಂಗಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯನ್ನು ಹಾಡುತ್ತವೆ. ವಿದೇಶದವರಿಂದ ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಗರಗಳು ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ

---

[1] ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಕ್ರಿ. ಪೂ. 300 ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮವು ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಭದ್ರಬಾಹುಮುನಿಯೊಡನೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳದ ಕಟ್ವಪ್ಪ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದುದಾಗಿ ಜೈನರಲ್ಲಿ ಐತಿಹ್ಯವುಂಟು.

[2] ಟೊಲೆಮಿಯು ಹಿಪ್ಪೊಕೂರ (ಗೋವಿಂದ ಪೈ) : ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂ. ೨೩-೧.

ವಾಣಿಜ್ಯ ವೈಭವಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟಾದರೂ ಸಾರಲಾರವೆ? ಹಿಂದೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ಇತರ ಆರ್ಯೇತರ ಭಾಷೆಗಳು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಹಾಲರಾಜನ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೦೦) ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿ ಎಂಬ ಪ್ರಾಕೃತಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪೊಟ್ಟ, ತುಪ್ಪ, ತೀರ್ (ಸಾಧ್ಯವಾಗು), ಪಿಟ್ಟು (ಹೊಡೆ) ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರುವುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಹೇಮಚಂದ್ರನ ದೇಶಿನಾಮಾವಳಿ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ (ದ್ರಾವಿಡ) ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೆ ನುಸುಳಿಕೊಂಡುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಮಕೊಳ್ಳುವ ಭಾಗ್ಯವು ಲಭಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಗ್ರಾಂಥಿಕರೂಪವಲ್ಲವಾದರೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತ ಪೂರ್ವದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನುಡಿ ದಾಂಗುಡಿಯಿಟ್ಟಿತು. ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಕನ್ನಡದ ಪರಿಚಯವಾಗುವುದು ನಮಗೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦ರಿಂದ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದ ಹಿಂದಿನ ಜನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಗಳ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ತಾಯ್ನುಡಿಯಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. 450 ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನ. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಕನ್ನಡದ ಶಾಸನಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟುದನ್ನು ತಿಳಿಯಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆಗಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳು ಕನ್ನಡದೊಳಗೆ ನುಸುಳಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾದ ಭಾಷಾಶೈಲಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಭಾಷೆಯು ಅಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪಡೆಯಲು ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳಾದರೂ ಹಿಡಿದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ವಿದಿತವಾಗುವುದು. ಸುಮಾರು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಕನ್ನಡದ ಶಾಸನಗಳು ಪ್ರಾಯಃ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಕ್ರಮವಂತೆ, ಗದ್ಯ ಮುಗಿಯುವಾಗ ಪದ್ಯ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮುಂದೆ ಅನುಸ್ಯೂತವಾಗಿ ರಚಿತವಾದುವು. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ

ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯ ಕಾರ್ಯವೂ ಸಾಗಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅವಸ್ಥಾಭೇದಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೇ ಸರಿ. ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಘಟ್ಟಗಳನು ಹೇಳಬಹುದು. (1) ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡಕಾಲ (ಕ್ರಿ. ಶ. 8 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗಿನ ಭಾಷೆ) (2) ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾಲ (ಕ್ರಿ.ಶ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಸುಮಾರು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಭಾಷೆ) (3) ನಡುಗನ್ನಡಕಾಲ (12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ವರೆಗಿನ ಭಾಷೆ.) (4) ಹೊಸಗನ್ನಡ (19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಭಾಷೆ).

II ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ—9 ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಇದು ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಇದರ ವಿವಿಧ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣಗಳಿಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಯಾವ ವಿಭಾಗದೊಳಗೂ ಸೇರಿಸದೆ ಇದರ ವಿಷಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮೊದಲು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಆದ್ಯಗ್ರಂಥ. ಇದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯೇತಿಹಾಸಗಳ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಪರಂಪರೆಗೆ ಧೈರ್ಯೋತ್ಸಾಹಗಳ ಆಕರವಾಯಿತು.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಕರ್ತೃತ್ವದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವಾದವಿವಾದಗಳು ನಡೆದಿವೆ: ಇವು ಇನ್ನೂ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಯುವರು ನೃಪತುಂಗ ಅಮೋಘವರ್ಷನು (೮೧೪–೮೭೭) ಇವರ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಪಂಡಿತ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನವರು ಜಯಾಟ್ಟನೆಂಬ ಕವಿಯು ಇದರ ಕರ್ತೃವೆಂಬುದಾಗಿ ರುಜುಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾ॥ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ, ಡಾ॥ ಫ್ಲೀಟು ಮೊದಲಾದ ವಿಮರ್ಶಕರು ಈ ಕುರಿತು ಬಹಳ ಸಂದೇಹಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುವರು. ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ "ನೃಪತುಂಗದೇವಾನುಮತಮಪ್ಪ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದೊಳ್" ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿವಾದಗಳಿಗೂ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಿತು. ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃತ್ವದ ಕುರಿತು ನಿರ್ಣಯವೇನೇ ಇರಲಿ, ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ಸಾಲದು.

ಇದೊಂದು ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ (೧) ದೋಷಾನುವರ್ಣನ ನಿರ್ಣಯ (೨) ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ (೩) ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ ಎಂಬ ಮೂರು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಿವೆ. ಕವಿಯು ಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ದಂಡಿ ಭಾಮಹರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿರುವನು. ಇದು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪೀಠಿಕಾಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನುಡಿ ಜನರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಂಶಗಳು ಬಹಳ ಅಮೂಲ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನೂ 'ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳ'ನ್ನೂ ಕುರಿತು ಹೇಳುವ ಮಾತು ನಮಗೆ ರೋಮಾಂಚವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತಿದೆ—

ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾ ಗೋ
ದಾವರಿ ವರಮಿರ್ದ ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ।
ಭಾವಿಸಿದ ಜನಪದಂ ವಸು
ಧಾವಲಯ ವಿಲೀನ ವಿಶದ ವಿಷಯ ವಿಶೇಷಂ ॥ (I—36)
ಅದಱೊಳಗಂ ಕಿಸುವೊಳಲಾ
ವಿದಿತ ಮಹಾಕೊಪಣನಗರದಾ ಪುಲಿಗೆಱೆಯಾ ।
ನದಭಿಸ್ತುತಮಪ್ಪೊಂಕುಂ
ದದ ನಡುವಣ ನಾಡೆ ನಾಡೆ ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳ್ ॥ (I—27)

ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ತಿರುಳ್—ಕನ್ನಡದ ಮೇರೆಗಳೆಂಬುದಾಗಿ ಹೆಸರಾಂತ ಕಿಸುವೊಳಲು ಕೊಪಣನಗರ ಪುಲಿಗೆಱೆಗಳು ಈಗಣ ಪಟ್ಟದ ಕಲ್ಲು, ಕೊಪ್ಪಳ, ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರಗಳೆಂಬ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಒಂಕುಂದವು ಈಗ ಒಕ್ಕುಂದವೆಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಊರು. ಇವೆಲ್ಲ ಉತ್ತರ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ—

ಪದನಱಿದು ನುಡಿಯಲುಂ ನುಡಿ
ದುದನಱಿದಾರಯಲುಮಾರ್ಪರಾ ನಾಡವರ್ಗಳ್ ।
ಚದುರರ್ ನಿಜದಿಂ ಕುಱಿತೋ
ದದೆಯುಂ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತ ಮತಿಗಳ್ ॥ (I—38)

ಆದರೂ 'ಮಾತಱಿವವರೊಳ್ ನೀತಿವಿದರ್, ಅಮಲಕವಿತಾ ನೀತಿಯುತರ್ ಕೆಲರೆ ಪರಮ ಕವಿವೃಷಭರ್ಕಳ್' (I–17) ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಕವಿ. 'ಇಂಥ ಕವಿವೃಷಭರ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಪರಿಚಯ ಬಲನಾಗಿರುವವ

ನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅತಿಶಯಧವಳನ ಸಭಾಸದರು ಮನ್ನಿಸುವರು.' ಮಾತ್ರವಲ್ಲ 'ವ್ಯಾಕರಣ ಕಾವ್ಯನಾಟಕ ಲೋಕಕಲಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತನಲ್ಲದವನಿಗೆ ವಿವೇಕ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದಾಂತ ನೃಪತುಂಗನ ನಗರ ಪ್ರವೇಶವೇ ದುರ್ಲಭವಂತೆ'. (I 5, 6) ನೃಪತುಂಗನ ಆಸ್ಥಾನವೆಂದರೆ ವಿದ್ಯಾಸಮುದ್ರವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು?

ಒಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಲಾರವು. ಈ ತತ್ವವನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಇಂದು ಅವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಾದರೂ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ಮಹಾಭಾಗ್ಯ—

ವಿಮಳೋದಯ ನಾಗಾರ್ಜುನ
ಸಮೇತ ಜಯಬಂಧು ದುರ್ವಿನೀತಾದಿಗಳೀ ।
ಕ್ರಮದೊಳ್ ನೆಗಳ್ದು ಗದ್ಯಾ
ಶ್ರಮಪದಗುರುತಾ ಪ್ರತೀತಿಯಂ ಕೆಯ್ಕೊಂಡರ್ (1—29)

ಪರಮ ಶ್ರೀವಿಜಯ ಕವೀ
ಶ್ವರ ಪಂಡಿತ ಚಂದ್ರ ಲೋಕಪಾಲಾದಿಗಳಾ ।
ನಿರತಿಶಯ ವಸ್ತು ವಿಸ್ತರ
ವಿರಚನೆ ಲಕ್ಷ್ಯಂ ತದಾದ್ಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆಂದುಂ ॥

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಗದ್ಯಲೇಖಕರು—ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲ—ಗದ್ಯಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುರುತಾ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರು. ಉಳಿದವರು ಆದ್ಯಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾದಂಥ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಗಳು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಎಷ್ಟೋ ಉದಾಹರಣ ಪದ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಉದಾ :

ಶಶಧರ ಬಿಂಬಾನನೆಯಂ
ಝಷಕೇತನ ಕೇತನಾಭತನುತನುವಂ ತಾಂ ।
ಬಿಸವಿಶದ ವರ್ಣೆಯಂ ಕಂ
ಡೊಸೆದಂ ಬನದೊಳಗೆ ಜನಕತನಯಳನಣುವಂ ॥

(ಇದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಳೆದು ಹೋದ ರಾಮಾಯಣದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾದುದಾದರೂ ಇರಬಹುದು.)

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಸಂಡಿತನಿಂದೆ, ಕಾವ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಅವಶ್ಯಕತೆ, ಕಾವ್ಯರಚನಾಶಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ, ಸುಕವಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿ ವಿಧಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಹಳ ನಯವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. "ತನಗಿನಿತಱಿ ಜೇವಸಮೇಂ, ಕವರ್ದರುಮೊಳರೆ ಕವಿಯಲ್ಲದರಂ", "ಪೆಱರ ಮಾತುಗಳನೆ ನೆಗೞ್ದಿರೆ ಕೃತಿಯೊಳ್ ಅದು ನಗದ ಗುಹಾಧ್ವನಿಯ ವೊಲನರ್ಥವಚನಂ" ಎಂಬ ಮುನಿಸಿನ ಮಾತುಗಳು ಎಷ್ಟು ಸಹಜವಾಗಿವೆ. ಸುಕವಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿವಿಧಾನ :—

> ಬಗೆಬಗೆದು ಕೇಳ್ದು ಬುಧರೊಲ
> ವೊಗೆದಿರೆ ಹೃದಯದೊಳೆ ತಾಳ್ದಿ ಮಣಿಹಾರಂಬೋಲ್ ।
> ಸೊಗಯಿಸುವ ವಚನವಿರಚನೆ
> ನೆಗೞ್ಗಂ ಭಾವಿಸುವೊಡದಱ ಪೆಂಪತಿ ಸುಲಭಂ ॥ [1-13]

ಕವಿಯು ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೋರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವನು. ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಪ್ರಾಂತಭೇದಗಳು ಇದ್ದುವು ಎಂಬುದು ಆತನು ಹೇಳುವ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದಲೂ "ವಾಸುಗಿಯುಮಱಿಯಲಾರದೆ ಜೇಸಱುಗುಂ ದೇಶಿ ಬೇಱೆ ವೇಱಪ್ಪುದಱಿಂ" (I-46) ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದಲೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತವೆ. "ನೆಲಸಿದ ಕಾವ್ಯವು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸದಾ ಲಕ್ಷಣವೆಂಬುದಾಗಿ, ಕೆಲ ಬಲ ಹೀನರು **ಪೞಗನ್ನಡವನ್ನು** ಹೊಲಗೆಡಿಸಿ ಬಿಡುವರು; ದೇಸಿ (ಸುಂದರ) ಅಲ್ಲದ 'ದೇಶಿ' ಯನ್ನುಪಯೋಗಿಸುವರು" (I-48) ಎಂಬುದಾಗಿ ನೊಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಒಂದು 'ಹಳಗನ್ನಡ'ದ ಅವಸ್ಥೆ ಇತ್ತೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ನಾವೀಗ ಹೇಳುವ ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ. ಆಯಾಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದು ಅದು ಚಂದ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅದು ವಿರಸ–"ಜರದ್ವಧೂವಿಷಯ ಸುರತರಸರಸಿಕತೆವೋಲ್" (I-50) ಎಂದಿರುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಮಿಶ್ರಣ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ "ಅದನ್ನಱಿದು ಪೇೞ್ವುದು—ಅದೇ ಆಗಮ ಕೋವಿದ ನಿಗದಿತ ಮಾರ್ಗ" ಎನ್ನುವನು.

"ಚಂಪೂ" ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ, "ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಸಮ್ಮಿ

ಶ್ರಿತಮಂ ನಿಗದಿಸುವರ್" ಎಂಬುದರಿಂದ ಅಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕಾದ ಚಂಪೂ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ಘಟಿಸಿರುವನು. ಕಾವ್ಯಶರೀರವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ ಮತ್ತು ಪದ್ಯ ಎಂಬ ದ್ವಿವಿಧಗಳುಂಟೆಂಬು ದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸುಕವಿಕಾವ್ಯಪ್ರಶಂಸೆ

ಪಾಪಮಿದು ಪುಣ್ಯಮಿದು ಹಿತ
ರೂಪಮಿದಹಿತ ಪ್ರಕಾರಮಿದು ಸುಖಮಿದು ದುಃ।
ಖೋಪಾತ್ತಮಿದೆಂದಱಿಪುಗು
ಮಾ ಪರಮ ಕವಿಪ್ರಧಾನರಾ ಕಾವ್ಯಂಗಳ್॥ [I-18]

ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಜನ

ಲೋಕದೊಳದಱಿಂ ಕಾವ್ಯ
ಸ್ವೀಕರಣೋದ್ಯುಕ್ತನಕ್ಕೆ ಕವಿ ತನ್ನಱಿವಂ॥
ತಾಕಲ್ಪಾಂತ ಸ್ಥಾಯಿ
ಶ್ರೀಕೀರ್ತಿ ವಧೂಪ್ರಧಾನವಲ್ಲಭನಕ್ಕುಂ॥ [I-21]

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷದ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಕವಿಯು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬೆದಂಡೆ ಚತ್ತಾಣಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಇವನ್ನು ಪುರಾತನ ಕವಿಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರಂತೆ. ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ನುಡಿಗೆಲ್ಲಂ ಸಲ್ಲದ ಕ
ನ್ನಡದೊಳ್ ಚತ್ತಾಣಮುಂ ಬೆದಂಡೆಯುಮೆಂದೀ।
ಗಡಿನ ನೆಗಟ್ಟೆಯ ಕಬ್ಬದೊ
ಳೊಡಂಬಡಂ ಮಾಡಿದರ್ ಪುರಾತನ ಕವಿಗಳ್ [I-32]

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಕೆಲವು ಮನೋಹರವಾದ ಗಾದೆಯ ಮಾತುಗಳ (ನಾಣ್ಣುಡಿಯ) ಬೆಡಗನ್ನು ಗಮನಿಸಿರಿ :—

1. ಕಾಣವಂತೆಂಮಂ ಕಣ್ಗಳ್ ತಮ್ಮ ಕಾಡಿಗೆಯು(I-45)
2. ಮಱುಗುವ ಪಾಲ್ಗಳಿಯ ಪನಿಗಳಂ ಬೆರಸಿದವೋಲ್ (I-58)
3. ನೆಲ್ಲುಂ ಮೊಸರುಂ ಗುಡಿದಂತೆ (II-4)
4. ಮುತ್ತುಂ ಮೆಣಸುಂ ಕೋದಂತೆ (II-5)

5. ಕೂಸಿನ ತಲೆಯೊಳ್ ಬೆಣ್ಣೊಱಿಯನಿಟ್ಟ ವೋಲ್ (II-6)
6. ಎರಡಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ಕಱುವಂ ಪೋಲ್ಗುಂ (II-9)
7. ಜರದ್ವಧೂವಿಷಯ ಸುರತರಸರಸಿಕತೆಪ್ರೋಲ್ (I-50)
8. ಒತ್ತುಂಗರಡೆಯ ಮುದ್ದಕಿಯ ಜರ್ಝರಘ್ನನಿಗಳವ್ರೋಲ್ (I-53)

III ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ–ಹಳಗನ್ನಡ–ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ

(1) ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನ

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ 'ಗದ್ಯ'ದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ರಚನಾಕಾಲಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ಹಿಂದೆಯೇ ಗದ್ಯರಚನೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ.

ಪದಪಾದನಿಯುತನಿಯಮಾ
ಸ್ಪದಮಲ್ಲದಳಂಕೃತಂ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಮೊಳ್ ।
ಪುದಿದರ್ಥವ್ಯಕ್ತಿಯನೀ
ವುದು ಗದ್ಯಮನೇಕ ರೂಪಭೇದವಿಭಕ್ತಂ ॥ [1–25]

ಮಾತ್ರವಲ್ಲ–ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ ಕವಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ :

ವಿಮಳೋದಯ ನಾಗಾರ್ಜುನ
ಸಮೇತ ಜಯಬಂಧು ದುರ್ವಿನೀತಾದಿಗಳೀ ।
ಕ್ರಮದೊಳ್ ನೆಗೞ್ಚಿ ಗದ್ಯಾ
ಶ್ರಮ ಪದ ಗುರುತಾ ಪ್ರತೀತಿಯಂ ಕೆಯ್ಕೊಂಡರ್ ॥[1-29]

ಆದರೆ ಗದ್ಯಾಶ್ರಮ ಗುರುಪಟ್ಟವನ್ನೇರಿದ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನ ಕೃತಿಯೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ದುರ್ದೈವ.

ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವೆಂಬುದಾಗಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವ ಹಲ್ಮಿಡಿಶಾಸನದ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦ ?) ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಾಂಬರಿಸಿದರೆ ಅಂದಿನ ಗದ್ಯದ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

"ನಮಃ ಶ್ರೀಮತ್ಕದಂಬಪನ್ ತ್ಯಾಗಸಂಪನ್ನನ್ ಕಲಭೋರ (ನಾ) ಅರಿಕಕುಸ್ಥಭಟ್ಟೋರನಾಳೆ ನರಿದಾವಿ(ಳೆ) ನಾಡುಳ್ ಮೃಗೇಶನಾಗೇನ್ದ್ರಾಭೀಳರ್ ಭಟಹರಪ್ಪೋರ್ ಶ್ರೀ ಮೃಗೇಶನಾಗಾಹ್ವಯರಿರ್ವರ್ ಆ ಬಟಾರಿ

ಕುಲಾಮಲ ವ್ಯೋಮತಾರಾಧಿನಾಥನ್ ಆಳುಪ ಗಣಪಶುಪತಿ ಮಾದಕ್ಷಿಣಾಪಥ ಬಹು ಶತಹವನಾಹವದುಳ್........ಉಭಯದೇಶದಾ ವೀರಪುರುಷ ಸಮಕ್ಷಮದೆ........ವಿಜ ಅರಸಂಗೆ ಬಾಳ್ಗಚ್ಚು ಪಲ್ಮಡಿಉಂ ಮೂಱುವಳ್ಳಿಉಂ, ಕೊಟ್ಟಾರ್"..........ಇತ್ಯಾದಿ.

ತ್ಯಾಗಸಂಪನ್ನ ಕದಂಬದನು ಅರಿದಾವಿಳೆ ನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ—ಮೃಗೇಶನಾಗರು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕಾದಿ ಗೆದ್ದ ಮಹಾವೀರ ವಿಜಯರಸನಿಗೆ ಉಭಯದೇಶದ ವೀರರ ಸಮಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಮಡಿಯನ್ನೂ ಮೂಱುವಳ್ಳಿಯನ್ನೂ ದತ್ತಿಬಿಟ್ಟರೆಂಬುದು ಶಾಸನದ ಸಾರಾಂಶ.

ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಅದು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ದಾನದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೂ ಬಿಗುವನ್ನೂ ಓಟವನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. 'ಆಳುಪ ಗಣಪಶುಪತಿ' ಯನ್ನು 'ಕುಲಾಮಲವ್ಯೋಮತಾರಾಧಿನಾಥನ್' ಎಂಬ ಸುಂದರವಾದ ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ಅಭಿವರ್ಣಿಸಿರುವನು. ಭಾಷೆಯ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವುಳ್ಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾದರೆ ಹಾಗೆಯೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಸರಿಹೋಗಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಬೇಕು ಎಂಬಲ್ಲಿ ತದ್ಭವವಾಗಿಸಿ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಂದೇ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಮಾ', 'ಅರಸ' ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಪೂರ್ವದಹಳಗನ್ನಡದ ಅಂತರಾಳದೀರ್ಘ, ಸಪ್ತಮಿಗೆ 'ಉಳ್' ಪ್ರತ್ಯಯ ಇತ್ಯಾದಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. (ನಾಡುಳ್, ಅಪ್ಪೋರ್, ಆಹವದುಳ್, ಕೊಟ್ಟಾರ್, ಇತ್ಯಾದಿ). ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ಊರ ಹೆಸರುಗಳು ಅಮರವಾಗಿವೆ: ಪಲ್ಮಡಿ, ಮೂಱುವಳ್ಳಿ, ಈ ಆದಿಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಕೆಲವು ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳೋಣ; ಕುಱುಂಬಿಡಿ, ಒಡ್ಡು, ಪತ್ತೊನ್ದಿ, ಬಾಳ್ಗಚ್ಚು ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲಿ ಪತ್ತೊನ್ದಿ-ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಿನ್ನರಾಶಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಉಪಾಯ ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿವೆ-ಪತ್ತರಲ್ಲಿ ಒನ್ದು-ಪತ್ತೊನ್ದಿ. ಹೀಗೆಯೇ ಮಿಕ್ಕವೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಪಾರಿಭಾಷಿಕಗಳು.[1] ಉದ್ದವಾಗಿ

---

[1] ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಪು. ೩೫-೩೬.

ಓಡುವ ವಾಕ್ಯರಚನೆಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

(೨) ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ (ಸು.೯೨೦)[1]

ಮುಂದೆ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ತನಕ ಬೇರಾವ ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯರಚನೆಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ೯೨೦ ರಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರಬಹುದೆಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯು ನಮಗೆ ಪಂಪಪೂರ್ವಯುಗದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಏಕಮಾತ್ರ ಗದ್ಯ ಗ್ರಂಥ. ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಸುಂದರವೂ ಸಹಜವೂ ಆದ ಕನ್ನಡದ ಮುತ್ತಿನಂತಹ ನುಡಿಗಳೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ೧೯ ಜೈನ ಕಥೆಗಳು ಪರೀಷಹಜಯದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿವಕೊಟ್ಯಾಚಾರ್ಯನಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಹರಿಷೇಣನ 'ಕಥಾಕೋಶ' ವೇ ಆಕರ. "ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕ, ನೀತಿಪರ, ವೈರಾಗ್ಯ ಬೋಧಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಪುನರುಕ್ತಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದರೂ, ಕಥೆಗಳ ಸಾರವತ್ತಾದ ಭಾಗವನ್ನು ತಿರು ತಿರುಗಿ ಓದಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಪಾತ್ರ ಸಂವಾದ, ಈ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ತೋರಿದಂಥ ಸಜೀವತೆ, ಮಾನವೀಯತೆ.[2]

ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಿಂದ ಒಂದು ಭಾಗ

ಧರ್ಮಪುರಮೆಂಬುದು ಪೊಟಿಲಲ್ಲಿ ನಾಗದತ್ತನೆಂಬೊಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯಾತನ ಬಂಟಂ ವೈನಾಕನೆಂಬೊನಾತನೊಂದು ದಿವಸಂ ಕರ್ಬಿನ ಕೆಯ್ಯ ಸುಟ್ಟಿಪ್ಪಂ ನಿದಾನಸಂ ಕಂಡದಂ ಮಱಸಲ್ವೇಡಿ ತನ್ನ ಪೆಂಡತಿಯ ಮನಮಂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲ್ವೇಡಿ ಕೃತಕ ಗರ್ಭಮಂ ತಾಳ್ದಿರೆ ಪೆಂಡತಿ ಕಂಡಿದೇನ್ ಬಸಿಱೊಳಿರ್ದುದೆಂದೊಡಾತನಾ ಮಾತಿನೊಳೇನೊ ಕೆಮ್ಮಗಿರೆಂದೊಡಾಕೆ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂ ಕೇಳಾ ಬೆಸಗೊಳೆಯಾರ್ಗಂ ಪೇೞೆಯಪ್ಪೊಡೆ ನಿನಗೆ ಪೇೞ್ವೆನೆಂದಿಂತೆಂದಂ ಪುರುಷರ್ಕಳ್ಗಾಗದುದೆನಗಾದುದೆಂದು ಪೇೞ್ದೊ

---

[1]ಕ.ಸ.ಚ. ಪು. ೬೫ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಕಾಲದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅದರ ಸಂಪಾದಕರಾದ ಪ್ರೊ.ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಡಾ|| ಉಪಾಧ್ಯೆಯವರಿಗೂ ಬಹಳ ವಾದವಿವಾದಗಳು ನಡೆದಿವೆ.

[2]ಕ. ಸಾ. ಚ. ಪು. ೭೪.

ಡದಂ ಕೇಳ್ದು ಸೈರಿಸಲಾಱದೆ ಪ್ರೊಲಲ ಜನಂಗಳೆಲ್ಲಮಱಿವಂತು ಪೇಟ್ದಿಳ್................

(3) ಚಾವುಂಡರಾಯ (978)

ಚಾವುಂಡರಾಯನು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶೋದ್ಭವನಂತೆ. ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಗಂಗಕುಲ ಚೂಡಾಮಣಿ ರಾಚಮಲ್ಲನ (974–984) ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಸೇನಾನಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಂತೆ ಈತನ ಗ್ರಂಥವಾದ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಗುಣಭದ್ರ ಮುನೀಶ್ವರರು ಬರೆದ 'ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಪುರುಷಪ್ರತಿಬಂಧ ಪುರಾಣ'ವನ್ನು ತಾನು 'ಭವ್ಯ ಕೋಟಿಗೆ ಅಱಿಪಿದೆಂ ಎಂದು ಹೇಳುವನು. ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು 'ಶ್ರೀ ಚಾವುಂಡರಾಯ ವಿರಚಿತಮಪ್ಪ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಹಾಪುರಾಣ'ಎಂದು ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತಿ ಚರಿತೆಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಂಗಳ ನಿರೂಪಣಪೂರ್ವಕವಾದ ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣವು ಗದ್ಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಇದು ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯರಚನೆಗೆ ಒಂದು ಅಮೂಲ್ಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 24 ತೀರ್ಥಂಕರರೇ ಮೊದಲಾದ 63 ಶಲಾಕಾಪುರುಷರ ಚರಿತೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಲದ ಕಥಾವಸ್ತುವಿಗೆ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಬರಬಾರದೆಂಬ ಪವಿತ್ರ ಧ್ಯೇಯದಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿರುವನು; ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪ್ರತಿಭೆ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸದಿರುವುದರಿಂದ, ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ದೇಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಸ್ಫುಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ ಸೇರಿ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅಂದಿನ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನು ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣವು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯ ಹುಚ್ಚು ಓಟಕ್ಕೂ 'ಪುರಾಣ'ದ ಗಂಭೀರಗತಿಗೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತಾಕಲಾಟವಾಗುವುದನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣದ ಮಂಗಲ ಶ್ಲೋಕ:

> ಶ್ರೀವೀರಜಿನಂ ಮುಕ್ತಿ
> ಶ್ರೀವಲ್ಲಭನಖಿಲಲೋಕಬಂಧು ಪದಾಂಭೋ ।
> ಜಾವನತಭವನನೆಮಗಮ್ಮ
> ತಾವಾಸಮನೀಗೆ ವರ್ಧಮಾನ ಜಿನೇಂದ್ರಂ ||

ಎಷ್ಟು ಸರಳವೂ ಲಲಿತವೂ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಈ ಪದ್ಯ. ಇದೇ ಪುರಾಣಕಥೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ:

"ಮತ್ತ ಪಾರಿವ್ರಜಕನಾಗಿ ಮಹೇಂದ್ರಕಲ್ಪದೊಳ್ ಪುಟ್ಟಿ ಬಂದು ಭರತದ ರಾಜಗೃಹಮನಾಳ್ವ ವಿಶ್ವಭೂತಿಗಂ ಜೈನಿದೇವಿಗಂ ವಿಶ್ವನಂದಿಯೆಂಬ ಮಗನಾಗಿ ಪುಟ್ಟಿ, ವಿಶ್ವಭೂತಿಯ ತಮ್ಮನಪ್ಪ ವಿಶಾಖಭೂತಿಗಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾದೇವಿಗಂ ವಿಶಾಖನಂದಿಯೆಂಬ ಮಗನಾಗಿ ಸುಖಮಾಗಿರ್ಪೊಂದು ದೆವಸಂ ಮುಗಿಲ್ ಕರಗಿದುದಂ ಕಂಡು ವಿಶ್ವಭೂತಿ ತನ್ನನುಜಂಗೆ ರಾಜ್ಯಮಂ ಕೊಟ್ಟು ಮಗಂಗೆ ಯುವರಾಜ ಪದಮನಿತ್ತು ಶ್ರೀಧರಗುರುಗಳ ಪಕ್ಕದೇೞ್ನೂರ್ವರರಸುಗಳ್ವೆರಸು ತಪಂಬಡೆ, ತಮ್ಮಯ್ಯಂ ಪುಸಿಯು ಬೆಸನಟ್ಟ (ಬನಮಂ ವಿಶಾಖನಂದಿಗೆ) ಕೊಟ್ಟುದನಱಿದು, ವಿಶ್ವನಂದಿ ಮುನಿದು ಬರೆ ವಿಶಾಖನಂದನೇಱಿ ಕಪಿತ್ಥದ್ರುಮಮಂ ಮಱಿಗೊಳ್ವುದುಮದಂ ಕಿೞ್ತೀಡಾಡೆ ಕಲ್ಲ ಕಂಬಮಂ ಮಱಿಗೊಳ್ವುದುಮದಂ ಕರಪ್ರಹಾರದಿಂ ಶತಚೂರ್ಣಂಮಾಡೆ ಮತ್ತಂ ಬೆಳ್ಕುತ್ತೋಡುವ ವಿಶಾಖನಂದನಂ ಕಂಡು ಕರುಣಿಸಿ ಕರೆದು ರಾಜ್ಯಮನಾತಂಗೆ ಕೊಟ್ಟು...............ವಿಶ್ವನಂದಿ ಮುನಿಯುಂ ವಿಶಾಖಭೂತಿಯುಂ ಮಹಾಶುಕ್ರಸ್ವರ್ಗಮಂ ಪ್ರೊಂದಿದರ್. ಅಲ್ಲಿಂ ಬೞಿಯಂ ವಿಶಾಖಭೂತಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಮಹಾರಾಜನ ಪಿರಿಯರಸಿ ಜಯಾವತಿಗೆ ವಿಜಯನೆಂಬ ಮಗನಾದೊಂ. ಕಿಱಿಯರಸಿ ಮೃಗಯಾವತಿಗೆ ವಿಶ್ವನಂದಿ ತ್ರಿಪಿಷ್ಟನೆಂಬ ಮಗನಾದೊಂ"

ಆಚಣ್ಣನ ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ಕಥೆ ಮೇಲಿನ ಗದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಮೂಲಕ್ಕೆ ಕುಂದು ಬರದಂತೆ ಅತಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ತುರುಕಿ ತುಂಬಿಸಿದಂತಿದೆ. ಜೈನ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಓದಿದರೆ ಅಷ್ಟು ರುಚಿಸೀತೆಂಬುದು ಕಷ್ಟ. ಭವಾವಳಿಯ ವಿಚಾರ, ನಿರ್ವೇಗ, ಪಾರಿವ್ರಜಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರಾಣದ ಭಾರವಿದ್ದರೂ, ವಿಶ್ವನಂದಿ ವಿಶಾಖನಂದರೊಡನೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದ (ಪುಟ್ಟದಾದರೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ) ಚಿತ್ರದಂಥ ಮನೋಹರ ಚಿತ್ರಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬಂದು ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಕಥನ ಕೌಶಲಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣದ ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವುಂಟು. ಅಂದಿನ ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಮಗನಾದೊಂ' ಎಂಬಂಥ ಒಂದೊಂದು ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ರೂಪವೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

4 ಚಿಕದೇವರಾಜ (1672-1704)

12 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ನಡುಗನ್ನಡದ ಮುದ್ರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎಲ್ಲ ಉತ್ತಮಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೂ ಬಿದ್ದಿತು. ಮಾತಿನ ಕನ್ನಡ ಬರಹಕ್ಕೇರಿತು. ಹಳಗನ್ನಡದ ಬಿಗುಹು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವೂ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೊಂದಿದುದು ಅನಿವಾರ್ಯ.

ವಚನಗಳನ್ನುಳಿದರೆ, 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ 5 ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಗದ್ಯರಚನೆಗಳೆಂದರೆ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಗಳು, ಟೀಕೆಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಗದ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ :

ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಸೂತ್ರರತ್ನಾಕರವೆಂಬುದು 1672 ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನೆಂಬ ವೀರಶೈವ ಲೇಖಕನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಗದ್ಯಕೃತಿ.

"ಕಿಕ್ಕೇರಿಯಾರಾಧ್ಯ ನಂಜುಂಡೇಶನೆಂಬ ಶಿವಕವೀಶ್ವರನು ಪೇಳಿದ ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚನೆಯಾಗಿರ್ದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಬರೆದು ಸಂಗ್ರಹಿಸು ಎಂದು ವಿರಕ್ತನಮುಕ್ತಿನಾಯ ದೇವರು ನಿರೂಪಿಸೆ, ಅವರ ನಿರೂಪವಿಡಿದು, ...ಸಮಸ್ತಸಾಂಗತ್ಯಚಾರಿತ್ರ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರ್ಪ ಬಸವಾದಿ ಪುರಾತನರು ನಿರೂಪಿಸಿದ ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆ ಮೊದಲಾದ ವಚನಾಮೃತಸಾರದಲ್ಲಿ ಪೇಳುತ್ತಿರ್ದ ಕಥೆಗಳಂ ನೋಡಿ ಪುರಾತನರ ವಚನದ ಮೇಲ್ಪಂತಿವಿಡಿದು ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದುವಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆನು ".[1]

ಈ ಗದ್ಯಭಾಗದ ಭಾಷೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿದೆ; ಅರ್ಥ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ವಾಕ್ಯರಚನೆ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹಳಗನ್ನಡಕ್ರಮವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ

---

1 ಕ. ಕ. ಚ. ಸಂ. II ಪು. ೬೫೫

ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಶಬ್ದರೂಪಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಹಳಗನ್ನಡಕ್ಕೂ ನಡುಗನ್ನಡಕ್ಕೂ ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುತ್ತವೆ. ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಹಳಗನ್ನಡವವು—ಕಥೆಗಳಂ, ಬೇಕಾದುವಂ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ, 'ಕಥೆಗಳನ್ನು' ಎಂಬ ನಡುಗನ್ನಡ–(ಹೊಸಗನ್ನಡವಲ್ಲಿಯೂ ಈಗ ಇರುವ) ರೂಪವಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. 'ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ನಡುಗನ್ನಡ–ಹೊಸಗನ್ನಡಗಳ ನಡುವೆ ತೊನೆಯುತ್ತದೆ. ತೀರ ನಡುಗನ್ನಡವಾಗಿದ್ದರೆ 'ಕಾವ್ಯಮೊಳು' ಎಂದಿರಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ 'ಕವೀಶ್ವರನು' 'ದೇವರು,' 'ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆನು' ಎಂಬ ಸ್ವರಾಂತರೂಪಗಳು ಹಳಗನ್ನಡವಲ್ಲ. 'ಹ' ಕಾರದ ಬದಲು ಹಳಗನ್ನಡದ 'ಪ' ಕಾರ ('ಪೇಳಿದ') ವನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಂಥ ಮಿಶ್ರವನ್ನು ಈ ಶತಮಾನಗಳ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೂ ಗದ್ಯವು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯರಚನೆಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಭೀರತೆಪೂರ್ಣವಾದ ರಮಣೀಯತೆ ವುಂಟೆಂಬುದರಿಂದಲೊ ಏನೊ ಮೈಸೂರ ಚಿಕದೇವರಾಜನ(1672-1704) ಕೃಪಾಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಉಭಯ ಭಾಷಾಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದ ಕವಿಗಳು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಚಂಪೂರೂಪವಾಗಿಯೂ ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯರೂಪವಾಗಿಯೂ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಚಿಕದೇವರಾಜನೇ ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು.

ಆತನು ಚಿಕದೇವರಾಜ ಬಿನ್ನಪವೆಂಬ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ 30 ಬಿನ್ನಹಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತಿದೆ. 'ಅಕ್ಕರಮನಱಿಯದೊಕ್ಕಲಿಗರ್ಗಂ ಪೆಣ್ಗಳ್ಗಂ ಸಕ್ಕದದಿಂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಮುಪ್ಪದರಿದು ಎಂದುಮೆಲ್ಲರು ಮಱಿವಂತೆ ಕನ್ನಡಪಾತಿನೊಳಂ ಮೆಲ್ನುಡಿಗಳಿಂದೆ ಅಖಿಲ ತತ್ವಾರ್ಥಂಗಳಂ ಸಂಗತಿಗೊಳಿಸಿ' ಹೇಳಿರುವುದಾಗಿ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಬಿನ್ನಹಗಳು ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತಮಯವಾಗಿಲ್ಲ; 'ಅಕ್ಕರಮನಱಿಯದೆ ಒಕ್ಕಲಿಗರ್ಗಂ ಪೆಣ್ಗಳ್ಗಂ' ಸ್ವಲ್ಪ ಶ್ರಮಪಟ್ಟರೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಭಕ್ತಿರಸಭರಿತವಾಗಿವೆ.

5 ತಿರುಮಲಾರ್ಯ (1645–1706)

ಚಿಕದೇವರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಈ ಸವ್ಯ

ಸಾಚಿಯು ಅಪ್ರತಿಮವೀರಚರಿತೆ, ಚಿಕದೇವರಾಜ ವಿಜಯ, ಚಿಕದೇವರಾಜ ವಂಶಾವಳಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ತಮವೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ವಕವೂ ಆಗಿರುವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಆತನ ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯಕೃತಿಯಾದ–ಅಂದಿನ ಕೃತಿ ತಿಲಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ–'ಚಿಕದೇವರಾಜ ವಂಶಾವಳಿ'ಯ ವಿಷಯ ಒಂದಿಷ್ಟು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಎರಡೇ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದಿನ ಈ ಕೃತಿಯು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಶೋಚನೀಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರರಸರ ಚರಿತ್ರೆ ರಾಜನೃಪನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಚಿಕದೇವರಾಜನವರೆಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಘಟನೆಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತಸಾರವೂ ನುಸುಳಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೃತಿಯು ಕೆಲವೆಡೆ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. 'ಚರಿತ್ರ, ಮತತತ್ತ್ವ, ಕಾವ್ಯ ಇವುಗಳ ಮುಪ್ಪುರಿಯೇ ಚಿಕದೇವರಾಜವಂಶಾವಳಿ' [1]ಎಂಬುದು ಸರಿಯಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತಿರುಮಲಾರ್ಯನು ಈ ಉತ್ತಮ ಗದ್ಯಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹಳಗನ್ನಡದ ಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಿದನು. ಹಳಗನ್ನಡದ ಗದ್ಯವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೆ ಚಿಕದೇವರಾಜ ವಂಶಾವಳಿಯು ಒಂದು ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಕಾಣಿಕೆ. ಅದರಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಭಾಗ :—

ಈ ರಾಜನೃಪಂ ಅವರೊಳ್ (ಬೇಹಿನವರೊಳ್) ದಯಾವಲೋಕನಮಂ ಸುಱಿಸಿ, "ಅಪ್ರಿಯಮಾದೊಡಂ, ಗ್ರಾಮ್ಯಮಾದೊಡಂ, ಪಱಿವಾದೊಡಂ, ಪರಿಹಾಸಮಾದೊಡಂ, ಇರ್ದುದನಿರ್ದಂತೆ ಅರಸಂಗೆ ಒಳ ಓಲಗದೊಳಱಿಪುವುವೆ ದೂತರ್ಗೆ ನೀತಿ ನೇಮವಱಿಂ ಬೆರ್ಚದೆ ಬಿತ್ತರಿಪುದು" ಎಂದಾಣತಿ ಯಿಡುವುದುಮವರ್ ಬಿನ್ನವಿಸಿದರ್.—ಅದೆಂತೆನೆ—

"ಆ ರಾಯಂ ಚಲ್ವಂ ಪಡೆದ ಕಡುಪಿಂ ಮಡದಿಯರೊಡನಾಟದೊಳೆಡೆವಿಡಿದಿರ್ದು ಕಂಟಕಶೋಧನಪ್ರಜಾಪಾಲನದಂಡಯಾತ್ರಾದಿಕ್ಷಾತ್ರಸ್ವಭಾವ ಕರ್ಮಮಂ ತತ್ತದಧಿಕಾರಿಗಳೊಪ್ಪಿಸಿರ್ದಂ. ಅನುಚರರುಮಾ ಕಾರ್ಯದೊಳ್ನಿರವೆನಿಪ್ಪ ವೃಷ್ಯೌಷಧ ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರ ಘುಟಿಕಾ ಮೂಲಿಕಾ ಪ್ರಕ್ಷಂದನಾದಿ ವಸ್ತು ಸಂಪಾದನ ನಿಪುಣರೆನಿಸಿ ವಿಟವಿದೂಷಕ ಪ್ರಾಯರಾ

[1]ಕ.ಸಾ.ಚ. ಪು 306–ಮೂಲವಾಡ ಸ.ಸ. ಉದ್ಧೃತ.

ಗಿರ್ಪರ್. ಸೇನಾನಿ, ಆನೆ ಕುದುರೆ ಕಾಲಾಳ್ಗಳನೊಳ್ಗುಗೆಯ್ದು ದಂಡೆತ್ತುವ ಯತ್ನಮನುೞಿದು ತನ್ನಾಳ್ದನಂ ಬೇಂಟೆಯೊಳ್ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಬಸಂಗೆಯ್ದಪೆನೆಂದು ದಡಿವಲೆಗಳಂ, ಬಡಿಕೋಲ್ಗಳಂ, ಅಂಟುಗಳೆಗಳಂ, ಕಾಲ್ಗಣ್ಣಿಗಳಂ, ಗಿಡುಗ ಸಾಳುವ ಜಾಯಿಲಂಗಳಂ, ದೀಹದ ಮಿಗವಕ್ಕಿಗಳಂ ತರಿಸಿರಿಸಿ ಪರಿಕಿಪ ವ್ಯಾಪಾರದೊಳ್ ಬೇಡವಡೆಯೊಳೊಡವೆರೆದಿರ್ಪಂ. ಮಿತ್ರರೊಳುತ್ತಮರ್ ಈಯಿರ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಲ್ತೆಂದು ಪಲರ್ಮೆ ತಿಳಿಸಿ ತಮ್ಮ ನುಡಿ ಬರಡಾದುವಱಿಂ ಬಗೆವೆಗೆದಿರ್ಪರ್ ****" (ರಾಜನೃಪ ಚರಿತೆಯಿಂದ)

6 ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ (1794-1868)

ಚಿಕದೇವರಾಯನಂತೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪೋಷಕನಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸುಗ್ಗಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೊಸಗನ್ನಡಭಾನುವು ಉದಯಿಸುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಗದ್ಯರಚನೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದುವು. ಯಕ್ಷಗಾನಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು. ಹಾಡು, ಲಾವಣಿ, ನಾಟಕ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ಜನಪ್ರಿಯರೂಪಗಳು ಮೈವೆತ್ತುವು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನು ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದು ಸುಮಾರು 50 ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಳಿಯ ಲಿಂಗರಾಜನು (1823–1874) ಸುಮಾರು 47 ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನಂತೆ.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ನಾರಾಯಣನ 'ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷ' (1823) ತನ್ನದೇ ಆದ ಕಥನ ರೀತಿಯಿಂದ ಜನರ ಆದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. 'ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ'ದೊಳಗಣ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವನು. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಹೊಸಗನ್ನಡ ರೂಪವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಹಳಗನ್ನಡ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ನಡುಗನ್ನಡ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಳೆ–ನಡು–ಹೊಸತುಗಳ ತ್ರಿವೇಣಿಯುಂಟು. ಗದ್ಯವು ನವಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಮುಂದಡಿಯಿಡುವ ಶುಭಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕಥನವು ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಓಡುತ್ತಿದೆ; ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದಟ್ಟಡಿಗಳಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಚುರವಾದ ಬಿಗು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಂಡರೂ, ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಲಿತ್ಯವಿದೆ. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ: "ಹೀಗೆನ್ನಾಯ

ನೀತಿಯು ತಪ್ಪದೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಮದ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ವಶ್ಯನಾಗದೆ, ರಾಜ್ಯವಂ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯದಂತೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನಗಲದೆ ಇರುವಳು. ಈ ಅರ್ಥವೆಲ್ಲವೂ ದಂಡನೀತಿಜ್ಞರಾದ ಪಂಡಿತರಿಗಭಿಮತವು; ಧರ್ಮಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಕೈ ಸೇರುವುವು; ಇದಂ ಪಠಿಸುವವನು ಅಲ್ಪಮೇಧಾವಿಯಾದವನಾದರೂ ಬುದ್ಧಿ ಸಂಪನ್ನನಹನು; ಮನಕ್ಕೆ ತಂದವನು ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನರಿವನು ***** ಈ ನೀತಿಯು ರಾಜಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಆಚರಿಸಲ್ಪತಕ್ಕದ್ದು" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಚಾಣಕ್ಯನ ವಾಕ್ಯವಂ ಕೇಳಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಸಂತೋಷಭರಿತನಾಗಿ, ಇಂತೆಂದನು.

7 ಮುದ್ದಣ (1869-1901)

ಗದ್ಯಸುಖಕ್ಕೆ ಮನಸೋತು 'ಪದ್ಯಂವದ್ಯಂ, ಗದ್ಯಂಹೃದ್ಯಂ. ಹೃದ್ಯಮಪ್ಪ ಗದ್ಯದೊಳೆ ಪೇಳ್ವುದು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಣತೊಟ್ಟು ಮುದ್ದಣನು 'ಶ್ರೀರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ'ವೆಂಬ ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇದು ಈ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಗ್ರಂಥ. ಪ್ರಸ್ತುತಕ್ಕೆ ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯಾಕ್ರಮ ಗುರುಪದಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಕೊನೆಯ ರಚನೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದಾದರೂ ಕೃತಿಯು ಬೆಲೆ ಕಿರಿದಲ್ಲ.

ಮುದ್ದಣನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನೆಂದು. 1869 ರಲ್ಲಿ ಉಡುಪಿಯ ನಂದಳಿಕೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬಡ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಸರಸ್ವತಿಯ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಈ ಕವಿಯು ಬಡವನಾಗಿಯೇ ಬಾಳಿ ಬಡವನಾಗಿಯೂ ರೋಗಗ್ರಸ್ತನಾಗಿಯೂ ತನ್ನ 32 ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಕಾಲಮರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದನು. ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಹೇಳುವಂಥ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ; ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೇ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಸಿದನು. ಜೀವನಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಯಾಮ ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ ದುಡಿದನು. ಕಡಮೆ ಸಂಬಳದ—ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದ—ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿರುತ್ತಾ ಕನ್ನಡ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡನು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದನು. ಅದ್ಭುತ ರಾಮಾಯಣವೆಂಬ ಉತ್ತರಕಾಂಡರಾಮಾಯಣದ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನೊಳಕೊಂಡ ಗದ್ಯಕೃತಿಯನ್ನು ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದನು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತಿನ ಶ್ರೀರಾಮಾಶ್ವಮೇಧದ ಪಕ್ವತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಸರಳಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವೆಂಬೊಂದು ಹಿಂಡ ಕಾವ್ಯವನ್ನು (ಶೇಷರಾಮಾಯಣದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ) ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮುದ್ದಣನು ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆತನ ಶ್ರೀರಾಮಾಶ್ವಮೇಧವು ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಸಂದಿತು; ಇದರಿಂದ ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣನಿಗೂ ಒಂದು ಭದ್ರವಾದ ಸ್ಥಾನವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಶ್ರೀರಾಮಾಶ್ವಮೇಧದ ಧಾಟಿ ಹಳೆಯದಾದರೂ, ಕೆಲವು ಹೊಸ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಈತನು ತಂದನು. ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನವೀನತೆಯನ್ನು ಇವನು ತೋರಿಸಿರುವನು. ಕಥಾಮುಖವನ್ನು ನವೀನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರುವನು: "ಓವೊ ಕಾಲಪುರುಷಂಗೆ ಗುಣಮಣಿಮುಳ್ಳಂ ಗಡ; ನಿಸ್ತೇಜಂ ಗಡ! ಒಡಲೊಳ್ ಗುಡುಗುಟ್ಟುಗುಂ ಗಡ! ಏನದಾನೆ ಪಾಗಿಲಂ ಮುಗಿಲ್ದೆರೆಯಿಂ ಬಾಸಣಿಸಿರ್ಪರ್..........ಸುಗ್ಗಿಯೊಳುಂಡುದಂ ಕಾರೊಳ್ ಕಾಣುವನಕ್ಕುಂ". ಇಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತೀರ ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ಮಟ್ಟನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ—ಕಥೆಯ ಓಟ ಕುಂಟುವಲ್ಲಿ—ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಮುದ್ದಣ ಮನೋರಮೆಯರ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಸಂವಾದಗಳು ಬಂದು ಕಥೆಯ ನೀರಸತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಓದುಗರನ್ನು ರಸದೋಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುವುವು. ಮತ್ತೆ ನವಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಕಥೆ ಸಾಗುವುದು. ಈ ಸಂವಾದಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಾದ ಹಾಸ್ಯದ ಹೊನಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು.

ಈತನು ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಿಗೌರವ ಅರ್ಥಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪಾತ್ರನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದಷ್ಟು ಸನ್ನಿವೇಶ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಸನ್ನಿವೇಶ ರಚನೆ ಅಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗದಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆತನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮೂಲವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಆತನು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಉತ್ತರ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ ಕಥೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸದೆ ಪದ್ಮಪುರಾಣದೊಳಗಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಮಹಿಮಾನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ

ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜತೆ ದೂರವಾಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಅಶ್ವಮೇಧದ ಕುದುರೆಯ ಪರ್ಯಟನದಂತೆ ಕಥೆಯೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಕವಲುಕವಲಾಗಿ ಗೊತ್ತುಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುತ್ತಾ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬೇಸರಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಮುದ್ದಣನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ರಾಮನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಂತಿಹೀನನೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಮನೋರಮೆಯ ಮುಖಾಂತರ ರಾಮನನ್ನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹಂಗಿಸಿಬಿಡುವನು. ಮುದ್ದಣನು "ಸಾಕೇತ ನಗರದೊಳ್ ಸೀತಾರಾಮಂ ತನ್ನ ಬಿರ್ದಿನ............" ಎನ್ನುವಾಗ ಮನೋರಮೆ ನಡುವೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿ, "ನಲ್ಲ, ಏ ಮಾತೊ? ಸೀತೆಯನುಂತುಟೀದು ಮೇತಱ ಸೀತಾರಾಮಂ. ಪೋಮಾಣ್, ಅವಂಗಿನ್ನೆತ್ತಣಸೀತೆ, ಅಪ್ಪೊಡಿನ್ನಾ ಕಲ್ಲೆರ್ದೆಯಂ ರಾಮನೊ ಭೀಮನೊ ಏನ್?" ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸಂವಾದಿಸಿ ಸೀತೆಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸುವುದು ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದರೂ ಸೀತಾರಾಮನ ಕಾಂತಿ ಕುಂದುವುದು. ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ 'ಸೀತೆಗೆ ನೀರ್ ನಿಂದು ದಿನಕ್ರಮದಿಂ ಬಸಿಱ್ ಬಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ 'ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳ ಬಯಕೆಯಿಂದ ಜಾನಕಿಯು ಸಖಿ ಚಂದ್ರಮತಿಯೊಡನೆ ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳು ಬಹಳ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಸೀತೆಯ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಸಹಜ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟವೆ. "ಇಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಪಾತ್ರವೇ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವುದು. ಆತನ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ನಾವು ಆರ್ದ್ರಹೃದಯರಾಗಿ ಆತನನ್ನು ಬಾಯ್ತುಂಬ ಹೊಗಳಬೇಕೆಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ"[1] ರಾಮನ ಆಜ್ಞಾನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅವನು ಪಡುವ ಮನೋವೇದನೆ ವರ್ಣನಾತೀತವಾಗಿದೆ. ಏನೊಂದೂ ಶಂಕಿಸದ ಸೀತಾಮಾತೆಯೊಡನೆ ಅವನು ದಾರುಣ ವಾರ್ತೆಯನ್ನುಸಿರಿದುದು ಅವನ ಅವಸಾನವನ್ನೇ ಉಸಿರಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು. 'ಇಂತು ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಪಾಷಾಣಕಠಿನ ಹೃದಯನಾವನ್ನೆಸೆ, ಎಂತುಂ ಕುಱು ಪೋದುದೆ, ಮನ್ಮಲ ಮಱುಗಿದಂ, ನೊಂದಂ ಬೇಂದಂ'. ಮುಂದೆ ಸೀತೆ "ಬಿಱುಗಾಳಿಯ ಪೊಯ್ಮಿಗರೆಮುಱಿದು ಬಾಡುವ ಕಪ್ಪುರವಾಟಿಯಂತೆ........ಹಮ್ಮದಂಬೋದಳ್"

---

1 ಮುದ್ದಣ (ತ. ಸು. ಶಾಮರಾಯ) ಪು 34.

..........ಇತ್ಯಾದಿ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಣ ಹೊಯ್ದಾಟವು ಬಹಳ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಇಡಿ ಇಡಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಉದಾ: "ಬಿರುಗಾಳಿ ಪೊಡೆಯಲ್ಕೆ ಕಂಪಿಸಿ ಫಲಿತ ಕದಳಿ ಮುರಿದಿಳೆಗೊರಗುವಂತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮಾತು ಕಿವಿದೆರೆಗೆ ಬೀಳದ ಮುನ್ನ ಬಿದ್ದಳಂಗನೆ ಧರೆಗೆ ನಡುನಡುಗುತ" ಇತ್ಯಾದಿ) ಆದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹೃದ್ಯವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಚೆನ್ನ.

'ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ'ವು ಅಷ್ಟು ಹೃದ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಅದರೊಳಗಣ ಕಥಾವಸ್ತುವಲ್ಲ; ಅದರೊಳಗೆ ಆದಿಯಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮುದ್ದಣ ಮನೋರಮೆಯರ ಸಂಭಾಷಣೆ. ಅಂಥ ರಸಿಕತೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮೊದಲು. ಈ ರಸಿಕದಂಪತಿಗಳ ಮಾತು ಮೊದಲಾಯಿತೆಂದರೆ ವಾತಾವರಣವೇ ವಿದ್ಯುನ್ಮಯವಾಗುವುದು. ಅವರ ಮಾತೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರಲಿ, ಕಥೆಯೇಕೆ ಎಂಬಂತಿದೆ. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಪಡೋಣ.

ಅರಣ್ಯಕ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಮುದ್ದಣನೊಡನೆ, ಮಡದಿ ಮನೋರಮೆ ಕೇಳುವುದು—ಎನ್ನ ಚೆನ್ನಿಗ! ಆತಿಥ್ಯಮೆಂದೊಡೇಂ, ಬಱಿದೆ ಬಾಯುಪಚಾರಮೆ ?

* * * *

ಮುದ್ದ :—ಅನಿಬರುಮಂ ಯಥೇಚ್ಛಂ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನ ಭೋಜನದಿಂ ತಣಿಪಿದಂ.

ಮನೋ :—ಎನಗಿದಚ್ಚರಿ, ಎಂತುಟಾರ್ತಂ.

ಮುದ್ದ :—ಏಂ ಮುನಿಗಳೊಂದು ಜಪದ ತಪದ ಮಂತ್ರದ ಬಲ್ಕೆಯೇಂ ಕಿಱಿದೆ? ಬೇಡಿದ ಪುರುಳನುಱಿದಿಂ ತಂದೀಗುಂ.

ಮನೋ—ಅಂತುಟೇಂ ಗನಂ! ಆವುದೊ ಮಂತ್ರಂ ?

ಮುದ್ದ—ಆವುದೇಂ ? ಏಕಾಕ್ಷರಿ, ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಿ, ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಿ, ಚತುರಾಕ್ಷರಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ, ಷಡಕ್ಷರಿ, ಮುಂತಪ್ಪ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಂತ್ರಂಗಳೊಳವಲ್ತೆ.

* * * *

ಮನೋ—ಅಂತದರ್ಕೆ, ನಿನ್ನನ್ನರಪ್ಪ ಕಬ್ಬಿಗರ್ ಮನೆವಾೞ್ತೆ

ಯೊಳಿನಿಸೊಂದುಂ ಗೊಡವೆಗೊಳ್ಳದೆ ಕಮ್ಮ ಕೆಮ್ಮನೆ ಪಾಟಿ ತೆಯ ಕಬ್ಬದೊಳೇವೊಬ್ಬುಂ ಬಿಮುಗೊಂಡಿರ್ಪರಲೇ. ಅವರ್ಗೇಂ ಬಟ್ಟೆಯೊ? ಉಣಲೇಂ ತಿನಲೇಂ ? ಅಂತಿರಲೊಂದು ಜಪಮುಂ ಪಿರಿಯವವಸಿಗಳತ್ತಣಿನುಪದೇಶಂಗೊಂಡೊಡಾಗದೆ ?

ಮುದ್ದ —(ಮುಗುಳ್ನಗೆಯಿಂ)— ಏಂ, ಎಮ್ಮವರೊಂದಿರವಿಂಗೆ ನಗುವಾ ? ಆಃ; ಎಮ್ಮನ್ನರಪ್ಪ ಕಬ್ಬಿಗರ್ಗೇಂ ಕೊಱತೆಯೊ.

* * * *

ಎಂದು ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಈ ದಂಪತಿಗಳು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಗೆ ಮನೋರಮೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೊ ಆಣೆಹಾಕಿಸಿ "ಭವತಿ ಭಿಕ್ಷಾಂದೇಹಿ"ಎಂಬ ಸಪ್ತಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರವೆ ಕಬ್ಬಿಗರ್ಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಪೆರ್ಮೆಯ ಮಹಾಮಂತ್ರ ಎಂದು ಮುದ್ದಣನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನ್ನ ದಾರಿದ್ರ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತೋಱಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹ.

IV ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳು

1 ಗುಣವರ್ಮ ೧

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಪಂಪನಲ್ಲಿಗೆ (941) ಬರುವ ತನಕ ನಮಗೆ ಯಾವ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥವೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ[1]. ಕೇಶಿರಾಜನು (1260) ಸುಮಾರ್ಗಕೋವಿದರೆಂಬುದಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ ಅಸಗ ಗುಣನಂದಿ ಗುಣವರ್ಮರು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು (1245)ತನ್ನ ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ ಗುಣನಂದಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಅಭಿನವ ವಾದಿ ವಿದ್ಯಾನಂದನು (1533)ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಗುಣವರ್ಮನಿಂದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವರು ಉದ್ದಾಮ ಕವಿಗಳೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಇವರ ಕಾಲ ಸು. 900 ಇರಬಹುದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. (ಇವರು ನೃಪತುಂಗನಿಗಿಂತ ಈಚಿನವರು). ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಗುಣವರ್ಮನು ಹರಿವಂಶ(ನೇಮಿ

1 ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ (ಹಳಗನ್ನಡದ ಆದ್ಯಗದ್ಯಗ್ರಂಥ) ಸು. ಕ್ರಿ. ಶ. 920ರ ದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬುದಾಗಿ ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ನಾಥಪುರಾಣ?) ಎಂಬ ಜೈನಪುರಾಣವನ್ನೂ ಶೂದ್ರಕವೆಂಬ ಲೌಕಿಕ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಕವಿಯು ಶೂದ್ರಕದಲ್ಲಿ 'ಮಹೇಂದ್ರಾಂತಕ' 'ಕಾಮದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ಗಂಗರಾಜ ಎರೆಯಪ್ಪನನ್ನು (886—913) ಶೂದ್ರಕನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾನೆ.' ಈ ವಿಚಾರವೂ ಗುಣವರ್ಮನ ಕಾಲವು ಸು.900 ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇವನು ಪುಷ್ಪದಂತ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದ ಮತ್ತು ಜನ್ನನನ್ನು (1209)ಸ್ತುತಿಸಿದ ಗುಣವರ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನು.

ಇಷ್ಟರಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ನೃಪತುಂಗನಿಂದ ಪಂಪನ ವರೆಗೆ ಕೆಲವರು ಕವಿವೃಷಭರು ಆಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ; ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಹಿನಿಯು ಗಂಗರ ಕೃಪಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಉದಯವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತುಂಬಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಪೋಷಕ ಉಪನದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ರಸಾಮೃತವನ್ನು ನೀಡುವಷ್ಟು ಶಕ್ತವಾಗಿತ್ತು.

2 ರತ್ನ ತ್ರಯರ ಸುವರ್ಣಯುಗ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಭಂಡಾರದ ಬೀಗಮುದ್ರೆಯನ್ನೊಡೆದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುವರ್ಣಯುಗದ ಭವ್ಯಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕೀರ್ತಿ ರತ್ನ ತ್ರಯರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಪಂಪ ಪೊನ್ನ ರನ್ನರಿಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದು. ಇದನ್ನೇ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರನ್ನನು ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಬರಿಯ ಆತ್ಮಶ್ಲಾಘನೆಯಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯವಾದ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದ ಮಾತು. ಪಂಪನು ತನ್ನ ಆದಿಪುರಾಣದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ "ಅಱಿವುದು ಕಾವ್ಯ ಧರ್ಮಮಂ ಧರ್ಮಮುಮಂ" ಎಂಬುದನ್ನು ಪೊನ್ನನ ಶಾಂತಿ ಪುರಾಣಕ್ಕೂ ರನ್ನನ ಅಜಿತ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪುರಾಣಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. ಈ ಮೂವರೂ ಕಿರಿದಾದ ಮೂಲಕಥೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯೆಂಬ ಕುಲುಮೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಎರಡೆರಡು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ರತ್ನ ತ್ರಯರು ಬರೆದಿರುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಗಮವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುವುದು (ಧಾರ್ಮಿಕ) ಇನ್ನೊಂದು ಲೌಕಿಕವನ್ನು

---

[1] ಕ. ಚ. ಸಂ. 1. ಪು. 25

ಬೆಳಗಿಸುವುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಂಪನೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :—

ಬೆಳಗುವೆನಿಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಮನಲ್ಲಿ ಜಿನಾಗಮಮಂ ಸಮಸ್ತಭೂ
ತಳಕೆ ಸಮಸ್ತಭಾರತಮುಮಾದಿ ಪುರಾಣಮುಮೆಂದು ಮೆಯ್ಯಸುಂ॥
ಗೊಳುತಿರೆ ಪೂಣ್ದು ಪೂಣ್ದ ತೆಱದೊಂದಱದಿಂಗಳೊಳೊಂದು ಮೂಱುತಿಂ
ಗಳೊಳೆ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾದುದೆನೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದಂ ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವಂ॥

[ಪಂ. ಭಾ. XIV—60]

ಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣ, ಪೊನ್ನನ ಶಾಂತಿಪುರಾಣ, ರನ್ನನ ಅಜಿತ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪುರಾಣ ಮೊದಲನೆಯ ಜಾತಿಯವು. ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ (ಪಂಪ ಭಾರತ) ಭುವನೈಕರಾಮಾಭ್ಯುದಯ, ಸಾಹಸಭೀಮ ವಿಜಯ (ಗದಾಯುದ್ಧ) ಇವು ಎರಡನೆಯವು. ಎರಡನೆಯವಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪೋಷಕರನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಕಥಾನಾಯಕರನ್ನಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿರುವರು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಶೋಧಕರ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕಾಂಶಗಳು ಹೊಳೆದು ತೋರುವುವು.

(i) ಪಂಪ. ಕ್ರಿ.ಶ 941

ಪಂಪನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಆದಿಕವಿ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಕವಿ ವೃಷಭರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರ ಕೃತಿಯೂ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇದ್ದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಯಃ ಅವು "ಪಸರಿಪ ಕನ್ನಡಕ್ಕೊಡೆಯನೊರ್ವನೆ "ಸತ್ಕವಿ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ಪಂಪನ ಕೃತಿಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರಲಾರವು. "ಮುನ್ನಿನ ಕಬ್ಬಮನೆಲ್ಲಮಿಕ್ಕಿ ಮೆಟ್ಟಿದುವು" ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪಂಪನೇ ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ತಥ್ಯವುಂಟು. ಮುಂದಿನ ಕವಿಗಳು ಒಂದಲ್ಲೊಂದು ತೆರನಾಗಿ ಪಂಪನಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದಿರುವರು; ಏಕೆ, ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತೆಲುಗು ಆದಿ ಕವಿಯೆನಿಸಿದ ನನ್ನಯಭಟ್ಟನೂ ತನ್ನ ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ ಪಂಪನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವನು.

ತನ್ನ ಆದಿ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ('ದುಂದುಭಿ ಸಂವತ್ಸರೋದ್ಭವಂ') ಕ್ರಿ.ಶ. 902ಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ದುಂದುಭಿ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿಯು ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದನು. ತನ್ನ 39ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ (' ಶಕವರ್ಷ

ನೆಂಟುನೂಱಱ್ಕೆ ಕಡೆಯೊಳಱುವತ್ತುಮೂಱು ಸಂದಂದು" = ಶಕ 863 = ಕ್ರಿ.ಶ 941) ಆದಿ ಪುರಾಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇವನು ಆದಿ ಪುರಾಣವನ್ನು ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ (ಪಂಪ ಭಾರತ)ವನ್ನು ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟು ಅಲ್ಪ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕವಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅಪ್ರತಿಮವೆನ್ನಲೇಬೇಕು.

ಭಾರತದ ಕೊನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಂಶದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪಂಪನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ :—ವೆಂಗಿ ಮಂಡಲದ ವೆಂಗಿಪಱುವಿನ ವತ್ಸಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮಾಧವ ಸೋಮಯಾಜಿ ಈ ವಂಶದ ಮೂಲ ಪುರುಷ. ಆತನು ವಸಂತ, ಕೊಟ್ಟೂರು, ನಿಡುಗುಂದಿ, ವಿಕ್ರಮ ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದನಂತೆ. ಆತನ ಮಗ ಅಭಿಮಾನ ಚಂದ್ರ, ಆತನ ಮಗ ಕೊಮರಯ್ಯ; ಆತನ ಮಗ ಅಭಿರಾಮದೇವರಾಯ ; "ಜಾತಿಯೊಳೆಲ್ಲ ಮುತ್ತಮದ ಜಾತಿಯ ವಿಪ್ರಕುಲಂಗೆ ನಂಬಲೇ ಮಾತೊ, ಜಿನೇಂದ್ರ ಧರ್ಮಮೆ ವಲಂ ದೊರೆ ಧರ್ಮದೊಳ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಭಿರಾಮ ದೇವ ರಾಯನು ಜಿನಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಯಾದನು ; ಇವನ ಮಗನೇ ನಮ್ಮ ಆದಿ ಕವಿ ಪಂಪ. ಆದಿ ಪುರಾಣದ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೇವೇಂದ್ರಮುನಿಯೇ ಪಂಪನ ಗುರು ; ಪಂಪನು ಕೊಂಡಕುಂದಾನ್ವಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು.[1] ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯ ಗದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಂಥದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿರುವ ಮಾತುಗಳಿಂದ, ಪಂಪನಿಗೆ ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವ, ಪ್ರಸನ್ನಗಂಭೀರ ವಚನರಚನಚತುರ, ಪುರಾಣಕವಿ, ಸುಕವಿಜನಮನೋಮಾನಸೋತ್ತಂಸಹಂಸ, ಸರಸ್ವತೀಮಣಿಹಾರ, ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

---

1 ಮುನಿಜನದೋದಿಸಿ ದೋಜೆಯೊ ।
ಳನುವದಿಪುದಿಪೊಂದೆ ಕೊಂಡಕುಂದಾನ್ವಯ ಸಂ ।
ಜನವನ ಶುಕಮೆಂದೆನಗಿನಿ ।
ಸನುಗ್ರಹಂ ಗೆಯ್ದೆ ಕರುಣದಿಂ ಮುನಿನಿವಹಂ ॥

ಪಂಪನ ಕೃತಿಗಳು: ಆದಿಪುರಾಣವನ್ನು ಕುರಿತು: ಎರಡುಮಾತು: ಇದರ ರಚನೋದ್ದೇಶ 'ಧರ್ಮವನ್ನೂ' ಕಾವ್ಯಧರ್ಮವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಇದುವೆ ಸುಕವಿಪ್ರಮೋದ
ಪ್ರದಮಿದುವೆ ಸಮಸ್ತ ಭವ್ಯಲೋಕಪ್ರಮುದ ।
ಪ್ರದಮೆನೆ ನೆಗಳ್ದಾದಿಪುರಾ
ಣದೊಳಱಿವುದು ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಮುಂ ಧರ್ಮಮುಮಂ ।

[ಆ.ಪು. I-38]

ಇದು ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಸಮ್ಮಿಶ್ರವಾದ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ. ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರ 'ಪೂರ್ವಪುರಾಣವೇ' (ಸಂಸ್ಕೃತ) ಇದರ ಮೂಲ; ಆದಿ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಪುರುದೇವನ ಚರಿತ; ಪುರುದೇವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಗಳ ಚರಿತವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. "ಬುಧಸಮೂಹಂ" ಕೇಳಿಕೊಂಡ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ತಾನು ಹೇಳಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದನಂತೆ.

ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣವು ಭಾರತದಷ್ಟು ಆದರಣೀಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಾವಳಿಯ ಕಥೆಗಳೂ ಜೈನಮತ ವಿಚಾರಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಪ್ರತಿಭಾವಂತಪಂಪನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇದು 'ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ" ಭರಿತವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ಮತಾಂಧತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; "ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೂ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯ ಭಾವನೆಗಳಿಂದಲೂ ಕವಿತಾವೇಶದ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಈ ಕಾವ್ಯವು ಕಡೆಗೆ ಆತನ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕೈ ಮೇಲೆಂದು" ಹೇಳುವ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಇದ್ದಾರೆ.[1]

16 ಆಶ್ವಾಸಗಳು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಮೊದಲಿನ ಆರು ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುದೇವನ ಭವಾವಳಿಯ ಕಥೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಶ್ವಾಸ ಏಳರಿಂದ ಹತ್ತರವರೆಗೆ ಪುರುದೇವನ ಜನನ, ಬಾಲ್ಯ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ವಿವಾಹ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮವಸರಣ ಧರ್ಮವಿಹಾರಗಳವರೆಗೆ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ ; ಕೊನೆಯ ಆರು ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಭರತ ಬಾಹುಲಿಯವರ ಪಾವನ ಚರಿತೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

---

[1] ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ ಸಂ.೨. ಪು.500

ಆದಿಪುರಾಣದೊಳಗಿನ ಒಂದೆರಡು ರಸಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ :—

ಪುರುದೇವನು ಐದನೆಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಜಂಘನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವನು. ವಜ್ರಜಂಘನಿಗೂ ಶ್ರೀಮತಿಗೂ ಮದುವೆಯಾಗುವುದು. ಶ್ರೀಮತಿಯ ತಂದೆ ಮಗಳನ್ನು ಅಳಿಯನೊಂದಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವಾಗ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಣ್ವಋಷಿಗಳ ಅಮರವಾಣಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವುದು.[1]

ಬಗೆದುಂ ನಿನ್ನನ್ವವಾಯೋನ್ನತಿಯುನಿವಳತಿ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧಮುಂ ನೀಂ
ಬಗೆದುಂ ಸಂದೆಮ್ಮ ನಣ್ಪಂ ಬಗೆದುಮಱಿಯದೇನಾನುಮೆಂದಾಗಳುಂ ಮೆ||
ಲ್ಲಗೆ ನೀಂ ಕಲ್ಪಿಪ್ಪುದೆಮ್ಮಂ ನೆನೆವೆರ್ದೆಗಿಡದಂತಾಗೆ ಪಾಲಿಪ್ಪುದಿಂತೀ
ಮೃಗಶಾಬೇಕ್ಷಾಕ್ಷಿಯುಂ ಮನ್ನಿಸುವುದಿನಿತನಾಂ ಬೇಡಿದೆಂ ವಜ್ರಜಂಘಾ||

[IV—55]

ತದನಂತರ ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿರ್ವರೂ ಮಗಳ ಮುಖವನ್ನು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ನೋಡಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :

ಮನಮಱಿದಂಜಿ ಬೆರ್ಚಿ ಬೆಸಕೆಯ್ ನಿಜವಲ್ಲಭನೇನನೆಂದೊಡಂ
ಕಿಸಿಸದರೊಂದಿವಗ್ರಮಹಿಷೀ ಪದದಲ್ಲಿ ಪದಸ್ಥೆಯಾಗು ನಂ||
ದನರನಗಣ್ಯ ಪುಣ್ಯಧನರಂ ಪಡೆಯೆಂದಮರ್ದಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ತ
ತ್ತನುಜೆಯುಗಲ್ಕೆಯೊಳ್ ನೆಗಪಿದರ್ ಬಸಮಲ್ಲದ ಬಾಷ್ಪವಾರಿಯಂ||

[IV—56]

ಪಂಪನ ಸರಸ್ವತಿಯ ಚಿತ್ರವಿದು.

ಪರಮಜಿನೇಂದ್ರವಾಣಿಯೆ ಸರಸ್ವತಿ ಬೇಱದು ಪೆಣ್ಣರೂಪಮಂ
ಧರಿಯಿಸಿ ನಿಂದುದಲ್ತದುವೆ ಭಾವಿಸಿಯೋದುವ ಕೇಳ್ವ ಪೂಜಿಪಾ

---

[1] ಶಾಕುಂತಲ-4ನೆಯ ಅಂಕ: "ಅಸ್ಮಾನ್ ಸಾಧುವಿಚಿಂತ್ಯ ಸಂಯಮಧನಾನುಚ್ಚೈಃ ಕುಲಂ
ಚಾತ್ಮನಃ ತ್ವಯ್ಯಸ್ಯಾಃ ಕಥಮಪ್ಯಬಾಂಧವಕೃತಾಂ ಸ್ನೇಹಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಚ ತಾಂ ||
ಸಾಮಾನ್ಯಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ಪೂರ್ವಕಮಿಯಂ ದಾರೇಷು ದೃಶ್ಯಾತ್ವಯಾ ಭಾಗ್ಯಾಯತ್ತ
ಮತಃ ಪರಂ ನ ಖಲು ತದ್ವಾಚ್ಯಂ ವಧೂಬಂಧುಭಿಃ ||

ದರಿಸುವ ಭವ್ಯಕೋಟಿಗೆ ನಿರಂತರ ಸೌಖ್ಯಮನೀವುದಾಸವ
ಕೆಱೆದಪೆನಾ ಸರಸ್ವತಿಯೆ ಮಾಱಿಕ್ಕೆಮಗಿಲ್ಲಿಯೆ ವಾಗ್ವಿಳಾಸಮಂ [I-9]

ಚೂತರಾಜನೆಂಬ ಬೆಡಂಗನು :

ತಳಿರೊಳ್ ನೀನೆ ಬೆಡಂಗನೈ ನನೆಗಳೊಳ್ ನೀ ನೀಱನೈ ಪುಷ್ಪಸಂ
ಕುಳದೊಳ್ ನೀನೆ ವಿಳಾಸಿಯೈ ಮಿಡಿಗಳೊಳ್ ನೀಂ ಚೆಲ್ವನೈ ಪಣ್ತಪ ||
ಣ್ಗಳಿನೋವೋ ಪೆಱತೇನೊ ನೀನೆ ಭುವನಕ್ಕಾರಧ್ಯನೈ ಭೃಂಗಕೋ
ಕಿಳಕೀರಪ್ರಿಯ ಚೂತರಾಜ ತರುಗಳ್ ನಿನ್ನಂತೆ ಚೆನ್ನಂಗಳೇ ||

[XI-98]

ಸಂಪಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ—ಕಂಪೂ ಬಣ್ಣವೂ

ಪಡೆದೊಡೆ ಕಂಪಂ ಬಣ್ಣಂ
ಬಡೆಯುವು ಬಣ್ಣಮನೆ ಪಡೆದುವಪ್ಪೊಡೆ ಕಂಪಂ ।
ಪಡೆಯವುಱಿದಲರ್ಗಳೆರಡುಮ
ನೊಡೆವೆಳೆದೀಚಂಪಕಕ್ಕೆ ಪೂಗಳ್ ದೊರೆಯೇ [XI 118]

ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸು ಇಲ್ಲಿ ಇಣಿಕಿನೋಡುವುದು ಮಂದಾನಿಲ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಾಹಮಂಟಪದ ವರ್ಣನೆ :

* * *

ಚಂದನದೆಳದಳಿರ್ದೋರಣಂಗಳವು
ಸೂಚಿತ ಮಂಗಳ ಕಾರಣಂಗಳವು ||

* * *

ರತಿಯ ವಿವಾಹಾಗಾರಮೆನಿಸಲಿದು
ಸಕಳ ವಿಳಾಸನಿವಾಸಮೆನಿಸಲಿದು ||
ಮದನನ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವಮೆನಿಸಲಿದು
ಸುರತೋತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನಮೆನಿಸಲಿದು ||
ಓರಂತೆ ನೆರೆದುದೆನೆ ಜನಸಮೂಹ
ಮಾಗಳೆ ಸಮೆದತ್ತು ವಿವಾಹಗೇಹ || [IV—30]

ಎಷ್ಟು ಲಲಿತವಾದ ಕನ್ನಡವಿದು ; 'ಮೃದು ಮಧುರವಚನ ರಚನೆ' ಯಿದು; 'ಬಗೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ' ನುಡಿಗಳು.

ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ : ಈ ಕೃತಿಯ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯ ಗದ್ಯ ಹೀಗಿದೆ :

“ ಇದು ವಿವಿಧ ಬುಧಜನವಿನುತಜಿನಪದಾಂಭೋಜ ವರಪ್ರಸಾದೋತ್ಪನ್ನ ಪ್ರಸನ್ನಗಂಭೀರ ವಚನರಚನಚತುರ ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವವಿರಚಿತಮಪ್ಪ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯುವೊಳ್ ....” ಇದರಿಂದ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯವೆಂಬುದಾಗಿ ಕರೆದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರತಕಥೆಯೇ ಇದರ ವಸ್ತುವಾದುದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಹಜವಾಗಿ ‘ಪಂಪಭಾರತ’ವೆಂದೇ ಖ್ಯಾತಿಪಡೆಯಿತು. ‘ ಜಿನಪದಾಂಭೋಜವರಪ್ರಸಾದೋತ್ಪನ್ನನಾದ ’ ಪಂಪನಿಗೆ ‘ವ್ಯಾಸಮುನೀಂದ್ರರುಂದ್ರವಚನಾಮೃತವಾರ್ಧಿ’ ಯನ್ನು ವೈದಿಕಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಈಸುವುದಕ್ಕಾಗದು. ವಿನಯದಿಂದ ‘ ಕವಿ ವ್ಯಾಸನನೆಂಬ ಗರ್ವಮೆನಗಿಲ್ಲ ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ತನ್ನ ಪೋಷಕನಾದ ಚಾಲುಕ್ಯರಸ ಅರಿಕೇಸರಿಯನ್ನು ಕಥಾನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅರ್ಜುನನೊಡನೆ ಸಮಾಕರಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ ಈತನದು. ಪಂಚಮವೇದವೆನಿಸಿದ ವ್ಯಾಸಭಾರತವು ಇಲ್ಲಿ ತೀರ ಲೌಕಿಕವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕಂಠೋಕ್ತವಾಗಿ ಪಂಪ “ಬೆಳಗುವೆನಿಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಮುನ್ ” ಎಂದು ಹಾಡಿದನು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಂಪನು ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಕಥಾನಾಯಕನೇ“ಅರ್ಜುನನೊಳ್ ತಗುಳ್ಚಿ ಪೇೞ್ದ”ಅರಿಕೇಸರಿ. ಕವಿ ತನ್ನ ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನುಅರ್ಜುನನಿಗೂ ಅರಿಕೇಸರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ನವೀನವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಅರಿಕೇಸರಿಯನ್ನು ನಾರಾಯಣನಿಗೂ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಹೋಲಿಸಿ ತದನಂತರ ಸರಸ್ವತಿ ವಿನಾಯಕರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೈನಮತ ಸಂಬಂಧವಾದ ತೀರ್ಥಂಕರಸಿದ್ಧರ ಸ್ತವನಗಳು ಬಂದಿಲ್ಲ.[1]

---

1 ಆದರೂ ಗುಣಾರ್ಣವನ ಜನನವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ದೇವತೆಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮ, ಇಂದ್ರರು ಆತನ ಜನ್ಮೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಗುಮಾಡಿಸಿದಂತೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಬ್ರಹ್ಮಂ ಮೊದಲಾಗೆ ವ್ಯಾಸಕಶ್ಯಪವಸಿಷ್ಠ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ....ದಿವ್ಯಮುನಿಪತಿಗಳುಮೇಕಾದಶರುದ್ರರುಂ.... ಮೂವತ್ತುಮೂವೇವರುಂ ಇಂದ್ರಂ ಬೆರಸು ವೈಮಾನಿಕದೇವರುಂ ನೆರೆದು ಪಾಂಡುರಾಜನುಮಂ ಕೊಂತಿಯುಮಂ ಪರಸಿ ಕೂಸಿಂಗೆ ಜನ್ಮೋತ್ಸವಂ ಮಾಡಿ—ಇಲ್ಲಿ ಜಿನಬಾಲಕನ ಜನ್ಮೋತ್ಸವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಪಂಪನು ಒಳಗಾಗಿರಬಹುದು.

ತರುವಾಯ ಕವಿಯು ಅರಿಕೇಸರಿಯ ವಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಕಥಾಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಗ್ರಂಥವು 14 ಆಶ್ವಾಸಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡಿದೆ. ಪಾಂಡವ ಕೌರವರ ಜನನದಿಂದ ಕೌರವಾವಸಾನದ ವರೆಗಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ಉಪಾಖ್ಯಾನ ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಪಂಪನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೃತಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಸುಭದ್ರೆಯೊಡನೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾಗುವುದು.

ಪಂಪನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು :–

1. ದ್ರೌಪದಿ ಇಲ್ಲಿ ಪಂಚ ವಲ್ಲಭೆಯಲ್ಲ; ಅರ್ಜುನನ ವಲ್ಲಭೆ.

2. ಅರ್ಜುನನು ಸನ್ಯಾಸಿ ವೇಷವಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣನ ಸಹಾಯದಿಂದ) ಸುಭದ್ರೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಮದುವೆಯಾದಂತಿಲ್ಲ. ಆತನೂ ಸುಭದ್ರೆಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಅನುರಾಗದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನ ಸಹಾಯ ಪಡೆದು ಬಲರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

3. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಶುಪಾಲವಧೆ ಕೃಷ್ಣನಿಂದಾಗುವುದು ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನುಕೊಟ್ಟ ತಳಿಗೆಯ ಮೂಲಕ, ಕೃಷ್ಣ ಚಕ್ರದಿಂದಲ್ಲ.

4. ದುರ್ಯೋಧನನು ಕಾಲವಂಚನೆಗಾಗಿ ಭೀಷ್ಮನಿಂದ ಜಲ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು ವೈಶಂಪಾಯನ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಅಡಗುವನು. ವ್ಯಾಸ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವನು ಭಯಚಕಿತನಾಗಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

5. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನಸುಭದ್ರೆಯರಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾದರೆ, ವ್ಯಾಸ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ದ್ರೌಪದಿಯರಿಗೆ ಪಟ್ಟವಾಗುವುದು.

ಇನ್ನೂ ಇಂತಹ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಪಾತ್ರಗಳ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು.

ತನ್ನ ಕಥಾನಕದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಅರಿಕೇಸರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿ

ನೋಡುವನಾ ಬ್ರಹ್ಮಂ ಮುಂ
ದಾಡುವನಮರೇಂದ್ರನಿಂದ್ರನಚ್ಚರಸೆಯರೆ ॥
ಬ್ಬಾಡುವರೆಂದೊಡೆ ಪೊಗಟ
ಲ್ಕೇದ ಗುಣಾರ್ಣವನ ಜನ್ಮದಿನದ ಬೆಡಂಗಂ ॥ [I-148]

ಸಿದ ಕೆಲವು ಸಮಕಾಲೀನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿಷಯಗಳ್ನು ಪಂಪನು ಸೇರಿಸಿರು ತ್ತಾನೆ. ಅಂದಿನ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಇದೊಂದು ಅಪೂರ್ವ ಚಿನ್ನದ ಗನಿಯಾಗಿದೆ[1] ಪಂಪನ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ ರನ್ನನ ಸಾಹಸಭೀಮ ವಿಜಯವೂ ಈ ಗುಣವನ್ನೊಳಕೊಂಡಿದೆ.

ಕವಿತಾಚಾತುರ್ಯ, ವರ್ಣನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪಾತ್ರ ನಿರೂಪಣೆ, ರಸ ಪುಷ್ಟಿ, 'ಹಿತಮಿತಮೃದುವಚನ' ಪೂರ್ವಕವಾದ ಶೈಲಿ, ಪ್ರೌಢವಾದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ 'ದೇಸಿ' ವೆತ್ತ 'ದೇಶೀ' ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಅಂದವೂ ಮಾರ್ಮಿಕವೂ ಆದ ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳು, ದೇಶಾಭಿಮಾನದ್ಯೋತಕ ವಾಗ್ಗುಂಫನಗಳು "ಪಂಪನನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿತಾಸಾರ್ವಭೌಮನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವುವು." 'ರಾಜಸುಧಾನಿಯ ಪುಟವಹ ಸಾಜದ ಪುಲಿಗೆಱೆಯ ತಿರುಳ ಕನ್ನಡ'ದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಪಂಪನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಪ್ರಾಯಃ ಬೇರಾವ ಕನ್ನಡ ಕವಿಯೂ ಪಂಪನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಷ್ಟು ದೇಶ್ಯಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಿಲ್ಲ ವೆನ್ನಬಹುದು. ಅವಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಇಂದು ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅವು ಬಳಕೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಪಂಪನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಪಾತ್ರರಚನಾಕೌಶಲ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿದರ್ಶಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ ವಾದುದರಿಂದ, ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡನ್ನು ದಿಗ್ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅವೆಷ್ಟು ಸ್ವಾರಸ್ಯಮಯ ವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಿಾಕ್ಷಿಸಿರಿ.

---

[1] ರುಂದ್ರಾಂಭೋಧಿ ಪರೀತಮ
ಹೀಂದ್ರರೊಳಾರಿನ್ನರೀನರೇಂದ್ರಂ ಸಾಕ್ಷಾ ॥
ದಿಂದ್ರಂ ತಾನೆನೆ ಸಲೆ ನೆಗ
ೞ್ದಿಂದ್ರೇಂದ್ರನ ತೋಳ ತೊಟ್ಟಿಲಾಗಿರೆ ಬಳೆದಂ [I-44]

ಇಲ್ಲಿ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಶೈಶವ ವರ್ಣನೆ ಇದೆಯೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಇಂದ್ರನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟದ ಮೂರನೆಯ ಇಂದ್ರನಾಗಿರಬೇಕು. ಆತನ ತಂಗಿ ಅರಿ ಕೇಸರಿಯ ತಾಯಿ ಜಾಕವ್ವೆಯಾಗಿರಬೇಕ, ಇತ್ಯಾದಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನವರು ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. [ನಾಡೋಜ ಪಂಪ. ಪು 46]

ಅರ್ಜುನನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನು ಬನವಾಸಿ ದೇಶವನ್ನು ಹೊಗಳಿಸುವಾಗ ಯಾವ ಕನ್ನಡಿಗನ ಹೃದಯವು ತುಂಬಿ ಬರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ! ಎಂತಹ ದೇಶಾಭಿಮಾನ !

ಸೊಗಯಿಸಿ ಬಂದಮಾಮರನೆ ತಳ್ತೆಲೆವಳ್ಳಿಯೆ ಪೂತ ಜಾತಿ ಸಂ
ಪಗೆಯೆ ಕುಕಿಲ್ವ ಕೋಗಿಲೆಯೆ ಪಾಡುವ ತುಂಬಿಯೆ ನಲ್ಲರೊಳ್ಮೊಗಂ ॥
ನಗೆ ಮೊಗದೊಳ್ ಪಳಂಚಲೆಯೆ ಕೂಡುವ ನಲ್ಲರೆ ನೋಡಿಮೊಡಾವ ಬೆ
ಟ್ಟುಗಳೊಳಮಾವ ನಂದನವನಂಗಳೊಳಂ ಬನವಾಸಿ ದೇಶದೊಳ್ ॥
ಚಾಗದ ಭೋಗದಕ್ಕರದ ಗೇಯದ ಗೊಟ್ಟಿಯಲಂಪಿನಿಂಪುಗ
ಳ್ಗಾಗರವಾದ ಮಾನಸರೆ ಮಾನಸರಂತವರಾಗಿ ಪುಟ್ಟಲೇ ।
ನಾಗಿಯುಮೇನೊ ತೀರ್ದಪುದೆ ತೀರದೊಡಂ ಮರಿದುಂಬಿಯಾಗಿ ಮೇಣ್
ಕೋಗಿಲೆಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟುವುದು ನಂದನದೊಳ್ ವನವಾಸಿದೇಶದೊಳ್ ॥
ತೆಂಕಣಗಾಳಿ ಸೋಂಕಿದೊಡಮೊಳ್ನುಡಿಗೇಳ್ದೊಡಮಿಂಪನಾಳ್ದ ಗೇ
ಯಂ ಕಿವಿವೊಕ್ಕೊಡಂ ಬಿರಿದಮಲ್ಲಿಗೆಗಂಡೊಡಮಾದ ಕೆಂದಲಂ ।
ಪಂಗೆಡೆಗೊಂಡೊಡಂ ಮಧುಮಹೋತ್ಸವಮಾದೊಡಮೇನನೆಂಬೆನಾ
ರಂಕುಸವಿಟ್ಟೊಡಂ ನೆನೆವುದೆನ್ನ ಮನಂ ವನವಾಸಿ ದೇಶಮಂ ॥

[IV 28-30]

"ಯಾರು ಅಂಕುಶಹಾಕಿದರೂ ಹಾಕಲಿ, ಬನವಾಸಿದೇಶವನ್ನು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ನೆನೆಯುವುದು; ಅದನ್ನು ಮರೆಯಲಾರೆನು"

ಪಾಂಡುವಿನ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸಿದೆ. ಮಾದ್ರಿ ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವಳು. ಕುಂತಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಪಂಪನು ಹೇಳುವ ಮಾತು :

ಎಂದು ತಪೋವನದ ಮುನಿಜನಮುಂ ವನದೇವತಾಜನಮುಂ ತನ್ನಣ್ಮಂ ಪೊಗಟೆ, ಮಾದ್ರಿ ಪಾಂಡುರಾಜನೊಡನೆ ಕಿರ್ಚಂ ಪುಗೆ, ಕುಲದೊಳಂ ಚಲದೊಳಂ ಆವ ಕುಂದುಂ ಕುಂದುಂ ಇಲ್ಲದೆ ತನ್ನೊರೆಗಂ ದೊರೆಗಂ ಆರುಂ ಇಲ್ಲ ಎನಿಸಿದಾಗಳ್, ಕೊಂತಿ ಶೋಕಾಕ್ರಾಂತೆಯಾಗಿರೆ, ತಪೋವನದ ತಪೋವೃದ್ಧರ್ ಆ ಕಾಂತೆಯನಿಂತೆಂದು ಸಂತೈಸಿದರ್—

ಕಟಿದವರ್ಗಟಿಪದಿರ್ದೊಡವರೇಟಿಪ್ಪೊಡಮಂತವರಿಂ ಬಟಿಕ್ಕೆ ತಾ
ಮುಟಿವೊಡಮೇಟಿರಂತವರಣಂ ತಮಗಂ ಬರ್ದುಕಿಲ್ಲ ಧರ್ಮಮಂ ॥

ಗೞ್ಱಯಿಸಿಕೊಳ್ವುದೊಂದೆ ಚದುರಿಂತುಟು ಸಂಸೃತಿ ಧರ್ಮಮೇಕೆ ಬಾ
ಯೞಿವುದಿದೇಕೆ ಚಿಂತಿಸುವುದೇಕೆ ಪಲುಂಬುವುದೇಕೆ ನೋವುದೋ ॥

[II-27]

ಮೇಲಿನ ಹಳಗನ್ನಡಗದ್ಯದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿರಿ. ಎಷ್ಟು ದೇಶ್ಯ ಶಬ್ದಗಳು ಔಚಿತ್ಯದಿಂದ ಬಂದಿವೆ! ಎಂಥ ಲಾಲಿತ್ಯ ! ಮತ್ತಿನ ಪದ್ಯ ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವೂ ಅರ್ಥವತ್ತೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ !

ಗಾವೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಪಂಪನು ಪೋಣಿಸುವ ಬೆಡಂಗನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

1. ಪೆಂಡಿರ್ ಪೆಂಡಿರೊಳದೆಂತು ಬೆರಸುವರ್ [I-76]
2. ಪಂದೆಯುಂ ಪಾವಡರ್ದಂತೆ [II-82]
3. ನೆಲಂ ಮೂರಿವಿಟ್ಟಂತೆ [II-86]
4. ಪೊಳ್ಳುಮರನಂ ಕಿರ್ಚು-ಅಳುರ್ವಂತೆ [II-88]
5. ಪಡೆ ನೊಡಲ್ ಬಂದನರಂ ಗುಡಿವೊಜ್ಱಿಸಿದರೆಂಬುದಾಯ್ತು [III-15]
6. ತಣಿಯುಂಡಮರ್ದಂ ಗೋಮೂತ್ರದಿಂದೆ ಬಾಯ್ಪೂಸಿದವೋಲ್ [VI-48] [IV-48]
7. ಪಾವುಗಳುಂಳ್ಳ ಪಗೆಯುಂ ಮಱಿೆಯುವು [V-99]
8. ಚೇರೊಳ್ ಬೆನ್ನೀರಂ ಪೊಯ್ [VIII-34]
9. ಐವುದೊ ಶುಚಿಯಿಲ್ಲದವನ ಗಂಡುಂ ತೊಂಡುಂ [VIII-82]
10. ಎನಿತುಂ ಕಾಯ್ದು ಬೆನ್ನೀರ್ ಮನೆಸುಡದು [IX-38]
11. ಸೆಟ್ಟಿಯ ಬಳ್ಳಂ ಕಿಱಿದು [XII-175]
12. ತನ್ನಿಕ್ಕಿದ ತತ್ತಿಯನೆ ಪಾವು ನೊಣೆವಂತೆ [X-13]
13. ಆನೆ ಮೆಟ್ಟಿದ ಕುಳುಂಪೆಯ ನೀರಂತೆ [XI-136]
14. ಪೆಣನಿಱಿದು ಪಗೆಗೊಂಡರೆಂಬ ನಾಣ್ನುಡಿ
15. ಸೂಜಿಯ ಕೂರ್ಪು ಕುಂಬಳದೊಳಡಂಗುವಂತೆ [XIII-65]
16. ಜಲಕ್ಕನೀಗಳಱಿದೆಂ ಸಿರಿ ಕಳ್ಳೊಡವುಟ್ಟಿತೆಂಬುದಂ [II-49]
17. ದೆಯ್ವಮುನಾರಯ್ಯ ವಿಾಱಿ ಬಾಟಲ್ ನೆಱಿವರ್ [IV-3]

ಆಶ್ವಾಸಾದ್ಯಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡದೆಯೆ ಅರಿಕೇಸರಿ ಸಮೀಕೃತ ಅರ್ಜುನನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಮಿಕ್ಕ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆತನ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನೇ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದರೂ ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ಪಂಪನ ಉದಾರತೆ ಕರ್ಣನತ್ತ ವಾಲಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸಹಜಸುಂದರವಾಗಿ ಸೃಜಿಸಿ, ಆತನ ಬಾಯಿಂದ ಉದಾತ್ತ ವಚನವನ್ನು ನುಡಿಸುವನು.

ಬಿದಿವಸದಿಂದೆ ಪುಟ್ಟುವುದು ಪುಟ್ಟಿಸುವಂ ಬಿದಿ ಪುಟ್ಟಿದಂದಿವಂ
ಗಿದು ಬಿಯಮೊಪ್ಪಿವಂಗಿದು ವಿನೋದಮಿವಂಗಿದು ಸಾವ ಪಾಂಗಿವಂ।
ಗಿದು ಪಡೆಮಾತಿವಂಗಿದು ಪರಾಕ್ರಮಮೆಂಬುದನೆಲ್ಲ ಮಾಟಕ್ಕೆಯಿಂ
ಬಿದಿ ಸಮಕಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟೆಡೆಯೊಳ್ ಕಿಡಿಸಲ್ ಕುಡಿಸಲ್ ಸಮರ್ಥರಾರ್।

[XII-182]

ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ 'ಕುಲಶೈಲಂ ಬೀೞ್ವಂತೆ ನೆಲನದಿರೆ' ಬಿದ್ದ ಕರ್ಣನ ಒಡಲಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಒಂದು ತೇಜೋಮೂರ್ತಿ ಹೋಗಿ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಒಡಗೂಡಿತಂತೆ.

ಪಂಪನಿಗೆ ಭಾರತವೆಲ್ಲ 'ಕರ್ಣಮಯ' ವಾಯಿತು. ಅರಿಕೇಸರಿ ಕಥಾನಾಯಕನೆಂಬುದೂ ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮರೆತು ಹೋದಂತೆಯೇ ಸರಿ :

ನೆನೆಯದಿರಣ್ಣ ಭಾರತದೊಳಿನ್ ಪೆಱರಾರುಮನೊಂದೆ ಚಿತ್ತದಿಂ।
ನೆನೆವೊಡೆ ಕರ್ಣನಂ ನೆನೆಯ ಕರ್ಣನೊಳಾರ್ ದೊರೆ ಕರ್ಣನೇಱು ಕ।
ರ್ಣನ ಕಡು ನನ್ನಿ ಕರ್ಣನಳವಂಕದಕರ್ಣನ ಚಾಗಮೆಂದು ಕ।
ರ್ಣನ ಪಡೆಮಾತಿನೊಳ್ ಪುದಿದು ಕರ್ಣರಸಾಯನಮಲ್ತೆ ಭಾರತಂ ॥

[XII-217]

ಪಂಪನು ದುರ್ಯೋಧನ ಪಾತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಸಭರಿತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ತಾನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮಹಾನುಭಾವನಂತೆ ದುರ್ಯೋಧನನ ಕೊನೆಯ ಚಿತ್ರ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಭೀಷ್ಮರು ಇನ್ನಾದರೂ ಸಂಧಿಗೊಡಂಬಡು ಎಂದು ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಅವನ ಗಂಟಲನ್ನು ಸುಡುವ ತುತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಇನ್ನು "ಅಪ್ಪುದು ಆಕ್ಕೆ" ಎಂಬ ವೀರೋಚಿತ ವಾಣಿಯಿದು :

ಶರಶಯ್ಯಾಗ್ರ ದೊಳಿಂತು ನೀಮಿರೆ ಘಟಪ್ರೋದ್ಭೂತನಂತಾಗೆ ವಾ
ಸರನಾಥಾತ್ಮಜನಂತು ಸಾಯೆ ರಣದೊಳ್ ದುಶ್ಶಾಸನಂ ತದ್ವೃಕೋ।
ದರನಿಂದಂತಟಿದಟ್ಗೆ ಸೈರಿಸಿಯುಮಾಂ ಸಂಧಾನಮುಂ ವೈರಿಭೂಪ
ರೊಳಿಂ ಸಂಧಿಸಿ ಪೇಟೀಮಾರ್ಗೆ ಮೆಚಿತೆಂ ಸಂಪತ್ತುಮಂ ಶ್ರೀಯುಮಂ॥

[XII-169]

ಬಿಡಿಮೆನ್ನ ನುಡಿಗೆ ಬೀಟಿಕ್ಕೊಳೆ
ನುಡಿಯದಿರಿಂ ಪೆಜತನಜ್ಞ ಮುಂ ನುಡಿದೆರಡಂ।
ನುಡಿವೆನೆ ಚಲಮುಂ ಬಲ್ವಿಡಿ
ವಿಡಿದೆಂ ತನ್ನಪ್ಪುದಕ್ಕೆ ಸಂಗರಧರೆಯೊಳ್॥ [XIII-70]

ಪ್ರತಿನಾಯಕನನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಹಾನುಭಾವನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಅವನ ದುರಂತದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಮರುಕವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಪಂಪ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪಂಪನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹಾಭಾರತದೊಳಗೆ ಸ್ಮರಣೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾರೆಂಬುದನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯ ಹೇಳುವುದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪಾತ್ರವೂ ಹೌದು.

ಚಲದೊಳ್ ದುರ್ಯೋಧನಂ ನನ್ನಿಯೊಳಿನತನಯಂ ಗಂಡಿನೊಳ್
ಭೀಮಸೇನಂ
ಬಲದೊಳ್ ಮದ್ರೇಶನತ್ಯುನ್ನತಿಯೊಳಮರಸಿಂಧೂದ್ಭವಂ ಚಾಪ ವಿದ್ಯಾ।
ಬಲದೊಳ್ ಕುಂಭೋದ್ಭವಂ ಸಾಹಸದ ಮಹಿಮೆಯೊಳ್ ಫಲ್ಗುಣಂ
ಧರ್ಮದೊಳ್ ನಿ
ರ್ಮಲಚಿತ್ತಂ ಧರ್ಮಪುತ್ರಂ ಮಿಗಿಲಿವರ್ಗಳಿನೀ ಭಾರತಂ ಲೋಕಪೂಜ್ಯಂ॥

[XIV 64]

ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ವಿಷಯವನ್ನು ಪಂಪನು ಏಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೊ ಆಶ್ಚರ್ಯ.

(ii) ಪೊನ್ನ ಕ್ರಿ. ಶ. 950

ವೆಂಗಿವಿಷಯದ ಕಮ್ಮೆ ನಾಡಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪುಂಗನೂರಿನಲ್ಲಿ ನಾಗಮಯ್ಯನೆಂಬ ಜೈನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದನು. ಆತನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮಲ್ಲಪಯ್ಯ ಪುನ್ನಮಯ್ಯರು ವಾಣೆಯವಾಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಗುರು ಜಿನಚಂದ್ರರ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವರ ಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿನಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೊನ್ನನಿಂದ ಶಾಂತಿ

ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆಸಿದರೆಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಪೊನ್ನನ ಸ್ಥಳ ಪುಂಗನೂರೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ; ಈ ಪುಂಗನೂರು ಈಗ ಚಿತ್ತೂರುಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪುಂಗನೂರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಾಣೀಯುವಾಡಿ, ಆರ್ಕಾಟು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳವಾಗಿರುವ ಇಂದಿನ ವಾಣಿಯಂಬಾಡಿಯೆ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಾರ್ಹವಾಗಿದೆ [1]

ಪೊನ್ನನು 16ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಾಂತಿಪುರಾಣವನ್ನೂ ಜಿನಾಕ್ಷರಮಾಲೆಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಭುವನೈಕರಾಮಾಭ್ಯುದಯವೆಂಬ ಲೌಕಿಕ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದುದಾಗಿ ಆತನ ಶಾಂತಿ ಪುರಾಣದ XII-66ನೇ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ವಿಧಿತ ಭುವನೈಕರಾಮಾ
ಭ್ಯುದಯಕ್ಕಂ ಬೆಲೆಗವಾವುದಂತರಮಿಂತೀ ।
ಪದಿನಾಲ್ಕುಂ ಭುವನಂಗಳ್
ಪದಿನಾಲ್ಕಾಶ್ವಾಸ ರಚನೆಗಂ ಬೆಲೆಯಕ್ಕುಂ ॥

'ಭುವನೈಕರಾಮಾಭ್ಯುದಯವು' 14 ಆಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅದರ ಬೆಲೆ 14 ಲೋಕಗಳ ಬೆಲೆಗೆ ಸಮಾನವೆಂಬುದಾಗಿ ಕವಿಯು ಪ್ರಶಂಸನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮುಮ್ಮಡಿಕೃಷ್ಣ (ಕನ್ನರ) ನ (939–968) ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ಶಂಕರಗಂಡನೆಂಬವನಿಗೆ 'ಭುವನೈಕರಾಮ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಆ ಭುವನೈಕರಾಮ ಬಿರುದಾಂಕಿತ ಶಂಕರಗಂಡನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಅಥವಾ ಕನ್ನರನು ತಕ್ಕೋಳದಲ್ಲಿ ಚೋಳರಾಜಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕಾವ್ಯವಾಗಿರಬಹುದೆಂಬುದಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.[2] ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ (1260) ಕೇಶಿರಾಜನು ಈ ಗ್ರಂಥ

---

[1] "ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿ ವರಮಿರ್ದನಾಡದಾ ಕನ್ನಡ" ಎಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೂ ಕರ್ಣಾಟಾಂತರ್ಗತವಾತು ಪ್ರದೇಶವಲ್ಲವೆ? ಆದರೆ ವೆಂಗಿ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸೇರಿರಲಾರದು.

[2] ಕ. ಸಾ. ಚ. ಪು. ೧೦೧.

ದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಿದ ಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕಾವ್ಯವು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೂ, (ಐತಿಹಾಸಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಗ್ರಂಥವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಪದ್ಯವಿದು.

ಉದಯಾಸ್ತೋನ್ನತಶೈಲ ಸೇತು ಹಿಮವತ್ಕುಕ್ಷಿಕೀಲ ಪರ್ಯಂತ ಸಂ
ಪದೆಯಂ ವಾರ್ಧಿತರಂಗಗಂಗನಿನದತ್ಕಾಂಚೀಕಲಾಪಾಂಚಿತಾ|
ಸ್ಪದೆಯಂ ಸಾಧಿಸಿ ಕಬ್ಬಿಗಂಗೆ ನೆಲನಂ ನಿವಾರ್ಯಬದಿಂದಂ ನಿವಿ
ಚಿೞದದಗೆಲ್ಲಂ ಭುವನೈಕರಾಮ ಮಹಿಪಂಗಕ್ಕುಂ ಪೆಱರ್ಗಕ್ಕುಮೇ||

ಪೊನ್ನನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ

ಪೊನ್ನನು ರತ್ನತ್ರಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು; ಕನ್ನರನು ಆದರದಿಂದ ಕೊಟ್ಟ 'ಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದವನು; ವಿದ್ವಾಸರಿಂದ 'ಉಭಯ ಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡವನು. ಪಂಪನಿಗೆ ಕೂಡ ಅರಿಕೇಸರಿ ಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ದಯೆಪಾಲಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪದವಿಗೆ ಏರಿದವರು ಇನ್ನಿಬ್ಬರು, ರನ್ನ ಜನ್ನರು: ಜನ್ನನು (1209) ಇದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಕನ್ನರನಾದರದಿಂ ಕುಡೆ
ಪೊನ್ನಂ ಮನಮೊಸೆದು ತೈಲಪ ಂಕುಡೆ ರನ್ನಂ||
ಮುನ್ನಿಸಿ ಬಲ್ಲಾಳಂ ಕುಡೆ
ಜನ್ನಂ ಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿವೆಸರಂ ತಳೆದಂ||

ತನಗೆ ಉಭಯ ಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೃಷ್ಣ ನೃಪನು ಕೊಟ್ಟುದನ್ನು ಪೊನ್ನನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ:

ಭುವನದ ಕನ್ನಡ ಸಕ್ಕದ
ಕವಿಗಳ್ ಸಲೆ ಸಾಲೆ ಸೋಲೆ ಸವಣಂಗಿತ್ತಂ||
ಸವಿವೇಕಮುಭಯ ಕವಿ ಚ|
ಕ್ರವರ್ತಿವೆಸರಂ ನಿಜಾಹಿತೋಷ್ಣಂ ಕೃಷ್ಣಂ||

ಪೊನ್ನನಿಗೆ 'ಪೊನ್ನಿಗ, ಪೊನ್ನಮಯ್ಯ, ಸವಣ, ಕುರುಳ್ಗಳ ಸವಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು. ಪೊನ್ನನು ತನಗಿಂತ ಹಿಂದಿದ್ದ ಪಂಪ ಅಥವಾ

ಬೇರಾವ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ತನ್ನ ಕವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಎಲ್ಲೆ ಮೀರಿದಂತೆ ಕಾಣು ತ್ತದೆ :

ಕನ್ನಡಗವಿತೆಯೊಳಸಗಂ
ಗನ್ನೂರ್ಮಡಿ ರೇಖೆಗಗ್ಗಳಂ ಸಕ್ಕದದೊಳ್ ॥
ಮುನ್ನುಳ್ಳ ಕಾಳಿದಾಸಂ
ಗನ್ನೂರ್ಮಡಿ ರಚನೆಯೊಳ್ ಕುರುಳ್ಗಳ ಸವಣಂ ॥

(ಶಾ. ಪು. I-11)

ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದಣ ಕನ್ನಡ ಕವಿವೃಷಭ ಅಸಗನಿಗಿಂತಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿ ಸಮ್ರಾಟ ಕಾಳಿದಾಸನಿಗಿಂತಲೂ ತಾನು ನೂರ್ಮಡಿ ಮಿಗಿಲೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಲ್ಲವೆ? ಅಸಗನ ಕವಿತೆಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಇಂದು ನಮಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಕಾಳಿದಾಸನ ಹಿರಿಮೆ ಜಗದ್ವಂದ್ಯವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ !

ಶಾಂತಿ ಪುರಾಣ

ಪೊನ್ನ ಮಹಾಕವಿಯಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪುರಾಣ ಚೂಡಾಮಣಿ ಯೆಂಬ ಶಾಂತಿ ಪುರಾಣವು 16ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಚರಿತೆ; ಇದರಲ್ಲಿ 12 ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ; ಇದು ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಉಪಮಾ ತೀತವಾದ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಮಲ್ಲಿಪಯ್ಯ ಪುನ್ನಮಯ್ಯರೆಂಬ ಸಹೋದರರು ಬರೆಯಿಸಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದರಂತೆ.

ಉಪಮಾತೀತಂ ಕೃತಿ ಶಾಂ
ತಿಪುರಾಣಂ ಸಲೆ ಪುರಾಣ ಚೂಡಾಮಣಿ ಯೆಂ ॥
ದುಪಶಮದಿಂ ಬರೆಯಿಸಿ ಮ
ಲ್ಲಪಯ್ಯನುಂ ಪುನ್ನಮಯ್ಯನುಂ ಬರೆಯಿಸಿದರ್ [I-38]

ಪ್ರತಿ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯದ ಗದ್ಯ ಹೀಗಿದೆ :

ಇದು ಜಿನೇಂದ್ರ ಚರಣ ಸರಸೀರುಹ ಶಿಲೀಮುಖಾಯಮಾನ ಶ್ರೀ ಮದುಭಯಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನಿರ್ವರ್ತಿತಮುಂ ಅಮ್ಮನ ಭಕ್ತಾಭಿಧಾನ ಮಲ್ಲಪಾರ್ಯ ತದನುಜಾತಾಭಿಜಾತ ಸಾರಸ್ವತ ಪುನ್ನಮಾರ್ಯ ಕಾರಿತ ಮುಮಪ್ಪ ಪುರಾಣ ಚೂಡಾಮಣಿಯೊಳ್—ಆಶ್ವಾಸಂ.

ಕಾವ್ಯದ 9 ಆಶ್ವಾಸಗಳ ವರೆಗೂ ಶಾಂತಿನಾಥನ 11 ಪೂರ್ವಭವಗಳ ಕಥೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯ ಮೂರು ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಚರಿತೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಥಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಪುರಾಣಕ್ಕೂ ಕಮಲಭವ (1235) ಕವಿರಚಿತ ಶಾಂತೀಶ್ವರ ಪುರಾಣಕ್ಕೂ ಕೆಲವೆಡೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಭವಾವಳಿಯ ಕಥೆಗೆ, ಆಗಮಧರ್ಮಗಳ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಪೊನ್ನನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುವುದರಿಂದಲೋ ಏನೊ ಈತನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ 'ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ'ದ ಮನೋಹರತೆ ಘನತೆಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಇದು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವೆಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮ ಜೈನಪುರಾಣವೆಂದರೆ ಒಪ್ಪುವುದು. ಲೋಕಾಕಾರ, ದೇಶನಿವೇಶನ, ಚತುರ್ಗತಿಸ್ವರೂಪ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಟು ಜೈನ ಪುರಾಣ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ 'ಉದಧಿಪುರಾಧಿಪ....' ಇತ್ಯಾದಿ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ಹೇಳುವ 18 ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಶಾಂತಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿವೆ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರಸೋತ್ಪತ್ತಿಗನುಗುಣವಾದ ರಚನೆಗಳೂ ಬಂದಿವೆ. ಆದರೂ ಪಂಪ ರನ್ನರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವರ್ಣನಾ ಸೌಂದರ್ಯ ಪಾತ್ರ ರಚನಾಕೌಶಲ ಪೊನ್ನನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಪೊನ್ನನ ಬಂಧವು ಬಹಳ ಪ್ರೌಢವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳೂ ಆತನಿಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಮೋಹವೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ; ಆದರೂ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಜತೆಯುಂಟು, ನಿರರ್ಗಳತೆಯುಂಟು, ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಂಟು.

ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ನಿದರ್ಶನ

ಪೂರ್ವವಿದೇಹ ದೇಶದ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದೇ ಹೂವಿನ ಸೌರಭವನ್ನೂ ಕೀರ ಪಿಕಾಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸವನ್ನೂ ಸವಿಯಲಾರವೆ ಅಜೀರ್ಣವಾಗುವಂತಾಯಿತಂತೆ :

ಪೆಂಪ್ಪುಸವೊಂದೆ ಪೂವಿನೊಳೆ ಪೋಗೆ ತೆಱಂದಿಱಿವಳ್ಳಿಗೊಂಬಿನೊಳ್
ಪಾಯ್ಪುದುವೊಂದೆ ಪಣ್ಣರಸಮಂ ಸವಿದಾಱವೆ ಚಂಚುವಂ ಕೆಲ ॥
ಕ್ಕುಯ್ಪುದುವೊಂದೆ ಕೋರಕದೊಳಟ್ಟುಮೆವೆತ್ತವಚತ್ತು ಲಂಘನಂ
ಗೆಯ್ಪುದುಮಾದುದಾ ಮಧುಪ ಕೀರಪಿಕಾಳಿ ನಂದನಂಗಳೊಳ್ [I-63]

ಅಲ್ಲಿನ ಗಂಧಶಾಲಿಗದ್ದೆಗಳು :—

ಅಮಿತ ಗುಣವರ್ಣನ ಪ್ರ
ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಲೆ ನಾಣ್ಚಿತಲೆಯುನೆಱಗಿದ ಸುಜನೋ।
ತ್ತಮರಂತೆ ಭರದಿನೆಱಗಿದು
ವಮೇಯ ಪರಿಪಕ್ವ ಗಂಧಶಾಲಿವನಂಗಳ್ [I-59]

ಐದನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಃಪ್ರಭೆಯ ಸ್ವಯಂವರವರ್ಣನೆಯು ಈ ಕಾವ್ಯದೊಳಗಣ ಒಂದು ರಮಣೀಯವಾದ ಭಾಗ. ವಂದಿವೃಂದಾರಕರು ಪವಡಿಸಿರ್ದ ಖೇಚರ ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಉಪ್ಪಡಿಸಯ್ಯಾ ಎಂಬ ಪದ್ಯಗಳು :

ವಾರಿಜಗಂಧಿ ವಿಭಾತ ಸ
ಮೀರಂ ನಿಜ ಸುರಭಿ ನಿನ್ನಸುಯ್ಯದಱಕೊಳದೆಂ
ತೋರಂತಕ್ಕುಮೊ ಪರಗುಣ
ಹಾರಿಗೆ ನಿಜಗುಣಮದೇಕೆ ಸವಃನಿಸಿದಪುದೋ ॥
ಇರುಳಿನ ಸೂಟಿಂ ನಿದ್ರೆಗೆ
ಸಿರಿ ಕೊಟ್ಟು ನಿಯೋಗಭರದಿನಿನೆ ಪಗಲಿನ ಸೂೞು ॥
ಸಿರಿಗಾಗಲೆ ವೇೞ್ಪುದು ತಡ
ದಿರದುಪ್ಪವಡಿಸು ವಿಯಚ್ಚರಾಂಬರ ಭಾನೂ ॥ [V-85-86]
ಮುದದಿಂ ದಿನನುದಯಂಗೆ
ಯ್ಯುದೆಯುಂ ಕಟ್ಟಿ ಲೆಯನರುಣನಲೆದೊಂ ನಿನ್ನ ॥
ಭ್ಯುದಯದೊಳಾಂತರಿ ಸೇನೆಯ
ನಿದಿರ್ಚಿ ತಲೆವಿಲ್ಲೆನೆಱಕಿಮ ತವಿಸುವ ತೆಱದಿಂ ॥ [V-90]

ಇಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸ ಮಹಾಕವಿಯ ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇಂದುಮತೀ ಸ್ವಯಂವರವರ್ಣನೆಯ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳು ಪೊನ್ನನಿಂದ ಅನುವಾದಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಮುನ್ನುಳ್ಳ ಕಾಳಿದಾಸಂಗನ್ನೂರ್ಮಡಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದವನಿಗೆ ಇದು ಸರಿಯೆ ?

ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರ : ಸುಮಾರು 19 ವಿವಿಧ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪೊನ್ನನು ಬಳಸಿರುವನು. ಚಂಪೂವಿಗೆ ಒಗ್ಗುವ ಖ್ಯಾತವಾದ ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಗಳೂ ಕಂದಗಳೂ ಅಧಿಕ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಂತಿರಸಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ

ಅನುಗುಣವಾದ ಕಂದಗಳೇ 1169 ಎಂಬುದಾಗಿ ಆರ್. ತಾತಾ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ (ಒಟ್ಟು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 1636 ಪದ್ಯಗಳುಂಟು). ರಗಳೆಯೂ 3 ತ್ರಿಪದಿಗಳೂ ಬಂದಿವೆ.

ಪೊನ್ನನು ಪಂಪನಷ್ಟು ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸದಿದ್ದರೂ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಕೆಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ:

(1) ಅಜ್ಞಿಯದ ಜಡಂ ಪಾಲಂ ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿಗುಯ್ವವೊಲ್ (X-174)

(2) "ಅರ್ಥೀ ದೋಷಂ ನ ಪಶ್ಯತಿ" (X-174)

(3) ಪಲಬಗಾಂಪರ ನುಡಿ ಮುತ್ತುಂ ಮೆಲಸುಂಗೋದಂದದಕ್ಕೆ (X-181)

(4) ನೆಲ್ಲುಂ ಮೋರುಂ ಕೋದಂತೆ (ಕುಡಿಪಂತೆ) (X-182)

(3) ಮತ್ತು (4) ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ II, 4, 5ರಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ.

(5) ಎರೆಗೆಱಗುವ ಕಿಱುಮೀನಂತಿರೆ (V-76)

(iii) ರನ್ನ 993

ರತ್ನತ್ರಯರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವನಾದ ರನ್ನನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ:

ಕವಿಜನದೊಳ್ ರತ್ನತ್ರಯ
ಪವಿತ್ರರೆನೆ ನೆಗಬ್ದ ಪಂಪನುಂ ಪೊನ್ನಿಗನುಂ।
ಕವಿರತ್ನನುಮಾ ಮೂವರ್
ಕವಿಗಳ್ ಜಿನಸಮಯ ದೀಪಕರ್ ಪೆಱರೊಳರೇ

(ಅಜಿತ 12-37)

ಆತನು ಅಜಿತ ಪುರಾಣವನ್ನೂ ಗದಾಯುದ್ಧವೆಂಬುದಾಗಿ ಜನರು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕರೆಯುವ ಸಾಹಸಭೀಮವಿಜಯವನ್ನೂ ರನ್ನಕಂದವೆಂಬ ನಿಘಂಟುವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಜಿತ ಪುರಾಣದ (12–42) ಪದ್ಯದಿಂದ ರನ್ನನು 'ಪರಶುರಾಮ ಚರಿತ' ಮತ್ತು 'ಚಕ್ರೇಶ್ವರ ಚರಿತ' ಎಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವು ಚರಿತ್ರಾಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಾವ್ಯಗಳಿರಬಹುದು.

ರನ್ನನು ಅಜಿತ ಪುರಾಣದ (12–47) ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಸೌಮ್ಯ

ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ (949ರಲ್ಲಿ) ಜನಿಸಿರುವಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ; ತನ್ನ ಅಜಿತ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪುರಾಣವನ್ನು 'ಶಕವರ್ಷಂ ಪಂಚದಶಾಧಿಕನವಶತಮಾಗೆ ವಿಜಯ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ (12–54) ಪ್ರಕಟಿಸಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. (ಶಕವರ್ಷ 915 = ಕ್ರಿ.ಶ. 993) ಗದಾಯುದ್ಧ ರಚನೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ತೊಡುಕುಂಟು. (ಗದಾ. 10–23) ಆದರೆ ಅದನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು ರಚನಾಕಾಲ ಸು. 982 ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಬೆಳುಗಲಿಯಯ್ನೂರಜಿತೊಳ
ಗ್ಗಳಮೆನಿಸುವ ಜಂಬುಖಂಡಿಯೆಪ್ಪತ್ತರ್ಕಂ।
ತಿಳಕಮೆನೆ ನೆಗಳ್ದ ಮುದುವೊಳ
ಲೊಳೆ ಪುಟ್ಟೆ ಸುಪುತ್ರನೆನಿಸಿದಂ ಕವಿರತ್ನಂ ॥

(ಅಜಿತ 12-45)

ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ರನ್ನನು ಬೆಳುಗಲಿ ಐನೂರೆಂಬಲ್ಲಿನ ಜಂಬುಖಂಡಿ ಎಪ್ಪತ್ತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮುದುವೊಳಲಿನಲ್ಲಿ (ಇಂದಿನ ಮುಧೋಳ್) ಜನಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ತಾಯಿ ಅಬ್ಬಲಬ್ಬೆ; ತಂದೆ ಜಿನವಲ್ಲಭೇಂದ್ರ; ಸಹೋದರರು ವೃಷಬಾಹು, ರೇಚಣ, ಮಾರಯ್ಯ; ಮಡದಿಯರು ಜಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ; ಮಗನ ಹೆಸರು ರಾಯ, ಮಗಳ ಹೆಸರು ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆ; ಗುರುಗಳು ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರು ಎಂಬ ಸ್ವವಿಷಯಗಳೂ ಅಜಿತ ತೀರ್ಥಂಕರಪುರಾಣದ 12 ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಮೊದಲು (ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆ ಚಾವುಂಡರಾಯರಂತಹವರ) ಸಾಮಂತರ ಮತ್ತು ಮಾಂಡಲಿಕರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯುದಯಪರನಾಗಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತೈಲಪಚಕ್ರವರ್ತಿ (973–997) ಮತ್ತು ಯುವರಾಜ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಇವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಉದಯ ಪರಂಪರೆಯನೆಯ್ದಿದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಮೊದಲೊಳ್ ಸಾಮಂತರಿನಿನಿ
ಸುದಿತೋದಿತನಾಗಿ ಮಂಡಲೇಶ್ವರನಿಂದ।
ಭ್ಯುದಯಪರನೆನಿಸಿ ಚಕ್ರಿಯಿ
ನುದಯ ಪರಂಪರೆಯನೆಯ್ದಿದಂ ಕವಿರನ್ನಂ॥

(ಗದಾಯು. I-34)

ಈತನಿಗೆ ಕವಿರತ್ನ, ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಕವಿಕುಂಜರಾಂಕುಶ, ಉಭಯ ಕವಿ, ಕವಿತಿಲಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ತನಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಪಪೊನ್ನರನ್ನು ಈತನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ; ನಾಗಚಂದ್ರ (1100), ನಯಸೇನ (1112), ಪಾರ್ಶ್ವ (1205), ಮಧುರ (1385) ಮಂಗರಸ ಮೊದಲಾದವರು ರನ್ನನನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ.

ರನ್ನನು ತನ್ನ ಕವಿತಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಎಲ್ಲೆ ಮೀರಿತೊ ಎಂಬಂಥ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಪೂರ್ಣಕವಾದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಸುಂಧರೆಯು 'ಬಹುರತ್ನೆ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸುಳ್ಳು ಮಾಡಿಸಿದನಂತೆ; 'ವಾಗ್ದೇವಿಯ ಭಂಡಾರದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು' ತನ್ನ 'ಸಾರಸ್ವತಮೆನಿಪ ಕವಿತೆಯೊಳ್' ಒಡೆದನಂತೆ; ಇತ್ಯಾದಿ

ವಸುಧೆಯೊಳಗೊಂದು ರತ್ನಮಿ
ದೆಸೆದಿರ್ದುದು ಪಲವು ರತ್ನಮಿಲ್ಲೆಂಬಿನಮೇಂ ||
ಮುಸುಳಿಸಿದನೊ ಬಹುರತ್ನಾ
ವಸುಂಧರಾ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಮಂ ಕವಿರತ್ನಂ ||

(ಅಜಿತ I-84)

ಆರಾತೀಯ ಕವೀಶ್ವರ
ರಾರುಂ ಮುನ್ನಾರ್ತರಿಲ್ಲ ವಾಗ್ದೇವಿಯ ಭಂ ||
ಡಾರದ ಮುದ್ರೆಯನೊಡೆದಂ
ಸಾರಸ್ವತಮೆನಿಪ ಕವಿತೆಯೊಳ್ ಕವಿರತ್ನಂ ||

(ಗದಾ ಯು. I-38)

ರತ್ನ ಪರೀಕ್ಷಕನಾಂ ಕೃತಿ
ರತ್ನ ಪರೀಕ್ಷಕನೆನೆಂದು ಫಣಿಪತಿಯ ಫಣಾ
ರತ್ನಮುಮಂ ರನ್ನನ ಕೃತಿ
ರತ್ನಮುಮಂ ಪೇಟ್ ಪರೀಕ್ಷಿಪಂಗೆಂಟೆರ್ದೆಯೇ ||

(ಗದಾ.ಯು 1-44)

ರಸಮಂ ಭಾವಮುಮಂ ಕಾ
ಳಸಮಂ ಕುಣಿಕೆಯುಮನಱಿದು ಕವಿಮಾರ್ಗದೊಳಂ ||

ಪೊಸದೇಸೆಯ ನುಡಿಗಳೊಳಂ
ಪೊಸಯಿಪ ಬಲ್ಮೆಗೆ ಚತುರ್ಮುಖಂ ಕವಿರನ್ನಂ ॥ (I-39)

ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಅವಶ್ಯಂಭಾವಿಯಾದ ಕೋಶ, ಕಂಠಿಕೆ, ಶ್ವೇತಾತ್ರ ಪತ್ರ, ಸಿಂಹಾಸನ ಇತ್ಯಾದಿ ರಾಜ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಈ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹೇಗೆ ತಾಳ್ದು ತನ್ನ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕ್ಯಗೊಳಿಸಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿರಿ :—

ಮತಿಕೋಶಂ ಪದವಿದ್ಯೆಕಂಠಿಕೆ ಜಸಂ ಶ್ವೇತಾತಪತ್ರಂ ಸರ
ಸ್ವತಿಮಾದೇವಿ ಪರೋಕ್ತಿ ಭೇರಿ ಕಲಿತಂ ಸಿಂಹಾಸನಂ ಸಂದಲಂ ॥
ಕೃತಿ ಚಂಚಚ್ಚಮರೀಜವಾಗೆ ಕವಿತಾಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಮಂ ತಾಳ್ದಿದು
ನ್ನತಿಯಿಂದಂ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿವೆಸರೇಂ ರನ್ನಂಗೆ ಮೆಯ್ವೆತ್ತುದೋ ॥
(ಅಜಿತ I-86)

ರನ್ನನ ಮಡದಿಯರು ಜಕ್ಕಿ, ಶಾಂತಿ; ಮಗನ ಹೆಸರು ರಾಯ, ಮಗಳ ಹೆಸರು ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆ, ಗುರುಗಳು ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರು, ಮೊದಲಾದ ಸ್ವವಿಷಯಗಳು ಅಜಿತ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪುರಾಣದ 12 ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದ ಇತರ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಮೊದಲು ಚಾವುಂಡ ರಾಯನಂಥವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಳಿಕ ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತೈಲಪ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಗ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ (997–1009) ಇವರ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿದಂತೆ ತೋರುವುದು.

ಅಜಿತ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪುರಾಣ ತಿಲಕ

ಇದು ರನ್ನನು ಬರೆದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥ. ಎರಡನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಅಜಿತನಾಥನ ಚರಿತೆಯನ್ನು 12 ಆಶ್ವಾಸಗಳಾಗಿ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ದಾನಚಿಂತಾಮಣಿ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಗಾಗಿ ಇವನು ರಚಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಗರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯೂ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಾರಂಭ ದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯ ಪವಿತ್ರ ಜೀವನವನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಹೊಗಳಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಸಮಕಾಲೀನ ಚರಿತ್ರಾಂಶಗಳನ್ನು ಎರಚಿದ್ದಾನೆ. ಇತರ ಜೈನಪುರಾಣ ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಭವಾಳಿಯ ಗೊಂದಲವಿಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಮತಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಜೈನೇತರರೂ ಓದಿ ಸುಲಭ ವಾಗಿ ರಸಾಸ್ವಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಕಾವ್ಯವಿದು.

ಗ್ರಂಥದ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯಗದ್ಯ ಹೀಗಿದೆ :

ಇದು ಸಕಲ ಮುನೀಂದ್ರ ವೃಂದಾರಕ ಶ್ರೀಮದಜಿತಸೇನ ಭಟ್ಟಾರಕ ಶ್ರೀಪಾದ ಪದ್ಮ ಪ್ರಸಾದಾಸಾದಿತ ರತ್ನತ್ರಯಾಲಂಕೃತ ಶ್ರೀಮದಭಿನವ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕವಿರತ್ನ ನಿರ್ಮಿತ ಶ್ರೀದಾನಚಿಂತಾಮಣಿ ನಿರ್ಮಾಪಿತ ಶ್ರೀಮದಜಿತತೀರ್ಥಂಕರ ಪುರಾಣ ತಿಲಕದೊಳ್....

ಇದು ಜೈನಪುರಾಣ ಗ್ರಂಥವಾದುದರಿಂದ ಪಾತ್ರನಿರೂಪಣೆ ಸನ್ನಿವೇಶ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ಮತ್ತಿನ ಲೌಕಿಕ ಕಾವ್ಯವಾದ ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಹಿಸ ಬಹುದಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯಗಳ ಪಾವನ ಚಿತ್ರಣದ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಅದ್ಭುತ ಕವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜ ಸೌಂದರ್ಯವುಂಟು. ಉಭಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದು ಸಂಗೀತ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕೋವಿದನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಆತನು ಜಿನ ಶಿಶುವಿನ ಜನ್ಮಾಭಿಷೇಕ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು :

ಇಂದ್ರನು ಜಿನಶಿಶುವನ್ನು ಮಣಿಮಯೋತ್ತುಂಗ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖನಾಗಿರಿಸಿ ಪರಮೋತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡಿದನು—

ಆಗಳ್ ನಾಟ್ಯವಿಧಿಯಂ ನಿರ್ವರ್ತಿಸಿ ಶೃಂಗಾರಾದಿಗಳಪ್ಪೊಂಬತ್ತುಂ ರಸಂಗಳುಮನೆಂಟುಂ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಕಂಗಳುಮಂ ಮೂವತ್ತುಮೂಱು ಸಂಚಾರಿಗಳುಮಂ ಎಂಟು ಸಾತ್ವಿಕ ಭಾವಂಗಳುಮನಾಂಗಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ವಾಚಿಕಾಹಾರ್ಯಕಮೆಂಬ ನಾಲ್ಕಭಿನಯಮುಮಂ ಲೋಕಧರ್ಮಿ ನಾಟ್ಯಧರ್ಮಿಯೆಂಬೆರೆಡು ಧರ್ಮಿಯುಮಂ ಭಾರತಿಯುಂ ಸಾತ್ವತಿಯುಂ ಕೈಶಿಕಿಯುಮಾರಭಟಿಯುಮೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವೃತ್ತಿಯುಮಂ ಮನಾವತಿಯುಂ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯೆಯುಂ ಪಾಂಚಾಲಿಯುಂ ಮಾದ್ರಮಾಗಧಿಯೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವೃತ್ತಿಯುಮಂ ....ಸಪ್ತಸ್ವರಮುಮಂ...........ದಶರೂಪ ಲಕ್ಷಣಮುಂ ಪಾತ್ರಸಂಕ್ರಮಣದೊಳ್ ನೆಱೆಯೆ ತೋಱಿ ಭರತಸಾರ ಸರ್ವಸ್ವಮುಮಂ ನಾಟ್ಯಧರ್ಮದೊಳ್ ಸೌಧರ್ಮ ಕಲ್ಪೇಶ್ವರಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಮಾಡಿದಾಗಳ್—

ಸರಸದ ವಾದ್ಯದೊಳ್ ನೆಗಟ್ದ ಸಂಸನಿವಂತತಿ ಘೇರಿಘೇರಿಮಾ
ಯ್ಗರಿಗಮುಮಂ ಮಧೂರುಗಮುಕ್ರೆಂಕಟಕ್ರೆಂಪಮುಪತ್ರಕಟತ್ರಮು ।
ಸರಿಪಮುತಂಬಿತಂತತಿವಿಕುದ್ರಕಕುದ್ರಕಮೆಂಬ ಭೇದದೊಳ್
ಪರಿಣತಿ ರಂಜಿಸುತ್ತುಮಿರೆ ರಂಜಿಸಿದರ್ ಪೊಸನೇಸೆಕಾರ್ತಿಯರ್ ॥

ಪಳವದ ತಿವಳಯ ಜುಂಕದ
ನೊಳಸಿನ ಜೇಕಿರದ ಸಿಪಿಱಿ ಸಿಪ್ಪಿನ ಲಯದಿಂ ।
ದೆಳಲದೆ ಕುಣಿದರ್ ಕೆಲಬರ್
ಕಳರುತಿಗಳೆ ತಾಳವಾಗೆ ಕುಣಿದರ್ ಕೆಲಬರ್ ॥

(V-ವ, 29,30)-

ಅಂತು ವಾದಕನುಪವಾದನಿನೆಸೆವ ಹೃದ್ಯವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷಂಗಳೊಳ್ ನೆಗೞ್ವ ಸಮಪಾಣಿಯುಮಧಃಪಾಣಿಯುಮುಪರಿಪಾಣಿಯುಮೆಂಬ ಪಾಣಿತ್ರಯದೊಳಂ ದ್ರುತವಿಲಂಬಿತಮಧ್ಯಮುಮೆಂಬ ಲಯತ್ರಯದೊಳಂ ಸಮಯ ಶ್ರೋತಾವಹೆಯುಂ ಗೋಪುಚ್ಛೆಯುಮೆಂಬ ತ್ರಿತಯದೊಳಂ ಚಿತ್ರೆ ದಕ್ಷಿಣೆ ಕಾರ್ತಿಕೆಯೆಂಬ ವೃತ್ತಿತ್ರಯದೊಳಂ ಗುರುಸಂಚಯ ಲಘುಸಂಚಯ ಗುರುಲಘುಸಂಚಯಮೆಂಬ ಸಂಚಯತ್ರಯದೊಳಂ ಸಮಪ್ರಹಾರ ವಿಷಮಪ್ರಹಾರ ಸಮವಿಷಮಪ್ರಹಾರಮೆಂಬ ಪ್ರಹಾರತ್ರಯದೊಳಂ ಮತ್ತಂ—

ಅಕ್ಷರಸಮಮಂಗಸಮಂ ತಾಳಸಮಂ ಯತಿಸಮಂ ಲಯಸಮಂ ಚ ।
ನ್ಯಾಸಸಮಂ ಪಾದಸಮಂ ಪಾಣಿಸಮಂ ವಾದ್ಯಮಷ್ಟವಿಧಂ ॥

ಎಂಬ ವಾದ್ಯಕ್ಕುಪಗತಮಾಗೆ ಮೂವತ್ತಾಱು ದೃಷ್ಟಿವಿಕಲ್ಪದೊಳಂ ಪದಿಮೂಱು ಶಿರೋವಿನ್ಯಾಸದೊಳಂ ಏೞು ಭ್ರೂರೇಚಿತದೊಳಂ ಮೂಱುಂ ಗುಣಾನಿಯೊಳಂ ಮೂಱುಂ ನಾಸಿಕಾಸ್ಫುರಿತದೊಳಂ ಮೂಱುಮಧರಸ್ಪಂದನದೊಳಂ ಮೂಱುಂ ಚಿಬುಕವಿಕಾರದೊಳಮೊಂಬತ್ತು ಗ್ರೀವಾಭಂಗಿಯೊಳಮಱುವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಮಸ್ತಕಕ್ರಿಯೆಯೊಳಮಯ್ದು ಪಾರ್ಶ್ವವಿಧಿಯೊಳಂ ಮೂಱುಮುದರಕರ್ಮದೊಳಮೈದು ಕಟೀವಿಧಾನದೊಳಮೈದು ಮೂರು ವಿಲಸಿತದೊಳಮೈದು ಪದ ಸಂಚಾರದೊಳ್ ನೆಱೆದು—ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇಲ್ಲಿ ರನ್ನನು ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಅಜಿತತೀರ್ಥಕರ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ತಿಲಕಪ್ರಾಯವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶವೆಂದರೆ ದ್ವಿತೀಯಾಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಸುಸೀಮಾನಗರದ ರಾಜನಾದ ವಿಮಲವಾಹನನು ವೈರಾಗ್ಯಪರನಾಗಿ ಆಡಿದ ಮಾತು :—

* * *

ಮತಿಗೆಟ್ಟು ಜೀವಧರ್ಮಾ
ಮೃತಮಂ ಸೇವಿಸದಧರ್ಮಮಂ ಸೇವಿಸಿ ದು ।

ಗರ್ತಿಗಿೞಿದೀ ಜವನೆಂಬೞಿ
ಸಿತಿಂಬ ದೈವಕ್ಕೆ ಪೋಗಿ ಪಾೞಿಂಬಡುವೈ ॥ (II-58)

ಎನಿತೆನಿತು ಕೞಿದ ಭವಮುಂ
ನೆನೆವಪೆಯೆನಿತೆನಿತು ಭವವ ಬಂಧುಗಳಂ ನೀ ।
ನೆನೆವಪೆಯೆನಿತೆನಿತೊಡಲಂ
ನೆನೆವಪೆಯೆಲೆ ಜೀವ ನೀನೆ ಪೇೞ್ ಪವಣೊಳವೇ ॥ (II-60)

ಎನಿತಂ ಕಕ್ಕುದಿಗುದಿದಪೆ
ಎನಿತಂ ಕಕ್ಕಟಗಟಿಲ್ದಪೈ ಜೀವನೆ ನೀ ।
ನೆನಿತಂ ಮಲ್ಮಲ ಮಱುಗುವೆ
ಎನಿತಂ ಸಂಸಾರವೊಳಗೆ ತಿಱ್ರನೆ ತಿರಿವಯ್ ॥ (II-61)

ಕಡೆಯಿಲ್ಲದ ಸಂಸಾರದ
ಕಡೆಗಾಣಲ್ ಬಗೆವೆಯಪ್ಪೊಡೆನ್ನುಕ್ತಿಗೊಡಂ ।
ಬಡು ಜೀವ ನಿನ್ನಕಾಲಂ
ಪಿಡಿವೆಂ ಧರ್ಮಮನೆ ಮಗುೞ್ದೆ ಬಲ್ಪಿಡಿವಿಡಿಯಾ ॥ (63)

ಜನನ ಮೃತಿ ದೇವನಾರಕ
ಮನುಷ್ಯತಿರ್ಯಗ್ವಿಕಲ್ಪಗತಿಗಳೊಳೆನಸುಂ ।
ನಿನಗೆ ಸುಖಮಿಲ್ಲ ನೆಟ್ಟನೆ
ಮನದೊಳ್ ಭಾವಿಪೊಡಸಾರಮೀ ಸಂಸಾರಂ ॥ (65)

ಜಸಮುಂ ಧರ್ಮಮುಮನುಪಾ
ರ್ಜಿಸುವೊಡೆ ಚದುರಮವೆ ನಿಟ್ಟೆ ನಿಮಗಕ್ಕಟ ಮಾ ।
ನಸವಾೞ್ಗೆ ಮಱುಗಿ ಸೋಲ್ತಪಿ
ರೆಸಗುಂಪುಪಟ್ಟಿಯೊಳೆ ಜಸಮುಮಂ ಧರ್ಮಮುಮಂ ॥ (II-78)

ಅಂಗಜನ ಸುಖದ ಸಾಮ್ರಾ
ಜ್ಯಂಗಳ್ ಶಾರೀರಮಾನಸಾಗಂತುಕ ದುಃ ।
ಖಂಗಳೆನೆ ಮಾಳ್ಪುವದಱಿಂ
ಹಿಂಗುವೆನಿನ್ನೆನಗೆ ಜಿನನ ಚರಣಂ ಶರಣಂ ॥ (II-80)

ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವುದು ಗತಿಯುಂಟು ?

ಸಾಹಸಭೀಮ ವಿಜಯ

ರನ್ನನ ಧವಳಕೀರ್ತಿ ಅಮರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದು ಅವನ ಸಾಹಸ ಭೀಮ ವಿಜಯ (ಗದಾಯುದ್ಧ)ದಿಂದ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕವಿ ವಾಗ್ದೇವಿಯ ಭಂಡಾರದ ಬೀಗಮುದ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಒಡೆದ ರಸಿಕವೀರನು.

ಈ ಕೃತಿಯೂ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಆಶ್ವಾಸಗಳಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಪಂಪನ ಶಿಷ್ಯನೊ ಎಂಬಂತೆ ಪಂಪಭಾರತದ 13ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದೊಳಗಣ 'ಭೀಮ ದುರ್ಯೋಧನ ಗದಾಯುದ್ಧಂ, ದುರ್ಯೋಧನ ವಧೆ' ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ರನ್ನನು ಒಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು.[1] ಇಱಿವಬೆಡಂಗ, ಸಾಹಸಭೀಮ, ಅಕಳಂಕಚರಿತ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನನ್ನು ಕಥಾನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಭೀಮನೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ಈ ಗದಾಯುದ್ಧವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪಂಪನು ಯುದ್ಧಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನ ಸುಭದ್ರೆಯರಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದರೆ, ರನ್ನನು ಭೀಮ ದ್ರೌಪದಿಯರಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. "ಪಂಪನು ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಅದ್ಭುತ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕಡೆದು ಮಹೋನ್ನತಿಯನ್ನೂ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದರೆ, ರನ್ನನು ಸಣ್ಣ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಸುಂದರವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಲಾಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೋರಿ, ಉನ್ನತಿಯನ್ನೂ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಬಿಡದೆ, ಪಂಪನಿಗೆ ಸರಿತೂಕವಾಗಿ, ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಕೈ ಮೇಲೋ ಎಂಬಂತೆ ಸಾಹಸ ಭೀಮ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವನು" ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀಯವರು ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.[2] ಈ ಮಹಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವುಂಟು—ಅದರಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡುಬರುವ ನಾಟಕೀಯತೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣನ 'ವೇಣಿ ಸಂಹಾರ ನಾಟಕವೂ' ಭಾಸನ 'ಊರುಭಂಗವೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿವೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳುಂಟು. ಈ ರೂಪಕಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಪರನ್ನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಭಟ್ಟ

---

1 'ಸಾಹಸ ಭೀಮ' ಎಂಬುದು ಪಂಪನ ಮಾತು (ಕ. ಕೈಪಿಡಿ ಸಂ. ೨ ಪು ೫೯೮)

2 ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ. ಪು ೫೯೯.

ನಾರಾಯಣ ಭಾಸರಿಗೆ "ಸರಿತೂಕವಾಗಿ, ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಕೈ ಮೇಲೋ" ಎಂಬಂತೆ ರನ್ನನು ಕಾಣುವನು ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗದು. ಕೆಳಗಿನ ಸಂವಾದಿಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಾಕು.[1] ಇನ್ನು ಇದರ ನಾಟಕೀಯತೆಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಎಷ್ಟೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಯವರು ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇದನ್ನು "ಗದಾಯುದ್ಧ ನಾಟಕಂ" ಎಂಬ ವೀರರಸ ಪ್ರಧಾನವಾದ ರುದ್ರನಾಟಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುದೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇನ್ನೊಂದು ನೂತನ ಕ್ರಮ ರನ್ನನದು—'ಸಿಂಹಾವಲೋಕನಕ್ರಮ'ದಿಂದ ಭಾರತದೊಳಗಣ ಕಥೆಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಾತ್ರಗಳ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಸುವುದು. ಭೀಮಸೇನನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ದುರ್ಯೋದನನ ಪ್ರಲಾಪ, ಭೀಮದುರ್ಯೋಧನರ ಪರಸ್ಪರ ಮೂದಲಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಥೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ರನ್ನನ ಶೈಲಿ, ಪಾತ್ರ ರಚನಾ ಕೌಶಲ, ರಸಪುಷ್ಟಿ ವಿಧಾನ, ಸನ್ನಿವೇಶ ನಿರ್ಮಾಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ 'ರನ್ನ ಕವಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ' ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು.

---

[1] ಎಂ. ಎ. ರಾಮಾನುಜೈಯಂಗಾರ್ಯರಿಂದ ಪರಿಶೋಧಿತವಾದ ಮುದ್ರಣ: ಗದಾಯುದ್ಧ ಪು XLV :—

ಗದಾಯುದ್ಧ :

ಅರಸಂ ದೀಕ್ಷಿತನಿಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಜರುವೆಮ್ಮೊನಾಲ್ವರುಂ ಸಂಗರಾ
ಧ್ವರದೊಳ್ ತಾನುಪದೇಶಕಂ ಮುರಹರಂ ನೀನುಂ ಗೃಹೀತ ವ್ರತಾ।
ಚರಣವ್ಯಾಪಿಕೆಯುಂ ಭವತ್ಪರಿಭವಂ ಸಂಚಾರಕಂ ಕೌರವೇ
ಶ್ವರನೀತಂ ಪಶುವಾಗೆ ಬೇಳ್ದೆನಿವನಂ ಕೋಪಾಗ್ನಿಯಿಂದಗ್ನಿಜೇ

[VIII-46]

ಜನನೀ ಸ್ತನ್ಯಮನುಂಡೆನಾಂ ಬಳಿಕ ನೀಂ ಸೋಮಾಮೃತಂ ದಿವ್ಯಭೋ
ಜನಮೆಂಬಿಂತಿವನುಂಡೆನಾಂ ಬಳಿಕನೀಂ ಬಾಲತ್ವದಿಂದೆಲ್ಲಿಯುಂ।
ವಿನಯೋಲ್ಲಂಘನಮಾದುದಿಲ್ಲ ಮರಣಕ್ಕೆನ್ನಿಂದೆ ನೀಂ ಮುಂಚಿದೆಯ್
ಮೊನೆಯೊಳ್ ಸೂಟ್ರಡಮಾಯ್ತಿದೊಂದೆಡೆಯೊಳಂ ಹಾ ವತ್ಸ ದುಶ್ಶಾಸನಾ॥

[V-7]

ವೇಣೀಸಂಹಾರ ನಾಟಕ :

ಚತ್ವಾರೋ ವಯಮೃತ್ವಿಜಃ ಸಭಗವಾನ್ ಕರ್ಮೋಪದೇಷ್ಟಾ ಹರಿಃ
ಸಂಗ್ರಾಮಾಧ್ವರದೀಕ್ಷಿತೋ ನರಪತಿಃ ಪತ್ನೀಗೃಹೀತವ್ರತಾ ।
ಕೌರವ್ಯಾಃ ಪಶವಃ ಪ್ರಿಯಾಪರಿಭವಕ್ಲೇಶೋಪಶಾಂತಿಃ ಫಲಂ
ರಾಜನ್ಯೋಪನಿಮಂತ್ರಣಾಯ ರಸತಿ ಸ್ಫೀತಂ ಯಶೋದುಂದುಭಿಃ॥ [I-25]

ಮಯಾಪೀತಂ ಪೀತಂ ತದನುಭವತಾಂಬಾಸ್ತನಯುಗಂ
ಮದುಚ್ಛಿಷ್ಟೈರ್ವೃತ್ತಿಂ ಜನಯಸಿ ರಸೈರ್ವತ್ಸಲತಯಾ ।
ವಿತಾನೇಷ್ವಪ್ಯೇವಂ ಮಮ ತವಚ ಸೋಮೇ ವಿಧಿರಭೂತ್
ನಿವಾಪಾಂಭಃ ಪೂರ್ವಂ ಪಿಬಸಿ ಕಥಮೇವಂ ತ್ವಮಧುನಾ ॥ [VI-189]

ಇತ್ಯಾದಿ.

ರನ್ನನು ಮಹಾಕವಿ. ಆತನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ದುರ್ಯೋಧನನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಾಕು; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ಅಂಥ ಚಿತ್ರಣ ದೊರೆಯುವುದು ದುರ್ಲಭವೆನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರತಿನಾಯಕನಾದ ದುರ್ಯೋಧನನ ಪತನವು ವಿಧಿವಿಲಸನದಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದಂತೆಯೇ ಸರಿ; ಆದರೆ ಅವನಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಕೆಲವು ಉದಾತ್ತ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಅನುಕಂಪವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಕವಿ ಇಂದ್ರಜಾಲವಾಡಿದ್ದಾನೆ. ದುರ್ಯೋಧನನು ಶತ್ರುಪುತ್ರನಾದ ಅಭಿಮನ್ಯುಕುಮಾರನ ಕಳೇಬರವನ್ನು ಕಂಡು ಆತನ ಗುಣಗಾನವನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಮಾಡಿದುದು, ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಲಕ್ಷಣ ಕುಮಾರನನ್ನು ನೆನೆದು 'ಜನಕಂಗೆ ಜಲಾಂಜಲಿಯಂ ತನೂಭವಂ' ಕುಡುವುದುಚಿತಮದುಗೆಟ್ಟೀಗಳ್ ನಿನಗಾಂ ಕುಡುವಂತಾದುದೆ ತನೂಜ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮನ್ಯುಲಮುರುಗಿದುದು, ಕರ್ಣದುಶ್ಶಾಸನರ ಮೃತದೇಹಗಳನ್ನು ಕಂಡು 'ಮನ್ಯೂದ್ಗತಕಂಠನಾಗಿ, ದಹ್ಯಮಾನಾಂತಃಕರಣನುಮಾಗಿ' ದುಃಖಿಸಿದುದು, ಪಾಂಡವರೂ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂಬುವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು, ಭೀಮನೊಡನೆ ಗದಾಯುದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದುರ್ಯೋಧನನು ಯುದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ (ಇಱಿಯೆಂ ಬಿಟ್ಟಿನಸೆಂಬೀ ಬಿಱುಬಿಂದಂ VIII-32), ಆದರೂ, ಭೀಮನು, ಬಲದೇವಾದಿಗಳು 'ಆಗವಾಗಮೊದೆಯಲ್ಕೆ ಏಕಾದಶಾಕ್ಷೋಹಿಣೀಬಲಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಂ' ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ

ಕೌರವೇಂದ್ರನ ಮುಕುಟವನ್ನು ವಾಮಾಂಘ್ರಿಯಿಂದ ಭಂಗಿಸಿದುದು, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ತಂದ ಉಪಪಾಂಡವರ ತಲೆಗಳನ್ನು 'ನೀಡುಂ ಭಾವಿಸಿ ನೋಡಿ', 'ವಿವೇಕ ವಿಕಳರವೋಲ್ ಬಾಲರ ತಲೆಯನರಿದು ತಂದೆಯೊ ದೊರೆಕೊಂಡುದು ನಿನಗೆ ಪಾತಕಂ ಬಾಲವಧಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗುಡುಗಿದುದು, ಇತ್ಯಾದಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮಹಾನುಭಾವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟವೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಕೆಲವರು 'ರನ್ನನ ಭೀಮನು ಗೆದ್ದು ಸೋತನು, ದುರ್ಯೋಧನನು ಸೋತು ಗೆದ್ದನು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುವುದುಂಟು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಭಾಗಗಳನ್ನು ರನ್ನನ ರಸಘಟ್ಟಿಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಅವಲ್ಲಿ ಕೆಲವು :—

ದುರ್ಯೋಧನನು ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಕಳೇಬರವನ್ನು ಕಂಡು ಆಡಿದ ಉದಾತ್ತ ವಚನಗಳು.

ಪಲರಿರ್ದು ಕಾದಿದರ್ ಮೆ
ಯ್ಗಲಿಗಳ್ ನಿನ್ನೊಂದೆ ಮೆಯ್ಯೊಳಂ ತವೆ ಕೊಂದೈ
ಪಲರಂ ನಿನ್ನಂ ಪೆತ್ತಳ್
ಮೊಲೆವೆತ್ತಳೆ ವೀರಜನನಿವೆಸರಂ ಪೆತ್ತಳ್ ॥ [IV-55]

ಅಸಮಬಲ ಭವದ್ವಿಕ್ರಮ
ಮುಸಂಭವಂ ಪೆಱರ್ಗೆ ನಿನ್ನನಾಸಿನಿತಂ ಪ್ರಾ
ರ್ಥಿಸುವೆನಭಿಮನ್ಯು ನಿಜ ಸಾ
ಹಸೈಕದೇಶಾನುಮರಣಮೆಮಗಕ್ಕೆ ಗಡಾ ॥ (IV-56)

ಕರ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಕೋಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಸುತ್ತಾ ರಾಜಾಧಿರಾಜನು ಪ್ರಲಾಪಿಸುವುದು ಎಂಥ ಕಲ್ಲೆದೆಯನ್ನಾದರೂ ಕರಗಿಸುವುದು—

ನಿನ್ನ ಕೆಳೆಯುಂ ಸುಯೋಧನ
ನನ್ನೊಡನೆ ನುಡಿಯದಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದೆ ಬೆಸನೇ
ನೆನ್ನದೆ ಜೀಯೆನ್ನದೆ ದೇ
ವೆನ್ನದೆಯೇಕುಸುರದಿರ್ಪೆಯಂಗಾಧಿಪತೀ ॥ (VI-16)

ಅನೃತಂ ಲೋಭಂ ಭಯಮೆಂ
ಬಿನಿತುಂ ನೀನಿರ್ದ ನಾಡೊಳಿರ್ಕುಮೆ ರವಿಸಂ।

ದನ ನನ್ನಿಚಾಗಮಣ್ಮೆಂ
ಬಿನಿತರ್ಕಂ ನೀನೆ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗನಾದೈ ॥ (VI-17)
ಆನಣ್ಮಂ ಪೃಥೆಯಣ್ಮಳ್
ದಾನವರಿಪುವಣ್ಮನರ್ಕನಣ್ಮಂ ದಿವ್ಯ ।
ಜ್ಞಾನಿ ಸಹದೇವನಣ್ಮಂ
ನೀನಾರ್ಗಂದಾರುಮಣ್ಮಯರಂಗಾಧಿಪತೀ ॥ (VI-18)
ನೀನುಳ್ಳೊಡುಂಟು ರಾಜ್ಯಂ
ನೀನುಳ್ಳೊಡೆ ಪಟ್ಟಮುಂಟು ಬೆಳ್ಗೊಡೆಯುಂಟೈ ।
ನೀನುಳ್ಳೊಡುಂಟು ಪೀಲಿಗೆ
ನೀನಿಲ್ಲದಿವೆಲ್ಲಮೊಳವೆ ಅಂಗಾಧಿಪತೀ ॥ (VI-20)

ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ತೆರನಾಗಿ ಹಲುಬಿ ಸಂಜಯನೊಡನೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ-
ಕೆಳೆಯುಂಗಾಯ್ತು ಸುಯೋಕ್ಷವಾಗವೆನಗಂ ಬಾಷ್ಪಾಂಬುಮೋಕ್ಷಂ ಧರಾ
ತಳಮಂ ಕೊಟ್ಟನಿವಂ ಜಳಾಂಜಳಿಯುಮಂ ನಾಂ ಕೊಟ್ಟೆನಿಲ್ಲನ್ಯಮಂ ।
ದಳಮಂ ಸುಟ್ಟನಿವಂ ಪ್ರತಾಪಶಿಖಿಯಿಂದಾನೀತನಂ ಸತ್ಕ್ರಿಯಾ
ನಳನಿಂ ಸುಟ್ಟೆನುಮಿಲ್ಲ ಮತ್ಪ್ರಿಯತಮಂ ಕರ್ಣಂಗಿವೇಂಕೂರ್ತೆನೋ ॥
(V-31)

ಕವಿಯು ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಸಮಯೋಗಾಲಂಕಾರದ ಮೂಲಕ ಕುರುಕುಲಾರ್ಕನೂ ಅರ್ಕನೂ ಅಸ್ತಮಿಸಿದರು ಎಂಬ ಚರಮಗೀತವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾನೆ—

ಪಂಕಜಮುಂ ಸುಹೃದ್ವದನ ಪಂಕಜಮುಂ ಮುಗಿವನ್ನಮುಗ್ರತೇ
ಜಂ ಕಿಡುತಿರ್ಪಿನಂ ನಿಜಕರಂಗಳನಂದುಡುಗುತ್ತುಮಿರ್ದ ಚ ।
ಕ್ರಾಂಕಮುಗಲ್ವಿನಂ ಕ್ರಮದಿನಂಬರಮಂ ಬಿಸುಟುರ್ಬಿನಂಧಕಾ
ರಂ ಕವಿತರ್ಪಿನಂ ಕುರುಕುಲಾರ್ಕನುಮರ್ಕನುಮಸ್ತಮೆಯ್ದಿದರ್ ॥
(IX-35)

3. ನಾಗವರ್ಮ I (ಸು 990)

ನಾಗವರ್ಮರು ಒಬ್ಬರೇ, ಇಬ್ಬರೇ, ಮೂವರೇ, ಅವರ ಕಾಲವಾವುದು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ವಾದವಿವಾದಗಳು ನಡೆದಿವೆ.[1] ಅಂತು ಪ್ರಸಿದ್ಧ

[1] ಕ.ಕ.ಚ. ಸಂಪುಟ ೧ ಪು 52 ; ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಕಾಲವಿಚಾರ (ಡಾ॥ ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ)

-ವಾದ ನಾಗವರ್ಮರಿಬ್ಬರಿದ್ದರೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಬಹುಮತಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದು ದಾಗಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು ಛಂದೋಂಬುಧಿಯನ್ನೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ನಾಗವರ್ಮ ವಿರಚಿತ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ—

ಅರಸಂ ರಕ್ಕಸಗಂಗಂ
ಗುರುಗಳ್ ನೆಗಳ್ದಜಿತಸೇನವೇವರ್ ದಯೆಯಿಂ ||
ಪೊರೆವ ನೃಪನಣ್ಣನೆನೆ ಮ
ಚ್ಚರಿಸುವರಾರ್ ನಾಕಿಯಿರುಳೊಳೇಂ ಪುಟ್ಟವನೇ || (I-27)

ಗಂಡರ ಮೂಕುತಿಯೆನಿಸಿದ
ಮಂಡಳಿಕರ ಮಂತ್ರಿ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ ರಾಯಂ ||
ಕೊಂಡಾಡಿ ಪೊರೆದವನೆನೆ ಧರೆ
ಕೊಂಡಾಡದೆ ಕೊಂಡುಕೊನೆಯದೇ ನಾಕಿಗನಂ || (I-28)

ಈ ಪದ್ಯಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕೆಲವರು ಇವು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿರಬಹು ದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳು ಸ್ವೀಕೃತವಾದರೆ ನಾಗವರ್ಮನು ರಾಚಮಲ್ಲನ (974–984) ತಮ್ಮನಾದ ರಕ್ಕಸಗಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ 'ಅಣ್ಣ,' 'ರಾಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಚಾವುಂಡ ರಾಯನ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿಯೂ ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದನೆನ ಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ, "ಸತ್ಕೃತಿವನಿತೆಗಿದೌಚಿತ್ಯಮೆಂದಿತ್ತ ಸತ್ಕೃತ್ಸನದಿಂದ ವಿದ್ವತ್ಸಭಾಮಂಡಲಿ ತಣಿವಿನೆಗಂ ಭೋಜರಾಜಕ್ಷಿತೀಶಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ರಾ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ನಾಗ ವರ್ಮನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಭೋಜರಾಜನು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಧಾರಾಪುರವನ್ನಾಳಿದ ಭೋಜರಾಜನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿ ದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನಾಗವರ್ಮನು ಸುಮಾರು 990ರಲ್ಲಿದ್ದಿರ ಬೇಕು ಎನ್ನುವರು.[1] ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಸಯ್ಯಡಿಯಾತನೆಂದೂ ತನ್ನ ತಂದೆ ವೆಂಗಿಪಟುವಿನ ವೆಣ್ಣಮಯ್ಯನೆಂಬ ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪಪೊನ್ನರಂತೆ ಇವನೂ ವೆಂಗಿವಿಷಯದವನು. ಪಂಪನಂತೆ ಇವನ ಪೂರ್ವಜರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು. ನಾಗವರ್ಮನು ಜೈನನೆಂಬು

[1] ಕ.ಕ.ಚ. ಸಂ. ೧. ಪು. 52.

ದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹಿಂದೆ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ಆತನು ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದನು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯ (ಕಿಟೆಲ್ ಸಂಪಾದಿತ) ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯಗದ್ಯದಲ್ಲಿ—

ಇದು ಸಮಸ್ತ ಸುರಾಸುರೇಂದ್ರಮುನೀಂದ್ರ ಮಣಿಮುಕುಟ ಘಟಿತ ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವ**ದರ್ಹತ್ ಪರಮೇಶ್ವರ** ಚಾರುಚರಣಾರವಿಂದ ದ್ವಂದ್ವ ಮಕರಂದ ಮತ್ತಮಧುಕರಾಯಮಾನ ವಿಬುಧಜನ ಮನಃ ಪದ್ಮಿನೀರಾಜಹಂಸಂ ಶ್ರೀಮತ್ಕವಿರಾಜಹಂಸ ನಾಗವರ್ಮ ನಿರ್ಮಿತಮಪ್ಪ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯೊಳ್.

ಎಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಹಂತನಸ್ಮರಣೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ನಾಗವರ್ಮ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ವರ್ಮ' ಅಭಿಧೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವರ್ಗದವರಿಗೆ ಹಿಂದಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಢವಲ್ಲ ('ಶರ್ಮ', ಇಲ್ಲವೆ, ತಂದೆಯಂತೆ 'ಅಯ್ಯ' ಸೇರಿದ ನಾಗಮಯ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರಿರಬಹುದಿತ್ತು) ಯಾವಕಾರಣದಿಂದಲೋ ನಾಗವರ್ಮನು ಪಂಪಪೊನ್ನರ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಯುದ್ಧವೀರನೆಂದೂ ಸತ್ಕವಿಯೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕುಂತೀಪುತ್ರಂ ಪೊಣರ್ದ ರಣದೊಳ್ ಪದ್ಮಜಂ ಶಾಸ್ತ್ರದೊಳ್ ಶ್ರೀ
ಕಾಂತಂ ಮತ್ತಂ ಪಿರಿಯಸಿರಿಯೊಳ್ ಸಿಂಧುಜಂ ಶೌಚದೊಳ್ ಕ।
ರ್ಣಂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲೆಂದೆಸೆಪ ನುಡಿಯೊಳ್ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಂತೋ
ರಂತಾಂತೌದಾರತೆಯೊಳೆಸೆದಂ ಕಂದಕಂದರ್ಪನೆಂದುಂ॥ (ಛಂದೋ I-24)

ನವರಸಮುಣ್ಮೆ ಮಾತು ಪೊಸತಾಗಿರೆ ದೇಸಿಯೆ ದೇಸೆವೆತ್ತುದೆಂ
ಬವೊಲಿರೆ ಜಾಣ್ ಮನಂಗೊಳಿಸೆ ಪೂಣ್ದಿರದರ್ಥಕೃತಿಪ್ರಬಂಧಮುಂ।
ಕಿವಿಗಿನಿದಾಗೆ ಪೊಚ್ಚಪೊಸತಾಗಿ ಮನೋಹರಮಾಗೆ ಪೇಟ್ದ ಸ
ತ್ಕವಿ ಕವಿರಾಜಹಂಸ ಎನೆಪೇಟಲೊಡರ್ಚಿದೆಸೀ ಪ್ರಬಂಧಮುಂ॥

(ಛಂದೋ I-11)

ಪ್ರಸ್ತುತ ಬಾಣಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾದಂಬರೀ ಅನುವಾದವಾದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡೋಣ. "ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಯಷ್ಟು ಮೇಲಾದ ಪರಿವರ್ತನವು ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಪರಿವರ್ತನವು

ಬಾಣ ಕಾದಂಬರಿಯ ಅದ್ಭುತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಗಳ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಪ್ರವಾಹದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು," ಎಂಬ ಮುಗುಳಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.[1] ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲಗ್ರಂಥ ಕಾವ್ಯ ಮಯವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಅನೇಕೆಡೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಡಲೆ; ಶಬ್ದಾರ್ಥಚಮತ್ಕೃತಿಗಳ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಪಂಡಿತನಾದರೂ ಎಡವಿ ಬೀಳುವನು. ಇಂತಹ ಮಹಾಕೃತಿಯನ್ನು ಚಂಪೂರೂಪಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ದಲ್ಲಿ ಇನಿದಾಗಿ ಇಳಿಸಿದ ನಾಗವರ್ಮನು ಅಭಿನಂದನಾರ್ಹನು. ಇದು ಮೂಲದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ಅನುವಾದವಲ್ಲ. ಅನೇಕ ವರ್ಣನಾಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಮೂಲದ ಆನುಪೂರ್ವಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳು ಕೆಡದಂತೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಯೊ ಎಂಬಂತೆ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿರುವನು.

ಇದೊಂದು ಪ್ರೇಮಶೃಂಗಾರದ ಮಹಾಕೃತಿ. ಸೌಂದರ್ಯ ಕರುಣೆ ಗಳ ಮನೋಹರ ಚಿತ್ರ. ಮೂರು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಇನಿಯರು ಪಡಲಾರದ ಬವಣೆಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರ ಪ್ರೇಮಧ್ವಜವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ ಕಥೆಯಿದು.

ಕೆಲವು ಸುಂದರ ಉದಾಹರಣೆಗಳು :—

ಪಂಪಾ ಸರೋವರದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿದ ರೀತಿ:

ಕಡಲಂ ಪೀರ್ದನಗಸ್ತ್ಯನೆಂಬ ಪುರುಡಿಂ ಮತ್ತೊಂದನಬ್ಜೋದ್ಭವಂ
ಪಡೆದಂ ಪೆರ್ಗಡಲಂ ಮಹಾಪ್ರಳಯದೊಳ್ ದಿಕ್ಸಂಧಿಗಳ್ ಬಂಧಮಂ।
ಬಿಡೆ ಬಿದ್ದತ್ತಿಳೆಗಾಗಸಂ ಧರಣಿಯುಂ ಪೆರ್ಬಂದಿ ಕಿೞ್ತತ್ತಿದೊಂ
ಪೆಡೆ ನೀರ್ ತೀವಿತೆನಲ್ಕೆ ಪೆಂಪುವಡೆಗುಂ ಗುಣ್ಪಿಂದೆ ಪಂಪಾಸರಂ ॥

(ಕಾದಂಬರೀ ಸಂಗ್ರಹ: ಪು 8–ಪ 37)

ಎಲೆ ತಾರಾಗಂ ಹರಂ ಕಣ್ಣಡೆ ಕರಗಿದುದಂತಲ್ತು ರುದ್ರಾಟ್ಟಹಾಸಂ
ಜಲಮಾದತ್ತಲ್ತು ಚಂದ್ರಾತಪಮಮೃತರಸಾಕಾರ ಮಾಯ್ತಲ್ತು ಹೈಮಾ।
ಚಲಮಂಭೋರೂಪದಿಂದಂ ಪರಿಣಮಿಸಿದುದಂತಲ್ತು ನೈರ್ಮಲ್ಯಶೋಭಾ
ಕಲಿತಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀಮಣಿಮುಕುರಮೆನಲ್ ಚೆಲ್ವನಾಯ್ತಬ್ಜಷಂಡಂ॥

ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪದ್ಯಗಳು—

1 ಕ. ಸಾ. ಚ. (ಮುಗಳಿ) ಪು ೧೧೭.

ಇತ್ತವಸಂತನಿತ್ತ ಮಲಯಾನಿಲನಿತ್ತ ಮಧುವ್ರತಾಳಿ ಮ
ತ್ತಿತ್ತ ಮದೋತ್ಕಕೋಕಿಲ ಕದಂಬಕವೆಯ್ದೆ ವಿಜೃಂಭಿಸಿತ್ತು ತಾ।
ನಿತ್ತಲದಿರ್ದ ಚಂದ್ರಹತಕಂ ತಲೆದೋಱಿದನೋವೊ ಕೆಟ್ಟೆನೀ
ಚಿತ್ತಜತಾಪವಗ್ಗಲಿಸಿದಪ್ಪುದು ಮದ್ಧೃದಯಾಂತರಾಳದೊಳ್॥

(ಪು 60–ಪ 78)

ಕರುಣಿಸು ದೈವಮೆ ಪಾಲಿಸು
ಹರಾದ್ರಿ ರಕ್ಷಿಸೆಲೆ ರಾತ್ರಿ ಶರಣಾಗು ಸರೋ।
ವರವೆ ವನದೇವಿಯರಿರಾ
ನೆರೆದೆಲ್ಲರುಮೆನಗೆ ಪುರುಷಭಿಕ್ಷಮನಿಕ್ಕಿಂ॥ (ಪು 63–ಪ 25)

ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯೊಡನೆ ಸತ್ತವರಿಗಾಗಿ ಅಳುವುದು ನಿಷ್ಫಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಗಂಡ ಸಾಯಲು ಸಾಯದಿದ್ದ ಮಹಾಸತಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ :

ಸತ್ತಳೆ ಕಾಮದೇವನ ಪರೋಕ್ಷದೊಳಾ ರತಿ ಪಾಂಡು ಸತ್ತೊಡಂ
ಸತ್ತಳೆ ಕುಂತಿ ಮತ್ತಭಿಮನ್ಯು ಕುಮಾರಕನಂದು ಸತ್ತೊಡೇ।
ನುತ್ತರೆ ಸತ್ತಳೇ ನೆಗೞ್ದ ಸಿಂಧು ನೃಪಾಲಕನಂದು ಸತ್ತೊಡಂ
ಸತ್ತಳೆ ದುಶ್ಶಳಾವನಿತೆ ಯಿಂತಿವು ನೀವಱಿದಂದವಲ್ಲವೇ॥

(ಪು 69-ಪ 122)

ಮಂತ್ರಿ ಶುಕನಾಸನು ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ಪದ್ಯ :

ಮೊದಲೊಳ್ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕಪ್ರಬಲ ಜಲಮೆ ಕರ್ಚಿತ್ತು ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಮಂ ಹೋ
ಮದ ಧೂಮಂ ಚಿತ್ತದೊಳ್‌ತೊಟ್ಟನೆ ಮಲಿನತೆಯುಂ ಪೊರ್ದಿಸಿತ್ತೊಪಿರಲ್ಕ।
ಟ್ಟಿದ ಪಟ್ಟಂ ಬರ್ಪಮುಪ್ಪಂ ಮಱೆಯಿಸಿತಧಿಕಕ್ಷಾಂತಿಯುಂ ವಿಪ್ರವರ್ಗಾ
ಸ್ಪದವರ್ಭಾನೀಕ ಸಮ್ಮಾರ್ಜನಿ ಕಳೆದುದೆನಲ್ ಮುಪ್ಪುರಪ್ಪರ್ ನೃಪಾಲರ್॥

ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯನ್ನು ನಾಗವರ್ಮನು ಹೀಗೆ ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಇದು ಚೋದ್ಯಂ ಕವಿಹೃದ್ಗತಂ ನವರಸಂ ನಿರ್ದೋಷಮೆಂದೀಗಳಾ
ಮುದು ಕಾದಂಬರಿ ಸೇವ್ಯಮಾದುದನಿತುಂ ತಾನೆಯ್ದೆ ಭೂಭಾಗದೊಳ್।

ವಿದಿತ ಶ್ರೀಕವಿ ನಾಗವರ್ಮನ ವಚಃ ಸಂದೋಹದಿಂ ದೋಷವೊಂ
ದವಲಂಕಾರದ ವಸ್ತು ಬಂಧಮಿದು ತಾನೇಂ ಮಾಡವೇಂ ಗೆಯ್ಯುವೋ ||

ನಾಗವರ್ಮನ ಕನ್ನಡ ಸರಳವಾಗಿಯೂ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಕಥನ ನಿರೂಪಣೆ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಮೂಲದ ಭಾವಗಳು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿವೆ. "ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕವಿ ಎಡವಿರುವನಾದರೂ ಮೂಲದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಹಲವು ಕಡೆ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ."[1] ಇದು ಸ್ತುತ್ಯವೇ ಸರಿ.

4. ದುರ್ಗಸಿಂಹ (ಕ್ರಿ.ಶ 1030)

ಮುಂದೆ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದವರೆಗೆ ಯಾವ ಗಣ್ಯಕವಿಯೂ ಉದಯಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಜಯಸಿಂಹನ (1012–42) ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿಯಾಗಿದ್ದ ದುರ್ಗಸಿಂಹನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿ ಪಂಚತಂತ್ರವೆಂಬ ನೀತಿಗ್ರಂಥವನ್ನು ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಇದು ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟಕೃತ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವೆಂಬುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ವಸುಭಾಗ ಭಟ್ಟಕೃತಿಯಂ
ವಸುಧಾಧಿಪಹಿತಮನಖಿಲವಿಬುಧಸ್ತುತಮಂ
ಪೊಸತಾಗಿರೆ ವಿರಚಿಸುವೆಂ
ವಸುಮತಿಯೊಳ್ ಪಂಚತಂತ್ರಮಂ ಕನ್ನಡದಿಂ ||

ದುರ್ಗಸಿಂಹನು ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಲವಂಶಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ: ಕರ್ಣಾಟಕಾಂತರ್ಗತವಾದ ಕಿಸುಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಯ್ಯಡಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ "ಶ್ರುತಿವಿಹಿತ ಶುದ್ಧಮಾರ್ಗನುಂ ನಿತ್ಯಸೋಮಾಧ್ಯಯನಾನೇಕಯಾಗಾವಭೃತಸ್ನಾನ ಪವಿತ್ರಗಾತ್ರನುಂ, ಭಗವನ್ನಾರಾಯಣ ಚರಣಾಂಬುಜಸ್ಮರಣ ಪರಿಣತಾಂತಃಕರಣನುಂ, ತರ್ಕವ್ಯಾಕರಣ ಕಾವ್ಯನಾಟಕಭರತವಾತ್ಸ್ಯಾಯನಾದ್ಯಶೇಷ ವಿದ್ಯಾಸಮುದ್ರತರಣಗುಣೈಕ ಪುಣ್ಯನುಂ ಧರಾಮರಾಗ್ರಗಣ್ಯನುಂ" ಆಗಿದ್ದ ದುರ್ಗಮಯ್ಯನ ಮಗ ದೇವದ್ವಿಜಗುರುಜನಪದಸೇವಾನಿರತ ಈಶ್ವರಾರ್ಯನಿದ್ದನು; ಕಮ್ಮೆಕುಲದ ಗೌತಮಗೋ

---

[1] ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ, (ಕಾದಂಬರೀ ಸಂಗ್ರಹ: ಪು XL iii)

ತ್ರೋದ್ಭವನಾದ ಈಶ್ವರಾರ್ಯನ ಮಗನೇ ದುರ್ಗಸಿಂಹ. ಈತನು ಸಯ್ಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿರುವನಂತೆ. ಈ ಅಂಶಗಳಿಂದಲೂ ಕವಿಯು ಗ್ರಂಥಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವಿಷ್ಣು ಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರಸ್ವತಿ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯ ಗಣಪತಿ ದುರ್ಗಿ ಪರವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಆತನು ಭಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸ್ಮಾರ್ತಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಸುಮಾರು 1030ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು.

ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಪಂಚತಂತ್ರ

ಹಿಂದೆ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟನು ಸಮಸ್ತ ಜನೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಪಂಚತಂತ್ರ ಕಥೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಸಿಂಹನು "ಹೊಸತಾಗಿರುವಂತೆ ವಿರಚಿಸಿದನು." ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮ ವಿರಚಿತ ಪಂಚತಂತ್ರವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇದು ಅನೇಕ ಪಾಠಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟಕೃತ ಪಂಚತಂತ್ರವಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ ಮಹತ್ವವಿದೆ.[1] ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮನ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕಥೆಗಳಿಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ದುರ್ಗಸಿಂಹನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮನ ಹೆಸರನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲದ ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟನ ಕೃತಿಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು.

ಇದು ಚಂಪೂರೂಪವಾದರೂ, ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸಹಜವಾದ ಗದ್ಯವೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಗದ್ಯದ ಶೈಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಬಂದಿದೆ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ವೃತ್ತಗಳು ತುಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿದ್ದು ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೃತಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ರತ್ನತ್ರಯರ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಬಂದ ಈ ಚಂಪೂಕೃತಿ ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯವಲ್ಲವಾದರೂ ಅನುವಾದವಾಗಿದ್ದರೂ ಲೋಕಾನುಭವ ನೀತಿಗಳ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೊಂದು ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಇದರಲ್ಲಿನ ಐದು ತಂತ್ರಗಳು ಇವು: (1) ಭೇದ ಪ್ರಕರಣ ವರ್ಣನಂ

---

[1] ಕ.ಸಾ.ಚ. ಪು ೧೧೮.

(2) ಪರೀಕ್ಷಾ ವ್ಯಾವರ್ಣನಂ, (3) ವಿಶ್ವಾಸ ಪ್ರಕರಣ ವರ್ಣನಂ (4) ವಂಚನಾಪ್ರಕರಣ ವರ್ಣನಂ (5) ಮಿತ್ರ ಕಾರ್ಯಪ್ರಕರಣಂ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 457 ಪದ್ಯಗಳು, 230 ಶ್ಲೋಕಗಳು, 48 ಉಪಕಥೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠ ಶೈಲಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಮುದ್ರ ವರ್ಣನೆಯ ಒಂದು ಪದ್ಯ :

ಬಲವೈರಿಸ್ಫಾರವಜ್ರಾಧಿಕಭಯಚಕಿತೋದ್ಧೂತ ಮೈನಾಕಗೋತ್ರಾ
ಚಲ ಪಕ್ಷತ್ರಾಯಿ ಸಿಂಧುಪ್ರಿಯತನುನತಿಗಂಭೀರನಂತರ್ನಿವಿಷ್ಟಾ ||
ಖಿಲಲೋಕಂ ನಕ್ರಚಕ್ರಸ್ಫುರದುರುತರಯಾದಶ್ಚರಾಧ್ಮಾಸಿತಪ್ರೋ
ತ್ಕಲಿತಾಂಭಃ ಕುಂಭಿಕುಂಭೋನ್ಮದರಸವಿಲಸತ್ ಕ್ಷ್ಮೋಭರೌದ್ರಂಸಮುದ್ರಂ ||

ಇವರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಹೀಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅರಸರ ವಿಷಮ ಸ್ವಭಾವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಸುಂದರವಾದ ಪಿರಿಯಕ್ಕರವೃತ್ತ :

ಕುಲಜನಪ್ಪನಂ ಕುಲಹೀನನೆಂದಪರ್ ಕುಲಹೀನನಂ ಕುಲಜಾತನೆಂಬರ್
ಕಲಿಯುಂ ಕಡುಪಂದೆಯೆಂದು ಮಾತಾಡುವರ್ ಕಡುಪಂದೆಯಂ ಕಲಿಯೆಂದು
ನುಡಿವರ್ ।
ಪಲಬರ್ ಜೀಯೆನೆ ನನ್ನಿಯುಂ ನುಡಿವನಂ ಪುಸಿಗನೆಂಬರ್ ಪುಸಿವಾತುಗನಂ
ನೆಲವೊಳೀತನೆ ಪುಸಿಯಿಲ್ಲದವನೆಂಬರರಸುಗಳಿಂದು ನೈಜಗುಣಮಾಗಿರ್ಕುಂ ||

(ಆ 51. ಪ. 104)

ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ :—**ನರಿಯುಂ ಭೇರಿಯುಂ**—

ಆ ಜಂಬುಕನೊಂದು ದೆವಸಂ ಆಹಾರವಿಹಾರಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದಡವಿಯೆಲ್ಲಮಂ ತೊಳಲ್ದು ಎಲ್ಲಿಯುಮೇನುಮಂ ಪಡೆಯದೆ ತನಗೆ ಸಹಾಯನಪ್ಪುದೊಂದು ವಾಯಸನಿರ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬರ್ಪುದುಮಾ ವಾಯಸಂ ಇದಿರ್ವಂದು-ಎಲೆಭಾವ, ಏಂ ಬಡವಾದಿರೆನೆ, ಪಲವು ದಿವಸಮಾಹಾರಂಬಡೆಯದೆ ಬಡವಾಗಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಆಸೆ ಪಟ್ಟು ಬಂದೆನೆಂಬುದುಂ—ಇದಾವಗಹನಮಾಗಳಾಂ ಪೋಗಿ ಬರ್ಪನ್ನೆವರಮಿಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲೆಂದು ವಾಯುವೇಗದಿಂ ವಾಯಸಂ ಪೋಗಿವಂದು—ಈ ತೋರ್ಪ ನದಿಯ ತೀರದೊಳ್ ಚತುರ್ಬಲಯುತರಿರ್ಪ ರರಸುಗಳ್ ಕಾದಿದಲ್ಲಿ ಪೆಣಮಯಮಾಗಿರ್ದ ರಣಭೂಮಿಯಂ ಕಂಡೆಂ ನಿನ್ನೊಡಲಬಡಶಸಂ ಕಿಡುವಿನಮಾಹಾರಕ್ಕೆಡೆಯಾಪುದುದಲ್ಲಿಗೆ ಪೋಗೆಂದು

ಪೇೞ್ವುದುಂ........

ಎಷ್ಟು ಲಲಿತವಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉದ್ದವಾದ ವಾಕ್ಯರಚನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿರಿ.

5. ಶಾಂತಿನಾಥ (1068)

ಶಿಕಾರಿಪುರ 136ನೆಯ ಶಾಸನದ ಆಧಾರದಿಂದ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಕಾಲ 1068 ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಮೂಲಕ ಆತನು ಚಾಲುಕ್ಯ ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ ಸೋಮೇಶ್ವರನ (1068–1076) ಪಸಯಿತನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮನೃಪನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಬನವಸೆ ಪನ್ನಿರ್ಚಾಸಿರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಕಾರ್ಯಧುರಂಧರನೂ ತದ್ರಾಜ್ಯಸಮುದ್ಧರಣನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಂತಿನಾಥಕವಿ ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತೆ ಎಂಬ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನು. ತನಗೆ 'ಸರಸ್ವತೀಮುಖಮುಕುರಂ', 'ಸಹಜಕವಿ', 'ಚತುರಕವಿ', 'ನಿಸ್ಸಹಾಯಕವಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತೆ

ಇದರಲ್ಲಿ 12 ಆಶ್ವಾಸಗಳಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥವು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಿರ್ಯಗುಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಭವಾವಳಿಯ ಸುಂದರವೂ ಮಾರ್ಮಿಕವೂ ಆದ ಜೈನಪುರಾಣ ಕಥೆಯಿದು. ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು ಯಾವುದೋ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಕೃತ ಮೂಲದಿಂದ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ "ಸುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಕಥೆಯ" ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಶಾಂತಿನಾಥನಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.[1] ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತೆಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತೆಗಿಂತ ಮತ್ತಿನವು.

ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಭೂತಿ ವಾಯುಭೂತಿಗಳೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಸಹೋದರರ ಭವಾವಳಿಗಳೂ ಅವರು ಗುರಿಯಾಗುವ ಉಪಸರ್ಗಗಳೂ ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪಡೆದು ದುರ್ಮಾರ್ಗಿ

---

[1] ಸುಕುಮಾರಚರಿತಂ (ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಟಿ. ಎಸ್. ಶಾಮರಾವ್) ಪು. Lxxx

ಯಾಗಿದ್ದ ವಾಯುಭೂತಿಯು ಸುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ "ದೀಕ್ಷೆಯಂ ಕೈಕೊಂಡು ತಿರ್ಯಗುಪಸರ್ಗಮಂ ನೆಗಟ್ದು ಪಂಚಾಣುತ್ತರಗಳ ನಡುವಣ ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯೊಳಹಮಿಂದ್ರ ದೇವನಾದೊಂ". ಇದು ಕಥೆಯ ಜೀವಾಳವಾದರೂ, ಅನೇಕ ಪರಿಕರಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ.

"ಈ ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತದೊಳ್ ನೋೞ್ಕೆ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಮುಮನಮಳ ಜಿನಧರ್ಮಮುಮಂ" (I-62) ಎಂದೂ "ಪೇೞ್ವೆನುದ್ದಾಮ ಕವಿತ್ವತತ್ವರುಚಿಯಿಂ ಸುಕುಮಾರ ಕಥಾ ಪ್ರಬಂಧಮಂ" (I-64) ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಶಾಂತಿನಾಥ ಪಂಪನಂತೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಾಂತಿನಾಥನು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಜಿನಧರ್ಮದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಾಥನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಪಾರಿಭಾಷಿಕಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸರಳವಾದ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೆಡೆ ಸಿಕ್ಕಿದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿಯಾದರೂ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಹಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಾತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲತೆ ತೋರಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಧರ್ಮದೊಡನೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಎರಕಹೊಯ್ಯಲು ಅನುವಾಯಿತು. ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ, ಶಾಂತಿನಾಥನ ಸುಂದರವಾದ ಕಥಾನಿರೂಪಣ ಕ್ರಮ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ಮೇಲಾಗಿರಬಹುದು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಮುಂದೆ ನಯಸೇನನಂಥವರಿಗೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈತನು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾದನೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಶಾಂತಿನಾಥನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಹಜತೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ನಿದರ್ಶನಗಳು :

ವಾಯುಭೂತಿ ಗರ್ವಿಷ್ಠನಾಗಿ ಸೋದರಮಾವನೂ ಗುರುವೂ ಮುನಿಯೂ ಆದ ಸೂರ್ಯಮಿತ್ರನನ್ನು ತೆಗಳುವ ರೀತಿ :

ಮನೆಯೊಳ್ ವೈಮೆಗೆ ಬಾತುಕೊಂಡು ಸಿರಿಂಪೊಳ್ಕಣ್ಗಾಣವೊಡ್ಡಯ್ಸುವಂ
ದಿನ ನೀಮಾರ್ಗೆಲೆ ನಿಮ್ಮನಾವಜಿಂಪೆವೆಂದೆಮ್ಮಂ ತೊಡಂಕಿಕ್ಕುವಂ |
ದಿನ ಭಿಕ್ಷಾನ್ನಮನಿಕ್ಕುವಲ್ಲಿ ಸತಿಯುಂ ಬೇಡೆಂದು ಕಣ್ಗೆತ್ತುವಂ
ದಿನ ಸೊರ್ಕಕ್ಕಟ ಮುಕ್ಕು ಪೋಗಿ ಕಡೆಯೊಳ್ ಭೈಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದಿರೇ ||

IV-26

ನೀಂ ಬೇವಾದೊಡೆ ನಿನ್ನಕು
ಟುಂಬಿನಿಯುಂ ಕಯ್ಪ ಸೊರೆಯ ಕುಡಿಯೇಂ ಮಿಡಿಯೇ |
ನೆಂಬಂತೆ ದರಸಿಯೋದಳಿ
ದೇಂ ಬಳ್ಳಿಳ ಬಳದ ಬಂಧುತನಮಿಸಿದಾಪ್ತೋ || IV-28

(ಇಲ್ಲಿ ರನ್ನನ 'ಕಯ್ಪೆ ಸೊರೆಯ ಕುಡಿಯೇಂ ಮಿಡಿಯೇಂ' ಎಂಬ ಮಾತು ನೆನಪಾಗವುದು)

ಆಗ ಮಹಾಮುನೀಶ್ವರರಾದ ಸೂರ್ಯಮಿತ್ರ ಭಟ್ಟಾರಕರು "ಕ್ಷಮಾಸ್ವರೂಪಮೆ ರೂಪುಗೊಂಡಂತೆ" ಹೇಳುವ ಮಾತು :

ಕ್ಷಮೆಯೆ ಮೊದಲ್ ಸಮತೆಯ ಬಿ
ತ್ತು ಮೊದಲ್ ಸ್ಥೈರಣೆಯ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲೆನೆ ನೆಗಬ್ದಿ |
ರ್ದ ಮನುಷ್ಯನಾಪನಾತನೆ
ಸಮಾನನಾತನೆ ಮುನೀಂದ್ರನಾತನೆ ದೇವಂ ||

ಪಗೆಯಾವುದು ಕೆಳೆಯಾವುದು
ಬಗೆವೊಡೆ ಭಾವಿಸುವೊಡೆಂದು ನೋಡುವೊಡೆಂದುಂ |
ಪಗೆ ಕರ್ಮಮೆ ಕೆಳೆ ಧರ್ಮಮೆ
ಜಗದೊಳ್ಮುನಿಪತಿಗೆ ಪರಮಜಿನಪತಿಮತದಿಂ || IV-35,36

ಸುಕುಮಾರನು ಕಾಣದಾಗಲು, ಆತನ "ಮೂವತ್ತಿರ್ವರ್ ಕಾಂತೆಯರುಂ ಆತ್ಮೀಯ ಪತಿವಿಯೋಗೋದ್ವೇಗದಿಂ ಶೋಕಾಕ್ರಾಂತೆಯರಾಗಿ ಮೆಯ್ಮಱಿಯದೆ", "ವನತರುಲತಾವನಚರಂಗಳಂ ಕಂಡತಿಪ್ರಳಾಪಂ" ಗೆಯ್ದುದು :

ಎಳೆಮಾವೇ ಲತೆಯೇ ತಮಾಳಚಯಮೇ ಪೆಣ್ಣಂಚೆಯೇ ಕೊಂಚೆಯೇ
ವಿಲಸಚ್ಚಂಪಕಮೇ ಲಸತ್ಪುಳಿನಮೇ ಪುನ್ನಾಗಮೇ ಪೂಗಮೇ |
ಕೊಳನೇ ಪಂಕಜಮೇ ನಮೇರು ಕುಜಮೇ ಬಾಳ್ಬಿಂಪಮೇ ಕೋಗಿಲೇ
ಗಿಳಿಯೇ ಕಂಡಿರೆ ಪೇೞಿಮೆಮ್ಮ ಪತಿಯಂ ಶ್ರೀರೂಪಕಂದರ್ಪನಂ ||

XII-21

6. ನಾಗಚಂದ್ರ (1100)

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ದುಂದುಭಿಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಕವಿ ಅಭಿನವ ಪಂಪನೆಂಬ ಬಿರುದ ಪಡೆದ ನಾಗಚಂದ್ರ ನೆನ್ನಬಹುದು. ಈತನ ಕಾಲದೇಶಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. "ವಿಜಯಪುರಕ್ಕೆ ಅಳಂಕರಣಮಾಗಿ" ಒಂದು ಜಿನೇಂದ್ರಗೇಹವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವಂತೆ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ,

ಈತನ ಸ್ಥಳ ಬಿಜಾಪುರ(ವಿಜಯಪುರ) ಆಗಿರಬಹುದೆಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈತನು ತನ್ನ ಗುರುಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಾಲಚಂದ್ರ ಮೇಘಚಂದ್ರಯತಿಗಳು ಸುಮಾರು 1100 ರಲ್ಲಿದ್ದರೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಕಾಲ 1100 ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನಾಗಚಂದ್ರನು ಯಾವ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. "ಕಂತಿಹಂಪನ ಸಮಸ್ಯೆ" ಎಂಬ ಚಾಟು ಪದ್ಯಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ನಾಗಚಂದ್ರನು ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿ ಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬರು. ಈ ಆಧಾರಕ್ಕೆ ಬಲವಿಲ್ಲ.

ಇವನಿಗೆ ಭಾರತೀಕರ್ಣಪೂರ, ಕವಿತಾಮನೋಹರ, ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ಯಾಧರ, ಚತುರಕವಿ ಜನಾಸ್ಥಾನರತ್ನಪ್ರದೀಪ, ಸಾಹಿತ್ಯಸರ್ವಜ್ಞ, ಸೂಕ್ತಿಮುಕ್ತಾವತಂಸ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆ ಇವನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಉದ್ದಾಮಕವಿ. ಪಂಪಪೊನ್ನರನ್ನರಂತೆ ಎರಡು ಮಹಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ : ಇವು ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಪಂಪರಾಮಾಯಣವೆಂಬುದಾಗಿ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ರಾಮಚಂದ್ರಚರಿತಪುರಾಣ.

ನಾಗಚಂದ್ರನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾತ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಕ್ತಿವೈರಾಗ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಜೀವನವೆಲ್ಲಾ ಶಾಂತರಸದ ಮಂಜಿನ ಮೂಲಕ ಈತನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ[1]. ಶಾಂತ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ನಾಗಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪಂಪರನ್ನರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಲಲಿತವೂ ಸುಲಭವೂ ಆದ ಭಾಷೆ ಅವನದು. ವಸ್ತುರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣನಾವೈಖರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ರಸಪುಷ್ಟಿ ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ನಾಗಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ನಯವಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವನನ್ನು ಮಹಾಕವಿಗಳ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೇರಿಸಿರುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಕವಿತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿ (I—42) ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಪದರಚನೆ ಸಜ್ಜನಶ್ರವ
ಣದೊಳಂಚೆಯ ತುಪ್ಪುಳಂಚೆಯಿಂ ತಿರಿಪಿದವೋಲ್ |
ಮೃದುವೆನೆ ಪೊಸಬಗೆ ರಸಭಾ
ವದೊಳೋಕುಳಿಯಾಡೆ ಪೇಟ್ದನಭಿನವಪಂಪಂ ||

---

[1] ಕ. ಕೈ. ಸಂ. ೨ ಪು. 613.

ಮೃದುತ್ತ್ವದ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಂದು ಹೊಸಬಗೆಯ ರಸದೋಕುಳಿಯಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಗಚಂದ್ರನು ಅಭಿನವಪಂಪನೆಂಬುದು ಆತನ ಕೃತಿಗಳನ್ನೋದಿದವರಿಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರದು. ತಾನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ರಸದ ವಿಷಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಹಾಡಿ ರಸವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೇರಿಸಿರುವನು !

ರಸಮಂ ನಾಲಗೆ ಕವಿತಾ
ರಸಮಂ ಕವಿ ಕುಸುಮ ರಸಮನಳಿಮಾಲೆ ಸುಧಾ ॥
ರಸಮಂ ಸುರರಕ್ಷಯ ಸುಖ
ರಸಮಂ ಪರಮಾತ್ಮನಜೀವನುಂಡುದವರಜೀಯರ್ ॥

(ಮಲ್ಲಿ. 1–28)

ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣ

ಇದು ಕವಿಯು ಮೊದಲಿನ ಕೃತಿಯೆನ್ನುವರು ; ಇದರಲ್ಲಿ ಕವಿಯು 19ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಮಲ್ಲಿನಾಥನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಷ್ಟಾದಶವರ್ಣನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ತಮ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವನು ; ಹದಿನಾಲ್ಕು ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭವಾವಳಿಯ ಕಥೆಗಳು ಬಾರದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಜೈನೇತರರಿಗೂ ಇದು ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಿರಿದಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಮಲ್ಲಿ ಜಿನೇಂದ್ರ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವನು.

ಕಥೆಯ ಸಾರಾಂಶ ಇಷ್ಟೆ : ಕಚ್ಛಾವತಿವಿಷಯದ ವೀತಶೋಕಪುರದ ವೈಶ್ರವಣನೆಂಬ ರಾಜನು ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಬಿದ್ದ ವಟವೃಕ್ಷವನ್ನು ನೋಡಿ ನಿರ್ವೇಗಪರನಾಗಿ ಮಗನಿಗೆ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿ ತಾನು ಜಿನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಾಗಯತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಂಡು ಅಪರಾಜಿತ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಹಮಿಂದ್ರನಾಗುವನು. ಮತ್ತಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಿಥಿಳಾಪುರದ ರಾಜನಿಗೆ ಮಲ್ಲಿನಾಥನೆಂಬ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸನ್ನಿಹಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿನಿಷ್ಕ್ರಮಣಕಲ್ಯಾಣ ಸಮವಸರಣ ಕೇವಲಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗಳಾಗಿ ಜಿನನಾಗುವನು.

ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸಮುಚಿತ್ತರಪ್ಪ ವಿದ್ವ
ತ್ತಮರಿರ್ದಾರಯ್ಯ ಸರಸಕವಿತಾರಸಮೊಳ್ ॥

ಸಮನಕ್ಕುಮಧಿಕಮಕ್ಕುಂ
ಸಮಸ್ತ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣಂ ||
ಧರೆ ಪೊಗೞ್ ವೀತರಾಗನ
ಚರಿತದೊಳಳವಡಿಸಿ ಸಕಲ ರಸಮುಂ ಕವಿತಾ ||
ಪರಿಣತಿಯುಂ ಮೆಱೆದಂ ಕಾ
ವ್ಯರಸಾರ್ಣವಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಭಿನವಪಂಪಂ || (I—39)

ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರು.[1] ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಪುರಾಣದ ಗುಣವೆಲ್ಲವೂ ರಾಮಚಂದ್ರ ಚರಿತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ ; ರಾಮಚಂದ್ರಚರಿತ ಪುರಾಣದ ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿಲ್ಲ....ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಪುರಾಣವು ಹತ್ತೆಂಟು ಎಸಳಿನ ಹೂವು ಅರಳಿದಂತೆ; ರಾಮಚಂದ್ರ ಚರಿತ ಪುರಾಣವು ಸಾವಿರ ಕಂಬದ ಬಸ್ತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಂತೆ., ಮಲ್ಲಿನಾಥವು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ, ಚರಿತ ಪುರಾಣವು ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ". ಇದರಿಂದ ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಪುರಾಣದ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯೆನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಲೇ ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಡಿಮೆ ; ಆದುದರಿಂದ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿಯು ಮಲ್ಲಿನಾಥದಲ್ಲಿ ಹಾಗಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಮತ್ತು ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ " ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಭಾವ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೀರುವ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ತನಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ನೂರಾರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಚರಿತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ನಾಗಚಂದ್ರನು."

ಒಂದೇ ಅಂಥ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೋಡೋಣ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಚೈತ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜಿನಸ್ತುತಿ. ಶ್ರೀಯವರು ಇದನ್ನು ಅಭಿನವ ಪಂಪನ ಆತ್ಮ ಸಾರವೆಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿನ X ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದ 120–127 ಪದ್ಯಗಳೂ ಚರಿತಪುರಾಣದ VII ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದ 40–47 ಪದ್ಯಗಳೂ ಒಂದೇಯಾಗಿವೆ :—

ಜಯಜಿತವೃಜಿನಜಿನೇಶ್ವರ
ದಯಾನದೀಪುಳಿನರಾಜಹಂಸ ಭವಾಂಭೋ |

---

[1] ಅಭಿನವ ಪಂಪ : ಪು ೪–೫.

ಧಿಯು ಪಡಿಯನೆಯ್ದಿಸೆನ್ನಂ
ನಯನಿಕ್ಷೇಪ ಪ್ರಯಾಣ ಪಾತ್ರದಿನರ್ಹಾ ||
ನೀವಾಳಮೆಂದು ಕೆಲಬರ್
ಪಾವಂ ಪಿಡಿವಂತೆ ದೇವ ನೀನಲ್ಲದರಂ |
ದೇವರಿವರೆಂದು ಪಿಡಿದಿ
ನ್ನೇವಿಧಿವಟ್ಟಪರೊ ಮೋಹಮೂರ್ಛೆಯಿನರ್ಹಾ |
ನಿನಗೆ ರಸಮೊಂದೆ ಶಾಂತಮೆ
ಜಿನೇಂದ್ರ ಮನಮಾ ರಸಾಂಬುನಿಧಿಯೊಳಗವಗಾ |
ಹನಮಿರ್ದು ಮಿಕ್ಕ ರಸಮಂ
ಕನಸಿನೊಳಂ ನೆನೆಯದಂತು ಮಾಡೆನಗರ್ಹಾ ||
ಮಣಿಭೂಷಣಭರದಿಂ ತನು
ಕಿಣಮಪ್ಪುದವೇಕೆ ನಿನ್ನ ನಿರ್ಮಲಗುಣ ಭೂ |
ಷಣಮುಂ ದಯೆಗೆಯ್ ಪಡೆವೆಂ
ಪ್ರಣಯಮನಪವರ್ಗಲಕ್ಷ್ಮಿಗವಱಿಂದರ್ಹಾ ||

* * * *

ನಿತ್ಯಸುಖಮಾತ್ಮರೂಪಮ
ನಿತ್ಯಸುಖಂ ಮೋಹರೂಪಮೆಂಬ ವಿವೇಕಂ |
ಸತ್ಯ ಸ್ವರೂಪಮುದಱಿತೊಳ
ಗತ್ಯಂತಾಸುಭವವಿಭವಮಕ್ಕೆನಗರ್ಹಾ ||

ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮನೋಹರವಾದ ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣದ ಆಣಿಮುತ್ತುಗಳು :—

ಮಕ್ಕಳ ಬಯಕೆ

ಪರಿದಾಡುವ ಸುತನ ಪದಾಂ
ಬುರುಹಂಗಳೊಳುಲಿವ ಪೊನ್ನಗೆಜ್ಜೆಯ ದನಿಯುಂ |
ತಿರೆ ನಚ್ಚಿನ ವೀಣಾವೇ
ಣುರವಂಗಳ್ ಕಱೆಯವಲ್ತೆ ಕರ್ಣಾಮೃತಮಂ || (III-119)

ವಸಂತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, "ಅತನು"—ಚೂತನಿಗೂ ಮಲ್ಲಿಕಾಲತೆಗೂ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು—

ಕಲಶಂ ಪದ್ಮಾಕರಂ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಮರುಚಿ ಕಾಮಾಗ್ನಿ ಹೋಮಾಗ್ನಿ ಪುಂಸ್ಕೋ
ಕಿಲನಾದಂ ವೇದಮಂತ್ರಂ ಕುಡಿಗುಡಿ ಮಧುಮಾಹೂರ್ತಿಕಂ ಪೂತವಲ್ಲೀ।
ಕುಲಮೆಲ್ಲಂ ನಿಬ್ಬಣಂ ಬಂದಬಲೆಯರೆನೆ ಚೂತಂಗಮಾ ಮಲ್ಲಿಕಾಕೋ
ಮಲೆಗಂ ಕೊಂಡಾಡಿ ಕೈನೀಜಿರೆವನತನು ಲಾವಣ್ಯ ಪುಣ್ಯಾಂಬುನಿಂದಂ

(VI-44)

ಚಂದ್ರೋದಯ

ದಾಂಗುಡಿವಿಟ್ಟು ದಳ್ಳಿಸುವ ಕೆಂದಳದಿಂದೊಸೆದೆತ್ತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಾ
ಮಂಗೆ ಮಗಂಗೆ ಶೈತವನಿರೀಕ್ಷಣಕೇಳಿಗೆ ನೇತ್ರಸೂತ್ರದಿಂ।
ದಿಂಗಡಲೆಂಬ ಸಜ್ಜಿವನೆಯೊಳ್ ತೆರೆದೊಟ್ಟಿಲ ಮೇಲೆ ಕೆಂಬೆರ
ಲ್ದಿಂಗಣಿಗಟ್ಟಿದಂತುದಯ ಶೈಲತಿಖಂಡದೊಳಿಂದುಮಂಡಳಂ॥

ರಾಮಚಂದ್ರ ಚರಿತ ಪುರಾಣ

ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೃತಿ ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದು ನಾಗಚಂದ್ರನಿಗೆ ಅಭಿನವ ಪಂಪನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿದೆ. ಆದಿಕವಿ ಪಂಪನು ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯವೆಂಬ ಬೆಂಗದಿರನಿಂದ ಕನ್ನಡ ಲೋಕವನ್ನು ಬೆಳಗಿದರೆ ಅಭಿನವ ಪಂಪನು ರಾಮಚಂದ್ರ ಚರಿತಪುರಾಣವೆಂಬ ತಣ್ಗದಿರನಿಂದ ಕನ್ನಡ ಲೋಕವನ್ನು ಬೆಳಗಿರುವನು.

ತನ್ನ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ವಿಪುಲಾಚಲದೊಳ್ ವೀರ ಜಿ
ನ ಪಾರ್ಶ್ವದೊಳ್ ಗೌತಮಂ ಗಣಾಗ್ರಣಿಮಗಧಾ।
ಧಿಪನೆಱಿಯೆ ನೆಱೆಯೆ ಪೇಟ್ದುದ
ನಪೂರ್ವಮೆನೆ ರಾಮಕಥೆಯನಭಿವರ್ಣಿಸುವೆಂ॥ (I—40)

ವಿಪುಲಾಚಲದಲ್ಲಿ ಜಿನನ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಗೌತಮನು ಮಗಧಾಧಿಪನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ಅಭಿವರ್ಣಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. "ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಜಿನರುಂ ಗಣಾಧೀಶ್ವರರುಂ ಕ್ರಮಂಬಿಡದೆ ಮುನ್ನಂ ಪೇಟ್ದುದಂ" ತಾನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಾಮ ಕಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವನು ತನ್ನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಮಲಸೂರಿಯ

ಪಉಮಚರಿತವೆಂಬ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾಕೃತಗ್ರಂಥದಿಂದಲೂ ರವಿಷೇಣನ ಪದ್ಮಪುರಾಣವೆಂಬ 7 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥ ದಿಂದಲೂ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. [ಪದ್ಮಸೆಂದರೆ ರಾಮನು]

ಪಿರಿದೆನಿಸಿರ್ದರಾಮಕಥೆಯಂ ಕಿಱಿದಾಗಿರೆ ದೇಸಿಮಾರ್ಗಮಂ
ಬೆರಸಱಿಪೊಳಂ ರಸಂಬಡೆದು ಪಂಡಿತಮಂಡಲಿ ಮೆಚ್ಚೆಸೇರ್ಪುವೆ ||
ತ್ರಿರಲವಿರೋಧಮಾಗೆ ಕೃತಿವೇೞ್ವೊಡೆ ಸತ್ಕವಿ ನಾಗಚಂದ್ರನಂ
ತಿರೆ ಪೆಱರಾರ್ ಸರಸ್ವತಿಕುಡಲ್ ಪಡೆದರ್ ವರಮಂ ಕವೀಶ್ವರರ್ ||

ಹಿರಿದಾದ ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ‘ದೇಸಿ’ ಮತ್ತು ‘ಮಾರ್ಗ’ಗಳ ಸುಂದರ ಸಮ್ಮಿಲನವುಂಟು; ಇದರ ರಸಪುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಂಡಿತಮಂಡಲಿ ಮೆಚ್ಚಿ ತಲೆದೂಗಿದೆ; ಇದು ಸರಸ್ವತಿಯ ವರಪ್ರಸಾದ; ಬೇರಾವ ಕವೀಶ್ವರರಿಗೆ ಈ ಭಾಗ್ಯವುಂಟು?

ಜಗಮುಂ ಯುಗಮುಂ ಮನ್ವಾ
ದಿಗಳಂ ಕಾಲಸ್ವರೂಪಮುಂ ಜಿನರಂ ಚ ||
ಕ್ರಿಗಳಂ ಹಲಧರಕೃಷ್ಣಾ
ದಿಗಳಂ ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತಮೊಳ್ ವರ್ಣಿಸುವೆಂ || (I-41)

ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಲೋಕಕಾಲ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನೂ ಮನು ಜಿನ ಚಕ್ರಿಗಳ ಮತ್ತು ಹಲಧರಕೃಷ್ಣಾದಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಮೊದಲನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದೊಳಗೆ ಮುಗಿಸಿ, ಎರಡನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ದಶರಥನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತಿನ ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕುಮಾರೋದಯ ವರ್ಣನೆ, ಜನಕಜಿನಭವನ ದರ್ಶನ ವರ್ಣನೆ, ಸೀತಾಸ್ವಯಂವರ ವರ್ಣನೆ, ವನಪ್ರವೇಶ, ಶರದ್ವರ್ಣನೆ, ಚಾರಣಯುಗಳ ಯತಿಗಳ ದರ್ಶನ, ಸೀತಾಹರಣ, ದಶವದನವಂಶವೃತ್ತಾಂತ, ಲಂಕಾದಹನ ವರ್ಣನೆ, ಲಂಕಾದಿಗ್ವಿಜಯ ಪ್ರಯಾಣವರ್ಣನೆ, ಬಲಾಚ್ಯುತ ಪುಣ್ಯ ಪ್ರಭಾವೋದಯ ವರ್ಣನೆ, ರಘುವೀರ ವಿಜಯ, ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗ, ಪರಿನಿರ್ವಾಣ ಕಲ್ಯಾಣೋತ್ಸವ ಎಂಬ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವ 18 ಅಂಗಗಳನ್ನು ತುಂಬಿರುವನು.

ಈ ಕಥೆಯು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಗಚಂದ್ರನು ವಿಮಲ ಸೂರಿ ರವಿಷೇಣರ ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದವನು. ಎರಡಕ್ಕೂ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು.

1. ರಾಮವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವಲ್ಲ. ಜೈನ ಪುರಾಣಕ್ಕನುಸಾರ ವಾಗಿ ರಾಮನು ಬಲದೇವನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶೇಷನ ಅವತಾರವಲ್ಲ, ವಾಸು ದೇವನು. ರಾವಣನು ಜಯವಿಜಯರಲ್ಲೊಬ್ಬನಲ್ಲ, ಪ್ರತಿವಾಸುದೇವನು. ರಾಮನು ಧರ್ಮನಾಯಕ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ವೀರನಾಯಕ; ಪ್ರತಿವಾಸುದೇವ ನಾದ ರಾವಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ರಾಮನಲ್ಲ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನು.

2. ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಿಲ್ಲ; ಶಿವಧನುಸ್ಸನ್ನು ಮುರಿದು ಸೀತೆ ಯನ್ನು ರಾಮನು ವರಿಸುವುದಲ್ಲ; ಖೇಚರೇಶ್ವರನ ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ಸೀತೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದು.

3. ಸೀತೆ ಭೂವಿಜೆಯಲ್ಲ. ಜನಕನ ಮಡದಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವಳು. ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲನೆಂಬ ಅಣ್ಣನಿದ್ದಾನೆ. ಒಮ್ಮೆ ನಾರದನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಮೋಹಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶ ಬಂದುಂಟು.

4. ಪರಶುರಾಮ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮಂಥರೆಯರು ಇಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಪಡುವ ಮಗ ಭರತನಿಗಾಗಿ ಕೈಕೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದಶರಥನಲ್ಲಿ ಬೇಡುವಳು.

5. ರಾವಣ ಮುಂತಾದವರು ಭೀಮರಾಕ್ಷಸ ಎಂಬ ರಾಜನ ಪೀಳಿಗೆ ಯವರು; ರಾವಣನಿಗೆ ಹತ್ತುತಲೆಗಳಿಲ್ಲ; ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತುತಲೆಗಳ ಪ್ರತಿಫಲನವಾದುದರಿಂದ, ದಶ ಮುಖನಾದನು; ವಾಲಿ ಸುಗ್ರೀವ ಹನು ಮಾದಿಗಳು ಕಪಿಗಳಲ್ಲ, ಕಪಿಧ್ವಜರು. ಇಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಮಾಡುವ ವಾಲಿ ವಧೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

6. ಸೇತುಬಂಧನದ ಪ್ರಸಂಗವಿಲ್ಲ; ಕಪಿಧ್ವಜರಾದ ಖೇಚರರು ಆಕಾಶಗಾಮಿನೀವಿದ್ಯೆಯ ಬಲದಿಂದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಲಂಘಿಸುವರು.

7. ರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ವಾನರರಿಗೂ ಬಾಂಧವ್ಯವಿತ್ತು; ಹನುಮಂತನು ರಾವಣನ ತಂಗಿಯ ಅಳಿಯ. ರಾವಣನ ದುರಾಚಾರಕ್ಕೆ ಹೇಸಿ ಹನು ಮಂತನೂ ವಿಭೀಷಣನೂ ರಾಮನನ್ನು ಸೇರುವರು.

8. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ; ರಾಮನ ತಾಯಿ ಕೌಸಲ್ಯೆಯಲ್ಲ, ಅಪರಾಜಿತೆ; ಶತ್ರುಘ್ನನ ತಾಯಿ ಸುಪ್ರಭೆ.

ಮೂಲವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಹೇಳಿದರೂ, ನಾಗಚಂದ್ರನು ಅಪೂರ್ವ ಕವಿತಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಸ್ತರಿಸ ಬೇಕಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ರಸ ಪಾಕವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರಗಳಾದ ರಾಮ, ಸೀತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ರಾವಣ–ಇವರನ್ನು ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮನ ಸಚ್ಚರಿತೆ, ಸೀತೆಯ ಪತಿಭಕ್ತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ವೀರೋಚಿತಶೀಲ ರಾವಣನ 'ಉದಾತ್ತತೆ' ಇವು ಪಂಪರಾಮಾಯಣದೊಳಗಣ ಮಾಸದ ಚಿತ್ರಗಳು. ರಾವಣನ ಪಾತ್ರ ವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಯವರು "ವಿಧಿವಶನಾಗಿ, ಕರ್ಮವಶನಾಗಿ, ಕಾಲ ವಶನಾಗಿ, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಉದಾತ್ತರಾವಣನು ಅಸ್ತಮಿತ ಪುಣ್ಯನಾದನು; ಮೂರು ಕೂಡಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನೂ ರಾವಣನನ್ನೂ ಗಂಟುಹಾಕಿದುವು"[1] ಎಂಬು ದಾಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ರಾವಣನಲ್ಲಾದ ಹೃದಯಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ರಾವಣನ ದುರಂತತೆಗೆ ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಧಿ ವಿಲಾಸದಿಂದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಮೋಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವಲೋಕಿನೀ ವಿದ್ಯೆಯ ಸಹಾಯವನ್ನು ತನ್ನ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೋರುತ್ತಾನೆ. ಆ ದೇವತೆ ಕಠೋರವಾದ ನೀತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು.

ಅನ್ಯಾಯದಿಂ ನಡೆವವರಂ
ನೀನ್ ನಿಯಮಿಸುವಯ್ ದಶಾಸ್ಯ ಪೆಱನಾವನ್ ನಿ॥
ನ್ನನ್ ನಿಯಮಿಸವಂ ಮುನ್ನೀರ್
ಬೆನ್ನರೆನೆ ಬೆರಸಲಣ್ಣ ತಣ್ಣೀರೊಳವೇ ॥

ರಾವಣನು ತನ್ನ ಛಲವನ್ನು ಬಿಡನು. "ಪುರಾತನ ಕರ್ಮಾಯತ್ತ ಮಲ್ತೆ ದೇಹಿಗಳೆಸಕಂ" ಎಂಬಂತೆ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸು ವನು. ವಿಧಿಯು ತನ್ನ ಮಾಟವನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ಬಿಟ್ಟಿತು. ರಾವಣನ ಪರಾಂಗನಾವಿರತಿವ್ರತ ಸಮಾಪ್ತಿ ಅಲ್ಲಿಗಾಯಿತು. ಮಂಡೋದರಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಅಧೋಗತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವವಳು; ಅವಳು ಸೀತೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು "ಒಡಂಬಡಿಸಲು ಆನೆ ಸಾಲ್ವೆನು" ಎಂದು ಬರುವಳು ಅವಳು ಸೀತೆಯಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಮಂಗಳಾರತಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ; ಮತ್ತೆ ರಾವಣನು ಸ್ವತಃ ಬಂದು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಧರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಸರ್ವಸ್ವ

[1] ಕ.ಕೈ.ಸಂ-೨-ಪು639

ವನ್ನೂ ಸೀತೆಯ ಚರಣಗಳಿಗರ್ಪಿಸಿ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆದರೆ ಸೀತೆ ಧ್ರುವ ತಾರೆಯಂತೆ ನಿಶ್ಚಲ: "ಗುಣಹೀನನ ಸಿರಿಯಿಂದಂ ಗುಣಿಗಳ ಬಡತನಮೆ ನಾಡೆಯುಂ ಲೇಸಲ್ತೇ" ಎಂದು ರೋಷಿಸುವಳು. ಯುದ್ಧ ಸನ್ನಾಹವಾಗಿದೆ. ವಿಭೀಷಣನೂ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ. ರಾವಣನಿಗೆ ಜಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲವೂ ಮಣ್ಣುಗೂಡುವುದು; ಶತ್ರುಗಳ ಬಲ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಅನುಪಮ ಸಾಹಸದಿಂದ ಬಹುರೂಪಿಣೀ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಯೂ ಆಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಸೀತೆಯೊಡನೆ ರಾಮನಾಸೆ ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನಗೊಡಂಬಡುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸೀತೆ ಆಯುಃಪ್ರಾಣಗಳಿಗಾಗಿ ದಶಕಂಧರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಮೂರ್ಛೆಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ. ಈಗ ಉದಾತ್ತ ರಾವಣನ ಹೃದಯ ಪರಿವರ್ತನೆ; ತನಗೆ ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಕರುಣೆ ಹುಟ್ಟಿ, ತನ್ನನ್ನು ತಾನೆ ಹಳಿದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ನಾಗಚಂದ್ರನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ತಿಳಿಯೋಣ.

> ಕವಡಿದ ಸಲಿಲಂ ತಿಳಿವಂ
> ದದೆ ತನ್ನಿಂ ತಾನೆ ತಿಳಿದ ದಶವದನಂಗಾ ॥
> ದುದು ವೈರಾಗ್ಯಂ ಸೀತೆಯೊ
> ಳುದಾತ್ತನೊಳ್ ಪುಟ್ಟದಲ್ತೆ ನೀಲೀರಾಗಂ ॥

ಹೀಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಕ್ಕೊಳಗಾದ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಮನಲ್ಲಿಗೆ ಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡೋಣವೇ ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವಲ್ಲಿ, ಆತನ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಅಡ್ಡಬರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ದೋರ್ಬಲವನ್ನು ಎರಡು ಕಡೆಯವ ರಿಗೂ ತೋರಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ವಿರಥರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಹಿಡಿದುತಂದು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕೊಡುವೆನೆಂದು ಆತ್ಮಗತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಎಷ್ಟು ಹೃದಯಂ ಗಮವಾಗಿದೆ.

> ಇರದುಯಿಪ್ಪಾಗಳೆ ಕೊಟ್ಟೊಡೆನ್ನ ಕಡುಪುಂ ಕಟ್ಪಾಯುಮುಂ ಬೀರಮುಂ
> ಬಿರುದುಂ ಬೀಸರಮಕ್ಕುಮೋಸರಿಸಿದಂತಾಗಿರ್ಕುಮಂತಾಗದಂ ॥
> ತಿರೆ ದೋರ್ಗರ್ವಮನಿರ್ವಲಂ ಪೊಗಱ್ಚಿಸಂ ಸೌಮಿತ್ರಿಯುಂ ರಾಮನಂ
> ವಿರಥರ್ಮಾಡಿ ರಣಾಗ್ರದೊಳ್ ಪಿಡಿಮು ತಂದಾನ್ ಕೊಟ್ಟಪೆಂ ಸೀತೆಯಂ ॥
>
> (14—119)

ಈ ಮನೋವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೊನೆಯತನಕವೂ ಅಭಿಮಾನ ಧನನಾಗಿ ಕಾದಿ ರಾವಣನು ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ವಿಮಲಸೂರಿಯ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವಾಸುದೇವನಾದ ರಾವಣನು ದುರಂತ ನಾಯಕನೆಂಬ ಸೂಚನೆಯಿದ್ದರೂ, ನಾಗಚಂದ್ರನು ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹಾಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಮೂಲಕ ರಾವಣನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕಳೆಕಟ್ಟಿ, ಆತನ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟುರುಹಿ ಆತನ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಪಾವನತೆ ಬರುವುದನ್ನು ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಇನ್ನು ಈ ಸುಂದರಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇತರ ಉತ್ತಮ ಗುಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿ ತೀರದು.

ನಾಗಚಂದ್ರನ ಶಾಂತಕ್ಕೆ ಸೊಂತ ಜಿನಸ್ತುತಿಗಳು :—

ಇತ್ತಪೆ ನೀನೆ ದೇಹಿಗನುರೂಪಮೆನಲ್ ಸುಖಲೇಶಮಾದಿಯಾ
ಗತ್ತಲನಂತ ಸೌಖ್ಯಮವಸಾನಮೆನಲ್ ಪೆಱರಾರುಮೀವರಿ |
ಲ್ಲಿತ್ತಪರನ್ಯರೆಂದು ಬಹಿರಂಗನಿಮಿತ್ತದಿನೆನ್ಬರೆನ್ನ ದೇ
ವೋತ್ತಮ ನೀನೆ ಚಾಗಿವೆಸರಂ ಪಡೆದಯ್ ಜಗದೊಳ್ ಜಿನೇಶ್ವರಾ ||
[V-3]

ನನೆಗಣೆಯಿಂ ಜಗತ್ರಯಮನಂಡಲೆವಂಗಭವಂಗೆ ಭಂಗಮಂ
ಜನಿಯಿಸಿದೈ ಚರಾಚರರುಮಂ ತವೆ ನುಂಗಿದ ಕಾಲದಂಡಮಾ |
ಕನ ರದಮಂ ಕಟಿಲ್ಚಿ ಕಳೆವಯ್ ಕಡು ಬಲ್ಲಿದನಪ್ಪ ಮೋಹಮ
ಲ್ಲನ ಬಲಗಯ್ಯನಯ್ಯ ಮುಱಿವರ್ ಕಲಿ ನೀನೆ ವಲಂ ಜಿನೇಶ್ವರಾ ||
[V-5]

ನೋಟವ ತೀಟದಾಲಿಸುವ ಸೇವಿಪವಾಸನೆಗೊಳ್ವ ಸೌಖ್ಯಮಂ
ಮಾಟವ ಸೌಖ್ಯಮೆಂದು ಪೆಸರ್ಗೊಳ್ಳದೆ ನಿನ್ನೊಳಭೇದಮಾದ ಕೊಂ |
ಡಾಟಪನಂತಸೌಖ್ಯಮನೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯೊಳ್ ತೊಡರ್ಚುಮಾ
ಱಾಟದಿನೆನ್ನ ದರ್ಶನವಿಶುದ್ಧಿಯೆ ಮೂಲ್ಯಮೆನಲ್ ಜಿನೇಶ್ವರಾ || [V-10]

ರಾವಣನು ಕದ್ದೊಯ್ಯುವಾಗ ಸೀತೆ ರೋದಿಸಿದುದು :

ಕ್ರೂರಾತ್ಮಂ ವಂಚಕನವಿ
ಚಾರಿ ದುರಾಚಾರಿ ಬಗೆಯದುಯ್ದಪನೆನ್ನಂ |
ಹಾ ರಾಮಾ ಹಾ ರಾಮಾ
ಬಾರಿಪರಾರೆಂದು ಸೀತೆ ಶೋಕಂಗೆಯ್ದಳ್ || [IX-113]

ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ರಾಮನು ದುಃಖಿಸಿದ ರೀತಿ :

ಹಾ ಹಾ ಜನಕಸುತೇ ವೈ
ದೇಹೀ ವೈದೇಹಿಯೆಂದು ಪುದಿದಿರೆ ಮನಮುಂ ।
ಮೋಹತಮುಂ ದೀಪಂ ವಾ
ತಾಹತಿಯಿಂ ನಂದುವಂತೆ ಮೂರ್ಛೆಗೆ ಸಂದಂ ॥ [IX-116]

ಮೂರ್ಛೆ ತಿಳಿವೆದ್ದು ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ವನಾಂತರದೊಳೆಲ್ಲಿಯೂ ಹುಡುಕಿ ಕಾಣವೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಲಾಪಿಸುವನು :—

ಕಳಹಂಸಾಲಸಯಾನೆಯಂ ಮೃಗವುದಾವೋದಾಸ್ಯ ನಿಶ್ವಾಸೆಯಂ
ತಳಿರೇ ತಾವರೆಯೇ ಮದಾಳಿಕುಲವೇ ಕರ್ನೆಯ್ದಿಲೇ ಮತ್ತಕೋ
ಕಿಳಮೇ ಕಂಡಿರೆ ಪಲ್ಲವಾಧರೆಯನಂಭೋಜಾಸ್ಯೆಯಂ ಭೃಂಗಕುಂ
ತಯಂ ಕೈರವ ನೇತ್ರೆಯಂ ಪಿಕರವ ಪ್ರಖ್ಯಾತೆಯಂ ಸೀತೆಯಂ ॥
[IX-118]

ಇವೆಲ್ಲ ಎಂತಹ ಕಲ್ಲೆದೆಯನ್ನಾದರೂ ಮೆಲ್ಲೆದೆಯಾಗಿಸಬಲ್ಲುವು.

ಇವಲ್ಲದೆ ನಾಗಚಂದ್ರನ ಹಿತವಾದ ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳೂ, ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳ ಮೂಲ್ಯವಿರುವ ಅಂದವಾದ ಉಪಮೆಗಳೂ, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತೋ ಎಂಬಂತಿರುವ ಆದರೂ ಸತ್ವಯುತವಾದ ಅರ್ಥಾಂತರ ನ್ಯಾಸಗಳೂ, ಸರ್ವತ್ರ ಕಂಡುಬರುವ ಮಧುರ ನಾದಲೋಲತೆಯೂ ಆತನ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ "ವಚಶ್ರೀನರ್ತಕೀವೇದಿಗಳು" ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ತಂದಿವೆ.

7. ನಯಸೇನ (1112)

ಇವನೊಬ್ಬ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಕನ್ನಡಕವಿ. ಈತನ ಕೃತಿಯಾದ ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಈತನು ಮುಳುಗುಂದದವನೆಂತಲೂ ಶಕ 1034 (ಕ್ರಿ.ಶ 1112)ರಲ್ಲಿ ಆ ಕೃತಿರಚನೆಯಾಯಿತೆಂತಲೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವನೊಬ್ಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರನೆನ್ನಬಹುದು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಯದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಡಲೆಗಳಂತಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಇವನು ತುಂಬಾ ನೊಂದಿರಬೇಕು. ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ತುಂಬಬೇಡಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ

ಬೇಕಾದವರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿರಿ, ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕದಂಗಳನ್ನು ತಂದೊಟ್ಟುವುದು ತಕ್ಕುದಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಪೊಸಗನ್ನಡದಿಂ ವ್ಯಾವ
ರ್ಣಿಸುವೆಂ ಸಕ್ಕ್ರತಿಯನೆಂದು ಕನ್ನಡಮುಂ ಚಿಂ ॥
ತಿಸಿ ಕೂಡಲಾಱದಕ್ಕಟ
ಮಿಸುಕದ ಸಕ್ಕದಮನಿಕ್ಕುವವನುಂ ಕವಿಯೇ ॥
ಸಕ್ಕದಮಂ ಪೇೞ್ವೊಡೆ ನೆಱೆ
ಸಕ್ಕದಮಂ ಪೇೞ್ಗೆ ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ತಂ ॥
ದಿಕ್ಕುವುದೆ ಸಕ್ಕದಂಗಳ
ತಕ್ಕುದೆ ಬೆರಸಲ್ಕೆ ಘೃತಮುಮಂ ತೈಲಮುಮಂ ॥

ನಯಸೇನನು ತಾನು ನುಡಿದಂತೆಯೇ ನಡೆದನೆನ್ನಬಹುದು. ಕನ್ನಡದ ಚಂಪೂವನ್ನು ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಅಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ದೇಸಿಯ ಶೋಭೆಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಹಳ್ಳಿಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಜೈನಧರ್ಮಾಮೃತವನ್ನುಣಿಸಲು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡನು. ಹಳ್ಳಿಯ ಕಥೆಗಳಲ್ಲದೆ ಪಂಚತಂತ್ರ ಕಥೆಗಳಿಂದಲೂ ಇತರ ಪ್ರಾಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಥಾಕೋಶಗಳಿಂದಲೂ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ನಯಸೇನನು ತನ್ನ ರಸಪಾಕವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿರಬಹುದು.

ಧರ್ಮಾಮೃತ

ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಜೈನದರ್ಶನ, ಅದರ ಎಂಟು ಅಂಗಗಳಾದ ನಿಶ್ಶಂಕೆ, ನಿಷ್ಕಾಂಕ್ಷೆ, ನಿರ್ವಿಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಅಮೂಢದೃಷ್ಟಿತ್ವ, ಉಪಗೂಹನ, ಸ್ಥಿತಿಕರಣ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಧರ್ಮಪ್ರಭಾವನೆ ಮತ್ತು "ಕೊಲ್ಲದ, ಪುಸಿಯದ, ಕಳವಿನಿಸಿಲ್ಲದ, ಪರವನಿತೆಯರ್ಗೆ ಪದೆಪಿಂ ಚಿತ್ತಂ ಸಲ್ಲದ, ಪರಿಗ್ರಹಕ್ಕಳಿಪಿಲ್ಲದ"–ಎಂಬ ಪಂಚ ಅಣುವ್ರತಗಳು— ಹೀಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಹಾರತ್ನಗಳನ್ನು ಮಹಾಪುರುಷರ ಕಥೆಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ 14 ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಕ ಚಂಪೂರೂಪವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಲಲಿತವಾಗಿಯೂ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ನಯಸೇನನೇ ಮೊದಲಿಗನೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಜತೆ ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿರುವನು.

ಮೞೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪೊಯ್ನೀರಿಂ
ಬೆಳೆಗುಮೆ ಧರೆ ಮುೞುಗಿ ಕುದಿದು ಶಾಸ್ತ್ರದಬಲದಿಂ |
ದಳಿಪಿಂ ಪೇೞ್ದೊಡಮದು ಕೋ
ಮಳಮಕ್ಕುಮೆ ಸಹಜಮಿಲ್ಲದಾತನ ಕಬ್ಬಂ ||

ಸಹಜತೆಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಬಲವೂ ಎರಡೂ ನಯಸೇನನಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿವೆ ಎಂಬುವನ್ನು ಗ್ರಂಥವ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ವಿನಯಶಾಲಿ.

ಪೞಿಗೋಲೊಳ್ ವಾರ್ಧಿಯ ತಡಿ
ಗುಜಪೆ ಭರಂಗೆಯ್ದು ಪೋಪೆನೆಂಬೆಗ್ಗನವೋಲ್ |
ನೆಱೆ ಜಿನ ಕಾವ್ಯಾಂಬುಧಿಯುಮ
ನುೞಿವೀಸುವೆನೆಂಬ ದಿಟ್ಟರೆಮ್ಮಂ ಪೆಱರಾರ್ ||

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಥೆಯನ್ನೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗಾದರೂ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೇ ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆ ಆತನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ತಿಳಿಯಾದ ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವನು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನೀತಿ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಸಮಾಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಲಿ ಎಂಬುದಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಇರಬೇಕು, ನಯಸೇನನು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವನು :—

ಕಲ್ಲಂ ಕರ್ಬುನಮುಂ ನೋ
ಡೆಲ್ಲಿಯುಮೋರಂತೆ ಪಡೆಯಲಪ್ಪುದು ಪೊನ್ನಂ |
ಸಲ್ಲಲಿತಮಪ್ಪ ರತ್ನಮ
ನೆಲ್ಲಿಯುಮೋರಂತೆ ಪಡೆಯಲಕ್ಕುಮೆ ಧರೆಯೊಳ್ ||
ತನ್ನವರೆನ್ನವರೆನ್ನದೆ
ಸನ್ನುತಮತಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ಜೀವಂಗಳುಮಂ
ತನ್ನಂ ರಕ್ಷಿಸುವಂತಿರೆ
ಬಿನ್ನಣಮೇನಱಿದು ರಕ್ಷಿಪುದು ಸತ್ಪುರುಷಂ ||
ಕಲಿತನದಿಂದಂ ಲೋಗರ್
ಪುಲಿಯುಂ ಪಿಡಿದೊಡಮದೇಂ ಬಿಡೆಂಬರ್ ತಾನೊಂ |
ದಿಲಿಯುಂ ಪಿಡಿದೊಡಮದು ಪೆ
ರ್ಬುಲಿಯೆಂಬರ್ ದುರ್ಜನರ್ಗೆ ತಾಸಿದು ಸಹಜಂ ||

ಆರಯ್ದು ನೋಡೆ ತೊಱೆಗಳ
ನೀರುಂ ವಾರಿಧಿಯ ನೀರ ಪೊರ್ದುಗೆಯಿಂದಂ।
ಸಾರಂಗೆಟ್ಟುಪ್ಪಪ್ಪವೊ
ಲಾರುಂ ದುರ್ಜನರ ಸಂಗದಿಂದಂ ಕಿಡುವರ್॥

ಧರಣೀಚಕ್ರಮುಮಂ ವಿಯತ್ತಳಮುಮಂ ಗಂಟಿಕ್ಕುವರ್ ಮಿಂಚಿನ
ಚ್ಛುರಿಯಪ್ಪಂತುಱಿದೊಂದು ಮಾಡಿ ಪೆಣೆವರ್ ಕಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಾರೆತ್ತುವರ್।
ತ್ವರಿತಂ ಜಿನ್ನಣದಿಂ ಬಿಸಿಲ್ಗುದುರೆಯುಂ ತಱವೇಱುವರ್ ಮೇರುವಂ
ಭರದಿಂದ ಪಿಡಿದೆತ್ತುವರ್ ಮುಳಲೊಳಂ ನೀರ್ಮಾಡುವರ್ ಜೋಡೆಯರ್.

ನಯಸೇನನ ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ :

"ಸುಬಂಧುಶ್ರೀ ತಂದೆಯ ಮಾತಿಂಗೆ ನಕ್ಕು ನಿಮ್ಮಂತಪ್ಪ ಮಹಾಪುರುಷರಿಂತಪ್ಪ ನಿರ್ಬುದ್ಧಿತನಮಂ ಮಾಡಲಾಗದು, ಈ ಶ್ರೀಗೆಱಗಿ ಧರ್ಮಮಂ ಬಿಡುವುದಾವ ಬುದ್ಧಿ, ಕಂಚಂ ಬಿಟ್ಟೋಡಂ ಪಿಡಿವ, ತಾಯಂ ಬಿಟ್ಟು ರಕ್ಕಸಿಯುಮಂ ಪೊರ್ದುವ, ಭೂಪರಂ ಬಿಟ್ಟು ಪೊಲೆಯರಂ ಕೆಳೆಗೊಳ್ವ, ಕುದುರೆಯನೊಲ್ಲದೆ ನಾಯನೇಱುವ, ಪಟ್ಟದಾನೆಯುಂ ಕೊಟ್ಟು ಕೋಡಗಮಂ ಕೊಳ್ವ, ನೆಲೆವಾಟಿಂ ಬಿಟ್ಟು ತಿರಿದುಂಬ ಮರುಳಂ ಪೋಲ್ಕುಂ, ಜಿಕ್ಕು ಪಾಲಂ ಕಾಣ್ಬುದಲ್ಲದೆ ಮೇಗೆ ಬಂದಡಸುವ ಬಡಿಗೆಯಂ ಕಾಣದು ...." (ಅಹಿಂಸಾವ್ರತದ ಕಥಾಭಾಗ).

ನಯಸೇನನು ಕೆಲವೆಡೆ ವೈದಿಕ ಮತವಿಡಂಬನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ; ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆ ಮೀರಲಿಲ್ಲ.

ನಯಸೇನನು ಅಂದವಾದ ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅತಿ ನಿಪುಣನು; ಅವಲ್ಲಿ ಕೆಲವು :

ನಾಯ್ಗೆ ನವಿಲಾಟವೆ ? (I-47) ; ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟಮಂ ನರಿಪೊಕ್ಕಂತೆ (II-71); ಕೇರಿಲ್ಲದೆ ಬರೆವೆನೆಂಬ ಪಚ್ಚಪಸಿಯೊಗ್ಗನಂತೆ (I-67) ; ಎಡೆಯುನರ ಸಾಮೊಡೆ ಕೊಡೆಯು ಕಾವು ಮೇಗಾದುದು (II-124) ; ಸಾಕ್ಷಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಲಂಗೊಟ್ಟೋನಂತೆ (I-14) ; ಕನಸಿನ ಭತ್ತಕ್ಕೆ ಗೋಣಿಯಾಂತಂತೆ (II-123) ; ಕಳ್ಳಂಗೆ ಬೆಳ್ದಿಂಗಳ್ ಸೊಗಸದು (II-124) ; ಸತ್ತುಕೊಳ್ವ ಸಗ್ಗದಿಂ ಬದುಕಿಕೊಳ್ವ ನರಕಂ ಲೇಸು (II-133) ; ಮುನ್ನಬಂದ ಕಿವಿಯಿಂದ ಬೞಿಕ ಬಂದ ಕೋಡು ಕೂರಿತ್ತು; (II-108); ಪಚ್ಚೋತಿಯಂತೆ ಪಲವುಂ ಬಣ್ಣಂ

(II-105) ; ನಾಯು ಬಾಲ ಡೊಂಕು (II-92) ; ಮರುಳ ಪಯಣಕ್ಕೆ ತಳಿಗೆಲೆಯ ಸಂಗಡಿಗನೆಂಬಂತೆ ; ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಾತೊಳ್ಳಿದುವು ಬಳ್ಳಂ ಕಿಱಿದು, ಕೊಟ್ಟುಲ್ಲವೆ ಮದ್ದಳೆಯುಂ ಬಡಿವಂತೆ, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪ್ರೊ॥ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ "ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಉಪಮೆ ; ಸರಪಣಿಯಂತೆ ಸಾಲು ಹಿಡಿದು ಬರುವ ಉಪಮೆ ……ಎಲ್ಲರ ಬಾಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಗಾದೆಗಳು……ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಇವು ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ಕಾವ್ಯದ ಚಮತ್ಕಾರ ವಿಶೇಷಗಳೂ ಅಲಂಕಾರ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳೂ ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತ, ತೊರವೆರಾಮಾಯಣ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಂತೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಂಜಕವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ."

8 ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ (1125)

ಇವನ ಕಾಲ ಸು 1125 ಇರಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ರಾ. ನರಸಿಂಹಾ ಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವನು ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಾಲು ಕ್ಯತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಮಲ್ಲನ ಮಗನಾದ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು (1125) ಸ್ತುತಿ ಸಿರುವುದರಿಂದ ಆತನ ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿರಬೇಕು. ಇವನು ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ಎಂಬ ಜೈನ ಮತಪ್ರಚಾರ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮತ್ತು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಮೊದಲು ಶೈವ ಮತದವನಾಗಿದ್ದು ಅದು ಅಸಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಜೈನನಾದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಶೈವನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಸಾರತೆಯನ್ನು ತಾನು ಬಲ್ಲೆನೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಸ್ಥಳ ಪೊಟ್ಟಳಗೆರೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪಿರಿವರ್ಥಿ ಮುನ್ನಮಾಹೇ। ಶ್ವರದೊಳ್ತನಗದಱೊಳೊಳ್ಪುಗಾಣದೆ ನೆಗಱ್ದಾ॥
ಪರಮಜಿನಧರ್ಮದೊಳಪ್ಪೊ। ಕ್ಕು ರಾಗಿಪಂ ಸುಕವಿಪಂಪರಾಜನಮೊಮ್ಮಂ॥
[I-59]

ಸಾರಂ ಕೌಳೋತ್ತರಮೆಂ
ಬಾರಾಧನೆಗಳೊಳಮಖಿಳವೇದಸ್ಮೃತಿ ತ।
ತ್ಪೌರಾಣಮೆನಿಪ್ಪವಱೊಳ
ಸಾರಮನಿಂಬಾಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವಕವಿಬಲ್ಲಂ॥ [I-58]

ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ

ಇದು ಗದ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಕಂದವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ... ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವರ್ಣವೃತ್ತ ಬಂದುಂಟು. 15 ಅಧಿಕಾರಗಳಿವೆ. "ಆಪ್ತಾಗಮಧರ್ಮಂ ಅನಾಪ್ತಾಗಮಧರ್ಮಂ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೈನಮತ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನೂ ಜೈನೇತರ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ) ಮತಗಳ ಅಸಾರತೆಯನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ಅಂದಿನ ಕಾಲದ ಸಮಾಜ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನಮತಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಆದರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳು ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಇತರ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಿಗೂ ಜೈನರಿಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಕವಿಯ ಮಾತುಗಳು ಪರಮತ ವಿಡಂಬನದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಟುವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಅಂದಿನ ಕಾಲದ ಜನದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಚಾರಕ್ರಮಗಳೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮೂಢ ನಂಬಿಕೆಗಳೂ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಇದ್ದುವೆಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ ಗಂಡ ಮಕ್ಕಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಾಗಿ ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು :—

ಪೆಂಡತಿ ಮಾಹೇಶ್ವರಿ ಗಡ
ಗಂಡಂ ಜೈನಂ ಗಡವನ ಮಕ್ಕಳ್ಗಡ ವಾ। ರ್ತಂಡಂಗೆ ಭಕ್ತರೆನಿಪಾ ॥[Iv-125]

ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರಕೃತಿ; ಯಾವುದರ ಮೂಲವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬರೆದುದಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಭಾಷಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಇದೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠವಲ್ಲದ ಸುಲಭವೂ ಸರಳವೂ ಆದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ, ಲಲಿತ ಶೈಲಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. ವರ್ಣನೆ ಪಾತ್ರರಚನೆ ರಸಪುಷ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು—

ಜೈನರ ಜೀವದಯೆ

ನೀರಂ ತೋಱದೆ ಪಸಿದುದ
ನಾರಯ್ಯದೆ ಸೇದೆಯಱಿದು ನಿಲಿಸದೆ ಪಿರಿದುಂ ।
ಭಾರಮನೆ ಪೇಱಿ ಪಸುವಂ
ಮೂರಂತರಮುಯ್ಯಲಾಗದೆಂಬರ್ ಜೈನರ್ ॥ [v.12]

ನೀತಿ

ಪಾಲೆಂದಡೆ ಗಿಡುಮರಗಳ
ಪಾಲುಂ ಸೇವ್ಯಂಗಳಲ್ಲವೆನಿಸಿದ ಪಾಲುಂ ।
ಪಾಲಕ್ಕುಮೆ ಜಿನಮತದಿಂ
ಮೇಲಕ್ಕುಮೆ ಸಿತಗಮಾಬ್ಬಿಸಿತಮತ ಕಥೆಗಳ್ [III-93]
ಮಾಡಿದೆನೆಂಬಭಿಮಾನಂ
ಬೇಡೇಕೆನೆ ತಾಂ ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರಮುಮೆಂತುಂ ।
ಮಾಡುವೆನೆಂಬಡೆ ಮೆಚ್ಚಿತು
ಮಾಡಲ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನಪ್ಪಡಪ್ಪುದು ಗರ್ವಂ ॥]Iv-115]
ತುಪ್ಪದೊಳಗೆಣ್ಣೆಯಂ ಲೇ
ಸಪ್ಪ ಹೊನ್ನೊಳಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯುಂ ಧನವಳುಪಿಂ ।
ದುಪ್ಪಿನೊಳು ಮಣ್ಣನೆಂತುಂ
ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ ನಡೆವನೆಂಬನಾಗಲ್ ಬೆರಸಲ್ [v.46]

ಇತರ ಮತ ವಿಡಂಬನ

ಜಗಮಂ ಮಾಟ್ಪಂ ಗಡ ಪ
ದ್ಮಗರ್ಭನಂತನಿತು ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳಂ ತಾನೇ ।
ಕೆಗಡಂ ನಿಜಶಿರಮಂ ಕಿ
ತ್ತಿಗೆಯೆತ್ತಿದ ನೃಡನನಿನಿಸುಮಾಣಿಕಲಾಜಂ ॥ [VI-133]
ಓರ್ವಂ ಜಗವಂ ಮಾಡುವ
ನೋರ್ವಂ ಮತ್ತಪನೆ ಕಾವನಲ್ಲಪನೇಂ ಮ ।
ತ್ತೋರ್ವಂ ಕಿಡಿಸುವನನಿಬರು
ಮೋರ್ವನೆ ಗಡ ಕಡೆಯೊಳಿನ್ನುಮಘಟಿತಮೊಳವೇ ॥ [X-61]

ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಚೂಡಾಮಣಿ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ 36 ವೃತ್ತಗಳಿವೆ.
ಪರಮತ ವಿಡಂಬನೆಯ ಮೂಲಕ ಜಿನಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ:

ಕೆಚ್ಚರಿಸುಂ ಸಂಜೆಯುನಿಂದ್ರನಂ ಗಣಪನಂ ಗೌರೀಶನಂ ಭಾನುವಂ
ಪೆಚ್ಚರಿಸುಂ ಗೋಕುಳಮುಂ ಗಿರಿಪ್ರಕರಮಂ ಬಾಮುಂಬೆಯಂ ಕಾಂತಿಯಂ ।

ತೊಱೆಯಂ ವಾರ್ಧಿಯುನಯ್ದು ಪಾಲು ಮರನಂ ದೈವಂಗಳೆಂದಿಂತು ಕೂ
ರ್ತೆಱಗುತ್ತಿರ್ಪವರೆಂತು ಮುಕ್ತಿವಡೆವರ್ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಚೂಡಾಮಣೀ ||

9. ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ (1140)

ಈತನು ರಚಿಸಿದ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿನ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಈತನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನೆಂಬ ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಶರದುದ್ಯಚ್ಚಂದ್ರ ಚಂದ್ರಾಭರಣ ಸುರಸರಿತ್ತಾರತಾರಾಚಳಪ್ರ
ಸ್ಫುರಕೀರ್ತಿಶ್ರೀವಿಳಾಸಂ ಸಕಲಗುಣಗಣಾವಾಸನಾಗಿರ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ಧರನಿಂ ಸಂಸಿದ್ಧವಾದೀಕೃತಿ ವಿಬುಧಜನಾಹ್ಲಾದ ಸಂಪಾದಿವಿಶ್ವಂ
ಭರೆಯೊಳ್ ನಿಲ್ಕೆಯ್ದೆ ನಿಲ್ವನ್ನೆಗಮವನಿಕುಲಾದ್ರೀಂದ್ರ ಚಂದ್ರಾರ್ಕ
ತಾರಂ || [14-149]

ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ಶಿಲಹಾರ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ (1143–64) ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[1] ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ಕಾಲವನ್ನು ಸು 1140 ಎಂಬುದಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಅಸಮಂಜಸವಾಗದು.

ಈತನಿಗೆ 'ಭವ್ಯಜನವನಮಾರ್ತಂಡ', 'ಪರಮಜಿನಕ್ಷೀರ ವಾರಾಶಿಚಂದ್ರಂ', ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವರತ್ನಾಕರಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಈತನು ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಪ್ರಾಂತದವನಿರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.[2]

ಇದರಲ್ಲಿ 22ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ನೇಮಿನಾಥನ ಚರಿತವೂ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಬಲದೇವ ವಾಸುದೇವರಾದ ಕೃಷ್ಣಬಲರಾಮರ ಹರಿವಂಶ ಚರಿತವೂ 14ಆಶ್ವಾಸಗಳಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದು ಜೈನರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುರಾಣ; ಜೈನ ಪುರಾಣಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕಗಳಾದ ಲೋಕಾಕಾರಕಥನ ಇತ್ಯಾದಿಯೂ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕಗಳಾದ ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಬಹಳ ಮಿತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವುವು. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿವರಗಳೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಾರದೆಂಬ ಧ್ಯೇಯವು ಕವಿಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕವಿಯು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಹಿಸಿ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೀರಸವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು

---

1 ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ (ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ): ಪು xxxi

2 ಅದೇ

ಕುಗ್ಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಯತ್ನಿಸಿದಂತಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಧರ್ಮನಿರೂಪಣೆಗೆ ಅಷ್ಟು ಎಡೆ ಒದಗಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಶಾಂತ ರಸವೇ ಪ್ರಧಾನ ರಸ. ಶೃಂಗಾರ ವೀರಾದಿ ರಸಚಿತ್ರಣಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂದ ರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಪಾತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೌಶಲವನ್ನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನಿಗೆ ವೃತ್ತ್ಯನುಪ್ರಾಸವೆಂಬ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರದ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರೀತಿಯಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹಳ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಪಾಱುವ ತಲೆಗಳ ನೆತ್ತರ
ತೂಱುವ ಸುಟ್ಟುಱಿಗಳಾಡುವಟ್ಟೆಗಳೆ ಪೆಣಂ।
ಬೇಱಿದ ರುಧಿರದ ತೊಱೆಗಳೆ
ನಾಱಿಪವರಾರ್ ಜವಂಗಮಾ ರಾಮುಂಗಂ॥ [12-118]

ಇತರ ಅಲಂಕಾರಗಳೂ ಒಂದು ಹದದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳನ್ನು ಔಚಿತ್ಯವರಿತು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವನು :

ಕಾವಸರ್ದ ಪಾವೆಯುಂಪವಿಂ (12-160), ನೆಲಂ ಬೆಸಲೆಯಾದಂತೆ (10-140) ಕಡುಬಿಱುಗುಮೆ ಗಂಜಿಯಿಂಬಿಱುಯುವೆನಲ್ (11-98), ತಿಪ್ಪೆಯೊಳೇಂ ತಾವರೆ ಪುಟ್ಟುಗುಮೆ (3-43) ಇತ್ಯಾದಿ.

ವೈದಿಕ ಮತೋಕ್ತವಾದ ಹರಿವಂಶ ಕಥೆಗೂ ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆಗೂ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು : (1) ದೇವಕಿಯ ವಿವಾಹದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಸುದೇವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳುಂಟು ; ಅವನು ಸಮುದ್ರ ವಿಜಯನ ಕಿರಿಯ ತಮ್ಮನು ; ಅವನ ಪೂರ್ವಭವದ ಕಥೆ ಬಂದಿದೆ ; ವಸುದೇವನು ಅನೇಕ ಸುಂದರಿಯರನ್ನು ಸ್ವಯಂವರಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗುವನು. (2) ಉಗ್ರಸೇನ ಪದ್ಮಾವತಿಯರ ಮಗನಾದ ಕಂಸನು ತಾಯಗರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ತಂದೆಯ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯನ್ನು ತಾಯಿಗೆ ಉಂಟು ಮಾಡಿದುದರಿಂದ, ಆ ಮಗುವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೇ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ನದಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಬಿಡುವರು. ಮದ್ಯ ಮಾರುವ ಹೆಂಗಸೊಬ್ಬಳಿಗೆ ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ದೊರೆತು, ಅವಳು ಆ ಮಗುವನ್ನು ಕಂಸನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು

ಸಾಕುವಳು........(3) ಕಂಸನು ದೊಡ್ಡವನಾಗಿ ಚಕ್ರಿಯ (ಜರಾಸಂದನ) ಮಗಳಾದ ಜೀವಂಜಸೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಅವನ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಂದೆಯಾದ ಉಗ್ರಸೇನನನ್ನು ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ರಾಜ್ಯವಾಳುವನು. ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನ ಮಗಳು ತಂಗಿಯಾದ ದೇವಕಿಯನ್ನು ವಸುದೇವನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸುವನು........(4) ಆಕೆಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವವನಿಂದ ತನಗೆ ಮರಣವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವಳ ಆರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಂಸನು ಕೊಲ್ಲಿಸುವನು. ವಸುದೇವನು ಏಳನೆಯ ಮಗುವಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನಂದಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಬದುಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. (5) ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಬಲದಿಂದ ನಂದನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಂಸನು ಕೊಲ್ಲಲು ಯತ್ನಿಸಿ ಸಫಲನಾಗದೆ, ಕೊನೆಗೆ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುವನು. (6) ಜರಾಸಂಧನ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮಥುರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಮುದ್ರದ ನಡುವೆ ದ್ವಾರವತಿಯಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥನೊಡನೆ ಸುಖದಿಂದಿರುವನು. (7) ವರ್ತಕನ ಮುಖಾಂತರ ಕೃಷ್ಣನ ವಸತಿ ಚಕ್ರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು. (8) ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜರಾಸಂಧ ಕೃಷ್ಣರೊಳಗೆ ಯುದ್ಧ; ಮೊದಲೇ ಪರಸ್ಪರ ವೈರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಕೌರವ ಪಾಂಡವರು ರಂಗಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವರು ; ಕೌರವರು ಜರಾಸಂಧನ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಪಾಂಡವರು ಕೃಷ್ಣನ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಸೇರುವರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೌರವ ಜರಾಸಂಧಾದಿಗಳು ಮಡಿಯುವರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾಂಡವರು ವಿಜಯಿಗಳಾಗಿ ಅವರವರ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳುವರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ದುರ್ಮರಣದಿಂದ ಸತ್ತು ನರಕದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವನು. ಬಲದೇವ ಪಾಂಡವರು ಜಿನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರುವರು.[1]

ನೇಮಿನಾಥನಚರಿತೆಯು ಎಲ್ಲ ಜೈನತೀರ್ಥಂಕರ ಪುರಾಣಗಳಂತೆ ಗರ್ಭಾವತರಣ, ಜಿನಶಿಶುವಿನ ಜನ್ಮಾಭಿಷೇಕ, ಪರಿನಿಷ್ಕ್ರಮಣ, ಕೇವಲಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಸಮವಸರಣ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಾಣ ಕಲ್ಯಾಣ ಎಂಬೀಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ಲಲಿತ ರಚನೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು :—

---

[1] ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ (ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ) ಪು LI-XLII

ಜರಾಸಂಧನ ಮಹಾಸೇನೆ ಕುರುಜಾಂಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬಂದುದು, ಅವನ್ನು ಚರರ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಕೌರವನೃಪನು ‘ ಒಸೆದು ’ ತನ್ನ ಬೇಳೆಯನ್ನು ಬೇಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಹಂಚಿಕೆ :

ವ || ಅಂತೆನಿಸೆ ನಾಡುಂ, ಕಾಡುಂ, ನೆಲನುಂ, ಪೊಲನುಂ ಕಿಡೆ ನಡೆದು—

ಬರೆ ಕುರುಜಾಂಗಳ ವಿಷಯಮ
ನರವಿಂದ ಪರಾಗಪುಂಜರಂಜಿತಶರವಿ |
ಸ್ತರ ಭರಿತ ಸರೋವರವು
ಷ್ಕರಣೀಹ್ರದನದ ತಟಾಕ ನಿಕರಮನಾಗಳ್ ||
ಕಂಡು ಪಡೆ ನಲಿದು ಬಿಡೆ ಭೂ
ಮಂಡಳಪತಿಯಂದು ಬಂದ ಬರವಂ ಚರರಿಂ ||
ಚಂಡಭುಜನಱಿದು ಕೌರವ
ಮಂಡನನಾ ಮಂಡಳಾಧಿಪತಿ ಕರಮೊಸೆದಂ ||

ಪಗೆವರ್ ಪಾಂಡುನೃಪಾಳಪುತ್ರರೆನಗಂ ದಾಯಾದ್ಯರುಂ ಕೂಡಿದರ್
ನೆಗೞ್ದಾಯಾದವರೊಳ್ ಸಮಾದರಮೊಳಿಂತೀ ಚಕ್ರಿಯುಂ ಕೇಶವಾ |
ದಿಗಳೊಳ್ ನೆಟ್ಟನೆ ಕೋಪದಿಂ ತಳರ್ದಪಂ ಸಯ್ಪ್ಪಾದುದೀ ಕಾರ್ಯವೇಂ
ಬಗೆಯಲ್ “ ಬೇಡಿದ ಕಾಡೊಳಾಯ್ತು ಮಱಿ”ಯೆಂದಾಕೌರವಾಧೀಶ್ವರಂ||

ನೆಱೆವಕ್ಷೌಹಿಣಿ ಪನ್ನೊಂ
ಪಱಿಕೆಯ ಮಿಕ್ಕತಿರಥರ್ ಮಹಾರಥರೆಲ್ಲಂ |
ತಱಿಸಂದೊಡವರೆ ಕೌರವ
ನಿಱಿನೆಸನುಱುವಗೆಯೆಸುತ್ತುಮಿರ್ಪೆತ್ತಂದಂ ||

ಅಂತು ಬಂದು ಜರಾಸಂಧನಂ ಕಂಡು ಕುರುಪರಿವೃಢನಿಂತೆಂದಂ-

ದೇವರ್ ಬಿಜಯಂಗೆಯ್ವಂ
ತೇವಿರಿಯಂ ಹರಿ ಭರಂಗೆಯಲ್ಕಕ್ಕುಮೆ ಪೇೞ್ |
ಭೂವಲ್ಲಭ ಬೆಸಸಿನ್ನುಮ
ದೇವಸನಾಂ ಸಾಲ್ವೆನವರ್ಗೆ ನಿಲ್ಲವನಿಪತೀ ||

[XI—61-64]

10 ಹರಿಹರ (1165)

ಬಸವೇಶ್ವರನು ನವಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ಯುಗವದು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಹಿನಿಯು ಪ್ರೌಢಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಝರಿಯಿಂದ ಘೋರ್ಗರೆಯುವುದನ್ನುಳಿದು ಸುಂದರದೇಸಿಯ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಾಂತವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿತು. ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಲಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯಗಂಗಾಪಾನ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಒದಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನು–ರಂಗ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪುವ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ರಗಳೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಮಹತ್ವದ ರಸಘಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, 'ರಗಳೆಯ' ಕವಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇವನು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆದರೂ ಹರಿಹರನು ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಂಪೂ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಮಿಗಿಲೆನಿಸುವನೆಂಬುದು ಆತನ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ, ಘನತೆ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ಶೀಲ, ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಗಲೇ ವಿಮರ್ಶಕರು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಕೊಂಡು ಕೊನರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಆತನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲ, ಭಾಷೆಗಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಎಂಬುದು ಅವನ ಮತವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದು. ಭಾಷೆ ಜನತೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುವಾಗ ವ್ಯಾಕರಣದ ಕಟ್ಟನ್ನು ಬಿಗಿದು ಅದರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಿಗೆ ತಡೆಕಟ್ಟುವುದು ಆತನಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಪ್ರಾಸ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಱಳಕುಳಕ್ಷಳಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತಲೆ ಬಿಸಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ. ಜನರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಯೆಯಾಗಿದೆ, ಇನ್ನು ಆ ಮೃತ ದೇಹವನ್ನು ತರಬೇಡಿ ಎಂದಂತಿದೆ.

ನೋಡುವೊಡೊಂದಕ್ಕರಮದು
ಮಾಡುವೊಡುಚ್ಚರಣೆಗರಿದು ಮೂಱುಂ ತೆಱನಂ |
ಕೂಡೆ ಕವಿತತಿ ವಿಚಾರಿಸ
ಬೇಡದಱುಂ ಱೞಕುಳಕ್ಷಳಂಗಳನಿದಱೊಳ್ ‖ [I-32]

ಹರಿಹರನು ಹೇಳಿದುದು ಅಂದಿಗೆ ಸೊಗಸಾಗಿತ್ತು; ಏಕೆಂದರೆ ಜನ ಹಾಗೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಹಾಗೆಂದು ಅಂದಿಗೆ ಸೊಗಸಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ 'ಱ' ದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡನು. ಕೇಶಿರಾಜನು (1260) ಈ ಕುರಿತು ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟರೂ ಮುಂದೆ ಱೞಕುಳಕ್ಷಳಗಳು ಮಾತ್ರ ಏಕರೂಪತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದುದಲ್ಲದೆ ರ–ಱಗಳೂ ಏಕರೂಪತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಲಾಯ ತಸ್ಮೈನಮಃ.

ಹರಿಹರನು ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ, ಪಂಪಾಶತಕ, ರಕ್ಷಾಶತಕ, ಮುಡಿಗೆಯ ಅಷ್ಟಕ, ಶಿವಗಣ ರಗಳೆಗಳು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದೇವ, ಹರೀಶ್ವರ, ಹರಿಹರ, ಹರಿಗ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಹೆಸರಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈತನು ವೀರಶೈವ ಕವಿ. ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಪರಮ ಭಕ್ತ. ಹರಿಹರನಿಂದ ಮತ್ತೆ ಬಂದ ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳು ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಹರಿಹರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸದಿಲ್ಲ. ಷಟ್ಪದಿ ಕಾವ್ಯವಿಧಾತ ರಾಘವಾಂಕನ (1225) ಸೋದರಮಾವನಿವನು.

ಹರಿಹರನ ಇತರ ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ.

ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ

ಇದರಲ್ಲಿ ಗಿರಿಜೆಯ ಜನನದಿಂದ ಆಕೆಯ ಕಲ್ಯಾಣದ ವರೆಗಿನ ಕಥೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಣವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಕಾಲಿದಾಸನ ಕುಮಾರ ಸಂಭವದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುವನೆಂಬವರುಂಟು. ಯಾವ ಪ್ರಭಾವವೇ ಇರಲಿ, ಕವಿಯು ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಗಳ ವಿಭವದಿಂದ 'ಕಾವ್ಯಂ ತಾನಿದು ನವರಸ ಸೇವ್ಯಂ' ಎಂಬಂತೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಕೃತಿರತ್ನವನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವ ಮೂಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿಹರನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದ ಪಾರ್ವತಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು-ನಿರ್ಮಲಭಕ್ತಿಶೀಲಗಳ ಪವಿತ್ರ ಪ್ರತೀಕವನ್ನು-ಕಾಣುವುದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಇತರ ಪಾತ್ರರಚನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮ ಕವಿಕೌಶಲವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇನ್ನು ವರ್ಣನಾ ಸೌಂದರ್ಯವೂ ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ರಸಪುಷ್ಟಿ ಕೊಡುವುದು. ಹರಿಹರನಿಗೆ ಶಬ್ದಗಳು

ತಾವಾಗಿಯೇ ಬಂದು ಮಣಿಯುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆತನ ಕಥನ ಧಾಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಎಂತಹ ಓಟ ! (ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗುಣ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದು). ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹರಿಹರನ ಶೈಲಿಗೆ ಸಹಜತೆಯನ್ನೂ ಲಾಲಿತ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಧುರ್ಯ ಸಹಿತವಾದ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನೂ ತಂದಿವೆ:—

ತನ್ನ ಕೃತಿ ಏಕೆ ಅಖಿಳಸೇವ್ಯವೆನ್ನುವನು.

ಸುರತರುವಿನಂತೆ ಸುಜನರ
ಸಿರಿಯಂತೆ ಸರೋಜದಂತೆ ಸುಧೆಯಂತೆ ಸುಧಾ |
ಕರಕಿರಣದಂತೆ ಹಂಪೆಯ
ಹರಿಹರ ದೇವನ ಕಾವ್ಯಮಖಿಳಸೇವ್ಯಂ ನವ್ಯಂ. [I—16]

ಸತ್ಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಎಷ್ಟು ರಸಮಯವಾಗಿ ನಿರ್ವಚಿಸಿದ್ದಾನೆ—

ಕೇಳಲೊಡಂ ಕಿವಿ ಸವಿಯೊಳ
ಗಾಳವೊಡಂ ತನ್ಮನಂ ಮುಳುಂಗವೊಡಂ ಸಾ||
ಖ್ಯಾಲಂಬಿಯೆನಿಪ ಚಿತ್ತಂ
ಲೀಲೆಯೊಳವಗಾಹಮಿರದೊಡದು ಸತ್ಕೃತಿಯೇ ॥ [I—21]

ಮಹಾಕಾವ್ಯದ 18 ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. 4 ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀಯೌವನ ವರ್ಣನದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ರಾತ್ರಿವಿಹಾರ ವರ್ಣನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷಣಪೂರ್ತಿಗಾಗಿ ತಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅವು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಹಳಸಿಲ್ಲ ; ರಸಪುಷ್ಟಿ ಕೊಡುವಂಥವು. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ಹೈಮಾಚಲವರ್ಣನ, ಗಿರಿರಾಜದೇಶ ಪುರ ಸ್ಥಾನವರ್ಣನ, ಹೈಮವತೀಶೈಶವ ವರ್ಣನ, ಪಾರ್ವತೀಯೌವನ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷದರ್ಶನ, ಪುಷ್ಪಾಪಚಯ, ಪೂಜಾವರ್ಣನ, ತಾರಕಾಸುರಯುದ್ಧ ವರ್ಣನ, ವಸಂತೋದಯ, ಮದನ ಪ್ರಯಾಣ ಪ್ರಾರಂಭವರ್ಣನ, ಕಾಮ ದಹನ ವರ್ಣನ, ಪಾರ್ವತೀತಪೋವರ್ಣನ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕರ ವರ್ಣನ, ಪಾರ್ವತೀ ಪರಮೇಶ್ವರವಿವಾಹ ವರ್ಣನ ಎಂಬ ಹತ್ತು ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ಗ್ರಂಥದೊಳಗಣ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು:—

" ಬಾಲಲೀಲೆ ಶಿವಲೀಲೆಯಾಗಿ ಕೆಲನಱಿಯದೆ ಬಲನಱಿಯದೆ, ಪಸಿವಱಿಯದೆ ತೃಷೆಯಱಿಯದೆ ದೆಸೆಯಱಿಯದೆ ಇರುಳ್ಪಗಲಱಿಯದೆ

ಪರಿಜನಮುಂ ಪರೀಕ್ಷಿಸದೆ ಶಿವನಂ ಮರುಳ್ಗೊಂಡು ಭವಾನಿ " ಇದ್ದ ಇರವು ಸಹಚರಿಯರನ್ನು ಕೌತುಕಗೊಳಿಸಿತು. (III-98 ರ ಮೇಲಿನ ಗದ್ಯ).

ವಿರೂಪಾಕ್ಷನನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಪಾರ್ವತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಗಳು—

ಪೊಸಜಡೆಯೊಳ್ ತೊಂಡಕಿ ನೊಸಲೊಳ್ ನಡೆಪಾಡಿ ಕಪೋಲಭಾಗದೊಳ್
ಪಸರಿಸಿ ಲೋಚನಂಗಳೊಳಮರ್ಚಿ ತದಾಸ್ಯದೊಳೊಂದಿ, ಕಂಠದೊಳ್ ।
ಮಿಸುಗಿ ಭುಜಾಗ್ರದೊಳ್ ತೊಳಗಿ ವಕ್ಷದೊಳಾಳ್ದು ಕರಂಗಳೊಳ್ ವಿರಾ
ಜಿಸಿ ಪದದಲ್ಲಿ ಬೀಳ್ದುವು ಭವಾನಿಯ ಮಾನಿಯ ದೈನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗಳ್ ॥
[V-82]

' ವಿರೂಪಾಕ್ಷಾಕ್ಷಿ ' ಕಂದರ್ಪನನ್ನು ತಿಂದು ತೇಗಿದ ಪ್ರಕಾರ :—

ಪೊಗೆದುದು ಪೊತ್ತಿದತ್ತು ಕಿಡಿಯಿಟ್ಟುದು ನಾಲ್ದೆಸೆದೋಱದತ್ತು ಬಾ
ನ್ಗೊಗೆದುದು ನಿಂದು ಪೊಂಬೆಳಗುಮಂ ಪರಪುತ್ತದು ಧಂ ಧಗಿಲ್‌ಧಗಿ ।
ಲ್ಧಗಿಲೆನುತಟ್ಟಿತಟ್ಟಿದುದು ಮುಟ್ಟಿತು ಸುಟ್ಟಿತು ತಿಂದು ತೇಗಿದ
ತ್ತಗಿಯದೆ ನಿಂದ ಪೂಗಣೆಯನಂ ಪಣೆಗಣ್ಣುರಿ ಹಂಪೆಯಾಳ್ದನಾ॥[VIII-46]

ರತಿದೇವಿಯು ದುಃಖಿಸಿದುದನ್ನು ಹರೀಶ್ವರನು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಎತ್ತಣ ಹರನೆತ್ತಣ ತಪ
ಮೆತ್ತಣ ತಾರಕನ ಬಾಧೆಯೆತ್ತಣ ಬಿಸುಗ ।
ಣ್ಣೆತ್ತಣುರಿಯೆತ್ತಣೆರ
ವೆತ್ತಣ ಕೋಟಲೆಯುಸೆನಗೆ ಮಾಡಿದೆ ಮದನಾ ॥ [VI-56]

*　　*　　*　　*　　*

ಬೆಳಗಾಯ್ತುತ್ಪವಡಿಸು
ತೊಳತೊಳಗುವ ಮಣಿಮುಕುರಮುಂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸು ಹಂಸಾ ।
ವಳಿಯಂ ನಡೆಪಾಡಿಸು ಕೋ
ಕಿಳನಾದಮನಾಲಿಸುಸಿರದಿರ್ಪರೆ ಮದನಾ ॥ [VIII-70]

ಪಾರ್ವತೀತಪೋವರ್ಣನವು ಈ ಕೃತಿ ಸೌಧದ ಧ್ವಜಪತಾಕೆಯಂತಿದೆ. ನಿರ್ಮಲ ಭಕ್ತಿಯ ಬೀಡದು. ಹರಿಹರನ ಹೃದಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ವಟುವೇಷದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಬಂದು ಗಿರಿಜೆಯ ಮುಂದೆ ಶಿವನಿಂದೆ ಮಾಡುವುದು, ಗಿರಿಜೆ ಮುನಿದು ಕನಲ್ದು, ಆ ವಿಪ್ರನನ್ನು ಭಸಿ

ತದಿಂದ ಇಡುವುದು ಬಹಳ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. "ಶಿವನಾದೊಡದೇಂ ಪುಸಿ ದಿಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ವುದೆ ಜಗದೊಳ್" ಎಂಬ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವನ್ನು, ಅನುಭವದ ಸಾರವನ್ನು ಹರಿಹರ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :—

ಕಪಟವಟು ಮಾಡುವ ಶಿವನಿಂದೆ :—

ನೀನಿನಿಯಳ್ ವಿಷಮಾತಂ
ನೀನತಿವೃದ್ಧಂ ಕಠಿನಗುಣಗಣಾಶ್ರಯನಾತಂ ।
ನೀನಬಲೆಯುಗ್ರನಾತಂ
ನೀಮುರುತರ ಭೀರು ಸರ್ಪಭೂಷಣನಾತಂ ॥
ಪುಲಿದೊವಲುಡುಗೆಯು ಹಾವಿನ
ನಿಲಿದೊಡಿಗೆಯು ನೊಸಲ ಕಣ್ಣು ಖಟ್ವಾಂಗವ ಪಂ ।
ತಲೆಗಳ ಮಾಲೆಯು ಶೂಲದ
ಕಲಿಗಂಜದೆ ಮನಸನೆಂತು ಮಾಡಿದ ಮುಗುದೇ [IX-113-114]

ಆಗ ಭವಾನಿ ಮುನಿದು, ಕನಲ್ದು

ಘೋರ ತಪದಲ್ಲಿ ಕೋಪಿಸ
ಬಾರದು ತಾಂ ತಪದಕೇಡು ಪತಿನಿಂದೆಯುಮಂ ।
ಸೈರಿಸಲೆ ಬಾರದೆನುತೆ ವಿ
ಚಾರಮನುಳಿದಗಜೆ ಮನದ ಮುಳಿಸಿಂದಾಗಳ್ ॥

ಆಪ ನಿರೋಧದ ನಿಂದೆಯ
ನಾದರಿಸದೆ ಭಸಿತದಿಂದೆ ವಿಪ್ರನನಿಡೆ ತಾಂ ।
ಪೋದುದು ವಟುವೇಷಂ ಶಿವ
ನಾದೊಡದೇಂ ಪುಸಿ ದಿಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ವುದೆ ಜಗದೊಳ್ ॥ [X-116,117]

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಭಕ್ತಿಸ್ರೋತವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು,

ಪರಮಸ್ವಾಮಿ ಜಟಾಧರಂ ಶಶಿಧರಂ ಗಂಗಾಧರಂ ಕಾಲಸಂ
ಹರನಜ್ಞಾನಹರಂ ಪುರತ್ರಯಹರಂ ಸೌಖ್ಯಾಕರಂ ಶಂಭುಶಂ ।
ಕರನಾನಂದಕರಂ ಸಮಂತೆನೆಗೆ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯಮಂ
ಕರುಣಂಗೆಯ್ಗೊಲವಿಂದೆ ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂ ಶಿವಾವಲ್ಲಭಂ ॥

11 ನೇಮಿಚಂದ್ರ (1170)

ಹಿರಿಯ ಚಂಪೂ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕ ಕವಿ ಇವನು. ಹಿಂದೆ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತ ಸಾಮಂತ ರಟ್ಟ ರಾಜನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣದೇವನೇ ನೇಮಿಚಂದ್ರನಿಗೂ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನ (1173—1220) ಪ್ರಧಾನನಾದ ಸೆಜ್ಜೆವಳ್ಳ ಪದ್ಮನಾಭನು ಈತನ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕವಿಯಕಾಲ ಸು. 1170 ಇರಬಹುದು. ನೇಮಿಚಂದ್ರನು ಜೈನ ಕವಿ. ಈತನು ಲೀಲಾವತಿ ಪ್ರಬಂಧ ಮತ್ತು ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ ಎಂಬ ಎರಡು ಉತ್ತಮ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಿಗೆ 'ಕವಿರಾಜಕುಂಜರ,' 'ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಧರ,' 'ಸುಕವಿ ಕಂಠಾಭರಣ,' 'ಭಾರತೀಚಿತ್ತಚೋರ,' 'ಚತುರ್ಭಾಷಾಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ,' 'ವಾಗ್ವಲ್ಲಕೀ ವೈಣಿಕ' ಮೊದಲಾದ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವುಳ್ಳ ಬಿರುದುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಕವಿಸ್ತವನಾವಸರದಲ್ಲಿ ಈತನು ಯಾವ ಕನ್ನಡ ಕವಿಯ ಹೆಸರನ್ನೂ ಹೇಳದಿರುವುದು ಸೋಜಿಗವಾಗಿದೆ. ಈತನನ್ನಾದರೊ ಜನ್ನ, ಪಾರ್ಶ್ವ, ಮಧುರ, ಮಂಗರಸ ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಧುರನು ನೇಮಿಚಂದ್ರಜನ್ನರನ್ನು 'ಕರ್ಣಾಟಕೃತಿಗೆ ಸೀಮಾಪುರುಷರ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಸರ್ವರ ಸಮ್ಮತಮೆನಗಿದು
ಗರ್ವದ ಮಾತಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಲೌಕಿಕ ಕಲೆಯೊಳ್।
ಬೇರ್ವರಿದ ನೇಮಿಜನ್ನಮ
ರ್ಿರ್ವರೆ ಕರ್ಣಾಟಕೃತಿಗೆ ಸೀಮಾಪುರುಷರ್ ॥

ಇದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಹೊಗಳಿಕೆ ಬೇರುಂಟೆ?

ಶೃಂಗಾರರಸದೋಕುಳಿಯಾಡುವಲ್ಲಿ ವಾಗ್ವಲ್ಲಕೀವೈಣಿಕ ನೇಮಿಚಂದ್ರನದು ಸಿದ್ಧಹಸ್ತ. ಕವಿತಾಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಸಹಜತೆಯುಂಟು. ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ನಿರರ್ಗಳವೂ ಗಂಭೀರವೂ ಆದ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಅವನ ರಚನೆಗಳು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿವೆ.

ಲೀಲಾವತಿ

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸುಬಂಧುವಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವಾದ 'ವಾಸವದತ್ತೆ'ಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕದಂಬ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಜಯಂತೀಪುರದ ರಾಜಕುಮಾರಕಂದರ್ಪದೇವನು ಕುಸುಮಪುರದ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಲೀಲಾವತಿಯನ್ನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುದು, ಹಾಗೆಯೇ ಅವಳು ಇವನನ್ನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುದು, ಅವರೀರ್ವರ ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳು, ವಿವಾಹ—ಈ ಪ್ರಣಯಕಥೆಯ ಸುಖಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ. ಧಾರ್ಮಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಕಾಲ್ಪನಿಕವಸ್ತುವಿನಿಂದ ನಾಗವರ್ಮನು 'ಕಾದಂಬರಿಯ' ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ನೇಮಿಚಂದ್ರನು ಅಂಥದೇ ಒಂದು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ 'ಲೀಲಾವತಿ'ಯನ್ನರ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಲೀಲಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಕಿರಿದು. ಕೃತಿಯ ಪ್ರಧಾನರಸವಾದ ಶೃಂಗಾರದ ಉದ್ದೀಪನಕ್ಕಾಗಿ ಮನೋಹರವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳು ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇವು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತೊ ವಿಸಂಗತವೊ ಎಂಬಂತಿವೆ. 'ಕಥೆಯ ತೆಳು ಹಂದರವನ್ನು ಬಾಗಿಸುವಷ್ಟು ಜೋಲುಬಿದ್ದ ವರ್ಣನೆಗಳೇ ಮುಖ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿವೆ' ಎನ್ನುವವರುಂಟು.[1] ಔತಣಪಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಇಷ್ಟೇ ಸಾಕಾಗಿತ್ತೆಂಬುದಾಗಿ ಭೋಕ್ತೃಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ; ಆದರೆ ರಸದೂಟ ಕೊಡುವವನಿಗೆ ಹಾಗೆ ಕಾಣದಿರಬಹುದು. ಕಂದರ್ಪದೇವ ಲೀಲಾವತಿಯರ ಪಾತ್ರಚಿತ್ರಣಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ.

ಲೀಲಾವತಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಸಾಲುಗಳು—

ಎಂತಹ ಮುದ್ದಾದ ಹುಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರ :—

ನಿಮಿರ್ದ ಕೊರಲ್ ಮರಲ್ದ ಮಡಿಮೂಜಿಂದ ಮುಂದಣ ಕಾಲ್ಗಳೆಟ್ಟ ಪ
ಕ್ಷ್ಮಿಮತನು ಜೋಲ್ದುರಂ ಪೆಱಗನಪ್ಪಿದ ಕೊಂಬುಗಳಾಲಿಸುತ್ತೆ ವಿ।
ಭ್ರಮಿಸುವ ಕರ್ಣಮುಂ ಮುಗುಳ್ದ ಕಣ್ಮಡುಕೋಡುವ ಕಂಠನಾಳಮುಂ
ದಮರ್ದಿರೆ ನೀರನುಣ್ಬರಲೆಯುಂ ಬರಲೊಲ್ಲದೆ ನೋಡಿದಂ ನೃಪಂ ॥

ಕಾಡಿನೊಳಗಣ ಕತ್ತಲೆ : ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸುವುದು—

---

[1] ಕ. ಸಾ. ಚ. ಪು ೧೮೯.

ಅಲ್ಲಿ ಮರವಾಯ್ತು ಕೊರ್ವಿದ
ಪುಲ್ಲಿಂ ಪೆರ್ಮರನನಡರ್ದು ಪರ್ಬಿದ ನಾನಾ।
ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂ ಕಟ್ಟಿಲೆ ತನ
ಗಲ್ಲವೆ ಮೂರ್ಮಲೆವುದಿಂದುಗಂ ದಿನಪಂಗಂ॥ [VI-25]

ಗೊಲ್ಲತಿಯರು "ಕರುಬಿಡು, ತೊಳೆ, ಕಂದಲನೊರಸು...." ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ಸಹಜ.

ಕಱುವಂ ಬಿಡು ಬಿಡು ತೊಳೆ ನೀ
ರೆಱೆ ಕಂದಲನೊರಸಿ ತೊಳೆ ತಗುಳ್ದೊದೆವಾವಂ।
ತುಱುಸು ತಟಿಯಿಕ್ಕು ತಡೆಯದೆ
ಮುಱುವಂ ಸುರಿಯೆಂಬ ಸರಮೆ ತುಱುಗಾರ್ತಿಯರೊಳ್ [V-12$_1$]

ನಾಟ್ಯಭಂಗಿಯ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಿದೆ—

ಚರಣಾಗ್ರಂ ಜಾನುವಂ ಜಕ್ಕುಲಿಸಡರೆ ನಿತಂಬಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಗಿ ಮಧ್ಯಂ
ಮುರಿವನ್ನಂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕವ್ವಳಿಸಿದ ಕುಚದೊಳ್ ಕೈದಳಿಕ್ಕೂರ್ಡೆವಾಮಂ।
ಕರಕಂಜಂ ಕಾಂತಿಯಂ ತಳ್ತಳರ್ದು ಮಿಳಿರೆ ವಕ್ತ್ರಾಂಬುಜಂ ಕೊಂಕಿ ಚೆಲ್ವಾ
ಗಿರೆ ಕಾಮೋತ್ಪತ್ತಿಯಂ ಕಾಮಿಸಿ ತರುಣಿ ತಪಂಗೆಯ್ವವೋಲ್
ಕಣ್ಗೆವಂದಳ್॥ [IV-145]

ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿರುವನು—

ಓಸರಿಸೆ ಸಂಜೆ ಜವನಿಕೆ
ಯೋಸರಿಸಿದ ತೆಱಿವೆ ರಾತ್ರಿನರ್ತಕಿ ಪುಗುತಂ।
ಸೂಸಿದ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯೆನೆ
ಭಾಸಿಸಿದುವು ಗಗನರಂಗದೊಳ್ ತಾರಕಿಗಳ್॥[X-24]

ಕುಕವಿಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸುವ ರೀತಿ:

ಆನುಂ ಬುಧರೊಡನೆ ನೃಪಾ
ಸ್ಥಾನದೊಳಿರ್ದಪ್ಪೆನೆಂಪು ಕುಕವಿಕದಂಬಂ।
ಬಾನುದ್ದಮುಪ್ಪುದೇಕು
ದ್ಯಾನದೊಳೊಡಸಿರವೆ ಕಾಗೆಯುಂ ಕೋಗಿಲೆಯುಂ॥ [I-26]

ತಲೆಯಂ ತೂಗುವನೊರ್ವನುರ್ಬಿಕೆಲದೊಳ್ ಕಾಟ್ಯಕಬ್ಬಮುಂ ಕಟ್ಟಿ ಕೋ
ಟಲೆಗೊಂಡೂಟ್ಬಿವನೊರ್ವನೊಲ್ದವರ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈವಾರಮುಂ।

ಪೊಲೆಗೆಟ್ಟೀವನಸೊರ್ವನಿಂತಕಟ ಯುಕ್ತೋ ಯಾದೃಶಸ್ತಾದೃಶೋ
ಬಲಿಯೆಂಬುಕ್ತಿಗೆ ದುರ್ವಿದಗ್ಧರೆ ವಲಂ ನೋಂತರ್ ಪೆಱರ್ ನೋಂತರೇ॥
[I-40]

ಸುಕವೀಂದ್ರರ ಬಲ್ಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದುದು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ—

ಕಟ್ಟುಗೆ ಕಟ್ಟದಿರ್ಕೆ ಕಡಲಂ ಕಪಿಸಂತತಿ ರಾಮನ ಕ್ರಮಂ
ಮುಟ್ಟುಗೆ ಮುಟ್ಟದಿರ್ಕೆ ಮುಗಿಲಂ ಹರನಂ ನರನಿಕ್ಕಿಗಂಟಲಂ।
ಮೆಟ್ಟುಗೆ ಮೆಟ್ಟದಿರ್ಕೆ ಕವಿಗಳ್ ಕೃತಿ ಬಂಧನೊಳಲ್ತೆ ಕಟ್ಟಿದರ್
ಮುಟ್ಟಿದರಿಕ್ಕಿ ಮೆಟ್ಟಿದರಿವೇನಳವಗ್ಗಳಮೋ ಕವೀಂದ್ರರಾ॥ [I-11]
ಕಿವಿಯಿಂದೀಂಟಿಸುವರ್ ಸಮಸ್ತರಸಮಂ ತೋರ್ಪರ್ ಸರೋಜಾತನಂ
ಯುವತೀಪ್ರೌಢ ಲತಾಗ್ರದೊಳ್ ಕುಮುದಮೊಂದೊಂದಲ್ಲಿಯಾ ಬಾಲಪ
ಲ್ಲವನಂ ಪುಟ್ಟಿಪರಾಸ್ಯಮೋಹನಮುಮಂ ಮಾಳ್ಪೋ ಚಮತ್ಕಾರಮಂ
ಕವಿಗಳ್ ಬಲ್ಲವೊಲನ್ಯರೆತ್ತ ಜೀವರಂತಾ ಬ್ರಹ್ಮನುಂ ಬಲ್ಲನೇ॥ [I-12]

ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ

ಇದು ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಪಕ್ವತೆ ಪಡೆದ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ 22ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ನೇಮಿನಾಥನ ಚರಿತವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಪುರಾಣ ವಸ್ತುವನ್ನು ಚಂಪೂರೂಪವಾಗಿ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನೂ ಅವನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಾವುಂಡರಾಯನೂ ಬರೆದಿರುವರು. ಇವುಗಳನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಉತ್ತರಪುರಾಣವನ್ನೂ ನೇಮಿನಾಥನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಇವನ ಕೃತಿ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೇಲುಮಟ್ಟದ್ದು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವ ವಶಾತ್ ಈ ಕೃತಿ ಅಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ ; ಎಂಟನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಸವಧೆಯನ್ನು ಅಭಿವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದು ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಕಥಾಭಾಗವನ್ನು ನೇಮಿಚಂದ್ರನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲವೊ ಅಥವಾ ಬರೆದು ನಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೊ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಕೆಲವರು ಹೀಗೆ ಗ್ರಂಥಾರ್ಧ ಮಾತ್ರ ರಚಿಸಿದ ಕವಿಯೆಂದು ಇವನನ್ನು ಅರ್ಧ ನೇಮಿಯೆಂಬುದಾಗಿ ಪರಿಹಾಸಮಾಡುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ; ನೇಮಿನಾಥನಿಗೆ ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು

ಜೈನರಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಯಿರುವುದರಿಂದ, ಇದನ್ನು ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿ ಪುರಾಣವೆಂದು ಕೊಂಡಿದ್ದು, ಮತ್ತೆ ಯಾವುದೋ ಸ್ಖಾಲಿತ್ಯದಿಂದ ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿ ಪುರಾಣವು ಅರ್ಧನೇಮಿಪುರಾಣವಾಗಿ ನಾಮಾಂತರಗೊಂಡಿತು ಎಂಬುದು ಕೆಲವರ ಮತ.

ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ಪಾತ್ರರಚನಾಕೌಶಲ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಶದವಾಗುತ್ತಿದೆ. ‘ ಜಿನಕಥೆ’ಯಾದರೂ, ವಸುದೇವಾಚ್ಯುತ ಕಂದರ್ಪರನ್ನು ಮನುಷ್ಯಸಹಜವಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಂಸವಧೆ ಮೊದಲಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಿತಿ ಔಚಿತ್ಯಗಳುಂಟು. ಶೈಲಿಯು ‘ ಮೃದುಪದ ಬಂಧ ಬಂಧುರ'ವಾಗಿ ರಮಣೀಯತೆಯನ್ನು ತಳೆದಿದೆ.

ಕಾವ್ಯಾಮೃತಾಸ್ವಾದನದ ಸುಖ ಹೇಗೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವೆಂಬುದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :

ಕಡುಕಂಪಂ ಪಿಡಿಕೆಯ್ಸಲಕ್ಕುಮೆ ಬಟಿಲ್ದೃತಂದ ತಂಗಾಳಿಯುಂ
ಪಿಡಿಯಲ್ ಬರ್ಕುಮೆ ತೃಷ್ಣೆಗೊರ್ಕುಡಿತೆಯಿಂ ಕೊಂಡಚ್ಚವೆಳ್ದಿಂಗಳಂ
ಕುಡಿಯಲ್ ಬರ್ಕುಮೆ ಕೊರ್ವಿತೆಂದು ತರುಣೀ ಸಂಭೋಗ ಸೌಖ್ಯಂಗಳಂ
ನುಡಿಯಲ್ ಬರ್ಕುಮೆ ಬಾರದಿಂತುಟಿ ವಲಂ ಕಾವ್ಯಾಮೃತಾಸ್ವಾದನಂ ||

[I-31]

ಕೃಷ್ಣನ ಜನನ

ಅಳಿಯುಂ ಪದ್ಮಿನಿ ಪಾರ್ಥಿಸೇಳೆ ವಿಷಮುಂ ಕಸ್ತೂರಿಯುಂ ಶುಲ್ಲಿ ಕ
ಜ್ಜಳಮುಂ ದೀಪಿಕೆ ಕಾಳರಾತ್ರಿ ತನುವುಂ ನೀಲಾಶ್ಮಮುಂ ರೋಹಣ
ಸ್ಥಳಿ ಭೂದೇವಿ ತನೂಳನುಂ ಪಡೆದವೊಲ್ ನಾನಾಹಿತಾಂಕೂರಕಂ
ದಳನಂ ದೇವಕಿ ಶೀಲೆಯಿಂದೆ ಪಡೆದಳ್ ಕಂಸೋಷ್ಣನಂ ಕೃಷ್ಣನಂ ||

[VII-43]

ಗೋವಳರ ನಡುವೆ ಕೃಷ್ಣ

ಉಡುಗಡಣದ ನಡು ಮೃಗಧರ
ನೆಡೆಗೊಂಡಿರ್ಪಂತೆ ಕಮಳನಯನಂ ಸಲೆ ತ
ನ್ನೊಡನಾಡುವ ಗೋವರ್ಕಳ
ನಡುವೆ ಕರಂ ತನ್ನ ಬೆಳಗೆ ಬೆಳಗಾಗಿರ್ಪಂ || [VII 22]

12. ರುದ್ರಭಟ್ಟ (1180)

"ಚಂದ್ರಮೌಳಿಪ್ರಮುಖ ನಿಖಿಲವಿದ್ವಜ್ಜನಂ ಮೆಚ್ಚಿ ಪೇಳ್ದಿಂ" ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ, ರುದ್ರಭಟ್ಟನು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ (1173–1220) ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಚಂದ್ರಮೌಳಿ (1181–ಶ್ರ. ಬೆಳಗೊಳ 327ನೆಯ ಶಾಸನ) ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ತನ್ನ ಕೃತಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇವನ ಕಾಲ ಸು. 1180 ಇರಬೇಕು. ಈತನು ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದ ಪಂಚಮಾಂಶದ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನಿಂದ ತನ್ನ ಅನೋಘವಾದ 'ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಜಯ'ವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವನು. ಇದಲ್ಲದೆ 'ರಸಕಲಿಕೆ' ಎಂಬೊಂದು ರಸಪ್ರತಿಪಾದನಾಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ಸಾಳ್ವನ (1550) ರಸರತ್ನಾಕರದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ರುದ್ರಭಟ್ಟನಿಗೆ ಕೃತಿಶಾರದಾಭ್ರಚಂದ್ರಾತಪ, ಕವಿರಾಜ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಈತನು ಸ್ಮಾರ್ತಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. ಹರಿಹರರಲ್ಲಿ ಅಭೇದ ಕಲ್ಪನೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದರೂ, ರುದ್ರಭಟ್ಟನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಒಲವು ಹೆಚ್ಚೆಂಬುದು ಆತನ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಿಂದ ಉಕ್ಕಿಬರುವ ಕೃಷ್ಣಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯ

ಇದರಲ್ಲಿ 18 ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದ ಪಂಚಮಾಂಶದ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜನನಾದಿಯಾಗಿ ಬಾಣಾಸುರ ಯುದ್ಧದ ವರೆಗಿನ ಕಥೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬಂಧವು ಬಹಳ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ; ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರಚುರತೆಯ ಕೃತಕತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದೂ ಉಂಟು: ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಕೊನೆಯ ಗದ್ಯದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿರಿ: ಸಂಸ್ಕೃತ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯವಿದು—

ಇದು ಸಮಸ್ತ ಕಮಳಭವಾಂಡಮಾಲಾಘಟೀಘಟಿತಾರಘಟ್ಟಘಟನಾಸ್ವತಂತ್ರ ನಿಜಸ್ವರೂಪನಿರೂಪಣ ಚಕಿತ ಸಕಳಾಮ್ನಾಯ ತಂತ್ರ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ ಶ್ರೀಪಾದ ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತ ಸುಕವೀಂದ್ರ ರುದ್ರ ಪ್ರಣೀತ ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥ

ವಿಜಯ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದೊಳ್–ಎಂದಿದೆ. ರುದ್ರಭಟ್ಟನ ಕೃತಿಯಿಂದ ಕೇಶಿರಾಜನು ತನ್ನ ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಕವಿಯ ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅರುಹುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ರುದ್ರಭಟ್ಟನು ಕೃತಕೃತ್ಯನು. ಹಲವೆಡೆ ಕವಿಸಮಯದ ಗುಚ್ಛಗಳು ಭಾರವಾಗಿವೆ ; ಆದರೂ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಓಜಸ್ಸು ಕಾಂತಿ ಪ್ರಸಾದಗಳುಂಟು; ಲಾಲಿತ್ಯ ಸುಲಭತೆಗಳನ್ನು ರುದ್ರಭಟ್ಟನ ಭಕ್ತ್ಯಾವೇಶಭರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು; ಭಕ್ತಿರಸವನ್ನು ಪರಿಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವಾಗ ಅವನು 'ಕಾವ್ಯಸಮಾಧಿ'ಯಲ್ಲಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ; ಆಗ ಅವನ ವಾಣಿ ಹೃದಯವನ್ನು ಮೀಟುವುದು. ಅದ್ಭುತ, ವೀರ ಇತ್ಯಾದಿ ರಸಗಳು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಪ್ರಧಾನ ರಸವು ಭಕ್ತಿರಸವೇ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಪೀಠಿಕಾಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಸುಕವಿ ಪ್ರಶಂಸೆ ಕುಕವಿನಿಂದೆಗಳು ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಸಾಗಿದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರುಭ್ರಭಟ್ಟನ ಕವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವು ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದೆ :

ಕವಿತಾಪ್ರೌಢನೆ ಸೋಲ್ವನೊಲ್ ಕೃತಿಯೊಳಜ್ಞಂ ಸೋಲ್ವನೇ, ಚಂಪ್ರಕಾಂ
ತವೊಸರ್ವಂತಿರೆ ಗೋರಿಕಲ್ಲೊಸರ್ಗುಮೇ ಬೆಳ್ದಿಂಗಳೊಳ್, ತುಂಬಿ ಪೀ
ರ್ವವೊಲೇಂ ಪೀರ್ವವೇ ಕಡಂದುಱುತೆ ನವ್ಯಾಮೋದಮಂ ಪೂಗಳೊಳ್,
ನವಚೂತಂ ತಳಿರ್ವಂದದಿಂ ತಳಿರ್ಗುಮೇ ಸ್ಥಾಣೂತ್ಕರಂ ಚೈತ್ರದೊಳ್ ‖

ತನ್ನ ಕವಿತಾ ರಸದ ಯೋಗ್ಯತೆ :—

ಇನಿಯಳ ಸೋಂಕಿನಂತೆ ಪೊಸಮಾವಿನ ಪೂವಿನ ಜೊಂಪದಂತೆ ಚಂ
ದನ ರಸಪಙ್ಕದಂತೆ ನನೆಯೇಱಿದ ಮಲ್ಲಿಗೆಯಂತೆ ಪೂರ್ಣ ಚಂ।
ದ್ರನ ಸಿರಿಯಂತೆ ಬಂದೆಸೆವ ತೆಂಕಣ ತಂಬೆಲರಂತೆ ರುದ್ರಭ
ಟ್ಟನ ಕವಿತಾರಸಂ ಮನಮನಿರ್ಕುಱಿಗೊಳ್ಗುದು ಸಜ್ಜನರ್ಕಳಾ ‖ [I-16]

ಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲಲೀಲಾವಿನೋದ ಪೂತನಾಮರ್ದನ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ತೃತೀಯಾಶ್ವಾಸವು ಕಾವ್ಯದ ಜೀವಾಳದಂತಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು :—

ಯಶೋದೆ ಹೊರಗೆ ಹೋದ, ಸಮಯವನ್ನು ಕಾದು ಪೂತನಿ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ನಂಜೂಡಿ ಬಂದ ಬವಣೆ :—

ಪ್ರಣಯಾಲಂಬಿಸಿಯಂತೆ ಪೂತನೆ ಯಶೋದಾಕಾರದಿಂ ಬಂದು ನಿ
ರ್ಘೃಣೆ ನಂಜೂಡಿದ ತನ್ನ ಪೆರ್ಮೊಲೆಯನೂಡಲ್ ಬಾಲಕಂ ನೆತ್ತರಿಂ।
ನೆಣನಂ ಖಂಡಮನೆಸ್ಪ್ರಿ ಹಿಂಡಿ ಪೀರ್ದುಮಿಂಡೋಹೋಹೊ ಹಾ ಮಾಣ ದಾ
ರುಣ ಮಾಣೆಂದೊಱಲುತ್ತೆ ಬೀೞ್ತೆ ತವೆ ಪೀರ್ದಂ ಪೂತನಾಜೀವಮಂ॥

ಲತಾಂಗಿಯರು ಬಾಲಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತೂಗಿದಾಗ ಹೇಳಿದ ಜೋಗುಳ:

ಉದರಮೆ ತೊಟ್ಟಿಲಾಗೆ ಭುವನತ್ರಯಮಂ ನೆಱೆತಾಳ್ದಿ ದೇಹಿವ
ರ್ಗದ ಕೃತಪಾಪಪುಣ್ಯಫಲಮಂ ಸಲೆತೂಗುವ ಕರ್ಮಸಾಕ್ಷಿಯಂ।
ಪದುಳದೆ ತೊಟ್ಟಲೊಳ್ ಪಡಿಸಿ ತೂಗಿದರಚ್ಯುತ ಜೋ ಮಹಾತ್ಮ ಜೋ
ಸದಮಲಬೋಧ ಜೋ ಪರಮ ಜೋ ಹರಿ ಜೋಯೆನುತುಂ ಲತಾಂಗಿಯರ್॥

[III-28]

ಒಂದು ದಿನ ಮುಕುಂದನು ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯಲೊಲ್ಲದಿರಲು ಯಶೋದೆ ಕಂಡು, "ಕೃಷ್ಣಾ, ಬಂಗಾರದ ಗಂಟೆ ಕಟ್ಟಿದ ನಮ್ಮ ನಂದಿನಿಯ ಹಾಲುಂಟು; ಅಣ್ಣ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ನೀನು ಕುಡಿದು ಬಿಡು; ಆಗ ನಿನ್ನ ಕೂದಲು ಉದ್ದಬರುವುದು" ಎಂದು ನಂಬಿಸಲು, ಮುಕುಂದನು ಹಾಲುಕುಡಿದು, "ಅಬ್ಬೆ, ಈಗಳ್ ಜೆಂಡಿಕೆ ಎನಿತುದ್ದವಾದುದು" ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೆಸಕೊಂಡು ಒಪ್ಪಿದನಂತೆ. [III-52[

ಎಷ್ಟು ಸಹಜ ಚಿತ್ರವಿದು.

ಇತರರು ಆಡಿಸುವಾಗ, ಮುರಾರಿ ಹೇಗೆ ಆಡಿವನೆಂಬುವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ 'ಸಂಸಾರ ನಾಟಕ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಮುರಾರಿ ಕೈಪಜೆಗಾಡಿದಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತ್ಯವಾಗುವ ಐದು ಪದ್ಯಗಳು (III 53-57) ಯಾವ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತರನ್ನಾದರೂ ಕುಣಿಸುವುವು.

ರುದ್ರಭಟ್ಟನು ಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹಾಡಿ ದಣಿಯನು. ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರಗಳಿದ್ದರೂ, ರುದ್ರಭಟ್ಟನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಈ ಭಕ್ತಿಲಹರಿಗೆ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನುತಂದಿರುವನು. ಅದು ಸಂಭಾಷಣಾರೂಪದ ಕಥನ ಪ್ರಕಾರ.

ಕತೆಯಂ ಕೇಳೆಲೆ ಕಂದ, ಹುಂ, ರಘುಜನೆಂಬಂ, ಹುಂ, ಸಕಾಂತಂ ವನ
ಸ್ಥಿತನಾದಂ ಗುರು ಪೇೞ್ಕೆ, ಹುಂ, ದಶಶಿರಂ ಕೊಂಡುಯ್ದನಾ ರಾಮನಾ।

ಸುತಿಯುಂ ತಾನೆನೆ ಪೂರ್ವಮುಂ ನೆನೆಯುತ್ತುಂ ಪುಂ ಕೊಳ್ವುದುತ್ಕ್ಷೇಪಹುಂ
ಕೃತಿಯುಂ ಮಾಡುತುಮೌಂಡುಗರ್ಚಿ ಕಿಸುಗಣ್ಬಿಟ್ಟೆಚ್ಚ್ಯತಂ ರಂಜಿಕುಂ ॥

[III-61]

ಹರಿಸಲಂ ಮಣ್ಬಂದೆ, ತಿನ್ನಂ ಜನನಿ, ಪುಸಿವನೆಮ್ಮಗ್ರಜಂ, ತೋಱುವಕ್ರಾಂ
ತರಮಂ, ನೋಡೆಂದು ಬಾಯುಂ ತೆಱೆವುದುಮುಱೆಯೊಳ್, ವಾರಿಯೇಳುಂ
ಕುಲೋರ್ವಿಲ |
ಧರವೇಳುಂ ದ್ವೀಪವೇಳುಂ ಬೆರಸು ಜಗಮನೀರೇಳುಮಂ ಕೂಡೆ ಕಂಡ
ಚ್ಚರಿವಟ್ಟಿಂ ಮುಚ್ಚುಮುಚ್ಚ್ಯಾನನಮನೆನುತುಮಾ ಕಾಂತೆ ವಿಭ್ರಾಂತೆಯಾದಳ್

(III-63)

ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ರುದ್ರಭಟ್ಟನು ಪಾತ್ರಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ತಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ರಸಾಮೃತವಾರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುವನು.

13 ಅಗ್ಗಳ (1189)

ಅಗ್ಗಳನು ಸಾಮಯಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ ಜೈನಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ಗಳನೆನ್ನಬಹುದು. "ಕಳಿಗಳೆನಿತಱೊಳಮಗ್ಗಳ ಗಣ್ಣಂ ತೋರ್ಪನಗ್ಗಳಂ ನೃಪಸಭೆಯೊಳ್" ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಇವನು ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯಾಗಿರ ಬೇಕು. ಇವನು ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿ—

ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣವು

ಎಂಟನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಚಂದ್ರಪ್ರಭನ ಕಥೆಯಾಗಿದೆ; 16 ಆಶ್ವಾಸಗಳುಂಟು. ಗುರುವಾದ ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿ "ಆತ್ಮಶಿಷ್ಯನಾದ ಅಗ್ಗಳಿನಿಂದ ಅತಿಶಯಿತ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗದೆ ನುತ ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿಸಿದನು" ಎಂಬುದಾಗಿ ಶಾಸನೋಕ್ತವಾಗಿದೆ.[1] "ಏಕಾದಶಶತಮುಂ ಮತ್ತೇಕಾದಶಮಾಗೆ ಶಕನೃಪಾಬ್ದಂ, ಸೌಮ್ಯಂ, ಪ್ರಾಕಟ ವರ್ಷದ ಚೈತ್ರ ಸಿತೈಕಾದಶಿಯಂದು ನೆಗಟ್ದುದೀ ಕೃತಿರತ್ನಂ" ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಈ

[1] ಬಿಳಿಗಿ ಶಾಸನ (1592)

ಕೃತಿಯು ಶಾಲಿವಾಹನಶಕಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಸೌಮ್ಯ ಸಂವತ್ಸರದ ಚೈತ್ರಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಏಕಾದಶಿಯಂದು ರಚಿತವಾದುದೆನ್ನಬೇಕು. ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನು (1205) ಇವನ ಕೃತಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ:

ವಾಸ್ತವಭಕ್ತಿಯುತಂ ರೂ
ಪಸ್ತವನಮಣಿಪ್ರವಾಳಮಂ ಜಿನನಾಸ್ಥಾ ।
ನಸ್ತವನಮನೊದವಿಸಿ ಭೂ
ವಿಸ್ತುತನಾದಗ್ಗಳಂಗನುಗ್ಗಳತೊಳರೇ ॥

ಇಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನು ಅಗ್ಗಳನ ಶ್ರೇಷ್ಠತರಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಜಿನನಿಗೆ ಮಣಿಪ್ರವಾಳದಂತಿರುವ ಸ್ತವನವನ್ನೂ ಒದವಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ಮಣಿಪ್ರವಾಳ' ಅರ್ಥೋಚಿತವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ರಚನೆಯು 'ಹವಳದಮಣಿ' ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಮಲೆಯಾಳಿಗಳೂ ತಮಿಳರೂ ಭಾಷೆಯ ಬಂಧದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವ ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾದ ಭಾಷೆಗೆ 'ಮಣಿಪ್ರವಾಳ' ವೆನ್ನುವರು. ಅಗ್ಗಳನ ಭಾಷೆ ಹಾಗೆಯೇ ಇದೆ. ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳು :—

ಕರಕಂಗಳ್ (ಆಲಿಕಲ್ಲು)

ಘನಸಮಯ ಶಬರಕರಗತ
ಕನತ್ತಟಿದ್ದಂಡ ಶಾತವಿಗಳನ್ನೀಲ ।
ಸ್ತನಯಿತ್ನುಕುಲತಮಾಲೀ
ವನ ಪ್ರಸೂನಂಗಳೆನಿಸಿದುವು ಕರಕಂಗಳ್ ॥ (IV.37)

'ಎನಿಸಿದುವು' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಪದವನ್ನುಳಿದರೆ ಈ ಕಂದಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಕಷ್ಟವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳು.

ನಿದಾಘ (ಬೇಸಿಗೆ)

ಅತಿತಪ್ತೋದ್ಧೃಪ್ತಧೂಳೀಪಿಹಿತ ಮಹಿತಳಂ ತುಂಗವಾತೂಳಿಕಾಲಿಂ
ಗಿತರೋದೋಮಂಡಲಂ ಪ್ರೋಚ್ಚಳಿತ ಮರುಮರೀಚಿವ್ರಜ ವ್ಯಾಪ್ತದಿಕ್ಕಂ ।
ತತಿ ಬಂದತ್ತಂದಗುರ್ವಿಂ ಬಗೆಗೆಪಡೆದಮೋಘಂ ಸಮುದ್ಧೂತಮೂಘಂ
ಹೃತನದ್ಯೋಘಂ ವಿಮೋಘಂ ಜನಿತಜನಮನೋಗ್ಲಾನಿದಾಘಂ ನಿದಾಘಂ॥
(IX-65)

ಇವು ಉಕ್ಕಿನ ಕಡಲೆಗಳು. ಆದರೂ ಕಿವಿಯು ಜಕ್ಕುಲಿಸಂತೆ ಸುಣ್ಪಡರ್ದಶಬ್ದಂ, ಶಬ್ದಸಂಪರ್ಭಮೊಳ್ ಸವಿಯಂ ಮುಂದಿಡುವರ್ಥ . . ." ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ " ಚಿತ್ತಂ ಮೂಡಿ ತೇಂಕಾಡೆ ಪೊಣ್ಮುವ ನಾನಾರಸಗಳು " ಒಪ್ಪವಾಗಿ ಕೆಲನೆಡೆ ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡಿವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಂಥ ವರ್ಣನೆಗಳು :

ಮಗಳನ್ನು 'ಅಕ್ಕ' ಎಂದು ಮುದ್ದಾಗಿ ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುವುದು :

ಅಕ್ಕ ನಿಜ ಪ್ರಿಯಂಗೆ ಮನವಂದವೆ ನೀಂ ಬೇಸಕೆಯ್ವುದಾಗಳುಂ
ಮಕ್ಕಳ ಮಾಜಿಕ್ಕೆಯಂತಿರವೆ ನೀನೊಡವಂದಜನಕ್ಕೆ ಸಂತಸಂ।
ಮೊಕ್ಕಳವಾಗೆ ಮನ್ನಿಪುದು ಮಾವನಪೆರ್ಮೆಗತ್ತೆಯೊಲ್ಮೆಗಂ
ತಕ್ಕ ನೆಗಟ್ಟಿಯಂ ನೆಗಟ್ವುದೀವುದು ಪೆತ್ತಮಗಂ ಪ್ರಮೋದಮಂ।

ಕೆಳಗಿನದು ಎಷ್ಟು ಮನೋಹರವಾದ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾಲಂಕಾರ :

ಸತತಂ ಮಾರ್ಗೋಲ್ಲಂಘನ
ಗತಿ ಹಯದೊಳವಗ್ರಹಂ ಮದೇಭಸಮೂಹಾ
ಕೃತಿಯೊಳ್ ಸಮರಾಗಮನ
ಸ್ಥಿತಿ ನಲ್ಲರೊಳಲ್ಲದಿಲ್ಲ ಪೆಱತೊಂದೆಡೆಯೊಳ್ ॥ (I-86)

ಎಳವೆಂಡಿರ ಕಡೆಗಣ್ಣ ಕಾಂತಿ—

ಸುಲಿವೆಳವೆಂಡಿರ ಕಡೆಗ
ಣ್ಬೆಳಯುಂ ಪಸರಿಸುವ ಬೆಳಗು ಬೆಳದಿಂಗಳ ಪೊಂ
ಪುಳಯೆಂದು ಸುರಿವುವದಱಿಂ
ಮಳೆಯಿಲ್ಲದೆಯುಂ ಪ್ರಣಾಳ ಶಶಿಕಾಂತಂಗಳ್ ॥ (VI-47)

ಪೊಸವೆಳ್ದಿಂಗಳ ಸುಂದರ ವರ್ಣನೆ—

ಕೆಂಪಿಲ್ಲದ ಬಿಸಿಲಣ್ಮುವ
ಕಂಪಿಲ್ಲದ ಸಾಂದ್ರ ಚಂದನಕ್ಷೋದಮುಮ।
ತಿಂಪಿಲ್ಲದ ಪಾಲ್ಗಡಲೆಂ
ಬೆಂ ಪೊಸವೆಳ್ದಿಂಗಳಂ ಬಱಕ್ಕೇನೆಂಬೆಂ ॥ (VIII-43)

14 ಆಚಣ್ಣ (1195)

ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆಚಣ್ಣನು ವರ್ಧಮಾನಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ, ಅವನು ಜೈನನೆಂದೂ, ಭಾರದ್ವಾಜಗೋತ್ರದವನೆಂದೂ, ತಂದೆ ಕೇಶಿರಾಜನೆಂದೂ ತಾಯಿ ಮಲ್ಲಾಂಬಿಕೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನಿಗೆ ವಾಣೀವಲ್ಲಭನೆಂಬ ಬಿರುದು ಇದ್ದಿತು. ಈತನು ತುಂಬ ವಿನಯಶಾಲಿ (I-25). ತಕ್ಕ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಆಚಣ್ಣನು ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. 1190-1222 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.[1] ಅವನು 'ಶ್ರೀ ಪದಾಶೀತಿ' ಎಂಬ ಜೈನಮತದೊಳಗಣ ಪಂಚಪದಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುವ 94 ಕಂದ ಪದ್ಯಗಳ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು.

ವರ್ಧಮಾನಪುರಾಣ

ಇದರಲ್ಲಿ 24 ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಶ್ರೀವರ್ಧಮಾನಮಹಾವೀರನ ಪವಿತ್ರ ಚರಿತವು ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ:

ಸವಳಂಕಾರದಗಾರಮುದ್ಧರಸಭಾವಾನೀಕದೋಕಂ ಸದ
ರ್ಥದ ಸಾರ್ಥಂ ವರಶಬ್ದವೃಂದದ ವಿರಾಜನ್ಮಂದಿರಂ ನಾಡೆಯುಂ।
ಮೃದು ಸಂದರ್ಭದ ಗರ್ಭಮಿಂತೆನಿಸಲ್ ಸಾಲ್ದಿರ್ದ ಕಾವ್ಯಂ ಸಭಾ
ಸದರಂತಃಕರಣಕ್ಕದೇಂ ಕಱೆಯುದೇ ಸೌಖ್ಯಾಮೃತಾಸಾರಮಂ [I-21]

ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಸೌಖ್ಯಾಮೃತಾಸಾರ' ವನ್ನು ಈ ಕೃತಿ ಕರೆಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಹಜತೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಆಚಣ್ಣನು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹೆಣೆದಿದ್ದಾನೆ: ಯಮಕ ಚಿತ್ರಕವಿತೆಗಳಿಗೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಾರು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ.

ವಕುಳಂ ಸಪರಿಮಳಪ್ರಸ
ವಕುಳಂ ಸೌರಭಸಮಾಗತ ಭ್ರಮರಾಳಿ।
ವಕುಳಂ ಸೊಗಯಿಸಿದತ್ತೆಸೆ
ವಕುಳಂಬಿತ ವಿಟಪಮುಪವನಸಂಸ್ಥಾವಕುಳಂ ॥ [II-7]

---

[1] ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣ (ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ) ಪು. XV

ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಿ :

ಕಲಿಕೊಂಕಲ್ಕೇಕಕ್ಕುಂ
ಕೆಲಕ್ಕೆ ಕೋಲಿಕ್ಕೆ ಲಕ್ಕೆ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆಲ್ಲಂ ।
ಕಲಿ ಕೊಲಲೆ ಕಲಕ್ಕಕ್ಕುಂ
ಕುಲಕಕ್ಕುಂ ಕಲಿ ಕಲಂಕಿ ಕೊಂಕೆ ಕಲಂಕಂ॥ [VII-52]

ಗತಪ್ರತ್ಯಾಗತ :

ಕುಂದಿನಿಂದೆಚ್ಚನದು ಬಂ
ಟಂದಮಲ್ಲದೆ ನಿಂದುದೆಂ ।
ದೆಂದು ನಚ್ಚದೆ ನಿಂದೆಲ್ಲಮುದಟಂ
ಬಂದು ನಚ್ಚದೆ ನಿಂದಿಕುಂ ॥ [VII-53]

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಮೃತಸಾರವಿರುವುದು? ಕವಿಯು ಕನ್ನಡ ಚಂಪೂಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆರು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳಲ್ಲದೆ, ದ್ರುತವಿಳಂಬಿತ, ಮಲ್ಲಿಕಾಮಾಲೆ, ಮಾಲಿನಿ, ಶಾರ್ದೂಲ, ಸ್ವಾಗತ, ಪೃಥ್ವೀ, ಹರಿಣಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಪೂರ್ವ ವೃತ್ತಗಳನ್ನೂ ರಗಳೆ ತ್ರಿಪದಿಗಳೆಂಬ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಕೆಲವು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಪದ್ಯಗಳು:

ವಿಶಾಖನಂದಿ ವಿಶ್ವನಂದಿಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ

ಸಿಂಗದ ಶಿಶುವಂ ಕಂಡ ಕು
ರಂಗದ ಮಱಿಯಂತೆ ಬೆದೆಱ ದೆಸೆಗೆಟ್ಟು ಕರಂ ।
ಬೆಂಗೊಟ್ಟೋಡಿದನವನು
ತ್ತುಂಗಕರಂಗಳ ಮರಂಗಳೆಡೆವೆಱಪುಗಳೊಳ್ (II-48)

ನಿಜಾನುಜನ ಕಳೇವರವನ್ನು ಕಂಡು ಬಲರಾಮನು ಪ್ರಲಾಪಿಸುವುದು:

ಹಾಹಾ ಮನುಕುಲ ಮಂಡನ
ಹಾಹಾ ಸುರಖಚರಮನುಜ ಚೂಡಾರತ್ನಾ।
ಹಾಹಾ ಗುರುಜನ ವತ್ಸಲ
ಹಾಹಾ ಬುಧಬಂಧುವಂದಿಕಲ್ಪ ಮಹೀಜಾ ॥ (IX-61)

ಸರಸತಿ ನಿನ್ನಭಾಗ್ಯವರೆಯಾದುದೆ ಹಾ ಸಿನತೋಲೆವಾಗ್ಯವೋ
ಸರಿಸಿದುದೇ ಧರಿತ್ರಿ, ಸಿರಿ ನಿನ್ನಯ ಪೆಯ್ಸಿರಿ ಸೂಜ್ಞಿವೋಯ್ತೆ ಮೆ।
ಯ್ಗರೆದುದೆ ವೀರಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಿನತೆಯ್ದಿತನಂ ಜಿದಿಮೇರೆದಪ್ಪಿ ನಿ
ಷ್ಕರುಣವೆ ನಿಮ್ಮ ಬಾಳ್ಕೆಮ್ಮವಲಸಕ್ಕಟ ವಂಚಿಸಿ ಕೊಂಡುವೋದನೇ॥

(IX-70

ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭವಾವಳಿಯ ಕಥೆಗಳು ಬಹಳ ತೊಡಕಿನ ವಾದುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯರಸಾಸ್ವಾದನೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾಗುವುದು. ವರ್ಣನೆ ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಾತ್ರರಚನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿ ಅಷ್ಟು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ 18 ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಪಂಪನು ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಲೋಕಾಕಾರಕಥನ ಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಜೈನಪುರಾಣ ಲಕ್ಷಣ ಗಳನ್ನೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಜೈನತೀರ್ಥಂಕರ ಚಂಪೂಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಧಮಾನಚರಿತೆಯನ್ನು ಪೋಣಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಆಚಣ್ಣನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

15 ಬಂಧುವರ್ಮ 1200.

ಹರಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ ಮತ್ತು ಜೀವಸಂಬೋಧನೆ ಎಂಬೆರಡು ಗ್ರಂಥ ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಈ ಜೈನಕವಿ ಸುಮಾರು 1200 ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿದ್ದಿರ ಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಈತನು ಹಿಂದಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಆ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವೂ ಲಾಲಿತ್ಯವೂ ಇವೆ.

ಹರಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ

22 ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ನೇಮಿನಾಥನ ಪುರಾಣವನ್ನು 14 ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಪೂರೂಪವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು. ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ನೇಮಿಚಂ ದ್ರರು ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಪುರಾಣವಸ್ತುವೇ ಇದರ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಗಳು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಆತನ ಕವಿತೆ ಯಲ್ಲಿ ಚಮತ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ತಿಳಿಯಾದ ವಿಡಂಬನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಉದ್ಯಾನದ ವರ್ಣನೆ

ತಳಿರ್ಗಳ ಕೆಂಪು ಸಂಪಗೆಯ ಕಂಪು ಮದಾಳಿಯುಲಂಪು ಚೆಲ್ವಿನಿಂ
ಮಿಳಿರ್ವೆಳಗೊಂಬು ದಂಪತಿಗಳಿಂಬು ಮನೋಭವನಂಬು ಪೂ।

ಗೊಳಗಳ ತೆಳ್ಪು ತೆಂಕಣೆಲರೊಳ್ಪು ಲತಾಳಿಯ ತಳ್ಪು ಕಾಮುಕ
ರ್ಕಳಿನಭಿನಂದನಂ ಬಗೆದು ನೋಡಲುಮಿಂತು ಮನೋನುಬಂಧನಂ ‖

ತಿಳಿಯಾದ ವಿಡಂಬನೆ—ಶಿಶುಪಾಲನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತೆಗಳುವುದು.

ಉಡಿದಯ್ ಭಂಡಿಯನೇನಗುರ್ವೊ ಮಗುಟ್ದಿಂ ವಿಕ್ರಾಂತದಿಂ ಕಾಗೆಯಂ
ಪಿಡಿದಯ್ ಸಂಕಿಸದೆಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿಬಡಗೂಂಟೆಂದಿಂತಿವಂ ನೋವಿನಂ ।
ಬಡಿದಯ್ ನೀರೊಳಗೊಳ್ಳೆಯಂ ಮಡಿಪಿದಯ್ ನೀಂ ಚೋದ್ಯಮೋ ಮತ್ತೆರ
ಟ್ಟಿಡುವಂ ಮಾಣ್ದಿರವೊತ್ತಿದಯ್ ಗಡಮಿದೇನಾಶ್ಚರ್ಯಮೋ ಸಾಹಸಂ ‖

ಜೀವಸಂಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ 12 ಅಧಿಕಾರಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 558 ಪದ್ಯಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ ಗದ್ಯವಚನಗಳೂ ಇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜೈನಮತದ ಸಾರವನ್ನೊಳಕೊಂಡ ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕವಿಯು ಜೀವನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾದ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಆಯಾ ತತ್ವಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೀಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ :

ಅಱಿವಿಲ್ಲದೆ ತಕ್ಕಡೆಯೊಳ್
ತಱಿಸಲ್ಲದೆ ತೊಡರ್ದು ನವೆವ ಜೀವಕ್ಕೆಲ್ಲಂ |
ನೆಱಿಯೆ ಹಿತಮೆಂದು ಬಗೆದಿದ
ನಱಿಪುವೆನಱಿವಂತು ಜೀವಸಂಬೋಧನೆಯಂ ‖ [I-7]

ಕವಿಯು ಯಾವ ಮೂಲಕ್ಕೂ ಹೋಗದೆ ಜೈನ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಾನರಿದಂತೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹೇಳಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದುದು ಒಂದು ನವೀನ ಸಾಧನೆಯೆನ್ನಬೇಕು. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯಿದೆ[1] ನೀತಿ ವೈರಾಗ್ಯಬೋಧಕ ಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಪ್ರತಿಪಾದನಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವುಂಟು; ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಲಿತ್ಯವುಂಟು, ಮಾಧುರ್ಯವುಂಟು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಲೋಕಾನುಭವದ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು

---

1. ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ 'ಜೀವಸಂಬೋಧನೆ' ಎಂಬ ಮಣಿಪ್ರವಾಳದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥವೊಂದಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಜೀವಸಂಬೋಧನೆಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಹೋಲಿಕೆ ಇದೆ.

ಜೈನೇತರರೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನಾರ್ಥವಾಗಿ ಓದುವಂತೆ ಮಾಡಿವೆ. ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ಅಧ್ರುವಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ

ಒಡವೆಯುಮಂಟುಮಾಡಿ ಬೞಿಕೊಯ್ಯನೆ ಧಾರ್ಮಿಕನಪ್ಪೆಸಿಲ್ಲದೆಂ
ಕೊಡಲಿಪೆನೀಗಳೆಂಬ ಬಗೆ ಪೊಲ್ಲದು ಸಲ್ಲದು ಮೃತ್ಯುವೆಂಬವಂ।
ಪಡೆವಿನಮಿರ್ದನಲ್ಲನೆಡೆಯೊಳ್ ಪೊಡೆದಿಕ್ಕುಗುಮುಳ್ಳ ಪಾಂಗಿನೊಳ್
ತಡೆಯದೆ ಧರ್ಮದೊಳ್ ನೆಗೞಿಮೆಂಬುದು ಗೋಸಣೆ ಜೈನಮಾರ್ಗದೊಳ್ (11)

ವ॥ ಕಿಚ್ಚುತಗುಳ್ದ ಮನೆಯೊಳ್ ಕೆಯ್ಗೆ ದೊರೆಕೊಂಡುದನೆ ಕೊಂಡು ಪೊಱಮಡಪೆಲ್ಲಮುಂ ಪೊಱಮಡಿಪ್ಪೆನೆಂದುಮೆಟ್ಟಿಟ್ಟು ನೋಡ್ದೊಡಂ, ಪುಟ್ಟಿದಂದೆ ಮೃತ್ಯುತಗುಳ್ದ ಮಾನಸನಾಟಿರ್ಗೆ ನೆಱೆಯೆ ಪಡೆದೊಡಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮಂಗೆಯ್ವೆನೆಂದಿರ್ದೊಡಂ ಜೇಗಮಾತಂಗೆ ಕೇಡುಮೀತಂಗೆ ಸಾವುಮಾಗದಿರ್ಪೆಂದು ಸಿಚ್ಚಮುಱಿವರ್ದರ್ ಸಾಱಿಯುಂ ಕೇಳದಿರ್ಪಿರೆಂಬುದೇಂ? ಜವಂ ನಿಱಿವು ಗತಿಗಳೊಳೇನುದ್ದೆಸನಿ: ಮನುಷ್ಯಗತಿಯೊಳ್ ಪುಟ್ಟಿದವರ್ಗೆ ಕರಂ ಮುನಿದತಿ ವರ್ತಿಯಾಗಿ ಕೊಲಲ್ ಮಸುಗುವನೊ—

ನಾಣ್ಣುಡಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಲಭವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಲೋಕಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ :

ಪರಮಾಣುಕಿಱಿದು ಗಗನಂ
ಪಿರಿದೆಂಬರ್ ಕಂಡರಿಲ್ಲ ದೀನತೆ ಕಿಱಿದಾ।
ಪರಮಾಣುಗೆ ಗಗನಕ್ಕಂ
ಪಿರಿದಭಿಮಾನಮೆ ಪಲೆಂದು ನುಡಿವರ್ ಕಂಡರ್ ॥ (15)

ವ॥ ಎಲ್ಲವಱಿಂ ಕಿಱಿದಪ್ಪ ಪರಮಾಣುವಿಂಗಮಾ ದೀನತೆ ಕಿಱಿದು. ಎಲ್ಲವಱಿಂ ಪಿರಿದಪ್ಪಾಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಮೇ ಪಿರಿದು, ಎಂದು ಬಗೆದಳಿಪಂ ತೋಱಿದು ಪೆಂಪಂ ತಳಿವುದು. ಆತನೆನಸುಂ ದೋಷಮನಾಗಲೀಯದಿರ್ಪುದೇಕೆಂಪೊಡೆ:— ಇತ್ಯಾದಿ. ದೀನತೆ-ಅಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಯಾರಿಂದ ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಬೋಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ?

ಪಾರ್ಶ್ವ ಪಂಡಿತ (1205)

ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಪುರಾಣವನ್ನು ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತನು ಶಕವರ್ಷ 1144 ರಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1222) ರಚಿಸಿದಂತೆ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಶಕವರ್ಷಂ ಚತುರಬ್ಧಿ ಚಂದ್ರ ಶಶಿಸಂಖ್ಯಂ ಚಿತ್ರಭಾನೂತ್ಥಕಾ
ರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧೋದಿತ ಪಂಚಮೀ ಧಿಷಣವಾರಂ ಪೂರ್ಣ ಸಂಪೂರ್ಣಮಾ|
ಯ್ತು ಕವಿಪ್ರಸ್ತುತ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥಚರಿತಂ ಪಾಶ್ವೋದಿತಂಕೂಡೆನ
. . . . (XVI-189)

1205 ರಲ್ಲಿ ಇವನು ಒಂದು ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ[1] ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಿಗೆ 'ಸುಕವಿಜನಮನೋಹರ್ಷಸಸ್ಯಪ್ರವರ್ಷಂ', 'ವಿಬುಧಜನಮನಃ ಪದ್ಮಿನೀ ಪದ್ಮಮಿತ್ರಂ', 'ಕವಿಕುಲತಿಲಕಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಸವದತ್ತಿಯ ರಟ್ಟವಂಶದ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯರಾಜನನ್ನು (1202–1220) ಹೊಗಳಿ ಆತನಲ್ಲಿ "ಕವಿಕುಲತಿಲಕ"ನಾಗಿ ನೆಗಟ್ಟಂತೆ ಹೇಳಿರುವನು. XVI-188

ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಪುರಾಣವು 23ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಪವಿತ್ರ ಚರಿತೆ. ಪೌದನಪುರದ ಅರವಿಂದರಾಜನ ಮಂತ್ರಿ ವಿಶ್ವಭೂತಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಕಮಠ (ದುರಾಚಾರಿ) ಮತ್ತು ಮರುಭೂತಿ (ಸುಗುಣಿ). ಇವರ ಭವಾವಳಿಯ ಒಂಬತ್ತು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮನೋಹರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮರುಭೂತಿ ಆನತಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಆನತೇಂದ್ರನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅನಂತ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಿ ಆಯುರವಸಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಶೀದೇಶದ ಅಶ್ವಸೇನ ಮಹಾರಾಜನ ಮಡದಿ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಾಮಹಾದೇವಿಯ ಪುಣ್ಯೋದರದಲ್ಲಿ ಜಿನ ಶಿಶುವಾಗಿ ಜನಿಸುವನು. ಇವನೇ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನೆಂಬುದಾಗಿ ದೇವೇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟನು. ಕೌಮಾರ್ಯದಲ್ಲೇ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಪರಿನಿಷ್ಕ್ರಮಣಾದಿಕಲ್ಯಾಣಗಳ ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಸಮ್ಮೇದ ಪರ್ವತದ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮಾಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು

---

[1] ಕ. ಕ. ಚ ಸಂ I ಪು 323.

ಪಡೆದನು. ಇದೇ ಪುರಾಣದೊಳಗಣ ಕಥಾಸಾರ. ಕಥೆಯನ್ನು ಸುಲಲಿತವಾಗಿಯೇ ಕವಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

18 ವರ್ಣನೆಗಳ ಭಾರದಿಂದ ಕಾವ್ಯವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತನ ಪ್ರತಿಭೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಹೊಳೆಯಿಸದೆಯಿಲ್ಲ. ಪಾರ್ಶ್ವನು ಎಷ್ಟು ಚಂದವಾಗಿ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಒಂದೊಂದೇ ತೂಕವುಳ್ಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ:

ಪಂಪನ ಸುಙ್ಪುವೆತ್ತ ನುಡಿ ಪೊನ್ನನ ಬಿನ್ನಣದೋಜೆರನ್ನನೊ
ಳ್ಪಂ ಪ್ರವಿದಿರ್ದ ಲಕ್ಷಣವಿಚಕ್ಷಣತೋನ್ನತಿ ಕಣ್ಣಮಯ್ಯನಿಂ ।
ಪಂ ಪ್ರದಿದಿರ್ದ ಗಾರವಗುಣಂ ಗುಣವರ್ಮನ ದೇಸೆವೆತ್ತ ಮಾ
ತೇಂ ಪರಿಕಿಪ್ಪೊಡೀ ಕೃತಿಯೊಳುಂಟೆನೆ ಪೇೞ್ವುದ ಪೇೞಲೊಲ್ವವಂ ॥

[I-72]

ಮಂದಮಾರುತನ ಶೈತ್ಯಸೌರಭ್ಯಮಾಂದ್ಯಗಳೆಂಬ ಮೂರುಗುಣಗಳನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ ತೆರನಿದು :

ಸಂಪಣೆಸಿರ್ಪ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮೊಲ್ಲೆಯ ಜಾದಿಂಪಿಸಳ್ಗಳೊಳ್ಕರಂ
ಸಂದ ಸುಗಂಧಮಂ ಬಿಡದೆ ತಂದು ಸರೋವರ ಸೀಕರಂಗಳಿಂ ।
ನಾಂದು ನವಪ್ರಸೂನ ತರುಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿಯೆ ನಿಂದು ಬಂದು ತಾಂ
ಮಂದ ಸಮೀರಣಂ ಕಳೆದುದಾ ಬಳದಧ್ವದೊಳಾದ ಖೇದಮಂ ॥

ಸಿರಿಮದವು ಬಲ್ಲವರನ್ನೇ ದುಶ್ಚರಿತ್ರಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದರೆ ಮರುಳನ್ನು 'ಮರುಳಾಗಿ' ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವುಂಟೇ ಎನ್ನುವುದು ಎಷ್ಟು ಸಹಜ !

ಸಿರಿಯಿಂದೊಗೆವ ಮದಂ ಬ
ಲ್ಲರುಮಂ ಬಗೆಗೆಡಿಸಿ ದುಶ್ಚರಿತ್ರದೊಳೆಸೆಪಂ ।
ತಿರೆ ಮಾೞ್ಕುಮೆಂದೊಡಿವನಂ
ಮರುಳಂ ಮರುಳಾಗಿ ಮಾೞ್ಪುದೇಂ ವಿಸ್ಮಯಮೋ ॥

ನಾಗಚಂದ್ರನು 'ಗುಣಹೀನನ ಸಿರಿಯಿಂದಂ ಗುಣಿಗಳ ಬಡತನಮೆ ನಾಡೆಯುಂ ಲೇಸಲ್ತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಕಮಠನನ್ನು ಕುರಿತು ಪಾರ್ಶ್ವನು :

ಗುಣಹೀನನೆನಿಪ ಕನುಕನ
ಪಣಮುಂ ಕುಲವುಂ ಮಹೋನ್ನತಿಯನಿಂತೇಕ ।
ಕ್ಷಣಮಿರಿಸಲಾಱವದಱಿಂ
ಗುಣಮೆ ಮಹೋನ್ನತಿಗೆ ಕಾರಣಂ ಪೆಜ್ರತುಂಟೇ ॥

ದ್ವಿತೀಯಾಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವುದು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ವಜ್ರವೀರ್ಯನಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಕೊಡುವ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ :

ಸಾಮದೊಳಳವಡುವಡೆ ಸಂ
ಗ್ರಾಮಂ ರಿಪುನೃಪರೊಳೇಕೆ ಪಾಳ್ಸಕ್ಕರೆಯಿಂ ।
ದಾಮಯಮುಪಶಮಿಪೊಡೆ ವಿ
ದ್ಯಾಮಯ ಸೇವಿಸಲವೇಕೆ ಕಟುಕೌಷಧಮಂ ॥ [II-40]

ಆದರೆ ಅಪನಯನಿಗೆ ದಂಡವೇ ಉಪಾಯ; ಕಫಕ್ಕೆ ಕಟುಕತ್ರಯವಿದ್ದಂತೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

ನಯವಿದನು ಸಾಮದಿನಪ
ನಯನಂ ದಂಡದೊಳಗೆಲ್ವುವೆಂತೆನೆ ಕಟುಕ ।
ತ್ರಯದಿಂದಲ್ಲದೆ ಮಧುರ
ಪ್ರಯೋಗದಿಂ ಕಫಮಸಾವನುಪಶಮಿಯಿಸುವಂ ॥ [II-42]

ಪಾರ್ಶ್ವನು ಸಂಗೀತನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತನಗಿದ್ದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದೋಳ, ವಸಂತ ಮುಂತಾದ ರಾಗಗಳ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಇಂದೋಳಗೀತದಾಗರ
ಮಿಂಪುವಿನ ವಿಳಾಸಮುಖಿಳಲತೆಗಳ ಕಾಂತಂ ।
ಸುಂದರಿಯರ ಸುರತಸುಖಂ
ಬಂದುದು ಮಧುಮಾಸಮತನು ವಿಭವಾವಾಸಂ [II-90]

ನಾಯಕೀ ಮಧುರ ಸಂಗೀತವು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮರುಳುಗೊಳಿಸಿತಂತೆ.

ಇಂಚರಮೊಂಟಿಪಂತಮೃತಮಂ ಕಿವಿಯಿಂ ಸವಿಯಿಪ್ಪನುಣ್ಪಿನಿಂ
ದಂಚೆಯ ತುಪ್ಪುಳಂ ತಿರಿಪಿದಂತೆವೊಲಾ ತಿರಿಪೆಂಪ್ಟಿ ಮೆಲ್ಪನಾ।
ಳ್ದಂ ಚಿರಮುಲ್ಲದೊಪ್ಪೆ ವಳಿ ಸಲ್ಲಳ ಮೆಯ್ಪಳಿಯಂತೆ ರಾಗಮಂ
ಸಂಚಿಸೆ ನಾಯಕೀ ಮಧುರಗೇಯುವುದೇಂ ಮನಮಂ ಮರುಳ್ಚಿತೋ ॥

[X-48]

12 ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ 19 ರಿಂದ 31 ರ ವರೆಗಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತನೃತ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆ ತುಂಬ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ.

ನರ್ತಕಿ ಎರಚಿದ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿ.

ವನಲತೆ ಪಲ್ಲವ ಪುಟದಿಂ
ಮನಸಿಜಯುಂಗಘ್ಯ್ರವಿಊವವೊಲ್ ಧವಳ ವಿಳೋ।
ಚನರುಚಿನಿಭ ಪುಷ್ಪಾಂಜಳಿ
ಯನಿತ್ತು ನರ್ತಕಿ ವಿಚಿತ್ರಮೆನೆ ಪರ್ಕಿಸಿದಳ್ ॥ [XII-25

ಶಿಶಿರ ಋತುವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಈ ಪದ್ಯವು ಬಹಳ ಮನೋಜ್ಞ ವಾಗಿದೆ :

ಜಗಕಪಕಾರಿ ತೀವ್ರಶಿಶಿರ್ದಧಿಕಾರಿ ಸಿರಾಕುಳಂ ಕುಟಿಂ
ದಿಗಳ ಧನಂಗಳಂ ಕಪರ್ದ ಮೇಲುದಮಂ ಸುಗಿವಂತೆ ವೃಕ್ಷದಾ।
ಚಿಗಳ ನವಪ್ರಸೂನಫಳಮಂ ಶಿಶಿರಾನಿಳನೀಟ್ಟು ಕೊಂಡು ನೆ
ಟ್ಟಗೆ ನೆಲಪಿರ್ದ ಪಸ್ಗೆಲೆಯುಮೆಯ್ದೆ ಕಟ್ಟಿಲ್ಚಿಮದೆಲ್ಲಿ ನೋಟುಳ್ವುದಂ॥ [VII-115]

ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಸಮಯಾಂತರ್ಗತವಲ್ಲದ ಸಹಜ ಸುಂದರವರ್ಣನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ರನ್ನನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ದುರ್ಯೋಧನನು ಭೀಮನ ಮೂದಲಿಕೆಯಿಂದ 'ನೀರೊಳಗಿರ್ದುಂ ಬೆಮರ್ತ'ರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಜಲಕೇಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸರಿಸಿದ ಸವತಿಯೊಬ್ಬಳು ಅಧಿಕ ರೋಷದಿಂದ ನೀರೊಳಗಿರ್ದುಂ ಬೆಮರ್ತಳಂತೆ!

ವಾರಿಯ ಬಟುಯನೆ ಸವತಿಯ
ತೋರಿದವೆಸಪಿರ್ದ ಮೊಲೆಯ ಮೇಲಧಿಪನ ಕ।
ಣ್ಣೋರಂತೆ ಪರಿದು ನೆಲಸಿರೆ
ನೀರೊಳಗಿರ್ದುಂ ಬೆಮರ್ತಳೊರ್ವಳ್ ಮುನಿಸಿಂ॥ [IX-131]

ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತನು ಉಭಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದ ಸವ್ಯಸಾಚಿಯೆನ್ನಬಹುದು. ಕೆಲವುಸಲ ಸಂಸ್ಕೃತಪ್ರಚುರವಾದ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಸಾಗುವನು.

ಲವಣ ಸಮುದ್ರ—

ಉರಗೇಂದ್ರಾಭಮತಾಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಶ್ರೀಯುತಂ ವ್ಯಕ್ತರ
ತ್ನರುಚಿವ್ಯಾವೃತ ನಿಷ್ಕಳಂಕ ಹೃದಯಂ ನಿತ್ಯಂ ಗಭೀರಂ ಸುರಾ।
ಸುರಸೇವ್ಯಂ ಕಮಠಪ್ರಣೂತವಿಭವಂ ಶ್ರೀಪಾರ್ಶ್ವತೀರ್ಥೇಶನಂ
ತಿರೆ ಪೂರ್ಣಂ ಲವಣಾರ್ಣವಂ ಸೊಗಯಿಕುಂ ನೀಲಪ್ರಭಾಡಂಬರಂ ॥

[I-105]

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಹಿತವಾದ ಶ್ಲೇಷೆಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಪಾರ್ಶ್ವ ತೀರ್ಥಂಕರನನ್ನು ಲವಣಾರ್ಣವಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿರುವುದು ಸೊಗಸಾಗಿದೆ.

ಪಾತ್ರರಚನೆ ಸನ್ನಿವೇಶರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವನು ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವನ್ನು ಅಷ್ಟು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಕಥನ ಕೌಶಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಕವಿ. ಸಹಜತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಅಲಂಕಾರ ಗಳನ್ನೂ ನೀತಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಗಾದೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಯಥೋಚಿತ ವಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದರಿಂದ ಕೃತಿಗೊಂದು ಕಳೆ ಬಂದುಂಟು. ಆತನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಕೆಲವು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳು—

(1) ಸಾವಂಗೆ ಸಮುದ್ರದಗಲಮೇಂ ನೀಳಮದೇಂ [III-62]

(2) ಮೂಗಿನೊಳುಂಬುವಂಗೆ ಕುಱುವಂ ಕುಡುವಂತೆ [III-69ವ]

(3) ತೂಂಕಡಿಪ್ಪವರನೊಪ್ಪವ ಪಾಸಿನ ಮೇಲೆ ನೂಂಕಿದಂತೆ [III-103]

(4) ಪೊಡೆನಡಲ್ ಪೋಗೆ ವೇಗುಲಂ ಮೇಲೆಗೆಪೆಡುದು [IV-55 ವ]

(5) ಜೇಪಿನ ಮರನಂ ಕೈಪೆಸೊರೆ ಪೊರ್ಮವಂತೆ [IV-61 ವ]

(6) ಜಿಙ್ಙಂಡಿಕ್ಕಿದ ಛೈತ್ರಕ್ಕೆಣೆಯಾಗಿ ಕಣ್ಗೊಳಿಸುಗುಂ [VII-39]

(ಇಲ್ಲಿ ಹಡಗಿಗೆ ಜಿಙ್ಙಂದನ್ನು ಇಕ್ಕುವುದು—Anchor ಹಾಕುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ)

(7) ಉಪ್ಪುಗುಪ್ಪೆ ಕಯ್ಪುಗುಳನಾಂತುದು [XV-19]

(8) ಒರ್ವನ ಪುಣ್ಯದ ಫಲವಂ ಪಲರನುಭವಿಸುವರ್ [XV-99]

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತನು 'ವಿಬುಧಜನ ಮನಃ ಪದ್ಮಿನೀಪದ್ಮಮಿತ್ರ' ನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯುವುದು.

17 ಜನ್ನ (1209)

ಜನ್ನನು ಬಲ್ಲಾಳನಿಂದ (1173-1220) ಮನ್ನಿಸಲ್ಪಟ್ಟು 'ಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಪೆಸರನ್ನು' ತಳೆದವನು. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದವರು ಜನ್ನನಲ್ಲದೆ ಇಬ್ಬರು—ಪೊನ್ನ ಮತ್ತು ರನ್ನ. ಬೇರಾವ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಜನ್ನನಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ಅವನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ 'ನಯ' ಎನ್ನಬಹುದು. ಒಂದು ಶಬ್ದ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ, ಒಂದು ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ ಎಂಬಂತಹ ಹಿತಮಿತವಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಜನ್ನನದು ಸಿದ್ಧಹಸ್ತ. ಪದಗಳು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ರಮಣೀಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುವು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕ್ಲಿಷ್ಟಪದವನ್ನು ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರಚುರತೆಗಾಗಿ ಜನ್ನನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡನು. ಸಮುಚಿತವಾದ ಸುಂದರ ಶಬ್ದಗಳು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಜನ್ನನ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಸಾದ ಪ್ರಸನ್ನತೆಗಳು ಅವನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ; ಅವನ ಕವಿತೆಯ 'ನಯ'. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಮಧುರನು "ನೇಮಿಜನ್ನಮರಿರ್ವರೆ ಕರ್ಣಾಟ ಕೃತಿಗೆ ಸೀಮಾಪುರುಷರ್" ಎಂದಿರುವನು. ಇಲ್ಲಿ ನೇಮಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಧುರನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪಕ್ಷಪಾತವಹಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವವರಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಜನ್ನನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಪ್ರಶಂಸನೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವೆಂಬುದಾಗಿ ರಸಜ್ಞರು ಒಪ್ಪದಿರಲಾರರು.

ಜನ್ನನು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ತಂದೆ ಹೊಯ್ಸಳ ನಾರಸಿಂಹನಲ್ಲಿ (1141-1173) ಕಟಕೋಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನ ಪತ್ನಿ ದಂಡನಾಯಕನ ಮಗಳು; ಗುರು ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು; ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾರ್ಣವ ಕರ್ತೃವಾದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು (1245) ಇವನ ಭಾವ; ವೈಯಾಕರಣ ಕೇಶಿರಾಜ (1260) ಇವನ ಸೋದರಳಿಯ. ತಾನು 'ನಾಟ್ಯಭುಜನಾರ್ದನ ದೇವ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಜನ್ನನು ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯೂ ದಂಡಾಧೀಶನೂ ಆಗಿದ್ದನೆನ್ನಬಹುದು.

ಜನ್ನನು ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಶೋಧರಚರಿತೆಯೂ ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣವೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಜನ್ನ ವಿರಚಿತ ಶಾಸನಗಳೂ ಕೆಲವು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವನಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯರತ್ನಾಕರ, ಕವಿಭಾಳಲೋಚನ, ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ.

ಕೆಳಗಿನ ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಅವರ ವರಲ್ಲಿ ಆತ ಕಂಡುಕೊಂಡ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ನೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಎನಗನುಕೂಲಮಕ್ಕೆ ಗುಣವರ್ಮನ ಜಾಣ್ನುಡಿ ಪಂಪನಿಂಪು ಪೊ
ನ್ನನ ಬಗೆ ನಾಗವರ್ಮನ ಬಹುಜ್ಞತೆ ರನ್ನನ ಕಾಂತಿ ನಾಗಚಂ।
ದ್ರನ ರಸಭಾವಮುಗ್ಗಳನ ವಕ್ರತೆ ನೇಮಿಯ ದೇಸೆ, ಪುಷ್ಪಬಾ
ಣನ ಮೃದುಬಂಧವಿಾ ಕವಿಗಳಲ್ತೆ ಜಿನೇಂದ್ರಪುರಾಣಕರ್ತೃಗಳ್ ॥

ಯಶೋಧರಚರಿತೆ

ಇದು ಜನ್ನನ ಮೊದಲನೆಯ ಕೃತಿಯೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ (1173–1220) ಕಾಲದ ಶುಕ್ಲ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ (1209) ರಚಿತವಾಯಿತು. ಬಹಳ ಸುಂದರವಾದ ಪುಟ್ಟಕಾವ್ಯ. ಚಂಪೂ ರೂಪವಲ್ಲ; ಎಲ್ಲ ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳೇ ಎನ್ನಬಹುದು. (ಅವತಾರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ವೃತ್ತಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ.) ಒಟ್ಟನಲ್ಲಿ 4 ಅವತಾರಗಳಿವೆ, 311 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ವಾದಿರಾಜನ ಸಂಸ್ಕೃತಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯನ್ನನು ಸರಿಸಿ ಈ ಕೃತಿರಚನೆಯಾಗಿರಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಜನ್ನನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಈ ಕಥೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ; ಅವನು ಆ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

ಕ್ಷಿತಿಯೊಳ್ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂ ಪ್ರಾ
ಕೃತದಿಂ ಕನ್ನಡದಿನಾದ್ಯರಾರೀ ಕೃತಿಯಂ।
ಕೃತಿಮಾಡಿದರವರ್ಗಳ ಸ
ನ್ಮತಿ ಕೆಯ್ಗುಡುಗೆಮಗೆ ಸರಸಪದಪದ್ಧತಿಯೊಳ್ ॥ [I-5]

ಮಾರಿದತ್ತನೆಂಬ ರಾಜನು ಚಂಡಮಾರಿಗೆ ಬಲಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಯರುಚಿ ಅಭಯಮತಿ ಎಂಬ ಅರಸುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ

ಅವರು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಯಶೋಧರ ರಾಜನ ಪಟ್ಟದ ಮಹಿಷಿ ಅಮೃತಮತಿಯು ಅಷ್ಟಾಂವಕನೆಂಬ ಹೊಲಸು ಮಾವುತನ ಹಾಡಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ಶೀಲವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಆ ಜೀವಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಗಳಾದುವು, ಯಶೋಧರರಾಜನೂ ಆತನ ತಾಯಿ ಅಮೃತಮತಿಯೂ ಬರಿಯ ಹಿಟ್ಟಿನ ಕೋಳಿಯನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಚಿಸಿ ಹಿಂಸಾಕಲ್ಪನೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಭವಾವಳಿಯ ಮೂಷೆಗಳಲ್ಲಿ ನವೆದರು ಇತ್ಯಾದಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮಾರಿದತ್ತರಾಜನು ಆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಅಹಿಂಸಾವ್ರತವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ನಡೆದನು. ಇದೇ ಯಶೋಧರಚರಿತೆಯ ಕಥಾ ಸಾರಾಂಶ. ಈ ಕಥೆ ಜೈನರಲ್ಲಿ ಜೀವದಯಾಷ್ಟಮಿ ಕಥೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಜನ್ನನ ಕೌಶಲವು ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿದೆ. ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಾದಿರಾಜನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಮೂಲಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾಯವಾಗದಂತೆ, "ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅನಗತ್ಯವೆಂದು ತೋರಿದ ಒಂದೆರಡು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಭಾವಪುಷ್ಟಿಗಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥಪ್ರಸಾದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಮೂಲದಲ್ಲಿಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ[1] ಈ ಕೃತಿಯು ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವಾದರೂ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದರ ರಸಸ್ಥಾನದ ಕೇಂದ್ರ ಅಮೃತಮತಿಯ ಕಾಮಾಂಧತೆ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿಕಾರಗಳು. ಇವು ಅಮೃತಮತಿಯನ್ನು ಅಧಃ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಕೆಡಹಿದುವು. ಮುಂದೆ "ಯಶೋಧರನ ಸಂಯಮ, ಉದಾತ್ತತೆ, ಧರ್ಮಸಂಕಟ, ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಯಶೋಮತಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮೂಢತೆ, ಈ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವದ ಏಳು ಬೀಳುಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತ ಅವನು (ಜನ್ನನು) ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವ ಕತೆಯನ್ನು ಸರಸರನೆ ಹೆಣೆದಿದ್ದಾನೆ"[2] ಯಶೋಧರ ಅಮೃತಮತಿಯರ ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಜನ್ನನು ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು—

---

[1] ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯ ಸಂಗ್ರಹ (ಕೆ. ವಿ. ರಾಘವಾಚಾರ್) ಪು 35

[2] ಕ. ಸಾ. ಚ. ಪು 204

ಅಮೃತಮತಿ ರಾಣಿಯು ಅಪಾತ್ರನಾದ ಅಷ್ಟಾವಂಕನನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ ದಳೆಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಅಮೃತಮತಿಯೆತ್ತರೂಪಾ
ಧಮನಷ್ಟಾವಂಕನೆತ್ತ ‘ ಚಿತ್ರಮಪಾತ್ರೇ ।
ರಮತೇ ನಾರೀ’ ಎಂಬುದು
ಸಮನಿಸಿದುದು ಬೆಂದ ಬಿದಿಗೆ ಕಣ್ಣಿಲ್ಲಕ್ಕುಂ॥ [II-34]

ಸಖಿಯು ಅಷ್ಟಾವಂಕನ ಅಸಹ್ಯರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದರೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೊರತೆಗೂ ಕಾಮಾಂಧಳಾದ ರಾಣಿಯ ಸಂತೋಷದ ಸಮಾಧಾನವಿದು :

ಕರಿದಾದೊಡೆ ಕತ್ತುರಿಯಂ
ಮುರುಡಾದೊಡೆ ಮಲಯಜಂಗಳಂ ಕೊಂಕಿದೊಡೇಂ।
ಸ್ಮರಚಾಪಮನಿಳಿಕೆಯ್ವರೆ
ಮರುಳೇ ಪೊಲ್ಲಮೆಯೆ ಲೇಸು ನಲ್ಲರಮೆಯ್ಯೊಳ್ ॥ [II-42]

ತಡವಾಗಿ ಬಂದಳೆಂದು ಅಮೃತಮತಿಗೆ ಅಷ್ಟಾವಂಕನು ಮುನಿಸಿನಿಂದ ಒದೆಯುವನು.

ತೋರಮುಡಿವಿಡಿದು ಕುಡಿಯಂ
ನಾರಂ ಸದೆವಂತೆ ತದೆದು ಬೀಟೆಯು ಕಾಲಿಂ।
ಬಾರೇಟಿಃ ಬದಿಯನೊದೆದೊಡೆ
ಕೇರೆ ಪೊರಳ್ವಂತೆ ಕಾಲಮೇಲೆ ಪೊರಳ್ದಳ್ ॥ [II-50]

ಆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಜಾರೆಯಾದ ರಾಣಿಯು ಕೊಡುವ ಉತ್ತರವು ಯಾವ ಕುಲಟೆಯನ್ನಾದರೂ ನಾಚಿಸುವಂತಿದೆ :

ತಡವಾದುದುಂಟು ನಲ್ಲನೆ
ಬಿಡು ಮುಳಿಯದಿರರಸನೆಂಬ ಪಾತಕನೆನ್ನಂ।
ತೊಡೆಯೇಱಿಸಿ ಕೇಳಿಕೆಯಾ
ದೊಡೆ ನೋಡುತ್ತಿರ್ದನುಂತೆ ನಿಲಲಣ್ಮುವೆನೇ ॥

ಕಿವಿಸವಿ ದನಿ, ಕಣ್ಸವಿ ರೂ
ಪವಧರಿಸೆಲೆ ಗಜವೆಡಂಗ ನೀನುಱಿದೊಡೆ ಸಾ।
ವವಳೆನಗೆ ಮಿಕ್ಕಗಂಡರ್
ಸವಸೋದರರೆಂದು ತಿಳಿಪಿದಳ್ ನಂಬುಗೆಯುಂ ॥ [II-51,52]

ಕಾಮವಿಕಾರವು ಎಂಥ ಅನರ್ಥಕಾರಿ; 'ಮನಸಿಜನ ಮಾಯೆ ವಿಧಿ ವಿಳಸನದ ನೆರಂಬಡೆಯೆ ಕೊಂದು ಕೂಗದೆ ನರರಂ' ಎಂಬ ಮಾತು ಅಕ್ಷರಶಃ ನಿಜವಾಯಿತು.

ಅಕಂಪನ ಮುನಿಗಳ ಬೋಧನೆ ಎಂಬುದು ಜೈನತತ್ವ ಭಕ್ತಿ ಅನುಭವಗಳ ರಸ ಪಾಕದಂತಿದೆ. ಎಷ್ಟುಸುಲಭವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆದ ನಿರ್ವಚನ !

ಆತ್ಮನ ನಿಜಸ್ವರೂಪ

ಐದೊರೆಯನಾತ್ಮನೆಂದೊಡ
ನಾದಿಯನಂತಂ ನಿರತ್ಯಯಂ ಚಿನ್ಮಯ ನಿಃ।
ಪ್ರಾದೇಶಿಕನೆಂದಾತನು
ಪಾದೇಯಂ ಮುಕ್ತಿಮುಕ್ತನುಂ ಪರಮಾತ್ಮಂ [IV-26]
ಕಲ್ಲೊಳ್ ಪೊನ್ ಪಾಲೊಳ್ ಘೃತ
ಮಿಲ್ಲೆನವೇಡುಂಟು ದೇಹದೊಳಗಾತ್ಮನದೇ।
ಕಿಲ್ಲ, ಕುರುಡಂಗೆ ತೋಱದೊ
ಡಿಲ್ಲಪ್ಪುದೆ ವಸ್ತು ಭೇದಿಪಂಗಾತ್ಮನೊಳಂ ॥ [IV-26]

ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವೆಂದರೇನು ?

ಕೇವಲವಿಬೋಧನೇತ್ರಂ
ದೇವನೆ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಮಂ ತದ್ವಚನಂ।
ಜೀವದಯೆ ಧರ್ಮಮೆಂಬೀ
ಭಾವನೆಯಂ ನೆಱೆ ನಂಬುವುದೆ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಂ॥ [VI-30]

ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ಅಣುವ್ರತ

ಕೊಲಲಾಗದು ಪುಸಿಯಾಗದು
ಕಳಲಾಗದು ಪೆಱರ ಪೆಂಡಿರೊಳ್ ತನ್ನಮನಂ।

ಸಲಲಾಗದು ತೀರದುದ
ಕ್ಕಲವರಲಾಗದು ಪರತ್ರೆಯುಂ ಬಯಸುವವಂ॥ [IV-31]

ದಯಾಮೂಲಂ ಧರ್ಮಂ

ಅದಱಿಂ ತನ್ನಂತಿರೆ ಬಗೆ
ವುದು ಪೆಱರಂ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಯಂ ಮಾಡಲ್ವೇ।
ಡ ದಯಾಮೂಲಂ ಧರ್ಮಂ
ಪದುಳಿಸಿ ಕೇಳ್ಮಗನೆ ಹಿತಮಿದುಭಯಭವಕ್ಕಂ ॥ [IV-35]

ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣವು ಜನ್ನನ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ಚಂಪೂಕೃತಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ 'ಶಕಸಂವತ್ಸರಮಂದುಸಾಸಿರದ ನೂಱ ಯ್ವತ್ತೆರಡ್ ಸಲ್ವಿನಂ ವಿಕೃತಾಬ್ದಂ ಬರೆ........' ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಈ ಪುರಾಣವು ಕ್ರಿ.ಶ. 1230ಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ವಿಕೃತಿಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರನರಸಿಂಹನ (1220–1235) ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲ. ಚಂಪೂಕವಿ ವೃಷಭರ್ಕಳ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ 14ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಅನಂತನಾಥನ ಚರಿತವನ್ನು 14 ಆಶ್ವಾಸಗಳಾಗಿ ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. 'ಅರುಹನ ಮೂರ್ತಿಯಂತಿರೆ ನಿರಾಭರಣಂ ಮೆಱೆ ಯಲ್ಕೆ ಪೇೞ್ದೆಪೆಂ ಚರಿತಪುರಾಣಮಂ'(I-36) ಎಂದು ಜನ್ನನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳೂ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿಲ್ಲ; ನಿರಾಡಂಬರವಾಗಿ ಕಥನವು ಸಾಗುವುದು; ಜನ್ನನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ 'ನಯ'ದಿಂದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಲಿತ್ಯಮಾಧುರ್ಯಗಳು ಮನೆಮಾಡಿವೆ; ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಆದರೂ ಜೈನಧರ್ಮವಿವರಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಫಲ್ಯವಾಗಿದೆಯೆನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ವಸುಷೇಣ—ಸುನಂದೆ—ಚಂಡಶಾಸನರ ಆಖ್ಯಾನವು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಣಯ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಮೂಲಕ, ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯಂತಹ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಯಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣದ ಕಾವ್ಯ ಗುಣಕ್ಕೆ ಮನಸೋತ ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾರ್ಣವಕಾರನು ತನ್ನ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ (18 "ಅಂಗಗಳಿಗೆ")

ಉಚಿತವಾದ ವರ್ಣನೆಯ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡು 203 ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವನು. ಇದೊಂದು ಆ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಗೌರವ.

ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣದಿಂದ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು:

ಕವಿತೆಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲವರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಏನು ಫಲ?

ಎನಿತನೊಜಲ್ದು ಪೇೞ್ದ ಕವಿಯೇವನನಂ ಪೆಸರಿಟ್ಟು ಮೆಚ್ಚ ಬ
ಲ್ಲನನಱಸಲ್ಕೆ ಪೇೞ್ದುದವನಂ ಜಗದೊಳ್ ಪಡೆಯಲ್ಕೆ ಬಾರದಾ |
ತನ ಸುಕೃತಿಂದನಲ್ಲದದು ಸಲ್ಲದು ಕಟ್ಟಿಯುಮೇನೊ ಮಾಲೆಗಾ
ಱನ ಪೊಸಬಾಸಿಗಂ ಮುಡಿವ ಭೋಗಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಬಾಡಿ ಪೋಗದೇ ||

[I-45]

ಕೆಲವರಿಗೆ ನಿಂದಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ; ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಬದುಕಲಾರರಂತೆ; ಅವು ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಗುತ್ತಿರಲಿ; ಬಾಳುವ ಮನೆಗೆ ಬಗುಳುವದೊಂದು (ನಾಯಿ) ಬೇಕೆನ್ನುವರಲ್ಲವೆ?

ಪೞಿದೊಡೆ ಬಾೞ್ಕುಮೆಲ್ಲನೊಡೆ ಬಾೞ್ವುದೆ ಸತ್ಕೃತಿಗೇೞ್ಗೆ ದುರ್ಜನಂ
ಪೞಿದು ಪ್ರಹೋಕ್ತಿ ಸಲ್ಲದೊಡೆ ಸಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯನಿಬಂಧನಕ್ಕವಾ |
ಪೞಿಯದೆ ಪೊಗೞ್ತೆಯುಕ್ತಿ ರಸವತ್ಕೃತಿಯುಂ ಕವಿ ಪೇೞ್ಗೆ ದುರ್ಜನಂ
ಪೞಿಯುತುಮಿರ್ಕೆ ಬಾೞ್ವ ಮನೆಗೊಂದು ಬಗುಳ್ವುದು ಬೇೞ್ಕುಮೆನ್ನರೇ

[I-40]

ವಧೂವರರ ಮಧ್ಯದ ಜವನಿಕೆಯನ್ನು 'ಕನ್ನಹಾಕಿ' ನೋಡುವ ಉತ್ಕಲಿಕೆ ವಧುವಿಗೆ

ಕಿವಿವೇಟಮನಿಱಿಸುತ್ತಿರೆ
ನವವರನಂ ನೋಡುವಪ್ಪುದುತ್ಕಲಿಕೆಯಿನೇಂ |
ಯುವತಿಯ ಕಣ್ಣುಂ ಮನಮುಂ
ಜವನಿಕೆಯುಂ ಕನ್ನಮಿಕ್ಕಲಟಮಟಿಸಿದುವೋ || [VI-56]

ಕಂದನ ಇದೊಂದು ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ 'ನೋಂಪು' ಮಾಡಬೇಕು; 'ನೋನವಳ್ಗೆ' ಆ ಸುಖಲಭಿಸದು.

ಮಗನಂ ತೊಟ್ಟಿಲೊಳಿಟ್ಟು ತೂಗಿ ನಲವಿಂದಂ ಜೋಗುಳಂಬಾಡಿ ಮೆ
ಲ್ಲಗೆಯಿಂ ಮುದ್ದುಮೊಗಂ ತುಳುಂಕೆ ಪರಸುತ್ತುಂ ನೋಡಿ ಬಾ ದೇವ ಬಾ|

ಜಗತೀವಲ್ಲಭ ಚಾರ ಮಾಣಿಕಮೆ ಚಾರೆನ್ನಾನೆಯೆಂದೆತ್ತಿ ಮೆ
ಚ್ಚಿಗೆವಸ್ತಂ ಮೊಲೆಯೂಡಿ ತೂಗಿಜ್ರಾವ ಸೈಪೇಂ ನೋನಪಳ್ಗಕ್ಕುಮೇ ||
[VII-50]

(18) ಸೋಮರಾಜ (1222)

ಈ ಕವಿಯು ವೀರಶೈವಕವಿ ಅಲ್ಲಮಾಂಕನ ದಯೆಯಿಂದ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹರಿಹರನ ಪ್ರಭಾವ ಇವನ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಬೀರಿದೆ. ಇವನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಾದ ಉದ್ಭಟಕಾವ್ಯವನ್ನು ಶಕವರ್ಷ 1144 (ಕ್ರಿ.ಶ. 1222) ಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವ ಚಿತ್ರಭಾನು ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ; ಒಂದು ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಿರಬೇಕು. ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಮುನಿಗೆ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ:

ಜನನಾಘೋತ್ತಮ ಸೋಮರಾಜನುಸಿರ್ದೀ ಕಾವ್ಯಂ ವಲಂ ಶಾಲಿವಾ
ಹನಶಾಕಾಬ್ದ ಮದೆಂಬ್ದು ಸಾಸಿರದಮೂಱುಂ ಸಂದ ನಾಲ್ವತ್ತುನಾ |
ಲ್ಕನೆಯಾ ರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಭಾನುವ ಪರಾಶ್ವೀಜೋತ್ಸಿತೈಕಾದಶೀ
ವನಜಾರಾತಿತನೂಜವಾಸರದೊಳಾದತ್ತಲ್ಲಮಂಗರ್ಪಿತಂ ||

ಇವನ ಕೃತಿಗೆ ಶೃಂಗಾರಸಾರ, ಉದ್ಭಟಕಾವ್ಯ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳುಂಟು. ಕುಮಾರಪಾಲ ಘೂರ್ಜರನ (ಉದ್ಭಟನ) ವೀರಶೃಂಗಾರ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚರಿತೆ ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 12 ಆಶ್ವಾಸಗಳಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹರಿಹರನ 'ಉದ್ಭಟನಗಳೆ' ಕವಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಉದ್ಭಟನು ದೇವಲೂಪುರಿಯ ಯಜ್ಞಘಾತುಕನಾದ ನಿಘೆಜಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು, ಸುಧರ್ಮನೆಂಬ ಚೋಳರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಸೌಂದರ್ಯವತಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನು. ಓಹಿಲನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತನು ದೇಹದೊಂದಿಗೆ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ, ತಾನು ತನ್ನ ನಗರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗುವೆನೆಂಬ ಶಪಥವನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಮಾಡಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಒಲಿಸಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವನು. ಇದೇ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಸಾರಾಂಶ. ಶೈವತತ್ವವನ್ನರಿತುಕೊಂಡ ಭಕ್ತಕವಿ ಸೋಮರಾಜನು ನಿರ್ದುಷ್ಟವೂ ಲಲಿತವೂ ಆದ ಈ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಶೈವಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಾರುವನು.

(19) ಎರಡನೆಯ ಗುಣವರ್ಮ (1235)

ಜೈನಕವಿ ಜನ್ನನನ್ನು (1230) ಸ್ತುತಿಸಿದ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಿಂದ (1245) ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಕವಿಯು ಸುಮಾರು 1235 ರಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಗ್ರಾಹ್ಯವಿದೆ. ಈತನು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ತೀರ್ಥಕರನಾದ ಪುಷ್ಪದಂತನ ಪವಿತ್ರಚರಿತೆಯನ್ನು 14 ಆಶ್ವಾಸಗಳಾಗಿ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವನು. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಪೋಷಕನಾದ ನಾಟ್ಯಪ್ರಭುನಭೋಮಣಿ ಶಾಂತಿವರ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿರುವನು. ಇವಲ್ಲದೆ ಚಂದ್ರನಾಥಾಷ್ಟಕವೆಂಬ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ 'ತ್ರಿಭುವನ ತಿಲಕಾಲಂಕೃತ ಚಂದ್ರನಾಥ' ನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ರಚಿಸಿರುವನು.

ಪುಷ್ಪದಂತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಮಾಡುವ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಸ್ತವನ:

ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೂಡೆ ಗುಣವರ್ಮನ ವೈಸಿರಿ ಪಂಪನೋಜೆ ಪೊ
ನ್ನನ ಪೊಸವೇಸ ರನ್ನನ ಗುಣೋನ್ನತಿಯುಗ್ಗಳಸೊಳ್ಪು ನಾಗವ |
ರ್ಮನ ಬಹುರೀತಿ ನೇಮಿಯ ಚಮತ್ಕೃತಿ ಜನ್ನಗನಿಂಪು ನಾಗಚಂ
ದ್ರನ ರಸವೃತ್ತಿ ರಂಜಿಸುಗೆ ಸಿರ್ಗಮಮೆನ್ನಯ ನವ್ಯಕಾವ್ಯದೊಳ್ ||[I-36]

. ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು 'ನವ್ಯಕಾವ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಗುಣವರ್ಮನು ತನ್ನಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಣವರ್ಮನನ್ನು (I) ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪದ ಪದದೊಳ್ ಸಾಲ್ವನಿತರ್ಥಮನಿತ್ತೊಡಂ' ಅದು ಮನೋಹರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ನುಣ್ಪನಿಯನ್ನು 'ತೋರುವ ಸೊಬಗು 'ಬೇಕೇ ಬೇಕಂತೆ.

ಎನಿತಂ ಪದ ಪದದೊಳ್ ಸಾ
ಲ್ವನಿತರ್ಥಮನಿತ್ತೊಡಂ ಮನಂಗೊಳ್ವೊಳೆ ನು ।
ಣ್ಪನಿಯಂ ತೋಱುತ್ತುಮೆ ವಾ
ಗ್ವನಿತೆಯನೊಲಪೊಂದು ಸೊಬಗು ಸಮನಿಸವೇಡಾ ॥ [I-38]

ಈ ಕವಿಯು ಹೇಳಿದಂತೆಯೆ 'ಸೊಬಗು' ಬರುವಂತೆ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನು ಬರೆದಿರುವನು. ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿದಾದ ಕತೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಗಳಿಂದ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ 14 ಅಶ್ವಾಸಗಳ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಬರುವ ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳು, ನ್ಯಾಯ ವಚನಗಳು, ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕಾವ್ಯಶರೀರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಶೋಭೆಯನ್ನು ತಂದಿರುತ್ತವೆ. ಪುಷ್ಪದಂತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಾಂತರ ಕಥಾಶೃಂಖಲೆಗಳ ಗೊಂದಲವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಜೈನೇತರರಿಗೂ ಅದೊಂದು ಹೃದಯಂಗಮ ವಾದ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ.

(20) ಆಂಡಯ್ಯ (1235)

ಸೊಗಯಿಪ ಸಕ್ಕದಂ ಬೆರಸಿದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಮಂ
ಬಗೆಗೊಳೆ ಪೇೞಲಾಱರಿನಿತುಂ ಸಲೆ ಮುನ್ನಿನ ಪೆಂಪನಾಳ್ದ ಕ।
ಬ್ಬಿಗರದು ಮಾತನಾಡಿದವೊಲಂದವನಾಳ್ದಿರೆ ಪೇೞ್ವಬಲ್ಪನೆ
ಟ್ಟಿಗೆ ದೊರೆಕೊಂಡುದಿಂತಿವನೊಳಲ್ಲದೆ ಕೇಳ್ದೊರೆಕೊಳ್ಳದಾರೊಳಂ ||

ಎಂಬುದಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಬೆಸಗೊಂಡ ಪ್ರಕಾರ ಆಂಡಯ್ಯನು ತನ್ನ ' ಸೊಬಗಿನ ಸುಗ್ಗಿ ' ಯನ್ನು ಬರೆದನು. ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಅದಕ್ಕೆ ' ಕಾವನ ಗೆಲ್ಲ ' ' ಮದನ ವಿಜಯ ', ' ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ' ಕಾವನ ಗೆಲ್ಲ ' ದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಪುರಾಣೋಕ್ತ ಶಿವಕಾಮರ ಯುದ್ಧವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಮೂಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರಕದ ಒಂದು ಹೊಸ ಕಥೆಯನ್ನು ಸ್ವಪ್ರತಿಭಾ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಆಂಡಯ್ಯನು ಅಂದವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಮವಿಜಯದ ತನ್ನ ಕಥೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮರೆತಿದ್ದ ಕಾಮನಿಗೆ ಅಚ್ಚರಸಿಯೋರ್ವಳು (ರತಿ) ಹೇಳು ವುದು, ಅನಂತರ ಕಾಮನಿಗೆ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯಾಗುವುದು ತೀರ ನವೀನ ವಾಗಿದೆ. ಜೈನಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂಪ್ರ ದಾಯವೋ ಅಥವಾ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಗಿಳಿಯು (ವೈಶಂಪಾಯನನು) ಜನ್ಮಾಂತರದ ಕಥೆಯನ್ನು ಶೂದ್ರಕನಿಗೆ(ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೆ) ಹೇಳುವಂತಿರುವ ಸೊಬಗೋ ಆಂಡಯ್ಯನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರಬಹುದು.

‘ಕರ್ಪೂರವಿಲ್ಲ’ ನೆಂಬರಸನು ‘ಕಂಪಿನ ಪೊಳಲನ್ನು’ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಮಡದಿ ಜೇಲ್ವಿನ ಪುತ್ತಳಿ ಇಚ್ಚೆಗಾರ್ತಿ. ‘ಶಿವನೆಂಬ ದುಟ್ಟಗೊರವನು’ ಕರ್ಪೂರವಿಲ್ಲನ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದನು. ಚಂದ್ರನನ್ನುಮರಳಿ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿವನು ಕರ್ಪೂರವಿಲ್ಲನೊಡನೆ ಭಯಂಕರ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವನು. ಅಲರಂಬಿನ ಪೂಗಣೆಗಳ ತಾಪವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಈತನ ‘ಪಾಡಿಯೆಲ್ಲಂ ಪಿಟ್ಟುಂ ಪಿಟ್ಟಾಗಿ’ ಹೋಯಿತು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಅರೆಹೆಣ್ಣಾಗಿ ಮಾಡುವನು. ಶಿವನು ಕುಪಿತನಾಗಿ ‘ಕಾಮನು ತನ್ನೊಳ್ಪೆಸರನ್ನು ಕೂಡದೆ ಪೆಱರೆಡೆಯುವೆಂತೆಲ್ಲಿಯುಮಾದೊಡಂ ತಾನು ಕಾಮನೆಂಬುದಂ ಮಱೆದಿರಲಿ’ ಎಂದು ಶಾಪವಿತ್ತನು. ಅದೇ ಕಾಮನು ಈಗ ಪೂವಿನ ಪೊಳಲಿನ ಅರಸನಾದ ನನೆಯಂಬನು. ಅಚ್ಚರಸಿಯು ಹೇಳಿದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಆತನು ಶಾಪವಿಮುಕ್ತನಾಗುವನು. ಆಮೇಲೆ ಕರ್ಪೂರವಿಲ್ಲನಿಗೂ ಇಚ್ಚೆಗಾರ್ತಿಗೂ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾಗುವುದು. ಇದು ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವದ ಕಥಾಸಾರ. ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷೆಯಿಂದ ಕದಂಬ ಕಾಮನ ವಿಜಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಂಡಯ್ಯನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದಾಗಿ ಪಂಡಿತ ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

ಆಂಡಯ್ಯನನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಡುಗಲಿಯಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ವಸ್ತುನವೀನತೆಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕಥನರೀತಿಗೂ ಭಾಷಾವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೂ ಆತನು ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯನೆಂಬುದು ಸರ್ವವಿದಿತವಾಗಿದೆ. ‘ಅಚ್ಚಗನ್ನಡಂ ಬಿಗಿವೊಂದಿರೆ’ ಮತ್ತು ‘ಮಾತನಾಡಿದವೊಲ್ ಅಂದವನಾಳ್ದಿರೆ’ ಎಂಬ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆತನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದೇಶ್ಯಪದಗಳನ್ನೂ ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಬಲ್ಮೆ ಅವನದು. ಒಂದೇ ಒಂದು ತದ್ಭವವಲ್ಲದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದವನ್ನು ಅವನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಹಿಂದಣ ಚಂಪೂ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಸಮಾಸಪದಗಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆಯಿಂದ ನೀರಿಳಿಯದ ಗಂಟಲಿಗೆ ಆಂಡಯ್ಯನು ಸೊದೆಯ ಹನಿಗಳನ್ನು ಸುರಿದನು. ಭಾಷಾ ಶೈಲಿಯು ಲಲಿತವೂ ಮಧುರವೂ ಆಗಿದೆ. ವರ್ಣನೆಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡಮೆನಿಪ್ಪಾ ನಾಡನ್ನು ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ—

"ನೀರ್ವೂಗಳ ಕಂಪಿಗೆ ಮಾಣದೆ ಮುಸುಱಿ ಮೊರೆವ ಪೆರ್ದುಂಬಿಗಳ, ತುಂಬಿಗಳ ಬಱಿವಿಡಿದು ಬನದೊಳೆಡೆಯಾಡುವ ಸಬರಿಯರ, ಸಬರಿಯರ

ನಡೆಯನೇಡಿಸುವಂತೆ ಮೆಲ್ಲಡಿಯಿಡುವ ಪೆಣ್ಣಂಚೆಗಳ ಬಳಗಂಗಳ, ಗಳಗಳನೆ ಪಸರಿಸಿ ಪರಿವ ಬಯಲೊಳ್ ಬೆಳೆದ ಬಿಳಿಯ ಕರ್ಬಿನ ಕೋಲ್ಗೆ ಕೊರಲುದ್ದಮಾದೆಳನೀರ ಪೊನಲ, ನಲವಿಂ ಬೆಳೆಗೆಯ್ಗೆಱಗುವ ಪಕ್ಕಿಗಳ ನಲೆದು ಸೋವ ನಾಡಗಾಡಿಕಾರ್ತಿಯರ ಗಾಡಿಗೆ ಸೋಲ್ತು ನಿಲ್ವ ಬಟ್ಟೆಗರ ....ಚೆಲ್ವನೊಳಕೊಂಡಿರ್ಪ" ಕನ್ನಡ ಮೆನಿಪ್ಪಾನಾಡು ಯಾವ ಕನ್ನಡಿಗನ ಹೃದಯವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸದು? ಈ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮುಕ್ತ ಪದಗ್ರಾಸ ವೆಂಬ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರವು ಎಷ್ಟು ಸಹಜವೂ ಲಲಿತವೂ ಆಗಿದೆ.

ಕೆಲವು ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ದೇಶ್ಯ ಶಬ್ದಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ.

ಎಲೆ ತೀಡುವ ತೆಂಗಾಳಿಯೆ
ನಲವಿಂ ಕಾಲ್ವಿಡಿದು ತಿಳಿಪಿ ತಳ್ವಿಲ್ಲದೆ ಕಾ।
ದಲನಂ ತಂದೊಡೆ ನಱುಸು
ಯ್ಯೆಲರಿಂದಂ ಸನ್ನನೇಗಳುಂ ನೆಱಪೊರೆವೆಂ ॥

ತೆಂಗಾಳಿಗೆ ತನ್ನ ಸುಯ್ಯೆಲರಿಂದ ಪ್ರೋಷಣೆ ಮಾಡುವ ಇನಿಯಳಂತೆ! ಶೃಂಗಾರರಸಪುಷ್ಟಿಯ ಸೋಪಾನಗಳಂತಿರುವ ಮಾತುಗಳು.

ಆಂಡಯ್ಯನ ಕೆಲವು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತಪದಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು:—ಕಮ್ಮಂಗಣೆಯಂ, ಕರ್ವುವಿಲ್ಲಂ, ಅರಲಂಬು, ನನೆಗೋಲು, ನನೆಗಣೆಯಂ, ನನೆವಿಲ್ಲಂ; ನೆತ್ತಿಗಣ್ಣಂ, ಉರಿಗಣ್ಣಂ, ಮುಕ್ಕಣ್ಣಂ, ಕಱಿಗೊರಲಂ, ನಂಜುಗೊರಲಂ, ಬಾಂದೊಱೆದಲೆಯಂ, ಬಿಸುಗದಿರಂ, ಬೆಂಗದಿರಂ, ಪಗಲಾಣ್ಮನ್, ತಣ್ಗದಿರಂ, ನುಡಿವೆಣ್, ಮೆಯ್ಗಣ್ಣಂ, ನಾಲ್ಮೊಗಂ, ಪೊಡೆಯಲರಂ, ಪಲವುಂ ನಾಲಗೆಯುಳ್ಳವಂ—ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿರುತ್ತವೆ. (ತಮಿಳು ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.)

(21) ಕಮಲಭವ (1235)

ಪೊನ್ನನಂತೆ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಚರಿತವನ್ನು ಶಾಂತೀಶ್ವರ ಪುರಾಣವೆಂಬ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 16 ಆಶ್ವಾಸಗಳಾಗಿ ಇವನು ಬರೆದನು. ಈ ಕೃತಿಯು ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಮತ್ತು ಜೈನಪುರಾಣ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕಮಲಭವನ ಕವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸ್ತುತ್ಯವೆನ್ನುವಂತಿದೆ. ದೇವಕವಿಯ

ಕುಸುಮಾವಳಿಯಲ್ಲಿನ ಪದ್ಯಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಂದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ದೇವಕವಿಯ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಇವನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಅಂಥವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾರದಂತಹ ದುರ್ಬಲನು ಕಮಲಭವನಲ್ಲ. ವರ್ಣನೆಗಳು ಕವಿಸಮಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿವೆ. ಪುರಾಣದ ಚತುಷ್ಕೋಣದ ಒಳಗೆ ಇಂಬಿರುವಷ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಮಲಭವನ ಕವಿತಾವಾಣಿ ಸುಳಿದಿರುವಳು. ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತವಾದ ಓಟವಿದೆ.

ಶಾಂತೀಶ್ವರ ಪುರಾಣದೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಭಾಗಗಳು.

ತನ್ನ ಕವಿತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ :

ಕಮಳಭವನ ಕವಿತಾರಸ
ಮಮರ್ದಿನ ತನಿವೊನಲನಂಗನೋಹನ ಬಾಣಂ।
ರಮಣೀಯ ಮಧುರರುತಿ ಬಾ
ಳ ಮರಾಳದ ನಲ್ಮೆಯಾಟಮಿನಿಯಳ ಕೂಟಂ ॥ [I-59]

ಜ್ಯೋತಿಃ ಪ್ರಭಾದೇವಿಯ ಸ್ವಯಂವರ ವರ್ಣನೆ ಬಹಳ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಸಿಂಗರಿಸಿದಮೇಲೆ ಅವಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೇಗೆ ಕಂಡಳು :

ವರಶೃಂಗಾರ ಕಳಾಧಿದೇವತೆಯೋ ಲಾವಣ್ಯಾಮೃತಾಪಾರಸಾ
ಗರದೊಳ್ ಪುಟ್ಟಿದ ಪೂರ್ವಲಕ್ಷ್ಮಿಯೊ ಜಗನ್ನೇತ್ರಾಂಬುಜಾ ಕೃಷ್ಟಿಗೆ ।
ಯ್ದ ರಮಾದೇವಿಯೊ ಕಂತು ರಾಜನ ಜಯಶ್ರೀ ಕಾಂತೆಯೋ ತಾನೆನಲ್
ಧರಣೀಕಾಂತಕುಮಾರಿ ಕಣ್ಗೊಳಿಸಿದಳ್ ಸಾಶ್ಚರ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂ ॥
[IV-246]

ಕುರುಧರೆಯ ವರ್ಣನೆ.

ಆಳರಸಿಲ್ಲದಱಿಂದೊಳ್ ಕೇಳ್
ಕೀಳೆಂಬುದನೆಂತುಮಿಲ್ಲ ಸಿರಿ ಬಡತನಮುಂ ।
ಬಾಳಾಪಮಿಲ್ಲೆನಲ್ ಸುಖ
ದಾಳಯಮೆನ್ನದರದಾರೊ ಪೇೞಿರ್ ಕುರುಧರೆಯಂ ॥

ಬಾೞ

ಅರೆಪಿರಿದೊಪ್ಪುವ ಪಣ್ಗಳ್
ಬೆರಸಿದ ಬಿಣ್ಗೊನೆಗಳಿಂದೆ ಪಥಿಕರ ಕಣ್ಣ ।

ಚ್ಚುರಿ ವಡೆದು ಬಿಡದೆ ಬಾಯಂ
ಬಿರಿಯಿಸುತೆಸೆದಿರ್ಪುದಲ್ಲಿ ಬಾಟಿಯ ಮರಗಳ್ ||

ಶಾಂತೀಶ್ವರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆರೋಗಣೆ.

ಸುರಸಿಂಧು ಫೇನಪಿಂಡೋ
ತ್ಕರಮಿವೆನಲ್ ಕಾಂತಿವೆತ್ತು ನಗಣದ ತೆಱದಿಂ ।
ಪಿರಿದುಂ ಲಘುತ್ವದಿಂ ಬಿ
ತ್ತರಿಪಿಡ್ಡಲಿಗೆಗಳನಂತವರ್ ಬಡ್ಡಿಸಿದರ್ || [XV-63]

(22) ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (1245)

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೊದಲಿಗನೆಂದರೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು. ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಸೋಮೇಶ್ವರನು (1233-1254) ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವವೆಂಬೀ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ 18 ಅಂಗಗಳಾದ ವಾರಿಧಿ, ಪರ್ವತಂ, ಪುರಮಧೀಶ್ವರಂ.... ಇತ್ಯಾದಿ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಿಂದ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಾವ್ಯಾರ್ಣವವನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಒಟ್ಟನಲ್ಲಿ 18 ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ. 'ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮಹಾಕವೀಶ್ವರ', 'ಸರಸಕವೀಶಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈತನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿರಬೇಕೆನ್ನಬಹುದು. ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಈತನ ಸ್ವಂತರಚನೆಗಳಿರುವುವರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಇವನು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವೈಯಾಕರಣ ಕೇಶಿರಾಜನ (1260) ತಂದೆ ಮತ್ತು ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜನ್ನನ ಭಾವ. ಇವನಿಗೆ ಚಿದಾನಂದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು.

ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನಾಭಾಗಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಸನ್ನಿವೇಶರಚನೆ ಪಾತ್ರನಿರ್ಮಾಣಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳು ಉದ್ಧೃತವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಒಟ್ಟನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 2200 ಪದ್ಯಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. 28 ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಿಂದಲೂ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿ

ದ್ದಾರೆ. ಕವಿಯು ಆಕರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸದಿರುವುದರಿಂದ, ಆತನ ಸ್ವಂತ ರಚನೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆತನ ಮೆಚ್ಚಿನ ಕೃತಿಗಳೆಂದರೆ ಲೀಲಾವತಿ, ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣ, ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅವುಗಳಿಂದ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 204, 203, 169, 150 ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇಷ್ಟೇ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿದ 24 ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ ಆಕರ ದೊರಕದ ಉತ್ತಮ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು :

ಅವಳ ಕೆಯ್ಯ ಪುಸ್ತಕಮೊಳ್ಪುರ್ವ ಲೋಕದ ಸಾರಸೂಕ್ತಿಯು
ನ್ನಾವಳ ವಾಗ್ವಿಲಾಸ ಚತುರತ್ವದೆ ಪೋಪುದು ಪದ್ಮಜಂಗೆ ಮು ।
ನ್ನಾವರಿಸಿರ್ದ ಭಾಂಡಿಕೆಯದಾವಳ ಪೋಲ್ವೆಯುಮುತ್ರಿ ಕೀರ್ತಿಲ
ಕ್ಷ್ಮೀ ವಧುವಾವಳಾ ವಧುಗೆ ಕಾವ್ಯದ ನಾಂದಿಯೊಳರ್ಘ್ಯವೆತ್ತುವೆಂ ॥

[I-6]

ಕರೆದು ಬುಧವ್ರಜಂ ಸುಕವಿ ಮಲ್ಲಣನಂ ಮನದಿಚ್ಛೆಯಿಂದಮಾ
ದರಿಸಿ ಸುಧಾರ್ಣವಾಖ್ಯಕೃತಿಯಂ ರಚಿಯಿಪ್ಪುದೆನಲ್ಕೆ ಲೋಕದ।
ಚ್ಚರಿವಡೆ ಸಜ್ಜನರ್ ಪೊಗಳ್ದು ಕೇಳಿ ಮಗುಂದಲೆಯಾಗೆ ಬಿಚ್ಚತಂ
ಪರಿಣತರಪ್ಪರೊಳ್ಪೆಳಸೆ ಪೇಳಲೊಡರ್ಚಿದೆನೀ ಪ್ರಬಂಧಮಂ॥ [I-75]

ವಾರಿಧಿ ಪರ್ವತಂ ಪುರಮಧೀಶ್ವರನುಪ್ಪವನಂ ಕುಮಾರನಂ
ಭೋರುಹವೈರಿಮಿತ್ರರುದಯಂ ಋತು ನಂದನಮಂಬುಕೇಳಿಘ ಕಾಂ ।
ತಾರತಿ ಚಿಂತೆ ಮಂತ್ರ ಚರ ಯಾನ ವಿಯೋಗಜಯಂಗಳಿಂತಿವಂ
ಸೂರಿಗಳೆಂದು ಕೃತಿಯೊಳ್ ಪದಿನೆಂಟುಮನೆಯ್ದೆ ಬಣ್ಣಿಪರ್ ॥

(I-76)

ಒಂದು ಮನೋಹರವಾದ ಪರಿಸಂಖ್ಯೆ

ಮೇದರೊಳಲ್ಲದೆ ವಂಶ
ಚ್ಛೇದಂ ಗಾರುಡರೊಳಲ್ಲದಹಿತತ್ವಂ ಕೇಂ।
ಗೇದಗೆಯ ಹೊದರಿನೊಳಲ್ಲದಿ
ಳಾ ಮರ್ತ್ಯರ ಕಂಟಕತ್ವಮಿಲ್ಲಾ ನಾಡೊಳ್ ॥ (IV 19)

ನಾಯಕಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಏನೆಲ್ಲ ಸಾಧಿಸಬೇಕು ?

ಮುನಿಸಿಂದಾಂತರನಿಕ್ಕಿ ಭೂವಳಯುಮಂ ನಿಷ್ಕಂಟಕಂ ಮಾಡಿ ಕೀ
ರ್ತಿ ನಿಜಾಜ್ಞಾಸಹಿತಂ ದಿಶಾವಳಿಯುಮಂ ತಳ್ತಪ್ಪಿ ಸಂಗೀತಮಂ
ಜನನಾಥಂ ಮುದದಿಂದಮೋಲಗದೊಳೆತ್ತಂ ಕೇಳ್ದು ತಾಂ ತ್ಯಾಗವ
ರ್ಧನಮುಂ ಮಾಳ್ಪುದು ನಾಯಕಾಭ್ಯುದಯುಮೆಂಬಂಗಂ
ಮಹಾಕಾವ್ಯದೊಳ್ (V-1)

ನರಸಿಂಹ [ರಾಜನು ?] ಮದುವೆ ಬಾಸಿಗ ಕಟ್ಟಿದಾಗ—

ಎಳವೆಱೆಯುಶ್ರೀಕಂಠಂ
ತಳೆದಂತಿರೆ ಬಾಳಪಟ್ಟದೊಳ್ ಕಣ್ಗೆಸೆವಂ ।
ಮಳಯಜ ವಿಲಿಪ್ತಗಾತ್ರಂ
ತೊಳಗುವ ಬಾಸಿಗಮನಾಂತು ವರ ನರಸಿಂಹಂ ॥ (VI-55)

ಸುಂದರವಾದ ವಿನೋಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ.

ಕಳಹಂಸಂ ಸುೞಿಯದ ಪೂ
ಗೊಳನಮೃತಮರೀಚಿ ಬೆಳಗದಂಬರಚಕ್ರಂ ।
ಕಳಭಂ ಸಂಚರಿಸದ ವನ
ವಳಯಂ ಸುತರಾಡದಂಗಣಂ ರಂಜಿಕುಮೇ ॥ (VII-20)

ಇಂಥವು ಅನೇಕ ಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೇ ಸ್ವತಃ ರಚಿಸಿರುವನೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

V ಇತರ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯರಚಕರು

13 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಿಂದ 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ವರೆಗೆ, ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು ಆರು ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಶ್ರೀಯು ಹೇಗೋ ಕಳೆಗುಂದಿ ಬಾಳಿದಳು. ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಆ ಕಾವ್ಯಶ್ರೀಗೆ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ತುಂಬಲು ಹವಣಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರು : ಮಹಾಬಲಕವಿ (1254), ಚೌಂಡರಸ (1300), ನಾಗರಾಜ (1331), ವೃತ್ತವಿಲಾಸ (1350), ಮಧುರ (1385), ಆಯತವರ್ಮ (1400), ಸುರಂಗಕವಿ (1500), ಅಭಿನವವಾದಿ ವಿದ್ಯಾನಂದ (1550), ಷಡಕ್ಷರದೇವ (1650), ತಿರುಮಲಾರ್ಯ (1690), ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯ (1690), ಅಳಿಯ ಲಿಂಗರಾಜ (1850) ಮೊದಲಾದ

ವರು. ವಚನಗಳ, ಷಟ್ಪದಿಗಳ, ಸಾಂಗತ್ಯಗಳ ಮತ್ತು ರಗಳೆಗಳ ಹೊಸ ವರ್ಚಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ' ಚಂಪೂ ' ಎಷ್ಟಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿಯೇ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಷ್ಟಾದಶವರ್ಣನೆಗಳೂ ಕವಿಸಮಯಗಳೂ ಅಷ್ಟು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂದಿನ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಅವು ಹಳಸಿ ಹೋಗಿದ್ದುವು. ಹೊಸತಿನ ಕಡೆಗೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಘವಾಂಕ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ರತ್ನಾಕರರು ಆ ಹೊಸತನ್ನು ಪೂರಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇರಲಿ.

ಕೊನೆಯ ಚಂಪೂಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ, ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಂಧಿಸೋಣ. ಮಧುರ ಷಡಕ್ಷರದೇವರಂಥ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿಗಳು ಅಗಾಧವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಭಿನವವಾದಿವಿದ್ಯಾನಂದನು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾದ ' ಕಾವ್ಯ ಸಂಕಲನ ' ವೊಂದನ್ನು ಪೋಣಿಸಿದುದು ಮತ್ತೊಂದು ಹಿರಿಯ ಸೇವೆ.

(1) **ಅಭಿನವವಾದಿ ವಿದ್ಯಾನಂದನು** (1550) ' ಕಾವ್ಯಸಾರ ' ವೆಂಬ ಉತ್ತಮ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ 45 ಅಧ್ಯಾಯಗಳೂ 1143 ಪದ್ಯಗಳೂ ಇವೆ; ಉದಾಹೃತ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಆಕರಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ' ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ ' ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತರಾದ ಕವಿಗಳಿವರು: ಗುಣವರ್ಮ I (920 ?) ಪಂಪ (941), ನಾಗವರ್ಮ I (990), ರನ್ನ (990), ನಾಗಚಂದ್ರ (1100), ಹರಿಹರ (1160), ಉದಯಾದಿತ್ಯ (1150), ನೇಮಿಚಂದ್ರ (1170), ರುದ್ರಭಟ್ಟ (1200), ಅಗ್ಗಳ (1200), ವಾಣೀವಲ್ಲಭ (1200), ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತ (1225), ಜನ್ನ (1230), ಗುಣವರ್ಮ II (1225), ಕಮಲಭವ (1225), ಆಂಡಯ್ಯ (1230), ಮಧುರ (1400) ಎಂಬೀ ಹದಿನೇಳು ಮಂದಿ.

ಇದರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಸುಂದರ ಉದಾಹರಣೆಗಳು

(1) ಧರ್ಮನಾಥಪುರಾಣ (ಮಧುರ):

ಪಂಡಿತರುಂ ವಿವಿಧಕಲಾ

ಮುಂಡಿತರುಂ ಕೇಳತಕ್ಕ ಕೃತಿಯುಂ ಕ್ಷಿತಿಯೊಳ್ ।
ಕಂಡರ್ ಕೇಳ್ವೊಡೆ ಗೊರವರ
ಡುಂಡುಚಿಯೇ ಬೀದಿವಱಿಯೆ ಬೀರನ ಕತೆಯೇ ॥ [I-49]

ಶೂದ್ರಕ

(2) ಸಣ್ಣಂ ನಡು ತಿಣ್ಣಂ ಮೊಲೆ
ಬಣ್ಣಂ ಪಸುರ್ವೆಸಱ ಬಣ್ಣವಧರಂ ಮಧುರಂ ।
ಕಣ್ಣಲರ್ಗಣ್ಣೆಮೆ ಮಂದಂ
ಬಣ್ಣಿಸಲರಿದಬ್ಜಜಂಗವಾಕೆಯ ರೂಪಂ ॥ [VII-281]

ಕವಿಕುಂಜರ ಲೀಲಾವತಿ

(3) ಸ್ತನದುನ್ನತಿಯುಂ ಜಘನದ
ತನಿವೆರ್ಚಂ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಬಡವಾಯ್ತೆನೆ ಕಾ ।
ಮಿನಿಯ ನಡುವೆಸೆದುದಲ್ಪಂ
ಘನವೆನಿಸಿದ ನೆರೆಯ ಸಿರಿಯ ಸೈರಿಸಲಾಱಂ ॥ [VII293]

(4) ಅಂಬುಧಿವೇಷ್ಟಿತಾವನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣದೇವನೆ ದೇವನೆಂದು ರಾ
ಜಾಂಬಿಕೆಯಪ್ಪ ಪುಣ್ಯಸತಿ ಚಂದಲದೇವಿಯೆ ದೇವಿಯೆಂದು ಸೇ ।
ವ್ಯಂ ಬುಧನೇವಿಚಂದ್ರನೆ ಕವೀಶ್ವರನೆಂದಿಳೆಗಿಂದ್ರನಂದು ದಿ
ವ್ಯಂ ಜಿಡಿಪಂತೆ ಮೂಡಿದುದು ಮೂಡಣ ದಿಕ್ಕಿನೊಳರ್ಕಮಂಡಲಂ॥
[XXXIII-872]

(2) **ಷಡಕ್ಷರದೇವ 1650**: ಷಡಕ್ಷರದೇವನು 13 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಚಂಪೂಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಕವಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಏಕಮಾತ್ರ ಕವಿ; ಈ ವೀರಶೈವ ಕವಿಯ ಸ್ಥಳ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದನುಗೂರು. ಇತನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮಠಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗುರುವೂ ಆಗಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಕಳೆ ಕಟ್ಟಿ ತನ್ನ ಕೃತಿರತ್ನಗಳಾದ ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ, ಶಬರಶಂಕರವಿಲಾಸ ಮತ್ತು ವೃಷಭೇಂದ್ರವಿಜಯಗಳ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮವನ್ನೂ ಬೆಳಗಿದನು. ಪ್ರಸ್ತುತ ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸದ ಪರಿಚಯವಿಷ್ಟನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ : ಚೋಳರಾಜಕುಮಾರನಾದ ರಾಜಶೇಖರನ ವೈಹಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತೆ ತಿರುಕೊಳವಿನಾಚಿಯ ಮಗನು ಅವಘಡಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಮರಣ ಹೊಂದಲು, ರಾಜನು ಮಗನಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ತಾನೂ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು; ಆತನ ಪರಿವಾರದವರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಮಡಿಯುವದು; ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವನು—ಇದೇ ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಕಥಾವಸ್ತು. ವರ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ್ಯರುರ್ವೀ ಕವಿರಾಜರಾಜಿನುತಮಾಗಿರೆ ವರ್ಣಕದಿಂದೆ "ಭಾವರತ್ನಾಕರಮಾಗಿ ಪೇಳ್ದರವನೊಪ್ಪಿರೆ ವಸ್ತುಕಮಾಗಿ. .... ಹರಿಹರನುದಿತ ಮಾರ್ಗದಿಂದಿದನೊರೆವೆಂ" (I-78, 79) ಎಂದು ತನ್ನ ಕಥಾವಸ್ತು ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಷಡಕ್ಷರಿಯು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಷಡಕ್ಷರಿಯ ಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದೆ. ಶೈಲಿ ನಿರರ್ಗಳವಾದರೂ ಬಿಗಿಯಾಗಿದೆ. ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಸಮಯಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದರೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕಳೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. "ನಿಸರ್ಗ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಯ ಕುಶಲ ಕುಂಚದಿಂದ ಬರೆಯುವಂತೆ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಒಂದರಮೇಲೊಂದು ತೂರುವಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವನೊಬ್ಬನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದಗ್ಧತೆ, ಚಮತ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿದೆ, ಪ್ರತಿಭೆಯ ಉಜ್ವಲತೆಯೂ ಇದೆ."[1] ಗ್ರಂಥದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸದವಿಭವವನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಣ ಭಕ್ತಿರಸಗಳ ವಿಜಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಪಾತ್ರಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನಾದ ರಾಜಶೇಖರನು ಎಲ್ಲ ಚಂಪೂ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನಾಯಕರಂತೆ 18 "ಅಂಗಗಳ" ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂಥ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಚಿತ್ರಣವೆಂದರೆ ತಾಯಿತಿರುಕೊಳವಿನಾಚಿಯದು. 13 ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವ ತಿರುಕೊಳವಿನಾಚಿ ಪ್ರಲಾಪವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದೊಳಗಣ ಅಮರ ಸನ್ನಿವೇಶ ರಚನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಕರುಣರಸದ ಘಟ್ಟಿಯದು :

---

1 ಕ. ಸಾ. ಚ. ಪು. 350

ವ॥........ಆ ಪುರ ಜನಂ ಕಂಡೀ ಮಡಿದ ಶಿಶುವಿವಳದೆಂದು ತಿಳಿದಳವ ಳಿಮ ಪಳಯಿಸುವಳಂ ಕರೆದು ನೆರೆದ ಜನದೊಳ್ಪುಗಿಸಿ ನರೇಂದ್ರ ತುರಗ ಖುರಹತಿಯಿಂ ಮಡಿದನೆಂದು ತೊಟ್ಟನೆ ತೋರಲೊಡನಾ ರುಂಡಮುಂ ಮುಂಡ ಮುಂ ಕಂಡಡವಿಗಿರ್ಚುಗೊಂಡ ಪುಲ್ಲೆಯಂತೆ ಹರಣಂ ಹಮ್ಮೈಸಿ ಪರ್ದೆರಗಿ ದುರಗಿಯಂತೆ ಮಿಡುಮಿಡನೆ ಮಿಡುಕಿ ಕಡಿವಡದೆಳವಳ್ಳಿಯಂತೆ ಕೊರಗಿ ಪೊಸೆದಿಟ್ಟ ಪೂಮಾಲೆಯಂತೆ ಕಂದಿ ಕುಂದಿ ಮಂದೈಸಿದಳಲಿಂ ಮುಂದು ಗೆಟ್ಟು ಕೆಟ್ಟೆಂ ಕೆಟ್ಟೆನೆಂದು ಬಸಿರಂ ಪೊಸೆದು ದೆಸೆದೆಸೆಗೆ ಬಾಯಂ ಬಿಟ್ಟು ಮೊರೆಯಿಟ್ಟು ಮರುಗಿ........

ಎಂದಾ ಕಬಂಧಮನೆತ್ತಿ ತೊಡೆಯೊಳಿಟ್ಟಾ ರುಂಡಮಂ ಕರಯುಗದೊ ಳ್ಪಿಡಿದು, ಮೊಗದೊಳ್ಮುಸುಂಕಿದ ಧೂಳಿಯಂ ಮೇಲುದಿನೊಳೊಯ್ಯನೊರಸಿ ಕೆಲಸರಿದ ಮಾಂಗಾಯ್ಗುಳನೋಸರಿಸಿ ಗಲ್ಲಮಂ ಪಿಡಿದು ಮೆಲ್ಲನಲುಗಿ ಮುದ್ದಿಸಿ ಮುಂಡಾಡಿ ನೋಡಿ ಮೇರೆದಪ್ಪಿದಳಲಂ ಸೈರಿಸಲಾರದೆ—

ಹಾ ಮಗನೆ ಹಾ ಮನೋಜ್ಞನೆ
ಹಾ ಮುದ್ದುಗ ಹಾ ಮದೇಭಗತಿ ಮಂಜುಳ ಹಾ ।
ಹಾ ಮಧುರವಾಣಿ ಹಾ ಮ
ತ್ಪ್ರೇಮಾಸ್ಪದ ಹಾ ಮದೀಶವಂಶಲಲಾಮಾ ॥ (XIII-106)
ಎಲ್ಲಿಯು ಹಯಮೆಲ್ಲಿಯು ನೃಪ
ನೆಲ್ಲಿಯು ವೈಹಾಳಿಯೆಲ್ಲಿಯತಿಕಳಕಳಮಿಂ ।
ತೆಲ್ಲಿಯದರ್ಶನಗಮನಮಿ
ದೆಲ್ಲಿಯ ಮೃತಿ ನಿನಗೆ ಬಂದುದೆಲೆ ಸುಕುಮಾರ॥ (107)
ಮುನ್ನರುವರಳಿದಳಲನೆಲೆ
ನಿನ್ನಂ ನೆರೆ ನೋಡಿ ಮಗನೆ ಮರೆದಿರ್ದೆಂ ಪೇಳ್ ।
ಇನ್ನಾರಿಂದಂ ಮರೆದಪೆ
ನೆನ್ನೊಳುಸಿರ್ಮುನ್ಮಸಿರದಿರೆಲೆ ತನುಜಾತಾ ॥ (108)

ಇನ್ನೂ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ತಾಯಿ ತಿರುಕೊಳವಿನಾಚಿಯು ಹಲುಬುವಳು. ಈ ದುಃಖಸ್ರೋತವು ಬಹಳ ಸಹಜವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಸತ್ಯೇಂದ್ರ ಚೋಳನು ತಿರುಕೊಳವಿನಾಚಿಯ ದೂರನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗಿನ

ಅವನ ಇರವನ್ನು ಕವಿ ಬಡಬಾನಲನನ್ನೂ ಜಲವನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿರುವುದು ಎಷ್ಟು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿದೆ !

ಬಡಬಾನಳಮುಂ ಜಲಮುಂ
ಕಡಲೊಡನಾಂತಂತೆ ಕಾಯ್ಪುಮಂ ಕರುಣಮುನಾಂ ।
ತೊಡನೊಪ್ಪಿದನಾತ್ಮಜನೊ
ಳ್ಕಡುಶೋಕಂಗೈವ ಸುದತಿಯೊಳ್ ಸತ್ಯೇಂದ್ರಂ ॥ [XIII-160]

ಬೇರೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು

ಷಡಕ್ಷರಿಯ ವರಕವಿತ್ವದ ವೀರವಾಣಿಯೊಂದು

ಆರಾರೇರರ್ ಶಾಸ್ತ್ರ
ಶ್ರೀಶೋಣಗಿರಿಯನಲ್ಲಿ ನವ ಕವಿತಾ ಚಿಂ ।
ತಾರತ್ನಂ ದೊರೆಗುಮೆ ಮಾ
ರಾರಿಯ ಕೃಪೆಯಿಲ್ಲದಂಗೆ ಧರಣೀತಳಮೊಳ್ ॥ [I-29]

ಷಡಕ್ಷರಿಗೆ ಮಾರಾರಿಯ ಕೃಪೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಿತು.

ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದು ?

ಕವಿ ವಿಬುಧರ ಕಿವಿಯೊಳ್
ಸೂಸುವ ನವರಸಮಿಳಿದು ತೀವಿ ತನುವಂ ಮನವಂ ।
ಕವಿದು ಪೊರಸೂಸಿತೆನೆ ಪೊ
ಣ್ಮುವ ಸುಖಬಾಷ್ಪಂ ತುಳುಂಕೆ ಪೇಳ್ವುದು ಕೃತಿಯಂ ॥ [I-52]

'ನೆಲದೊಳ್ ಕೊಟ್ಟಂಗೆ ಬಡತನಂ ಬಂದಪುದೇ' (ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸದ ಸೌಂದರ್ಯ)

ಜಲನಿಧಿ ಜಲಮುಂ ಜಲಭೃ
ತ್ಕುಲಕ್ಕೆ ನಲಿದಿತ್ತುದತ್ತ ಮಿತ್ತನದೀ ನಿ ।
ರ್ಮಲ ಸಲಿಲಂ ದೊರೆದುದು ಗಡ
ನೆಲಮೊಳ್ ಕೊಟ್ಟಂಗೆ ಬಡತನಂ ಬಂದಪುದೇ ॥ [I.96]

ದ್ರಾವಿಡ ದೇಶದಲ್ಲಿನ 'ಗಂಧಸಾಲೆ' ಗದ್ದೆಗಳ ರಮಣೀಯ ದೃಶ್ಯ :

ತೂಗುತೆ ತೊನೆಯುತೆ ಬಳ್ಕುತೆ
ಬಾಗುತೆ ಕಂಪಿಡುತೆ ಕನಕರುಚಿದಾಳುತ್ತುಂ ।

ರಾಗಿಸುತೆ ರಂಜಿಸುತೆ ಸೊಂ
ಪಾಗಿರ್ದುವು ಕಣ್ಗೆ ಗಂಧಶಾಲಿವನಂಗಳ್ ॥ [II-11]

ರಾಜಶೇಖರ ವಿಳಾಸದ ಸಂದೇಶವಿದು :

ಹರಪೂಜೆಯಿಂದೆ ಮಿಗಿಲೀ
ಶ್ವರಭಕ್ತರ ಪೂಜೆಯೆಂಬುದಾಗಮುಮದರಿಂ ।
ಹರಚರಣದ್ರೋಹದಿನೀ
ಶ್ವರಶರಣದ್ರೋಹಮುಗ್ಗಳಂ ವಸುಮತಿಯೊಳ್ ॥ [XIV-12]

(3) **ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯ** (1690) : ತಿರುಮಲಾರ್ಯ, ಸಿಂಗರಾರ್ಯ, ಸಂಚಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ, ತಿಮ್ಮಕವಿ, ಚಿದಾನಂದಕವಿ, ಮಲ್ಲರಸ ಮುಂತಾದ ಕವಿಗಳ ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿ ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಆತನ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದ ರಚನೆಯಾದುದು ಶಕ 1613 ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 1691ರಲ್ಲಿ. ಈ ಕವಿಯು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದುದು, ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದನು. ಈ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿ ರಚನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನೂತನ ಗದ್ಯಯುಗವೊಂದು ಉದಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನು ಅನೇಕ ಗದ್ಯರಚನೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ; ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಂಗಪಂಡಿತನ ಮಗನಾದ ಇವನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣವನ್ನು ಲಲಿತವಾದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಪ್ರೀತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಹೇಳಿರುವನೆಂಬುದಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದ 33 ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದ 223 ನೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಧರಣೀಶಂ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನೊಲವಿಂದಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರೋಕ್ತ ವಿ
ಸ್ಫುರಿತಂ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಮಂ ಸುಲಲಿತಂ ಕರ್ಣಾಟಕದೊಳ್ ವಸ್ತುಕೋ ।
ತ್ಕರಮಂ ಪೇಳಿಸೆ ರಂಗಪಂಡಿತ ಕುಮಾರಂ ಪೌರುಕುತ್ಸಾನ್ವಯಂ
ವರ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ನಾಮಧೇಯ ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯಾಖ್ಯೆಯಿಂ ವಿಶ್ರುತಂ. ॥

(XXXIII—223)

ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದವರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಬೇರೆಯಾರೂ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿರಲಾರರು. ಕವಿ

ಚರಿತೆಕಾರರು ಈತನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು 30ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೇಲೆ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿರುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರುಕ್ಮಾಂಗದಚರಿತ್ರೆ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ದಿವ್ಯಸೂರಿಚರಿತ್ರೆ, ಕಮಲಾಚಲಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿ ಚಂಪೂ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಯದುಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿ ಗದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಶೃಂಗಾರಶತಕ, ನೀತಿಶತಕ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಂಗತ್ಯ ಕೃತಿಗಳೂ ತಿರುವಾಯ್ಮೊಳಿ ಟೀಕೆ, ವೈಷ್ಣಾಮೃತ ಟೀಕೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಗಳೂ ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನ ಅಗಾಧ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನೂ ಕೃತಿವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಜೈನ ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ದರ್ಶನಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಈತನು ಕೆಲವು ಧಾರ್ಮಿಕಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಜೈನರು ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಚಂಪೂಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವನು ಬಹಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾದ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಬಂದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಕ್ಲಿಷ್ಟವೂ ಆಗಿವೆ. ಅಂತೂ ಚಂಪೂವಿನ ಅಸ್ತಮಾನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕವಿದ ಮೋಡವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಜೆಯ ಕೆಂಬೆಳಕನ್ನು ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನು ಬೀರಿದ್ದಾನೆ.

ಈತನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದಿತು. ಇವನ ಸಾಂಗತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಸರಳವಾಗಿವೆ ; ಪದ್ಯಶೈಲಿಗಿಂತ ಗದ್ಯಶೈಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಹೊಸಗನ್ನಡ ಗದ್ಯದ ಆದ್ಯ ನಿರ್ಮಾಪಕರಲ್ಲಿ ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದೆನ್ನಬಹುದು. ಆತನಿಂದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದ ಪಂಚಮಾಂಶದ ಪ್ರಾರಂಭ ಹೀಗಿದೆ :

"ಎಲೈ ಪರಾಶರ ಮುನಿಯೇ, ಪೂರ್ವಾಂಶದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯಾಂಶ ಸಮುದ್ಭವರಾದ ರಾಯರ ವಂಶವಿಸ್ತಾರವನ್ನೂ ಆ ವಂಶಾನುಚರಿತವನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಿದಿರಿ. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ನಿಜಾಂಶದಿಂದ ಯದುಕುಲದೊಳವತರಿಸಿ ಲೋಕ ಹಿತಾರ್ಥನಾಗಿ ಆವಾವ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗಿದನು ? ಎಂತು ಲೋಕದೊಳ್ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದನು ? ಅವನೆಲ್ಲವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೇಳಬೇಕಾಗಿ ಇದೆ, ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಪೇಳತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಬೆಸಗೊಂಡ ಮೈತ್ರೇಯನಿಗೆ

ಪರಾಶರ ಮುನಿಯು ಇಂತೆಂದನು "— ಇಲ್ಲಿ ನಡುಗನ್ನಡವು ಹೊಸಗನ್ನಡವಾಗಿ ತಿರುಗುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.[1]

ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣವಾದ ನವೀನತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ; ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ತುಳಿದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ವಿಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭಕ್ತಿರಸ ಧಾರೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ರಮಣೀಯತೆ ಬಂದುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯನ ಉತ್ತಮ ರಚನೆಗಳು.

ಅಕ್ರೂರನು ಮಾಡುವ ಕೃಷ್ಣಸ್ತುತಿ

ನೀನೇ ಬ್ರಹ್ಮನುಮೀಶನುಂ ರವಿ ವಿಧಾತ್ರಂ ಧಾತೃವುಂ ಶಕ್ರನುಂ
ನೀನೇ ವಾಯುವುಮಗ್ನಿಯುಂ ವರುಣನುಂ ವಿತ್ತೇಶನುಂ ಧರ್ಮನುಂ।
ನೀನೇಯಿಂದುವುಮೆಲ್ಲಮುಂ ಬಗೆಯೆ ನೀನೇ ವಿಶ್ವವಿಶ್ವಂಗಳಂ
ನೀನಿಂತಾಗಿ ಪೊದಳ್ದು ರಕ್ಷಿಸುವೆ ತತ್ತಚ್ಛಕ್ತಿ ಭೇದಂಗಳಿಂ॥

(ವಿ. ಪು. IV 139)

ಪರಸೇವೆಯೆಂಬುದಾರಯೆ
ಧರೆಯೊಳ್ ಬಹು ಕಷ್ಟಮಾಗಿ ತೋರ್ಕುಂ ಸತತಂ।
ಪರಸೇವಾ ಪರಮೆನಿಸುವ
ನರ ಜನ್ಮಕೆ ಸೌಖ್ಯಮೊಳವೆ ಪೇಳಲೆ ದೇವಾ॥ (ವಿ. ಪು. IV 150)

---

[1] ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ (ಮದರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ) ಪು. 14.

VI ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ[1]

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ ಕ್ರಿ. ಶ. 450ರ ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನವೇ ಈ ವರೆಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ್ದು. ಮತ್ತೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. 600 ರಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಕದಂಬ, ಗಂಗ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕಳಚೂರ್ಯ, ಹೊಯ್ಸಳ, ವಿಜಯನಗರ, ಮೈಸೂರು ಮೊದಲಾದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವು ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ. ರಾಜರೂ, ಸಾಮಂತರೂ, ದಂಡನಾಯಕರೂ ಇತರ ಪ್ರಮುಖರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವವರಿಗೆ ಶಾಸನಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿವೆ.

ಚಾರಿತ್ರಾಂಶಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅವಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮಾಜ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿವೆ. ವೀರರ ಶೌರ್ಯಧೈರ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ದತ್ತಿಗಳು, ತನ್ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಔದಾರ್ಯ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ, ಶಿಸ್ತು, ಆದರ, ಗೌರವ, ಕೃತಜ್ಞತೆ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಸ್ವರೂಪಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವುವು. ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವು ರಚಿತವಾಗಿವೆ.

ನಾಗಚಂದ್ರ ಜನ್ನರಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿಗಳು ಶಾಸನ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವರೆಂದರೆ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಶಾಸನಕವಿಗಳ ವಿಚಾರ ತಿಳಿದುಬರಲಿಲ್ಲ. ರಾ॥ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರೂ, ಡಾ॥ ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರೂ, ಗೋವಿಂದಪೈಗಳೂ,

---

[1] ಇದನ್ನು ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ 'ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಎಂಬ ಲೇಖನದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ.

ತಿರುಮಲೆ ತಾತಾಚಾರ್ಯರೂ ಈ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶ್ರಮದಿಂದ ದುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿಗಳ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ ವಿಚಾರ ಹೇಗೂ ಇರಲಿ, ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿತೀರದು. ರಾ|| ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಅವುಗಳಿಗೆ ಮನಸೋತು ಶಾಸನ ಪದ್ಯಮಂಜರಿ ಎಂಬ ರತ್ನಮಾಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಅನರ್ಘ್ಯರತ್ನಗಳ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟು ಸಮೀಕ್ಷಿಸೋಣ—

ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳದ 26, 27, 88ನೆಯ ಶಾಸನಗಳು ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯಗಳ ಅಮರ ಚಿತ್ರಗಳು. ಸಸಿಮತಿಗಂತಿಯರಂಥ ಸದ್ಧರ್ಮ ಚರಿತೆಯ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನಗಳು ನೋಂಪನ್ನಾಚರಿಸಿ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದರು. ನಂದಿಸೇನ ಪ್ರವರ ಮುನಿವರನು ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂದನಂತೆ. ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾದ ಭಾಷಾಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸನ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಪದ್ಯ.

ಸುರಚಾಪಂ ಬೋಲೆ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಗೆಳ ತೆಐವೋಲ್ ಮಂಜುವೋಲ್ ತೋಱಿಬೇಗಂ
ಪಿರಿಗುಂ ಶ್ರೀರೂಪಲೀಲಾಧನವಿಭವ ಮಹಾರಾಶಿಗಳ್ ನಿಲ್ಲವಾರ್ಗಂ
ಪರಮಾರ್ಥಂ ಮೆಚ್ಚೆನಾನೀಧರಣಿಯುಳಿರವಾನೆಂದು ಸನ್ಯಾಸನಂಗೆ
ಯ್ದುರುಸತ್ವನ್ ನಂದಿಸೇನ ಪ್ರವರ ಮುನಿವರನ್ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂದಾನ್

(ಶ್ರ.ಬೆ. 88, ಕ್ರಿ.ಶ. 700).

ಇಲ್ಲಿ 'ಉಳ್', 'ಸಂದಾನ್' ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು, ಮಿಂಚು, ಮಂಜುಗಳಿಗೆ 'ಶ್ರೀರೂಪಲೀಲಾ ಧನವಿಭವ' ಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿರುವುದು ಎಷ್ಟು ಉಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳ ದೇವನ ಕಡೆಯಿಂದ ಹಾನುಗಲ್ಲ ಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮಾಚಗೌಂಡನ ಮಗ ಕಲಿರಾಯನು ಕಲಿತನದಿಂದ ಕಾದಿ ಮಡಿದ ಚಿತ್ರವಿದು—

ಸುರಿವ ಸರಲ್ಗೆ ಪಾಯ್ವ ಚತುರಂಗದಳಕ್ಕೆಣೆದಾರ್ದು ನೂಂಕುವಾ
ಸುರತರಮಪ್ಪ ಸಿಂಧುರಘಟಾವಳಿಗಳ್ಕದೆ ಕಾದಿಬೀರರ |

ಚ್ಚರಿವಡೆ ಮಾಚಗಾಂಡನ ಮಗಂ ಕಲಿರಾಯನೆ ಕೀರ್ತಿಯಂ ವಸುಂ
ಧರೆ ಪೊಗಟ್ಟಿನ್ನೆಗಂ ಪಡೆದನಾಹವದೊಳ್ ರಣರಂಗಶೂದ್ರಕಂ ॥

(ಬೇಲೂರು 202–ಕ್ರಿ. ಶ. 1138)

ವೀರಗಲ್ಲುಗಳೂ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲುಗಳೂ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಪಾವನ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಸಾವಿಯಬ್ಬೆ ಎಂಬ ಮಹಾಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಅಭಿವರ್ಣಿಸಿದ ರೀತಿಯಿದು—

ಶ್ರಾವಕಧರ್ಮದೊಳ್ ದೊರೆಯೆನಲ್ ಪೆಱರಿಲ್ಲೆನೆ ಸಂದ ರೇವತೀ
ಶ್ರಾವಕಿ ತಾನೆ ಸಜ್ಜನಿಕೆಯೊಳ್ ಜನಕಾತ್ಮಜೆ ತಾನೆ ರೂಪಿನೊಳ್ ।
ದೇವಕಿ ತಾನೆ ಪೆಂಪಿನೊಳರುಂಧತಿ ತಾನೆ ಜಿನೇಂದ್ರಭಕ್ತಿಸ
ದ್ಭಾವನೆ ಸಾವಿಯಬ್ಬೆ ಜಿನಶಾಸನ ದೇವತೆ (ತಾನೆ) ಕಾಣಿರೇ॥

(ಶ್ರ. ಬೆ. 139—950)

ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕವಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಆಹವಮಲ್ಲನ ಶೀಲವನ್ನು ಹೀಗೆ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರವಿಮಳ ಕೀರ್ತಿಯೊಳ್ ವಿಭವದೊಳ್ ಸುಚರಿತ್ರದೊಳಾರ್ಪಿನೊಳ್ ಮಹಾ
ಹವಜಯದೊಳ್ ಗುಣೋನ್ನತಿಯೊಳಾಹವಮಲ್ಲನೊಳಾಂ ಸಮಾನಮೆಂ ।
ಬವನಿಪನೇಂ ಯಯಾತಿಯೊ ಭಗೀರಥನೋ ಪುರುಕುತ್ಸನೋ ಪುರೂ
ರವನೊ ದಿಲೀಪನೋ ಭರತನೋ ನಳನೋ ನಹುಷಾವನೀಶನೋ ॥

(ಶಿಕಾರಿಪುರ 118—954)

ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ವೈಶ್ಯಜನರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಹೀಗೆ ಘೋಷಿಸಿವೆ.

ಕಿಡುವೊಡಮೆಯನೊಂದನೆ ಕೊ
ಟ್ಟೊಡೆ ಮುಡಗದಿಹಂಪರಂಗಳೆಂಬೆರಡುಮನಂ ।
ಗಡಿಯೊಳ್ ಕಿಡದೊಡಮೆಯನಡಿ
ಗಡಿಗಾರ್ಜಿಪರಲ್ಲಿ ನೆಗಟ್ದ ಪುರವಜನಂಗಳ್ ॥

[ಶಿಕಾರಿಪುರ 100-112]

ಲಲಿತವಾದ ಬಂಧ ; ಸರಳವಾದ ಶೈಲಿ.

ಆ ಹರವ ಜನರು ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಕಿಡುವೊಡವೆಗಳ' ನ್ಯಾಯವಾದ ಮಾರಾಟದಿಂದ "ಇಹಂಪರಂಗಳೆಂಬ" ಕಿಡದೊಡವೆಯನ್ನು

ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಇದರಿಂದ ಮಿಗಿಲಾದ ಲಾಭವಾವುದು ?

ಮನುಮುನಿಮಾರ್ಗರೆಂದು ಸುಜನಾಶ್ರಯರೆಂದು ಮಹಾನುರಾಗರೆಂ
ದನುಪಮರೆಂದು ಧರ್ಮಗುಣರೆಂದು ಸಮಸ್ತ ಸುಗಂಧ ವಸ್ತುವಾ ।
ಹನ ಕನಕಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ವಿಚಕ್ಷಣರೆಂದು ಮಹಾನುಭಾವರೆಂ
ದನುದಿನಮುಬ್ಬುಯಿಂ ಪೊಗಳ್ವುದೀಧರೆಯಿಾ ನಿಡುಗಲ್ಲ ವೈಶ್ಯರಂ ॥
ಧರಣಿಗೆ ಮೇರು ಸರಿತ್ಪತಿ
ಶರಧಿಗೆ ದೆಸೆ ದೆಸೆಗೆ ದಿಗ್ಗಜಂ ತಾನಾಯ್ತು ।
ಧರೆಗೆ ಶರನಿಧಿಗೆ ದಶದಿ
ಕ್ಕರಿಗಂ ಮಿಾಱುದುದು ವೈಶ್ಯ ಜನದೊಂದು ಜಸಂ ॥

[ಪಾವುಗಡ 50-1248]

ನಿಡುಗಲ್ಲ ವೈಶ್ಯರ ಗುಣಾವಳಿಯನ್ನು ಕೊಂಡು ಕೊನರುವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕಾವ್ಯದಂತಿದೆ ಈ ಶಾಸನ.

ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹಾಡಿದ ಕೆಲವು ಶಾಸನಪದ್ಯಗಳು ಎಷ್ಟು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿವೆ! ಮೇಲೆ ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಶಿಕಾರಿಪುರ 100 ನೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಚಿತ್ರ.

ಅದು ವಿಬುಧೈಕನಾಸಮುಮರಾವತಿಯಂತತಿಭೋಗಿ ಸೇವ್ಯಮಂ
ತದು ಪೆಸರ್ವೆತ್ತು ರಂಜಿಸುವ ಭೋಗವತೀಪುರದಂತೆ ಭಾವಿಸ ।
ಲ್ಕದು ಧನದ ಪ್ರಸೇವ್ಯಮಳಕಾಪುರದಂತೆನೆ ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಗಾ
ವುದೊ ಪಡಿಪಟ್ಟಣಂ ನೆಗಳ್ದ ವಾರ್ಧಿಪರೀತ ಸಮಸ್ತ ಧಾತ್ರಿಯೊಳ್ ॥

ಸೊರಬ 138 ನೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಕವಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿರುವನು. ಎಂಥ ದೇಶಾಭಿಮಾನ!

ವರ ರತ್ನಾಕರದಿಂದಳಂಕರಿಸಿ ಮೆಯ್ವೆರ್ಚಿರ್ದ ಭೂದೇವಿಗಾ
ದರದಿಂ ಕುಂತಳದಂತೆ ಕುಂತಳ ಸುದೇಶಂ ತೋರ್ಕುಮಾ ದೇಶಕಾ ।
ಭರಣೀಯಂ ಬನವಾಸಿದೇಶಮದು ಭೋಗಕ್ಕಾಗರಂ ಸೌಖ್ಯಸಾ
ಗರಮಾಹ್ಲಾದಕರಂ ನಿರಂತರ ವಿಳಾಸಾವಾಸಲಕ್ಷ್ಮೀಕರಂ ॥
ಇದು ಸುಖದಾಗರಂ ಸಿರಿಯ ಪುಟ್ಟಿದ ಸಾಗರಮಾರಯಲ್ ಸಮು
ಛ್ಛ್ರಯದ ಗೊತ್ತು ಸತ್ಯದ ತವರ್ಮನೆ ಚಿತ್ತಜನಿರ್ಪತಾಣಮು
ನ್ನದಯುವತೀ ಜನಂಗಳೆಱೆವೆಟ್ಟು ಬುಧಾಳಿಯ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯೆಂ
ಬುದನೆನೆ ಶೋಭೆಯಿಂ ತಳೆದುದಿಂತನಿಶಂ ಬನವಾಸಿಮಂಡಲಂ ॥

ಇವು ಪಂಪನು ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬನವಾಸಿಯನ್ನು ಕುರಿತು "ಚಾಗದ ಭೋಗದಕ್ಕರದ ಗೇಯದ ಗೊಟ್ಟಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತರುತ್ತವೆ

VII ಶತಕಸಾಹಿತ್ಯ[1]

ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಶತಕಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1070 ರಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮಾಚಾರ್ಯನೆಂಬ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಚಂದ್ರಚೂಡಾಮಣಿಶತಕವನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಆದ್ಯ ಶತಕಕೃತಿ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಭಾರತೀಯರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ 8, 10, 12, 100, 108, 1000 ಮೊದಲಾದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವಕೊಟ್ಟಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಿಯತಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಅಷ್ಟಕಗಳು, ಶತಕಗಳು, ಅಷ್ಟೋತ್ತರಶತನಾಮಾವಳಿ, ಸಹಸ್ರನಾಮಗಳು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಶತಕಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು.

ಶತಕಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯ ಬೋಧಕಗಳು. ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾರುವುವು. ಅನೇಕ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಕವಿಗಳ ಸ್ವಾನುಭವದೊಂದಿಗೆ ಪುರಾಣಪುರುಷರ ಜೀವನ ಆದರ್ಶಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಯೋಗ್ಯತೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡ ಶತಕಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವರು. 'ಆಖ್ಯಾತಕರ್ಣಾಟಕಂ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳು ಶತಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯವು. ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಕಂದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶತಕಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಶತಕದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ 'ಮಕುಟ' ಇರುತ್ತದೆ. ಪದ್ಯಗಳು ನೂರಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ 'ಮಕುಟ' ಇರುವ ರಚನೆಯನ್ನು ತೆಲುಗು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶತಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, ಸರ್ವಜ್ಞಪದಗಳನ್ನೂ ಡಿ. ವಿ. ಜಿ.

---

[1] ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರಧರ್ಮಸ್ಥಳದವರು "ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮ್ಮೇಳನದ "ರಜತ ಮಹೋತ್ಸವ ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಇದೇ ಲೇಖನ 'ಕನ್ನಡ ಶತಕಗಳು' ಎಂಬ ಲೇಖನದ ಆಧಾರದಿಂದ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಯವರ ಮಂಕುತಿಮ್ಮನ ಕಗ್ಗವನ್ನೂ ಈ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಎಲ್ಲ ಪಂಥದವರೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶತಕರಚನೆ ಗೈದಿರುವರು.

ಎಲ್ಲ ಶತಕ ಕವಿಗಳ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಉದಾಹರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ಕೆಲವು ಕವಿಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ದಿಗ್ದರ್ಶನಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತದೆ :—

ಆದಿ ಕನ್ನಡಶತಕ ಕವಿಯಾದ ನಾಗವರ್ಮಾಚಾರ್ಯನಿಂದ (1070). ರಚಿತವಾದ ಚಂದ್ರ ಚೂಡಾಮಣಿ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಒಂದು ನೀತಿ—ದುರಾಸೆಗೆ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲ. ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದರ ಆಸೆ. ಈ ತೃಷ್ಣೆ ಎಂಬ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ತತ್ವವೆಂಬ ಅಮೃತದಿಂದ ಆರಿಸಬೇಕು—

ದೆಸೆಯುಂ ಸುಂಗಿಯುಮುರ್ಬಿಯಂ ನೊಣೆದುವಂಭೋರಾಶಿಯಂ ಪೀರ್ದುವಾ
ಗಸಮಂ ತಳ್ತಡರ್ದೇಱಿಯುಂ ದಣಿಗುವೇ ಮತ್ತೆಯ್ದೆದಿರ್ಪಲ್ಲಿಗೆ ।
ಯ್ದಿಸುತಿರ್ಕುಂ ಚಲದಿಂದೆ ತೃಷ್ಣೆನೆಗಱ್ದಾತೃಷ್ಣಾಗ್ನಿಯಂ ಕೂಡೆಮು
ೞ್ಗಿಸಲಕ್ಕುಂ ನಿಜತತ್ವಮೆಂಬಮೃತದಿಂ ಶ್ರೀಚಂದ್ರಚೂಡಾಮಣೀ ॥

ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶತಕಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ. ಆತನ 'ಪಂಪಾ ಶತಕ', 'ರಕ್ಷಾಶತಕ' ಗಳು (1180) ನಿರ್ಮಲ ತತ್ವಭಕ್ತಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ವೈರಾಗ್ಯಗಳ ತವನಿಧಿಗಳು. ಹರಿಹರನ ವಾಣಿ—ಪರಸೇವೆಯ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಅದನ್ನು ಹಂಪೆಯಾಳ್ದನ ದಯೆಯಿಂದ ನೀಗಿದುದನ್ನೂ ಘೋಷಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಪೋಗೆನೆ ಪೋಪ ಬಾರೆಲವೊ ಬಾಪೆನೆ ಜೀಯ ಹಸಾದವೆಂದು ಬೆ
ಳ್ವಾಗುತೆ ಬರ್ಪ ಮಾಣೆಲವೊ ಸುಮ್ಮನಿರೆಂದೊಡೆ ಸುಮ್ಮನಿರ್ಪ ಪಾ ।
ತ್ತಾಗಳೆ ಬಗ್ಗಿಸಲ್ ಸಡುಗಿ ಬೀಳುವ ಸೇವೆಯ ಕಷ್ಟವೃತ್ತಿಯಂ
ನೀಗಿದೆನಿಂದು ನಿಮ್ಮ ದಯೆಯಿಂ ಕರುಣಾಕರ ಹಂಪೆಯಾಳ್ದನೇ ॥

ತನ್ನ ವ್ಯಾಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಮರುಗುತ್ತಾ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನನ್ನು ಶರಣುಹೋಗುವನು:

ಸತಿಪುತ್ರರ್ ಮಿತ್ರರಾಪ್ತರ್ ತನುಧನಮಾನಮೆಂಬಿಂತಿವಂ ನಿತ್ಯಮೆಂದು
ಚ್ಚತರ ವ್ಯಾಸಂಗದಿಂ ಮೆಯ್ಮರೆಯದೆ ಮರುಳಾಗಿರ್ದನೆನ್ನಂ ದುರಾಶಾ ।
ವೃತನಂ ದುರ್ಮೋಹಿಯಂ ದುಸ್ತರತರವಿಷಯ ವ್ಯಾಪ್ತನಂ ದುರ್ಘರ್ರೈನೋ
ಹತನಂ ದುರ್ಬೋಧನಂ ರಕ್ಷಿಪುದೆಲೆ ಕೃಪೆಯಿಂದಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಲಿಂಗಾ॥

ಸೋಮೇಶ್ವರಶತಕ, ಅಪರಾಜಿತೇಶ್ವರಶತಕ (1557), ರತ್ನಾಕರ

ರಾಧೀಶ್ವರಶತಕ (1600), ಭತೃಹರಿಯ ನೀತಿಶತಕ. (ಅನುವಾದ) (1880) ಶ್ರೀ ಚೆಲ್ವನಾರಾಯಣಶತಕ (1920) ಮೊದಲಾದುವು ವಿಶೇಷ ಜನಾದರಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದುವು. ಅವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

(1) ಸ್ವಕುಲೋದ್ಧಾರಕನಾಗಿ ಭಾಗ್ಯಯುತನಾಗಾಯುಷ್ಯಮುಳ್ಳಾತನಾ
ಗಕಳಂಕಾಸ್ಪದಳಾಗಿ ಬಾಳ್ಪಸತಿಯಿರ್ದಾನಂದಮಂ ಮಾಳ್ಪಬಾ|
ಲಕನಿರ್ದೀಶ್ವರ ಭಕ್ತನಾಗಿ ತನುವೊಳ್ ದಾರ್ಢ್ಯಂ ಸಮಂತೊಪ್ಪುವಾ
ಶುಭಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತ ಪುಣ್ಯವರ್ಯ್ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರಾ ||

(2) ಶಾಸ್ತ್ರಂಬಂದೊಡೆ ಶಾಂತಿ ಸೈರಣೆ ನಿಗರ್ವಂ ನೀತಿಮೊಲ್ಪಾತು ಮು
ಕ್ತಿಸ್ತ್ರೀಚಿಂತೆ ನಿಜಾತ್ಮಚಿಂತೆ ನಿಲವೇಟ್ಟ್ಯಂತಲ್ಲದಾ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂ |
ದುಸ್ತ್ರೀಚಿಂತನೆ ದುರ್ಮುಖಂ ಕಲಹಮುದ್ಗರ್ವಂ ಮನಂಗೊಂಡೊಡಾ
ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಶಸ್ತ್ರಮೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಶಸ್ತ್ರಿಕನಲಾ ರತ್ನಾಕರಾಧೀಶ್ವರಾ ||

(3) ಕುಲದೊಳ್ ಪುಟ್ಟಿದ ಜಾಲನೊರ್ವನದಿಯುಂ ಸೋಂಕುತ್ತೆ ಪೆರ್ಮ್ಮಿಡಿದಂ
ಶಿಲೆಯೊಂದಂ ಕುಲನಾಥನಾದ ದಿನಮುಂ ಸರ್ವಾಶ್ಮ ಸಂಜಾತಮುಂ |
ತುಳಿವಂ ಪಾದಸಹಸ್ರದಿಂದನುದಿನಂ ಪೆಣ್ಗೈದನಿಲ್ಲಾವುದಂ
ಕುಲದಿಂದೇಂ ನಿಜಶಕ್ತಿಯಿಂದೆ ನೆಗಳ್ವರ್ ಶ್ರೀಚೆಲ್ವನಾರಾಯಣಾ ||

VIII ಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳು

ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಾದ ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ಅಲಂಕಾರ, ರಸ, ಕವಿಸಮಯ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ನಿಘಂಟುಗಳೂ ಉಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಪ್ರಸ್ತುತದ ಉದ್ದೇಶ.

ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವೇ ಆದ್ಯಗ್ರಂಥವೆಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 9 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ 'ಗುಣಗಾಂಕಿಯಂ' ಅಥವಾ 'ಗುಣಗಾಂಗೇಯ' ಎಂಬೊಂದು ಛಂದೋಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ದೊರೆತಿಲ್ಲ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಛಂದೋಗ್ರಂಥವನ್ನು ಗುಣಗ, ಗುಣಗಾಂಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ಮೂರನೆಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನೆಂಬ (844) ಮೂಡಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜನಿಗೆ ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿರಬಹುದೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.[1] ಈ ಛಂದೋಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿರುವ ಛಂದೋವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವು ಇನಿಯಳೊಬ್ಬಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದಂತೆಯೂ, ಸೂಚಿಸುವುದು ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಬದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆಯೂ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ 'ಯಾಪ್ಪರುಂಕಲಕ್ಕಾರಿಕೈ' ಎಂಬ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಛಂದೋಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ (990) ವಿರಚಿತ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯೇ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯದು. ಇವೆರಡಲ್ಲದೆ 1145 ರಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲಾಕ್ಷಣಿಕನಾದ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು 'ಛಂದೋವಿಚಿತಿ' ಎಂಬ ಛಂದೋಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿರಬಹುದೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳುಂಟು, ಆದರೆ ಅದು ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

---

[1] ಕ.ಕ.ಚ.ಸಂ. I ಪು. 12. [2] ಎನ್ನದು ಕಾರಿಕೈ.

ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಹೆಸರೂ ನಾಗವರ್ಮನೆಂದೇ ಇರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಮುಂದಿನವರ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಭಾಗವೂ ಈಗ ಮುದ್ರಿತ ವಾಗಿರುವ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು '[1]. ಹೀಗೆ ಹೇಳು ವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳುಂಟು. ಏಕೆಂದರೆ 17 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಕವಿಜಿಹ್ವಾಬಂಧನದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳೂ ಇತರ ಆಧುನಿಕಗಳಾದ ಲಕ್ಷ. ಲಕ್ಷಣ ಪದ್ಯಗಳೂ ಈಗ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ತದನಂತರ ಗುಣಚಂದ್ರನ ಛಂದಸ್ಸಾರ, ಈಶ್ವರಕವಿಯ ಕವಿ ಜಿಹ್ವಾ ಬಂಧನ. ನಂದಿಛಂದಸ್ಸು ಇತ್ಯಾದಿ ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

(1) ನಾಗವರ್ಮ (990).

ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ ನಾಗ ವರ್ಮನು 'ಛಂದೋಂಬುಧಿ' ಯೆಂಬ ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ರುವನು. ಇದು ಕನ್ನಡದ ಆದ್ಯಛಂದೋಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಈಶ್ವರನು ಉಮೆಗೆ ಹೇಳಿದ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಪಿಂಗಳನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಿ ದಂತೆಯೂ ಅದನ್ನುತಾನು ತನ್ನ ಮಡದಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇವನು ಪಿಂಗಳ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಪಿಂಗಳನು 8 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ರುವನು. ಇದುವರೆಗೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಳಛಂದಸ್ಸೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಇವನನ್ನು ಮತ್ತಿನವರಾದ ಕೇದಾರಭಟ್ಟ ಮೊದಲಾದವರು ಅನುಸರಿಸಿರುವರು.

ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮನು ಮಾತ್ರೆ, ಗುರು, ವೃತ್ತ, ಅಕ್ಷರ, ಗಣ, ಪ್ರಸ್ತಾರ, ಪ್ರಾಸ, ವಿಷಯ ಜಾತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.(ತಮಿಳಿನಲ್ಲಾದರೆ ಲಾಕ್ಷ ಣಿಕರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ತಮಿಳು ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಯೋ ಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.) ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ 6ಅಧಿಕಾರಗಳಿವೆ. 1ನೆಯ ಅಧಿಕಾರ ದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಾಯತನ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಗ್ರಂಥಾರಂಭವಾಗಿ ಕವಿಯ ವಂಶಾನುವರ್ಣನೆ, ಪೋಷಕ ಪ್ರಶಂಸೆ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ, ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

---

[1] Annals O. R. Vol. VII Part I : ಛಂದಸ್ಸಾರ : ಪು iii.

2 ನೆಯ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ 26 ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮುಖ್ಯ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಚಿಸಿರುವನು. ಲಕ್ಷಣಸೂತ್ರಗಳೇ ಲಕ್ಷ್ಯವೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

3 ನೆಯ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಲಾವೃತ್ತ, ಅರ್ಧ ಸಮವಿಷಮವೃತ್ತ, ಉದ್ಗತಾವೃತ್ತ, ಪದ, ಚತುರೂರ್ಧ್ವ, ಅನುಷ್ಟುಪ್ ವೈತಾಳೀಯ, ಜಾತಿ ಗಾಥೆ, ರಗಳೆ, ದಂಡಕ(ಪಾದನಿಯಮವಿಲ್ಲದುವು)ಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿವೆ.

4 ನೆಯ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಂದ ಮತ್ತು ಆರ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಕಂದ, ಆರ್ಯೆ, ಗೀತಿಕೆ, ಸಂಕೀರ್ಣಕ, ದುವಯಿ ಎಂಬ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಚಿಸಿದೆ.

5 ನೆಯ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಜೀವಾಳವೆನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ರುದ್ರಗಣಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಕನ್ನಡದ 5 ಅಕ್ಕರಗಳು, ತ್ರಿಪದಿ ಏಟಿ, ಚೌಪದಿ, ಛಂದೋವತಂಸ, ಅಕ್ಕರಿಕೆ, ಮದನವತಿ ಗೀತಿಗೆ, ಉತ್ಸಾಹ, ಷಟ್ಪದಿ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

6 ನೆಯ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಆರು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ನಾಗವರ್ಮನು ಹೇಳಿದ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷಾಂಶಗಳು :

" ಸಂಸ್ಕೃತಂ, ಪ್ರಾಕೃತಂ ಅಪಭ್ರಂಶಿಕಂ, ಪೈಶಾಚಿಕಂ ಎಂಬ ಮೂಱುವರೆ ಭಾಷೆಗಳೊಳ್ ಪುಟ್ಟುವುವೆಲ್ಲಂ ದ್ರಮಿಡಾಂಧ್ರಕರ್ಣಾಟಕಾದಿ ಷಟ್ಪಂಚಾಶತ್ ಸರ್ವ ವಿಷಯ ಭಾಷಾಜಾತಿಗಳಕ್ಕುಂ–(I–55ರ ಮುಂದಿನ ವಚನ)

ಇಲ್ಲಿ ತಮಿಳು, ತೆಲಗು, ಕನ್ನಡಗಳೇ ಮೊದಲಾದ 56 ಭಾಷೆಗಳು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರೂವರೆ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿವೆ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ನಾವು ಇಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ, ಆತನ ದೃಷ್ಟಿ ಅಂದು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದತ್ತ ಹೊರಳಿತ್ತೆಂಬುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿ.

ನಾಗವರ್ಮನು ಯತಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಹೇಗೋ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಯತಿನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕೆನ್ನುವನು.

ಯತಿಯೆಂಬುದು ಗಣನಿಯಮ
ಪ್ರತತಿಗುಸಿರ್ದಾಣಮಪ್ಪುದದು ದಾಂಟಲ್ಕಾ ।
ಯತಿ ಕಿಡುಗುಂ ದಾಂಟದೊಡಾ
ಯತಿಕಿಡೆ ಕವಿತಾಭಿಮಾನಮೇನೆಸೆದಪುದೋ ॥ (I-44)

ಛಂದೋ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಗೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ :

ದಿನಾಧಿಪಂ ವ್ಯೋಮಚರವೀಶ ಯುಗ್ಮಂ।
ಘನಂ ನಿಲಲ್ಕೆಂಟಜಿರೊಳ್ ವಿರಾಮಂ।
ಪಿನಾಕಿಯುಂ ನಾಕಿಯುಮೆಂದ ಪಾಂಗಿಂ।
ಘನಸ್ತನೇ ಕೇಳಿಮುಪೇಂದ್ರ ವಜ್ರಂ ॥

ತ್ರಿಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣಂ :

ಬಿಸರುಹೋದ್ಭವಗಣಂ ರಸಪಕ್ಷಸ್ಥಾನದೊಳ್
ಬಿಸರುಹ ನೇತ್ರಗಣಮೆ ಬರ್ಕುಳಿದುವು
ಬಿಸರುಹ ನೇತ್ರೇ ತ್ರಿಪದಿಗೆ ॥

(ಲಕ್ಷವೂ ಇದೇ ಆಗಿದೆ.)

2 ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ (ಸು. 1145)

ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷಾಭೂಷಣ, ವಸ್ತುಕೋಶ, ಅಭಿಧಾನ ರತ್ನಮಾಲೆ ಎಂಬೀ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು ಕ್ರಿ.ಶ. (ಸು) 1145ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬೇಕು.[1] ಕನ್ನಡದ ಲಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರರಚಕರಲ್ಲಿ ಇವನು ನಾಯಕನುಣಿಯಂತಿರುವನು. ಇವನು ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಪಮ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವನು.

i **ಈತನ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನವು** ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳು ಕಂದಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥವು ಐದು ಅಧಿಕರಣಗಳಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (1) ಶಬ್ದಸ್ಮೃತಿ ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಧಿ ಪ್ರಕರಣಂ, ನಾಮಪ್ರಕರಣಂ, ಸಮಾಸಪ್ರಕರಣಂ, ತದ್ಧಿತ ಪ್ರಕರಣಂ, ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರಕರಣಂ ಎಂಬ 5 ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳು ಬಹಳ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿಯಾದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿಯೂ ಸುಲಲಿತವಾಗಿಯೂ

---

[1] ಕ. ಕ. ಚ. ಸಂ. I ಪು 145.

ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಸ್ಮೃತಿಯು ಆದ್ಯ ಗ್ರಂಥ ಎಂಬುದು ಗಮನೀಯಾಂಶ.

ಸೂತ್ರ ೧ ಹೀಗುಂಟು.

ಸ್ವರಮೆಂದುಂ ವ್ಯಂಜನಮೆಂ
ದೆರಡಕ್ಕುಂ ವರ್ಣಭೇದಮಾದ್ಯಕ್ಷರದಿಂ ।
ಬರೆ ಪದಿನಾಲ್ಕುಂ ಸ್ವರಮಿಂ
ಪರಿಶೇಷಂ ವ್ಯಂಜನಂಗಳರೆ ಮಾತ್ರಿಕೆಗಳ್ ॥

ಮತ್ತೆ ಉದಾಹರಣೆ.

(2) ಕಾವ್ಯಮಲವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪದ ಪದಾರ್ಥ ಸಂಧಿದೋಷವಿನಿಶ್ಚಯ ಪ್ರಕರಣಂ, ವಾಕ್ಯವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ದೋಷಾನುಕೀರ್ತನ ಪ್ರಕರಣಂ ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

(3) ಗುಣವಿವೇಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗವಿಭಾಗದರ್ಶನ ಪ್ರಕರಣಂ, ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರನಿರ್ಣಯ ಪ್ರಕರಣಂ, ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ ಪ್ರಕರಣಂ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳುಂಟು. ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಸಮಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಹತ್ತುಗುಣಗಳನ್ನೂ, ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನೂ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

(4) ನಾಲ್ಕನೆಯದು ರೀತಿಕ್ರಮ ರಸನಿರೂಪಣಾಧಿಕರಣಂ. ಇದರಲ್ಲಿ ರೀತಿ ಪ್ರಕರಣಂ ಮತ್ತು ರಸಪ್ರಕರಣಂ ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ.

(5) ಕವಿಸಮಯಾಧಿಕರಣಂ ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಸದಾಖ್ಯಾತಿ, ಸದಕೀರ್ತನ, ನಿಯಮಾರ್ಥ, ಐಕ್ಯ ಎಂಬ ಐದು ಪ್ರಕರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಕವಿಸಮಯವೆಂದರೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಾಗವರ್ಮನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಚಿಸಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಮನಿಸೋಣ.

ಆವುದಶೇಷ ಲೋಕವಿಷಯು ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಖಿಳಾಗಮಾರ್ಥಮುಂ
ಭಾವಿಪೊಡಲ್ತು ಸತ್ಕವಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂ ಪರಿಗೀತಮಾಗಿ ನಿ ।
ಷ್ಕೇವಳಮಾದ ರೂಢಿವಶದಿಂ ಸಲೆ ಸಲ್ವುದಿದಲ್ತೆ ಶಿಷ್ಟಸಂ
ಭಾಷಿತಮಪ್ಪ ಕಾವ್ಯಸಮಯಂ ಭುವನತ್ರಯವಸ್ತು ಗೋಚರಂ॥ಪದ್ಯ844

ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 949–955 ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೃತಿ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುವನ್ನೂ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ:—ಪದ್ಯಮಯ, ಗದ್ಯಮಯ, ವಿಮಿಶ್ರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ತೆರನಾದ ಕೃತಿ. ಗದ್ಯಮಯವಾದರೆ ಕಥೆ ಅಥವಾ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ, ಪದ್ಯಮಯವಾಗಿ ಸರ್ಗಬಂಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾವ್ಯ. ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ಚಂಪೂ. ಇತ್ಯಾದಿ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಇದುಕುಂಗಬ್ಬ (ಒಂದೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಸಂಪೂರ್ಣತೆ ಇರುವುದು), ಮೆಲ್ಪಾಡು, ಪಾಡುಗಬ್ಬ, ಬೆದಂಡೆಗಬ್ಬ ಬಾಜನೆಗಬ್ಬ ಇವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದಾನೋದರತನಯನಾದ ನಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನವನ್ನು ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ ವಾಮನ, ರುದ್ರಟ ಭಾಮಹ ಮತ್ತು ದಂಡಿ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರನ್ನು (ಪದ್ಯ 961) ಅನುಸರಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. 'ಭರತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ರಮದಿಂ' (ಪದ್ಯ 798) ಎಂಬುದಾಗಿ ರಸಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನಾದ ಭರತಮುನಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿರುವನು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನು ಕವಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕವಿಗಳ್ಗಿದು ಕೆಯ್ಗನ್ನಡಿ
ಕವಿತೆಗೆ ಬಾಳ್ಗೊಡಲುಪಾತ್ತವಾಗ್ದೇವತೆಗು
ದ್ಭವಹೇತು ಕೋಶಗೃಹಮೆನೆ
ಭುವನದೊಳಿದು ಪರೆದು ನಿಲ್ವುದೊಂದಚ್ಚರಿಯೇ॥ [ಪದ್ಯ 4]

(ii) ಕರ್ಣಾಟಕಭಾಷಾಭೂಷಣ

ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ—ಕನ್ನಡ ತಿಳಿಯದವರಿಗೆ—ಕನ್ನಡದ ಭಾಷಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ತೋರಿಸುವುದರ ಸಲುವಾಗಿ ನಾಗವರ್ಮನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಿಂದ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ತೆರನಾಗಿ ಮುಂದೆ ಭಟ್ಟಾಕಲಂಕದೇವನು [1604] ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವೆಂಬ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಭಾಷಾಭೂಷಣದ ಸಂಜ್ಞಾ, ಸಂಧಿ, ವಿಭಕ್ತಿ, ಕಾರಕ, ಶಬ್ದರೀತಿ,

ಸಮಾಸ, ತದ್ಧಿತ, ಆಖ್ಯಾತನಿಯಮ, ಅವ್ಯಯ ನಿರೂಪಣ, ನಿಪಾತ ನಿರೂಪಣ ಎಂಬ 10 ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ :

ಸೂ|| ಸ್ವರೇ ಸ್ವರಸ್ಯ ಲೋಪಃ ॥ 19 ॥

ವೃ॥ ಸ್ವರೇ ಪರತೋವ ಸ್ಥಿತೇ ಪೂರ್ವಸ್ವರಸ್ಯ ಲೋಪೋ ಭವತಿ॥

ಉದಾಹರಣೆ : ಎನ್ನ ಅರಸಂ, ಎನ್ನರಸಂ; ಕೂರ್ತ ಇರವಂ, ಕೂರ್ತಿರವಂ.

[iii] ಅಭಿಧಾನ ವಸ್ತುಕೋಶ :

ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ–ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಕಂದಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುವ ದೊಡ್ಡ ನಿಘಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದು.[1] ಏಕಾರ್ಥಕಾಂಡ [ಅವಿಭಿನ್ನಾರ್ಥಕಾಂಡ,] ನಾನಾರ್ಥಕಾಂಡ ಸಾಮಾನ್ಯಕಾಂಡ, ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ವರರುಚಿ, ಹಲಾಯುಧ ಮೊದಲಾದವರು ಹೇಳಿದುದನ್ನು 'ಸಂಹರಿಸಿ ಮನಂಗೊಳೆ ನಿಘಂಟುವನ್ನು' ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (I-2). ಅಭಿಧಾನ ಕೋಶದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಾರುತ್ತಾನೆ.

ಪುದಿದ ಮನಸ್ತಮಂ ಬಿಡೆ
ಬೆದಱಿಸದರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಮಂ ಮಾಡುಗುಮ ।
ಪುದಱಿಂ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯಾ
ಪ್ರದೀಪಮಭಿಧಾನಕೋಶಮಲ್ಲದೆ ಪೆಱತೇಂ ॥ [I-3]

---

[1] 'ರನ್ನಕಂದ' ವೆಂಬೊಂದು ಕಂದಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡ ಪುಟ್ಟ ನಿಘಂಟುವೊಂದು ಕವಿರನ್ನನಿಂದ (993) ರಚಿತವಾದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಮೊದಲಿನ ಕನ್ನಡ-ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು : ಉದಾಹರಣೆ :— ಸಣ್ಣದೆನಲ್ ಕಿಱಿದಕ್ಕುಂ| ಪೆಣ್ಣೆನೆ ಪಾಱೆಂಬ ವಾಚಿ ಬೞಿಯಿಗೆ ವಂಶಂ ಎಣ್ಣೆನೆ ಲೆಕ್ಕವುದುಂ ಬಿಸು | ಗಣ್ಣನೆನಲ್ ಗೊರವನಪ್ಪುದೆಲೆ ಕವಿರತ್ನಾ ॥

ಉದಾಹರಣೆಗಳು : (1) ಅವಿಭಿನ್ನಾರ್ಥ :—

ಭುವನಂ ಲೋಕಂ ವಿಷ್ಟಪ
ಮುವುಜನಮೊಳಭಿನ್ನ ವೃತ್ತಿಯಿಂದಂ ನೆಗೆಗುಂ ।
ಭವಸಂಸ್ಕೃತಿಸಂಸರಣಂ
ಜವಂಜವಂ ಜನ್ಮಮೆಂಬುವದು ಸಂಸಾರಂ ॥ [I-3-1]

(2) ಸಾಮಾನ್ಯ :—

ವಿಸ್ತೀರ್ಣತೆ ತಾನಪ್ಪುದು
ವಿಸ್ತಾರಂ ಶಬ್ದವಿಷಯುವಾದಂದಕ್ಕುಂ ।
ವಿಸ್ತರಮೆಂಬೀ ಶಬ್ದಂ
ವಾಸ್ತವಮೆಂದಱಿಗೆ ವಸ್ತು ತತ್ವಸ್ಥಿತಿಯಿಂ ॥ [II-2-26]

(3) ನಾನಾರ್ಥ

ಕರಮೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಯಂ
ಕರಮೆಂಬುದುದಗ್ರದೀಪ್ತಿ ಕರಮೆಂಬುದುಕೆಯ್ ॥
ಕರಮೆಂಬುದು ದ್ವಿರದಕರಂ
ಪರಿಭಾವಿಪುದಿಂತಿದಂ ಪ್ರಯೋಗಾಂತರದಿಂ ॥ III—1-102

(IV) ಅಭಿಧಾನರತ್ನಮಾಲಾ ಟೀಕೆ

ಹಲಾಯುಧನ 'ಅಭಿಧಾನರತ್ನಮಾಲೆ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದ ಕೋಶದೊಳಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾರ್ಥಕವಾದ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು ಈ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಟೀಕೆ ಅಥವಾ ನಿಘಂಟು ಎಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟು. (ಅಭಿಧಾನ ರತ್ನಮಾಲಾ ಕರ್ಣಾಟಕ ಟೀಕೆ: ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ. ಪು. 27-30) ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲಾಯುಧನ ವಿಭಾಗಕ್ರಮವನ್ನೇ ಟೀಕಾಕಾರನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 884 ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಕೊನೆಯ 57 ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲವಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕನ್ನಡ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಇದು ತುಂಬ ಅನುಕೂಲ. ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು :—

(1) ಅಹಂಯುಃ, ಅಹಂಕಾರೀ—ಈ ೨ ತಾನೇ ಮೇಲೆಂಬುವಂ, ಶುಭಂಯುಃ, ಶುಭಸಂಯುತಃ—ಈ ೨ ಒಳ್ಳಿತಂಗೆಯ್ವವಂ. ಯಥಾಕಾಮಿ, ಸ್ವರುಚಿಃ, ಸ್ವಚ್ಛಂದಃ, ನಿರವಗ್ರಹಃ—ಈ ೪ ತನ್ನಿಚ್ಛೆಕಾರಂ.

—ಭೂಮಿಕಾಂಡ ||224||

(2) ನೃತ್ಯ, ಗೀತ, ವಾದ್ಯ—ಈ ೩ ಸಂಗೀತಮೆಂಬುದು. ಮೊದಲ ನಾಟ್ಯಮಂ ಪೂರ್ವರಂಗಮೆಂಬುದು. ಸ್ವರ್ಗಕಾಂಡ || 95 ||

(3) ಘೋಷವತೀ, ವೀಣಾ—ಈ ೨ ವೀಣೆ;
ವಿಪಂಚೀ, ಪರಿವಾದಿನೀ, ವಲ್ಲಕೀ—ಈ ೩ ತಂತ್ರಿಯ ಭೇದದಿಂದ ಆದ ವೀಣೆಯ ಭೇದಂಗಳ್ (96)

(4) ಶುಕ್ಲಂ, ವೀಯತಂ, ಬಲಂ, ಬೀಜಂ, ಇಂದ್ರಿಯಂ, ರೇತಃ ಈ ೬ ಇಂದ್ರಿಯ. ಶ್ಮಶಾನಂ, ಪಿತೃವನಂ—ಈ ೨ ಮಸಣಗಾಡು, (ಪಾತಾಳ ಕಾಂಡ 16).

(3) **ಉದಯಾದಿತ್ಯ** (1150)

"ವಸುಧಾನಾಥನ ಸೋಮನಾಥನ ಸುತಂ ಚೋಳೋದಯಾದಿತ್ಯಂ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಉದಯಾದಿತ್ಯನು ಸೋಮನಾಥ ನೆಂಬ ಚೋಳರಾಜನ ಮಗನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ.[1] ಇವನಿಗೆ 'ಸಾಹಿತ ವಿದ್ಯಾಧರ' ನೆಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತು. ಇವನು ಉದಯಾದಿತ್ಯಾಲಂಕಾರವೆಂಬ 72 ಪದ್ಯಗಳುಳ್ಳ ಪುಟ್ಟದಾದರೂ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ರೀತಿ, ಕಾವ್ಯಗುಣ ಗಳು, ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು—ಇವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿ ಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಲಕ್ಷಣ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳು ಒಂದೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ (ಸುಮಾರಿಗೆ) ಲಕ್ಷಣ ಬಂದು ಮತ್ತೆ ಲಕ್ಷ್ಯಬರುವುದು.

ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ

ಇರೆ ವಸ್ತುವೊಂದು ತನ್ನಯ |
ಪರಿಯಿಂ ಬೇಱೊಂದನದಱೊಳುತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿಸುವಾ |

---

[1] ಕ. ಕ. ಚ. ಸಂ I ಪು. 159.

ಪರಿಯುತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾಲಂಕೃತಿ |
ಬಿರಿಮುವು ನಗುವಂತೆ ಬಿರಯಿಯುಂ ಮಲ್ಲಿಗೆಗಳ್ ||

ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ I–78 ನೆಯ ಪದ್ಯ ಉದಯಾದಿತ್ಯಾಲಂಕಾರದಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡುದು—

ಉದಧಿ ಪುರಾಧಿಪಸುತ ಮಂ
ತ್ರಮೂತಗಮನಾಜಿ ವಿರಹ ಪರಿಣಯ ಸುರತ |
ರ್ತುದಿನೇಶ ಚಂದ್ರಮಧು ಕುಭೃ
ಮುವಕ ವನಸ್ಪತಿಯೆ ಕೃತಿಗೆ ಪದಿನೆಂಟಂಗಂ || (I–13)

(4) ಕವಿಕಾಮ (ಸು 1200)

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಸವಿವರಣೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ಮೊದಲನೆಯ ಗ್ರಂಥವೆಂಬುದಾಗಿ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ' ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರ ' ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಕಾಮನು ಸುಮಾರು 1200 ರಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು (1245) ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರದಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿಕಾಮನು ಲಾಕ್ಷಣಿಕನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಉದ್ದಾಮಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಆತನ ರಚನೆಯಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವನು ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡುದು ಆತ್ಮ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲವೆಂಬುದು ಆ ಹೊಗಳಿಕೆಯ ಪದ್ಯರಚನೆಯೇ ಸಾರುವುದು.

ಜಗದೊಳ್ ಸನ್ನಿವಹವಾದ ನಾಟ್ಯಕೃತಿಗಳಂ ಛಂದಕ್ಕೆ ಬರ್ಪಂತು ನೆ
ಟ್ಟಗೆ ಮಾತಾಡುವ ಬಲ್ಮೆ ಚಿತ್ರದೊಳೊಜ್ಜಲ್ಪಿರ್ದರ್ಥಮುಂ ಕೂಡೆ ನಾ |
ಲಗೆಯಿಂ ರಂಜಿಸುವೊಂದು ಚಿನ್ನಣಮದಿನ್ನಾವಂಗೆ ಪುಣ್ಯೈಕಕಥಾ
ಗಿಗೆ ಸ್ಪೃಹಿಂ ಮೊರೆಕೊಳ್ವ ಮಾತನೆ ವಲಂ ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರಂ ||
ಮೃದುಮಧುರ ವಚನರಚನೆಯಿ
ನುದಾತ್ತ ಕವಿವೃಷಭ ಕವಿಕಮಂಬ ವಿಪಶ್ಚಿ
ದ್ಧೃದಯಮನಿರ್ಕುಳಿಗೊಳುತಿ
ರ್ಪನಜಂ ಕವಿಕಾಮನಿಂತು ನೆರೆನೆರೆನೆರೆನೆ ||

ಶ್ರೀನಿಧಿ ವಿವೇಕನಿಧಿ ಕವಿ
ತಾನಿಧಿ ಸೌಭಾಗ್ಯನಿಧಿ ಯಶೋನಿಧಿವರವಿ।
ದ್ಯಾನಿಧಿ ವಿಳಾಸನಿಧಿ ಮಹಿ
ಮಾನಿಧಿ ಮಾನನಿಧಿ ದಾನನಿಧಿ ಕವಿಕಾಮಂ ||

ಶೃಂಗಾರ ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ನವರಸವ್ಯಾವರ್ಣನ, ಭಾವಭೇದನಿರ್ಣಯ ನಾಯಕನಾಯಿಕಾವಿಕಲ್ಪವಿಸ್ತರ, ಸಖಸಖೀ ಸಂಭೋಗವಿಪ್ರಲಂಭ ವಿಸ್ತರ ಎಂಬೀ ನಾಲ್ಕು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

(5) ಕೇಶಿರಾಜ (ಸು 1260)

ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮಾಣಾರ್ಹವೂ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಶಬ್ದ ಮಣಿದರ್ಪಣವೆಂಬ ಕನ್ನಡವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಕವಿಕೇಶವನು (ಕೇಶಿರಾಜ) ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವರಚಕನಾದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ (1245) ಪ್ರಿಯಸುತನು. ಕರ್ಣಾಟಕ ಕೃತಿಗೆ ‘ ಸೀಮಾಪುರುಷನೆಂಬುದಾಗಿ ಹೊಗ ಳಿಸಿಕೊಂಡ ಜನ್ನನ ಸೋದರಳಿಯನು. ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥ ವಲ್ಲದೆ ‘ ಚೋಳಪಾಲಕಚರಿತೆ ’,‘ಸುಭದ್ರಾಹರಣ,’ ‘ ಪ್ರಬೋಧಚಂದ್ರ’, ‘ ಕಿರಾತ’ ‘ ಶ್ರೀ ಚಿತ್ರಮಾಲೆ’, ಎಂಬ ಐದು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವು ಈಗ ನಷ್ಟವಾಗಿವೆ.

ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ

ನಾಗವರ್ಮನ ಶಬ್ದಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥವಿದು. ಆದರೆ ಇದು ಬರಿಯ ಅನುಕೃತಿಯಲ್ಲ. ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಾಗವರ್ಮನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಮಗ್ರ ವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೂತ್ರ ವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಈತನೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಬಹಳ ಲಲಿತವಾಗಿಯೂ ಸಂದೇಹರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಸುಂದರವಾದ ಕಂದವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಪೂರ್ವಕವಿ ಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡುದರಲ್ಲಿ ತಥ್ಯವುಂಟು.

ಸಿರಿಗೀಕ್ಷಿಪ ರಸ ಚಿತ್ರಂ
ಸರಸತಿಗೆರಡನೆಯ ಬೀಣೆಯೆನೆ ಸೌಭಾಗ್ಯಂ ।

ಕರಮಾದುದೆಂದು ಬುಧರಾ
ದರಿಸರ್ ಮೆಚ್ಚಿಂದೆ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣಮಂ ॥ [340]

ಯಾವುದನ್ನೂ ಚತುರ್ವಿಧಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಕವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು: ವ್ಯಾಕರಣಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪುರುಷಾರ್ಥವಾದ ಮುಕ್ತಿಯೇ ಲಭಿಸುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸಾರಿದ್ದಾನೆ—

ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದೆ ಪದಮಾ
ವ್ಯಾಕರಣದ ಪದದಿನರ್ಥಮರ್ಥದೆ ತತ್ತ್ವಾ ।
ಲೋಕಂ ತತ್ತ್ವಾಲೋಕದಿ
ನಾಕಾಂಕ್ಷಿಪ ಮುಕ್ತಿಯಕ್ಕುಮದೆ ಬುಧರ್ಗೆ ಫಲಂ ॥ [ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರ. 10]

ಕೇಶಿರಾಜನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಡುಗನ್ನಡವು ಭದ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು (ಕನ್ನಡ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ) ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹಳಗನ್ನಡದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಸಂಭವಿಸುವಂತಿದ್ದಿತು. ಹಿಂದೆ ಅಸಾಧು ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡಬಹುದಾದ ಶಬ್ದರೂಪಗಳೂ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಇವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೇಶಿರಾಜ ಬಹಳ ನೊಂದಿರಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆತನು 'ಇವು ಅಸಾಧು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾರವೆತ್ತಿರುವನು; ಅಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಲ್ಲದಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ, 'ಅಸಾಧು'ವಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು:—

(1) ಕನ್ನಡ 'ಲ'ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ (ಕ್ಷಳ) 'ಲ'ಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಾಸವಾಗಿ ಹೇಳಬಾರದು. 8 ನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಕೆಳಗೆ

ಓಲಗದೊಳೊರ್ಮೆ ನತನರ
ಪಾಲಕಚೂಡಾಮಣಿಮಯೂಖಪ್ಲುತಚರಣಂ॥ ಎಂಬ ವೃತ್ತಭಾಗವನ್ನು 'ಲಕಾರಕ್ಕೆ ಕ್ಷಳನನಿರಿಸಲ್ಪಾರಮುದರ್ಕಂ ಪ್ರಯೋಗಂ' ಎಂದು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ.

(2) 'ಱ'ಕಾರ 'ೞ'ಕಾರಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅಂದು ಬಲವಾದ ಸಂದೇಹ ತಲೆದೋರಿತ್ತು. ಅವನ್ನು ಇದಮಿತ್ಥಂ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾಡಲು ಅರ್ಥ ವಿವರಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು 19 ರಿಂದ 28 ರ ವರೆಗಿನ ಸೂತ್ರಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

(3) ಕೊರಲ್, ಬೆರಲ್, ನರಲ್ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೊರಳ್, ಬೆರಳ್, ನರಳ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪೆಂದನು. ಕ್ರಮೇಣ ಇವು ಳಾಂತವಾದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಸ್ವರಾಂತಗಳೂ ಆಗಿಬಿಟ್ಟವು.

(4) ಇನ್ನು ನಿತ್ಯಬಿಂದು, ವಿಕಲ್ಪಬಿಂದು ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಾಧುರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವನು.

ಇಂಥ ಅಂಶಗಳು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೇನು? ಕಾಲಾಯ ತಸ್ಮೈ ನಮಃ; ಕೇಶಿರಾಜನು ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟೆ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ; ಹುಚ್ಚು ಹೊಳೆ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು. ಆತನು ಹೇಳಿದ ಅಸಾಧುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಇಂದಿಗೆ ಸಾಧುಗಳಾಗಿವೆ.

ಕೇಶಿರಾಜನ ದೊಡ್ಡ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ, ಆತನು ಹೇಳಿರುವ ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳು. ಕೆಲವು ಇಂಥ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೋಡಗಳ ನಡುವಿನಿಂದ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ: ಶ್ರಾವಣಂ ಚಾಕ್ಷುಷಂಗಳೆಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ರೂಪಿಂದೆ ಅಕ್ಕರಂ ವ್ಯವಹರಿಪ್ಪುವು(13); ಯ, ವ, ಲಂ ಅನುನಾಸಿಕಮುಂ ಅನನುನಾಸಿಕಮುಂ (26); ರೇಫೆ ಪುಟ್ಟುವ ತಾಣಮಂ ಬೆಟ್ಟಿತ್ತಾಗುಚ್ಚರಿಸೆ, ಱಕಾರಂ ಪುಟ್ಟುಗುಂ; ಡಕಾರಪುಟ್ಟುವ ತಾಣಮಂ ಬೆಟ್ಟಿತ್ತಾಗುಚ್ಚರಿಸೆ ೞಟಿಂ ಪುಟ್ಟುಗುಂ ಇತ್ಯಾದಿ (28). ಇಂಥ ಕೆಲವು ವರ್ಣನಾತ್ಮಕವಾದ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಾಂಶಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು.

(6) ಸಾಳ್ವ (1550)

ತೌಳವ ದೇಶವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ (ವಸುದಾನಮೇರು) ಸಾಳ್ವ ಮಲ್ಲನೆಂಬ ರಾಜನ (1560) ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ಕವಿಸಾಳ್ವನು ಭಾರತ, ರಸ ರತ್ನಾಕರ, ವೈದ್ಯಸಾಂಗತ್ಯ, ಶಾರದಾವಿಲಾಸ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಶಾರದಾವಿಲಾಸವೆಂಬ ಧ್ವನಿ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಗ್ರಂಥವು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಆತನು ಬರೆದ ರಸರತ್ನಾಕರವನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದೆ.

ಕವಿಕಾಮನ ಶೃಂಗಾರ ರತ್ನಾಕರದಂತೆ (1200) ರಸರತ್ನಾಕರವೂ ರಸಪ್ರತಿಪಾದನ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ ಪ್ರಪಂಚ, ರಸ ವಿವರಣ, ನಾಯಕನಾಯಿಕಾವಿವರಣ, ಭಾವಾಧಿಕರಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು

ಆಶ್ವಾಸಗಳುಂಟು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ರಸ ವಿಷಯವನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥವು ಇದೊಂದೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಾಳ್ವನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವರಾದ ನಾಗವರ್ಮ ಕವಿಕಾಮರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಳು ಬಹಳ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವುವು. ಈ ಕುರಿತು ಕವಿಯ ಮಾತಿದು :—

ಇಂದುವರಮಾರುಮೀ ತೆಱ
ದಿಂದಂ ಕನ್ನಡದೊಳಾರ್ಯರಾ ಎಂಜಿನಮೊ ।
ಳ್ಪಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿದುದಿಲ್ಲೆನೆ
ಚಂದದೆ ಬಿಚ್ಚಳಿಸಿ ರಚಿಸಿದಂ ಕವಿಸಾಳ್ವಂ ॥ [IV-268]

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸೂತ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. 'ಅಮೃತಾನಂದಿ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ, ವಿದ್ಯಾನಾಥ, ಹೇಮಚಂದ್ರರ ಭೂನುತ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ (I-8); ಮಾತ್ರವಲ್ಲ 'ನಾಗವರ್ಮ ಕವಿಕಾಮಾದಿಗಳ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಸಭಾವಾಭಾಸಂಗಳನೆಲ್ಲಾ ವಿದ್ವತ್ಸಭೆಗನುಭಯ ಭಾಷೆಗಮಿಷ್ಟಮಪ್ಪಂತು ಕನ್ನಡಿಸಿದೆನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಿಂದ ಮತ್ತು ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರದಿಂದ ಹಾಗೆಯೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಉಳಿದುವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವನು; ಲಕ್ಷ್ಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಆದಿಪುರಾಣ, ಶಾಂತಿಪುರಾಣ, ಗದಾಯುದ್ಧ, ಪಂಪರಾಮಾಯಣ, ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯ ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣ, ಲೀಲಾವತಿ, ಅರ್ಧನೇಮಿಪುರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರಗಳಿಂದಲೂ ಉದ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು.

ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ 200ನೆಯ ಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ :—

ಭಾವಂ ವಿಭಾವಮೆಸೆವನು
ಭಾವಂ ಸಂಚಾರಿಭಾವಮೆಂಬಿಂತಿವಱಿಂ ।
ದಾವಿಷ್ಕೃತಮಕ್ಕುಂ ರಸ
ಮಾವುದುಮೆಂದಱಿಗೆ ಭರತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ರಮದಿಂ ॥ (I- ಸೂ 1)

ಇದಕ್ಕೆ ಗದ್ಯರೂಪವಾಗಿ ವೃತ್ತಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟದೆ.

ಸಾಳ್ವನ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ :—

ರೌದ್ರರಸೋತ್ಪತ್ತಿ : ಸೂತ್ರ 55

ಪೊರೆಗುಂ ಕ್ರೋಧದೆ ರೌದ್ರಂ
ಸ್ಫುರದಾಲಂಬನಮೆ ಮತ್ಸರದ್ವೇಷಂ ನಿ ।
ಷ್ಠುರವಚನ ಚೇಷ್ಟೆಗಳ್ ತಾ
ಮಿರದುದ್ದೀಪನ ವಿಭಾವಮಾರಸಕಕ್ಕುಂ ॥

ಸೂತ್ರ 56

ಭ್ರುಕುಟಿ ನಯನಾರುಣಾದಿ
ಪ್ರಕಟನಮನುಭಾವಮಾವಿವರ್ಣಸ್ವೇದಾ ।
ದಿಕಮಕ್ಕುಂ ಸಾತ್ವಿಕಮಿಾ
ಷ್ಯೆರ್ ಕೋಪಮುಗ್ರಾದಿ ನೆಗಟ್ದ ಸಂಚಾರಿವಲಂ ॥

ವೃತ್ತಿ : ಮಾತ್ಸರ್ಯದ್ವೇಷವೆಂದಿರ್ತೆಜಿಮಾಲಂಬನ ವಿಭಾವಂ, ದಾರಾಪಹಾರ ದೇಶಚೌರ್ಯಾಭಿಜನಕರ್ಮನಿಂದಾಸತ್ಯವಚನ ಸತ್ಯಾಧಿಕ್ಷೇಪೋಪಹಾಸಸತ್ಪಾರ್ಶ್ವದ್ರೋಹಂಗಳ್ ಉದ್ದೀಪನ ವಿಭಾವಂಗಳ್, ಭ್ರುಕುಟಿನಯನರಾಗದಂತೌಷ್ಠಪೀಡನ ಗಂಡಸ್ಫುರಣ ಹಸ್ತಾಗ್ರನಿಷ್ಪೇಷಣ ತಾಡನಪಾತನಪೀಡನ ಪ್ರಹರಣಾಪಹರಣ ಶಸ್ತ್ರಸಂಪಾತರುಧಿತಾಕರ್ಷಣಚ್ಛೇದನಾದಿಯನುಭಾವಂ, ಉಗ್ರಾವೇಗೋನ್ಮಾದ ವಿಬೋಧಾಮರ್ಷಚಾಪಲ್ಯಾದಿ ವ್ಯಭಿಚಾರಿಭಾವಂ, ಇವಱಿಂ ಕ್ರೋಧಂ ಚರ್ವ್ಯಮಾಣಮಾಗೆ ರೌದ್ರರಸಂ.

ಲಕ್ಷ್ಯಂ

ಕುಡಿವೆಂ ದುಶ್ಶಾಸನೋರಸ್ಸ್ಥಳಮನಗಲೆ ಪೋೞ್ದಾರ್ದು ಕೆನ್ನೆತ್ತರಂ ಪೋ
ಗುಡಿವೆಂ ಪಿಂಗಾಕ್ಷನೂರುದ್ವಯಮನುರುಗದಾಘಾತದಿಂ ನುಚ್ಚುನೂಱಾ ।
ಗೊಡೆವೆಂ ತತ್ಪ್ರತ್ನರಶ್ಮಿ ಪ್ರಕಟಮಕುಟಮಂ ನಂಬು ನಂಬೆನ್ನ ಕಣ್ಣಿಂ
ಕಿಡಿಯುಂ ಕೆಂಡಂಗಳುಂ ಸೂಸಿದಪುವನಿತುಮಂ ನಂಬು ಪಂಕೇಜವಕ್ತ್ರೇ॥ [108]

ಇದು ಮಾತ್ಸರ್ಯರೌದ್ರಂ)

*　*　*　*

ಮದಗಜವೆರಡಱ ಬಾಲದ
ಮೊದಲಂ ಪಿಡಿದೆತ್ತಿ ಪೊಯ್ದು ಸುರ್ಗೊತ್ತಿದೊಡಾ ।
ಸ್ಯದಿನುಗುವ ರಕ್ತಮುರಿಯೆನೆ
ತಿದಿಯೊತ್ತುವ ಕನ್ಮೃಜಿಂಜೊಲಿರ್ದಂ ಭೀಮಂ ॥ [110]

(7) ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕದೇವ (1604)

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಗೆ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಭಾಷಾಪಂಡಿತ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತಹ ವೈಯಾಕರಣ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕದೇವನು ಉದಯಿಸಿದನು. ಶ್ರೀಮತ್ ಚಾರುಕೀರ್ತಿ ಪಂಡಿತ ದೇವಾಚಾರ್ಯಶಿಷ್ಯಪರಂಪರಾಯಾತ 'ಶ್ರೀ ಸಂಗೀತಪುರ ಸಿಂಹಾಸನ ಪಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಮದಕಲಂಕದೇವರ' ಶಿಷ್ಯನು. ಇವನನ್ನು ದೇವಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ರಾಜಾವಳೀ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ (1838) ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ :

"ಸುಧಾಪುರದೊಳ್ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕಸ್ವಾಮಿಗಳ್ ಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳೆಲ್ಲಮಂ ಕಲ್ತು ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸರೆನಿಸಿ ಪ್ರಾಕೃತ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಮಾಗಧಿ ಮೊದಲಾದ ಷಡ್ಭಾಷಾ ಕವಿಗಳಾಗಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ವ್ಯಾಕರಣಮಂ ರಚಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಯಂ ಪಡೆದರ್.[1] ಇದರಿಂದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ 'ಸ್ವಾಮಿಗಳ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗುರುಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಗಣ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದನು.

ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವೆಂಬ ಬೃಹತ್‌-ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶಕ 1526 = ಕ್ರಿ. ಶ. 1604 ಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಶೋಭಕೃತು ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದಂತೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಆನುಪೂರ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವೃತ್ತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬರೆದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥವಿದು. 592 ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡ 4 ಪಾದಗಳಿವೆ. ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ರನ್ನ,

[1] ಕ. ಕ. ಚ. ಸಂ. II ಪು. 349

ನಾಗಚಂದ್ರ, ನೇಮಿಚಂದ್ರ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ ಮೊದಲಾದ ಕವಿವೃಷಭರ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವರ್ಧಮಾನನನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತಾನೆ.

ನಮಃ ಶ್ರೀವರ್ಧಮಾನಾಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾವಭಾಸಿನೇ
ಸರ್ವಭಾಷಾಮಯೀಭಾಷಾ ಪ್ರವೃತ್ತಾ ಯನ್ಮುಖಾಂಬುಜಾತ್ ||

ಕರ್ಣಾಟಕವು ಪಂಡಿತರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪಾಮರರ ಭಾಷೆ, ಆದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೊಂದು 'ಅನುಶಾಸನ' ಏಕೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಳಿಯುವ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿದ್ದಾರೆ, ಅವರಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರವಿದು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ:–ಕೆಲವರು 'ಸಂಸ್ಕೃತಾಗ್ರಹಗ್ರಸ್ತರು' ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕೊಂಡು ಕೊಸೆಯುವರು. ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನು ಏಕೆ ಕಡೆಗಣಿಸುವರು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಾಧು—ಅಸಾಧು ವಿವೇಚನೆ ಎಷ್ಟು ಅನುಶಾಸನಾರ್ಹವೊ ಅದು ಅಷ್ಟೇ ಅರ್ಹ 'ಭಾಷೆ'ಯಲ್ಲಿ(ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ), ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅದು ಹೇಗೆ ಭಗವದ್ಭಾಷಾಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದೀತು? ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸುಶಬ್ದ–ಅಪಶಬ್ದಗಳ ವಿವೇಚನೆ ನಡೆಯತಕ್ಕದ್ದು, 'ಅನುಶಾಸನ' ಆಗತಕ್ಕದ್ದು...........ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಈ ಭಾಷೆ ಸಶಕ್ತವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಪಯೋಗಿಸಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಮಹಾಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾರೂಪವಾಗಿ 96000 ಗ್ರಂಥಗಾತ್ರದ ಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂಬ ಕೃತಿಯೂ, ಶಬ್ದಾಗಮ, ಯುಕ್ತ್ಯಾಗಮ ಪರಮಾಗಮ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡ ಕೃತಿಗಳೂ. ಕಾವ್ಯನಾಟಕಾಲಂಕಾರ ಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಇತರ ವಿವಿಧಗ್ರಂಥಗಳೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುಂಟು. ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕವು ಮಹಾಜನಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದವರಿಗೆ ಸಾರಿದುದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.[1]

ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮಾತು ಸತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

---

[1] ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ ಪು. 11.

(೪) ಗುಣಚಂದ್ರ (1650)

ಸುಮಾರು 1650 ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಗುಣಚಂದ್ರನೆಂಬ ಜೈನ ಲಾಕ್ಷಣಿಕನು 'ಛಂದಸ್ಸಾರ' ಎಂಬ ಅತಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಛಂದೋಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಒಂದು ಮಂಗಳ ಪದ್ಯವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪದ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳಿ, ಮೂರನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಕವಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

ಛಂದೋವಿದ್ಯಾವನಿತಾ
ನಂದಂ ಬುಧ ತತಿಗನಂದೆಯೆನ್ನಂ ಬಯಸಲ್ ।
ಸುಂದರಮೃದುಪದತತಿಯಿಂ
ಸಂದೇಹಂ ಜಾರದಂತೆ ಪೇೞಲ್ ಬಗೆವೆಂ ॥

ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳುಂಟು. ಮೊದಲಿನ 4 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ವಿಷಯವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇದಾರಭಟ್ಟನ ವೃತ್ತರತ್ನಾಕರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಕೊನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಬಹಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣಕವಾಗಿದೆ. ಬೇರಾವ ಕನ್ನಡ ಛಂದೋಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡದ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಾಣಭೂತವಾಗಿರುವ 'ತಾಳ'ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದೆ. ಧ್ರುವ, ಮಟ್ಟ, ತ್ರಿಪುಟ, ರೂಪಕ, ಜಂಪಕ, ಅಷ್ಟ, ಏಕ, ಆದಿ ಎಂಬ ಎಂಟು ತಾಳಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.[1]

ಆದಿಯತಾಳಂ । ವಾರ್ಧಿಸುರಸವನು ॥
ಸಾಧಿತ ಮತಿಯುಂ । ಬುಧಜನಹೃದ್ಯಂ ॥ ೧೦ ॥

ಅಲ್ಲದೆ ದ್ವಿಪದಿ, ತ್ರಿಪದಿ, ರಗಳೆಗಳು, ಲಾವಣಿ, ಸೀಸಪದ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗೆ ಲಕ್ಷಣ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. "ಸೀಸ ಪದ್ಯಗಳೂ ಛಂದೋಂಬುಧಿಕಾರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ತೆಲುಗಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಗುಣಚಂದ್ರನ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳ ಆದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರಬಹುದು."[2]

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪುಟ್ಟ ಛಂದೋಗ್ರಂಥವು ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವವರಿಗೆ ಸುಖಬೋಧವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

---

[1] Annals. O.R. Vol. VI Pt. 2 ಪು. 35.
[2] Ibid Vol. VII Pt. 1 ಪು vii.

(10) ತಿರುಮಲಾರ್ಯ (1645-1706)

ಚಿಕದೇವರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾದ ತಿರುಮಲಾರ್ಯನು ‘ಅಪ್ರತಿಮವೀರಚರಿತ’ ವೆಂಬ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ. ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣ, ಕಾವ್ಯಗುಣ, ಅಲಂಕಾರಗಳು—ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಷ್ಟು ಅಲಂಕಾರಗಳು ಬೇರಾವ ಕನ್ನಡ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಾಲೋಕ, ವಾಮನ ವೃತ್ತಿ, ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಅವಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ‘ಅಪ್ರತಿಮವೀರ’ ನೆಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಚಿಕದೇವರಾಜನನ್ನೇ ಕುರಿತಾಗಿ ಕವಿಯು ತಾನೇ ರಚಿಸಿದ ಸ್ತುತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು

ಸೌಕುಮಾರ್ಯಮೆನೆ—

ಸೂ॥ “ಅಪಾರುಷ್ಯಂ ಸೌಕುಮಾರ್ಯಂ”.

ವೃತ್ತಿ—ಬೆಟ್ಟಿತ್ತಾದ ಪುರುಳಂ ಮೆಲ್ನುಡಿಯಿಂದೊರೆವುದು ಸೌಕುಮಾರ್ಯಮೆನಿಪುದು.

ಒಂದೊಂದುಂ ದೊರೆತನದೊಳ್
ನಿಂದಿರೆ ಚಿಕದೇವರಾಯನೊಟಿಂಗದವರೇಂ।
ಕುಂದಿದರೇ ಪಗೆದೊರೆಗಳು
ಪೊಂದಿದರಾ ಬರ್ದಿಲ ನಾಡ ಬಾಳ್ಕೆಯ ಸಿರಿಯಂ [I-44]

ಉಲ್ಲೇಖಾಲಂಕಾರಂ.

ಸೂ॥ “ಬಹುಭಿರ್ಬಹುಧೋಲ್ಲೇಖಾದೇಕಸ್ಯೋಲ್ಲೇಖ ಇಷ್ಯತೇ”

ವೃತ್ತಿ—ಒಂದು ವಸ್ತು ಓರೊರ್ವರ್ಗೆ ಬೇಱೆವೇಱೆತೋರ್ಪುದು ಅದು ಉಲ್ಲೇಖಂ.

ಎಂತೆನೆ—

ಕಾಮಂ ಕಾನ್ತಾಬೃಂದಕೆ
ರಾಮಂ ಪ್ರಜೆಗಹಿತಭೂಪತಿರ್ಗೆ ನೃಸಿಂಹಂ।
ಭೂಮಂಡಲಮನಿತರ್ಕಂ
ಕ್ಷೇಮಂಕರನೆನಿಸಿ ನೆಗಳ್ದ ಚಿಕದೇವೇಂದ್ರಂ ॥ [III-24]

IX ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಹಿತ್ಯ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ತನ್ನ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಶಬ್ದಾಗಮ ಯುಕ್ತ್ಯಾಗಮ ಪರಮಾಗಮ ವಿಷಯಾಣಾಂ, ತಥಾ ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಾಲಂಕಾರ ಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯಾಣಾಂ, ಚ ಬಹೂನಾಂ ಗ್ರಂಥಾನಾಮಪಿ ಭಾಷಾಕೃತಾನಾಂ ಉಪಲಭ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಗ್ರಂಥ ವೈವಿಧ್ಯ ಸಮೃದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವುದು ಬರಿಯ ಜಂಬದ ಮಾತಲ್ಲ. ವೈದ್ಯ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ಪಾಕ, ಗಣಿತ ಇತ್ಯಾದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಅನುವಾದಗಳೂ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾದವುಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವನ್ನು ಕಾಲಾನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

(1) ಸೈಗೊಟ್ಟ ಶಿವಮಾರ (ಸು 800)

ಎಂಬ ಗಂಗರಾಜನು ಶಿವಮಾರಮತವೆಂಬ ಗಜಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಗಜಾಷ್ಟಕವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದಂತೆ ನಗರದ 35 ನೆಯ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ[1]—ಶಿವಮಾರದೇವಂ ಸೈಗೊಟ್ಟನೆಂಬೆರಡನೆಯ ಪೆಸರಂ ತಾಳ್ದಿ ಶಿವಮಾರಮತಮೆಂಬ ಗಜಶಾಸ್ತ್ರಮಂ ಮಾಡಿ ಮತ್ತಂ—

ಏನೇಳ್ವುದೊ ಶಿವಮಾರನ
ಹಿಂವಳಯಾಧಿಪನ ಸುಭಗ ಕವಿತಾಗುಣಮಂ ।
ಭೂವಳಯದೊಳ್ ಗಜಾಷ್ಟಕ
ಮೋವನಿಗೆಯುಮೊನಕೆವಾಡುಮಾದುದೆ ಪೇಳ್ವುಂ ॥

ಶಿವಮಾರಮತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗಜಶಾಸ್ತ್ರವು ಗದ್ಯ ಗ್ರಂಥವಿರಬಹುದು. ಮತ್ತೆ ಆತನ ಸುಭಗ ಕವಿತಾಗುಣವನ್ನು 'ಏನೇಳ್ವುದೊ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗಜಾಷ್ಟಕವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದುದಾಗಿರಬೇಕು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅದು ಬಹಳ ಸುಲಭ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ

---

[1] ಕ.ಕ.ಚ. ಸಂ ೧, ಪು. 17.

ಲಲಿತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಓವನಿಗೆ–ಒನಕೆ ಹಾಡಾಗಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇದು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗರಚನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ (8) ಹಿಂದಿನದು. ಆನೆಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸುವುದು, ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಅಂದು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಇದರಿಂದ ಅನುಮಾನಿಸಬಹುದು.

(2) ಎರಡನೆಯ ಚಾವುಂಡರಾಯ (1025)

'ಲೋಕೋಪಕಾರ'ವೆಂಬ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಕವಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ಈತನ ಕಾಲ ಶಕ 947= ಕ್ರಿ. ಶ. 1025 ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಜಯಸಿಂಹನೆಂಬ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ (1020–1045) ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದು ವಿಶೇಷವಾದ ರಾಜಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಇವನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೆ ಹಳಗನ್ನಡಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದ ಚಾವುಂಡರಾಯನು ಆಗಿಹೋದುದರಿಂದ, ಅವನನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಚಾವುಂಡರಾಯನೆಂದೂ ಇವನನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಚಾವುಂಡರಾಯನೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಹಳೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ 'ಲೋಕೋಪಕಾರ'ಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಪುಟ್ಟ 'ವಿಶ್ವಕೋಶ'ವೆಂದರೂ ಒಪ್ಪುವುದು. ಅದು 12 ಅಧಿಕಾರಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ; ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 938 ವೃತ್ತಗಳಿವೆ (ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರನಿರ್ವಚನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳು 637; ಮತ್ತೇಭ 92 ; ಚಂಪಕ 85; ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ 20 ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ 124). ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನರಿತವರು ಇದಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು.

ಪಂಚಾಂಗ ಫಲವರ್ಣನಂ, ನವಪಟಲಂ, ವಾಸ್ತು ಪ್ರಕರಣಂ, ಉತ್ಪಾತಾಧ್ಯಾಯಂ, ಉದಕಾರ್ಗಳಂ, ವೃಕ್ಷಾಯುರ್ವೇದಂ, ಗಂಧಯುಕ್ತಿಕ್ರಮಂ, ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರಂ, ನರಾದಿವೈದ್ಯಪ್ರಕರಣಂ, ವಿಷವೈದ್ಯಂ, ಸರ್ಪಲಕ್ಷಣ ಪರಿಜ್ಞಾನಪ್ರಕರಣಂ, ಶಕುನಾದಿಪ್ರಕರಣಂ ಎಂಬವು ಆ 12 ಅಧಿಕಾರಗಳ ಹೆಸರುಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಾಂಶ

ಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ: ಸ್ಥಾಲೀಪುಲಾಕನ್ಯಾಯದಿಂದ ಇವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನರಿಯುವಂತೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ:

ಕವಿ ತನ್ನ ವಿನಯಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ:

ವಿನಯದ ಕಣೆ ದಯೆಯ ತವ
ರ್ಮನೆ ಸತ್ಯದ ಜನ್ಮ ಧರ್ಮದೊಂದಾಣ್ಮನೆ ಮಾಂ ।
ತನವೆಜ್ಞನಿಟ್ಟುದು ವಿನಕಣ
ಯೆನೆ ಪೆಂಪಂ ತಳೆದನಿಳೆಯೊಳಚಳಿತವಚನಂ ॥ [I-15]

ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವು ಹೇಗೆ ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವನು:

ಮೇದಿನಿಯುಪಕಾರಂ ಕಲಿ
ಪ್ಪೋದುಗಳೆನಿತೊಳವವಿಲ್ಲ ನೆಲಸಿರ್ದ ಬುಧರೋ ।
ಪಾದೇಯಮಾದ ದೂಸಱು
ನಾದುದೊ ಲೋಕೋಪಕಾರಮೇನನ್ವರ್ಥಂ ॥ [I—23]

ಅನೇಕ ಲೌಕಿಕಶಾಸ್ತ್ರಮುಳ್ಳುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಜಗತ್ತಿಲಕವಾಗಿ ರಾಜಸಮಾಜ ಪೂಜಿತವಾಯಿತಂತೆ; ಇದರ ಸಾರವೆಂದರೆ 'ಭಂಗಾರಕ್ಕೆ ಪರಿಮಳ ಬಂದ ಹಾಗಂತೆ.'

ಪಲವುಂ ಲೌಕಿಕಶಾಸ್ತ್ರಮುಳ್ಳುದಱಿನೀ ಲೋಕೋಪಕಾರಂ ಜಗ
ತ್ತಿಲಕಂ ರಾಜಸಮಾಜಪೂಜಿತಮಿದಂ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದಂ ಸ್ವಗೋ ।
ತ್ರಲಲಾಮಂ ಕವಿತಾವಿಳಾಸತನುಜಾತಂ ಪೇಳ್ದನೆಂದಂದು ಕೇ
ವಲಮುಲ್ಲಿತ್ರಿಮ 'ಪೊನ್ನ ಕಂಪು ದೊರೆಕೊಂಡಂ' ತಾಮದೇಂ ಸಾರನೋ [I—24]

ಭಾವಿತೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಶುಭ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು

ಅನುರಾಧೆ ಭಾನು ಪುಷ್ಯಂ
ಧನಿಷ್ಠೆ ಮಘೆಶತವಿಶಾಖೆ ಮೂಱುತ್ತರೆಯೊಂ ।
ಬನಿತಱೊಳಂ ವಿಧಿಯಿಂ ವರು
ಣನನರ್ಚಿಸಿ ಭಾವಿತೋಡೆ ಶುಭಮಂ ಮಾಳ್ಕುಂ ॥ [V-2]

(ಟೀಕೆ: ಅನುರಾಧೆ, ಹಸ್ತಂ, ಪುಷ್ಯಂ, ಧನಿಷ್ಠೆ, ಶತವಿಶಾಖೆ, ಉತ್ತರೆ, ಉತ್ತರಾಷಾಡೆ, ಉತ್ತರಾ ಭಾದ್ರಪದೆ. ಈ ನಕ್ಷತ್ರಂಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಾಧಿಪತಿಯಪ್ಪ ವರುಣನಂ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಿಯಿಂದೆ ಪೂಜಿಸಿ ಭಾವಿಗಳಂ ತೋಡಲ್ ಜಲಸಿದ್ಧಿಯಪ್ಪುದು.)

ಬಂಡೆಕಲ್ಲನ್ನು ಒಡೆಯುವ ಕ್ರಮ

ಶಿಲೆಯೊಡೆಯದಂದು ತುಂಬುರ
ಪಲಾಶದಿಂಧನಮನೊಟ್ಟಿ ಸುಟ್ಟಂತದಱೊಳ್ ।
ಜಲಮಂ ದುಗ್ಧಮುಮಂ ಸಲೆ
ತಳಿಯಲೊಡಂ ಶಿಲೆಯೊಡೆದು ಸಾರುಗುಂ ಶರ್ಕ್ಕರೆವೊಲ್ [V-37]

ಯಾವ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಬೀಜವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಕಾರ

ಮಧುಕಂ ಮಧೂಕಪುಷ್ಪಂ
ಮಧು ಶರ್ಕರೆ ಕೋಷ್ಠಮೆಂಬಿವಂ ಪೊದಲೊಳ್ ಪೂ
ಟ್ಯಧಿಕಫಲಮಾಗಿ ಪಡೆಗುಂ
ಮಧುರತೆಯಿಂ ಬೀಜವಾಗದಾವಫಲಂಗಳ್ ॥ [VI-40]

ಇಡ್ಡಲಿಗೆ

ಅರೆದುರ್ದಿನ ಬೇಳೆಯನೊಂ
ದಿರೆ ಮೊಸರದಿ ಹಿರಿಯೊಳಿಂಗು ಜೀರಗೆ ಕೊತ್ತುಂ ।
ಬರಿ ಮೆಣಸಲ್ಲಮಿವಿಬಿತಂ
ಬೆರಸಿಡ್ಡಲಿಗೆಯನಡಲ್ಕೆ ಕಂಪಂ ಕುಡುಗುಂ [VIII-11]

ಕೆಯ್ಯ್ರಸಕಕ್ಕೆ

ನವನೀತಮುಮಂ ಶುಕತುಂ
ದವುಮಂ ಮೇಣ್ ಬಿಸಿಯನೀರುಮಂ ಕೋಳದ ಮೂ ।
ಳವುಮಂ ಮುರವಸಲಿಯ ಪ
ತ್ರೆ ತೊಳಸಿ ಸೇವಿಸುಗೆ ಪಿಂಗುಗುಂ ಕೆಯ್ಯ್ರಸಕಂ ॥ [IX—36]

ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ

ನಾಗಬಲಾ ಘೃತಮಧುಗಳ
ನಾಗಳುಮುಪಯೋಗಿಸುತ್ತು ಮಿರ್ದಂದು ಮಹೋ ।
ದ್ಯೋಗಿಗೆದಜ್ಜಿರ್ ಪಿಂಗುವವೋಲ್
ಬೇಗಂ ಪಱಿಪಟ್ಟು ಪಿಂಗುಗುಂ ಕ್ಷಯರೋಗಂ॥ [IX·37]

ಸಕಲವಿಷಕ್ಕೆ

ಸಿರಿಸದ ಬೀಜಮುನಿಂಬಾ
ಗಿರೆ ಕಳ್ಳಿಯ ಪಾಲೊಳರೆದು ಕುಡೆ ಮಾಣ್ಬುಂ ದು ।
ರ್ಧರ ವಿಷಮುಮ ಮಧುಸ್ರುತಮುಂ
ಚಿರದಿನದ ಕುಡೆ ತೀರ್ಗುಮೆಮ್ಮೆ ಪರಿವಯ್ದು ವಿಷಂ ॥ [X-32]

ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ ವಿಷಕ್ಕೆ

ದಿನಪತಿಪುಷ್ಪಮುಂ ಗುಡಮುಮೆಳ್ಳುಮುಮಂ ಸಮನಾಗಿ ಕೊಂಡು ಮೇಣ್
ಕನಕದಬೀಜಮುಗ್ರಗುಡಮೆಂಬಿವನಿಕ್ಕಲಮಾಗಿ ಕೂಡಿ ಮೇಣ್ ।
ಕನಕದ ಮೂಲ ಬೀಜಮನೆ ಮೇಣ್ ಕುಡುಗಳ್ಳನೊಡಂ ತಿಂದವನೊಂ
ದನೆ ಜಲದಿಂದೆ ಪೂಸುಗಮ ಪೆಂಕುಳಿನಾಯ ವಿಷಾಪಹಾರಕಂ ॥
[X-35]

ಬುದ್ಧಿವರ್ಧನಕ್ಕೆ

ಘೃತಮಧುಸಹಿತಂ ಬಜೆಯಂ
ಹಿತಮುಂ ನೆಲ್ಲಿಯುಮನರ್ಕಕೊಂಡುದಿನಂ ।
ಸತತಮುಪಯೋಗಿಸುತಿರ್ದೊರ್
ನತಿರಂ ಮೇಧಾವಿಯಕ್ಕುಮುಚ್ಚತನದೆನಾ ॥ [IX-41]

ಗ್ರಂಥವು ಈ ಭರತ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅಂತ್ಯವಾಗುವುದು.

ಜನನಾಥಂ ಜಯಕೀರ್ತಿ ನೇಣನೊಸೆದೇಕಚ್ಛತ್ರದಿಂದಾಳ್ವಮೇ
ದಿನಿಯಂ ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತದೊಳ್ ನಿಜಸಗಿಕೆಗಾಯುಂ ಶ್ರೀಯುಮಾ
ರೋಗ್ಯಮುಂ
ಧನಮುಂ ಧಾನ್ಯಮುಮಕ್ಕೆ ಸರ್ವಜಗಕಂ ಲೋಕೋಪಕಾರಂ ಚತು
ರ್ವರ್ಣದಿವ್ಯಾನ್ವಿತಧಾತ್ರಿಯೊಳ್ ಸಲೆಗಿರಾಚಂದ್ರಾರ್ಕತಾರಂಬರಂ ॥
[XII-67]

(3) ಜಗದ್ದಳ ಸೋಮನಾಥ (1150)

ಈ ಪಂಡಿತನು 'ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ'ವೆಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಪ್ರಾಯಃ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲನೆಯದು. ಪೂಜ್ಯಪಾದನಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ 'ಕಲ್ಯಾಣ

ಕಾರಕ'ದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಂತರವಿದು. ಇದರಲ್ಲಿ 8 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಕವಿಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾದ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು:[1]

ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರದಿಂದ ನಾಲಗೆ ಬಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಪಲಕಾಲದ ಪೃಚಿಸಿಯುತ
ಶ್ಲೇಷ್ಮಮಂ ಪಾಡೆ ಸನ್ನಿಪಾತ ಜ್ವರದಿಂ ।
ಸಲೆಪೊರಳದಿರ್ದನಾಲಗೆ
ಗೆ ಲೇಪಭೇಗುಂ ಜ್ವರಂಗಳಂ ಹಿಂಗಿಸುಗುಂ ॥

ರಕ್ತ ಪಿತ್ತ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ—

ಜಿರಿಸುವುದುಜ್ಜಿ ಘೃತಮುಂ ಕ
ಕ್ಕರಿಯುಂ ಸಿಪ್ಪೆಯುಮನಮರ್ದಪಕ್ಕಿಯ ಪುತಿಯಂ ।
ಪಿರಿದೆನಿಪ ರಕ್ತಪಿತ್ತದ
ಭರಮಂ ಪರಿಹರಿಸುಮುಜ್ಜಿಗಿದಮೃತಾಮಳಕಂ ॥

ಈ ಔಷಧಿಯ ಹೆಸರು ಅಮೃತಾಮಳಕವಂತೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾಗಿದೆ.

ಜ್ವರದಾದಿಯೊಳುಪವಾಸಂ
ಜ್ವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಜಿ ಪೇಜ್ಯ ಕಷಾಯಂ ।
ಜ್ವರ ಪಾಕದೊಳಸ್ತ್ರಮಿತ
ಜ್ವರದೊಳ್ ಮಲಹರಣಮುಚಿತಮಾರೋಗ್ಯಕರಂ ॥

(4) ಚಂದ್ರರಾಜ (ಸು 1040)

ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜಯಸಿಂಹ(1014–1042)ರಾಜನ ಮಾಂಡಲಿಕನಾದ ರೇಚನ್ನನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಚಂದ್ರರಾಜನೆಂಬ ಕವಿಯು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಮದನ ತಿಲಕವೆಂಬ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇವನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲವು ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ಕಾಮ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವನು. "ಪಲಂಬರುಮಾಚಾರ್ಯರಿಂದಂ ಸ್ವೈರಚ್ಛಿನ್ನಮಾದ ಮದನಾಗಮಮನೊಂದು ಮಾಡಿ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನಂ ಮೂವತ್ತಾರಧ್ಯಾಯ

[1] ಕ. ಕ. ಚ. ಸಂ. 2. ಪು. 16-17.

ಮೇೞಧಿಕರಣದೊಳ್ ನಾಲ್ವತ್ತೆಂಟಕ್ಕರದ ಸಮಪಾದ ಸಹಸ್ರ ಗ್ರಂಥದಿಂ ಪೇೞ್ದನಲ್ಲಿಂ ಚಂದ್ರರಾಜನಾಗಮ ಲೌಕಿಕ ವಿರೋಧಮಂ ಕಳೆದು ಸಾರಾಂಶಮಂ ಕೊಂಡು ಪಲವುಂ ಮತಂಗಳನೊಂದು ಮಾಡಿ ಪದಿನೆಂಟಧಿಕರಣಂಗಳಿಂದಳಂಕಾರ ಕೃತಮಾಗೆ ನಾನಾಛಂದದಿನೈನೂಱು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯಂಗಳಿಂ ವಿಸ್ತೃತಂ ಮಾಡಿ ಪೇೞ್ದಂ...." ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ; ಹನ್ನೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆತಿವೆ; ದೊರೆತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ಪಾತಗಳೂ ಅಶುದ್ಧ ಪಾಠಗಳೂ ಇವೆ.

ಕವಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು; ಶಿವಭಕ್ತನು. ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಘನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದವನು:

ಶಿವಶೀಲಂ ಪುಣ್ಯಶೀಲಂ ವಿಬುಧ ವಿಬುಧ ಶಾಲಂ ಗುಣಾನೀಕಶಾಳಂ
ಸುವಿನೀತಂ ಬಂಧು... .... ಸುವಿಸ್ತಾರಿಜಾತಂ!
ಕವಿಭಾವಂ ಸುಪ್ರಭಾವಂ ವಿಶದವಿಶದ ಭಾವಂ ಮಹಾಭಾವ ಭಾವಂ
ಭವತೇಜಂ ಚಂದ್ರರಾಜಂ ಕರಣ ಕರಣರಾಜಂ ದ್ವಿಜಾಂಬೋಧಿರಾಜಂ॥
ಸಕಲ ವ್ಯಾಕರಣಾರ್ಥ ಶಾಸ್ತ್ರಗಣಿತಾಲಂಕಾರ ಸತ್ಕಾವ್ಯನಾ
ಟಕ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ನೃತ್ಯಗೀತಹಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾದ್ವೈತ ಗಾಂಧರ್ವ ತಾ।
ರ್ಕಿಕವಿಂದ್ರಾಗಮ(?)ವೈದ್ಯ ವಾದ್ಯ ಶಕುನೋದ್ಯತ್ ಹೃದ್ಯ ವಿದ್ಯಾಕದಂ
ಬಕನುಂ ಚಂದ್ರ ಕವೀಂದ್ರನೋರ್ವನೆ ವಲಂ ಬಲ್ಲಂ ಪೆಱರ್ಬಲ್ಲರೇ [I-50,51]

ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

........"ದುರ್ಲಭಂ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮವರ್ಗಂ" [I-61]

ಅವರೊಳಗೆ ಧರ್ಮಮುಂ ದ್ರ
ವ್ಯವುಮೆರಡುಂ ಹೇತುವಲ್ತೆ ಕಾಮಕ್ಕದಱಿಂ ।
ತ್ರಿವಿಧದೊಳಂ ಕಾಮಮೆ ಮು
ಖ್ಯವೆಂದು ಮುನಿಮುಖ್ಯರಱಿಯದೇಂ ಮಾಡಿದರೇ ॥ [I-62]

ಜಗತೀತಳದೊಳಪುತ್ರ
ಸ್ಯ ಗತಿರ್ನಾಸ್ತಿಯುಮೆನಿಪ್ಪ ಮುನಿವಾಕ್ಯಂ ನೆ ।
ಟ್ಟಗೆ ಕಾಮ ಸುಖದಿನಲ್ಲದೆ
ನೆಗಟ್ಗುಮೆ ಪೇೞ್ ಶಾತಕುಂಭಘಟಕುಚಯುಗಳೇ ॥ [I—65]

ವಂಶದ ಉತ್ತರೋತ್ತರಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಮಾನಿನಿಗೆ

ವಿರಾಗಮಾಗದಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಒಲಿಸಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಏನಂ ಪೇಟ್ಟುದೊ ಪಲವಂ
ಮಾನಿನಿಗೆ ವಿರಾಗಮಾಗದಂತನುಭವಿಸು
ತ್ತಾನಾರಿಯನೊಲ್ದೊಲಿಸುಗೆ
ಮಾನ ಯಶೋಧರ್ಮ ವಂಶಮುಂ ಬಯಸುವವಂ [I—81]

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕವಿಯ ಶೈಲಿ ಸುಲಭವೂ ಸುಂದರವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಚಂದ್ರರಾಜನು ಛಂದೋಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಉಪಕಾರಮಾಡಿದಂತೆಯೂ ಆಗಿದೆ. ಚಕ್ರವೃತ್ತ, ಮುರಜಬಂಧ, ಗೋಮೂತ್ರಿಕೆ, ಪಣವಬಂಧ, ಪ್ರತ್ಯಾಗತ, ಜತ್ತರಟ್ಟ, ಏಕಾಕ್ಷರಿ, ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಿ, ನಿರೋಷ್ಠ್ಯ ವೃತ್ತ ಇತ್ಯಾದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳುಂಟು.

ಏಕಾಕ್ಷರಿ

ನಿನ್ನನ್ನಂ ನಿನ್ನನ್ನಿಂ
ನಿನ್ನಾಂನುನನನ್ನ ನಿನ್ನನನ್ನಿಂ ನಿನ್ನಂ ।
ನಿನ್ನನ್ನಾಂ ನಾಂ ನೀನೆನೆ
ನಿನ್ನೆನಂ ನನ್ನಿಂ ನಿನ್ನನಾ ನಿನನೇನೇಂ ॥ [VI—9]

ಇದುವೆ ಗೋಮೂತ್ರಿಕೆಯುಂ, ಮುರಜ ಬಂಧಮುಂ, ಚಕ್ರಾಹ್ವಯಮುಂ, ಮಕರವ್ಯೂಹಮುಂ, ಶಂಖಾವರ್ತಮುಮುಕ್ಕುಂ—

ಮಾರಾ ಮಾನಿನಿ ಮಾರಾಮಾರಾಜ ಮಾತೃಕ್ರಮಾ ಜರಾ
ಮಾಮಾ ಮಾಶತ ಮಾಮಾ ಮಾಸತ್ವ ಸತ್ವತ್ವ ಸತ್ವನೀಂ॥ [X—25]

ಮದನ ತಿಲಕದಿಂದ ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಲತೆ ಮೊದಲಾಗಿ ಸಮೀಪ
ಸ್ಥಿತ ವೃಕ್ಷಮದೆಂತುಟಾದೊಡಂ ಪತ್ತುಗುಮಾ ।
ಸ್ಥಿತಿಯುಂ ಸತಿಸಂಗತ್ಯದ
ಕತದಿಂ ಕೆಟ್ಟಾರೊಳಾದೊಡಂ ಮಚ್ಚಿವಾಟ್ಟುಂ ॥ [VIII—17]

ಚೆನ್ನಿಗನಂ ಯೌವನನಂ
ಕೊನ್ನಿಗನಂ ಪೊಂಬನಂ ಕರಂ ತೊಂಬನುಮಂ ।
ತನ್ನಯ ಸುದತಿಗೆ ಕಾಪಿ
ಟ್ಟನ್ನಲ್ಲವೆ ತನ್ನ ಮನೆಯೊಳಿಟ್ಟಂ ಕಿಚ್ಚಂ ॥ [VIII—36]

ಪರವಧುವಂ ನಪುಂಸಕಿಯರಂ ಗುರುಭಾರ್ಯೆಯರಂ ಮುನೀಂದ್ರ ಸಾಂ
ದರಿಯರನಂತ್ಯಜಾತಿಯವಳಂ ವ್ರತಮುಳ್ಳಳನಂಗಹೀನೆಯಂ ।
ತಿರಿವವಳಂ ಕುಲಕ್ಷಯೆಯನಾ ಕೊಡಗೂಸುಗಳಂ ವಿದಗ್ಧನಾ
ದರದೊಳೆ ಕೂಡಲುಂ ಬಯಸಿ ನೋಡಲುಮಾಗದು ಕೂರ್ತು ಬಂದೊಡಂ ॥
[IX—2]

ಪಿರಿಯಕ್ಕರ.

ತನ್ನ ತವಕಕ್ಕೆ ನೆರೆವಾತನತಿಕಷ್ಟನೊತ್ತಂಬದಿಂ ಕೂಡುವಾತಂ ಮೂರ್ಖಂ
ಮುನ್ನಮೆವಿಕ್ಕಿ ನೆರೆವಾತಂ ಕಾತರಂ ಮನಮನಱಿದೊಡಗೂಡುವಂ ಭಾವಕಂ ।
ಸನ್ನುತಂಪ್ರವಂಬಡೆವವಾತಂ ರಸಿಕಂ ರತೋತ್ಸಾಹದೊಳ್ ರಂಜಿಪಾತಂ ರಂಜಕಂ
ಮುನ್ನರಾಗಂ ಬಡೆದ, ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ತಣಿವಂ ಮಾಡುವಾತನೆ ಕಾಮದೇವಂ ॥
[X—79]

(5) ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯ (1049)

ಜಾತಕತಿಲಕವೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಷ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯನು ಜೈನನೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ಬೆಳುವಲ ನಾಡಿಗೆ ತಿಲಕಪ್ರಾಯವಾದ ನಱುಗುಂದವೆಂಬ ಪ್ರದೇಶವವನೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ಶಕವರ್ಷ 971ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯಾಯಿತೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ಆ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈತನಿಗೆ 'ವಾಕ್ ಶ್ರೀವರ,' 'ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ವಿದ್ಯಾಧರ,' 'ಬುಧಮಿತ್ರ,' 'ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ರತ್ನಾಕರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ. ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಲಲಿತವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಶ್ರೀಧರನಿಗಿದ್ದಿತು:—

ಬರೆಪಂ ಚಿತ್ರಿತ ಚಿತ್ರವಂತೆ ಮೃದುರೇಖಾಮಂಡನಾಡಂಬರ
ಸ್ಫುರಿತಂ ಭಾಜನೆ ಪನ್ನಗಧ್ವಜ ಮಹೀಭೃತ್ಸೇನೆವೋಲ್ ಕರ್ಣಸಾಂ ।
ದರಮುದ್ಯತ್ಕವಿತಾಗುಣಂ ಕಣಿಕೆವೋಲ್ ಭಾವಾವ್ಯಳಂಕಾರಬಂ
ಧುರಮೆಂಬುನ್ನತಿಯಿಂಜಗಕ್ಕೆ ನೆಗಟ್ದಂ ವಾಕ್ ಶ್ರೀಧರಂ ಶ್ರೀಧರಂ(7)

ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಜೋಯಿಸಗಬ್ಬವೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಬಾರದು ಎಂದು ವಿನಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.—

ಜೋಯಿಸ ಗಬ್ಬಮಿದೆನ್ನದೆ
ಚೀಯೆನ್ನದ ಸಾರಮೆನ್ನದೆನ್ನರುಮುದಱಿಂ ।
ಜೀಯೆನೆ ತಜ್ಞರ್ ವಿಬುಧಾ
ದೇಯಮಿದೆನೆ ಪೇೞ್ದುಮೆಱೆವುಪಱಿವಂ ಮೆಱೆವೆಂ (13)
ಮುನ್ನಾರುಂ ಜಾತಕಮಂ
ಕನ್ನಡದಿಂ ವ್ಯಕ್ತಮಾಗೆ ಪೇೞ್ದನ್ನಿತರಿ ।
ಲ್ಲಿನ್ನುಂ ಪೇೞ್ದಪರಿಲ್ಲು
ತ್ಪನ್ನಂ ಶ್ರೀಧರನೆ ಪೇೞ್ಗುಮೆಂದಾದರದಿಂ ॥ (16)

ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಸರಿಯಾದುದು; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಜಾತಕ ತಿಲಕ'ವೇ ಮೊದಲನೆಯ ಜ್ಯೋತಿಷ ಗ್ರಂಥವೆಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವರಾಹಮಿಹಿರನ ಬೃಹಜ್ಜಾತಕವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ 24 ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿರುತ್ತವೆ, 'ಅದಿ ದೆನ್ನದೆ ಜಾತಕ ತಿಳಕದೊಳಱೆವುದು ಗಣಿತ ಧರ್ಮಮಂ' (24-40) ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಿಷಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವನು.

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 24 ಅಧಿಕಾರಗಳು ಯಾವುವು ಎಂಬುವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವನು.

ಪಿರಿಯಕ್ಕರ

ತರದಿಂ ಸಂಜ್ಞೆ ಬಳಾಬಳಾವಧಾನಂ ಜನ್ಮತಿರ್ಯಗ್ಜನ್ಮಮರಿಷ್ಟಾರಿಷ್ಟ
ಹರಣಂ ಆಯುರ್ದಾಯಂ ದಶಾಂತರ್ದಶೆಯುಷ್ಟಕ ವರ್ಗಂ ಕರ್ಮಜೀವನಂ ।
ಧರಣೀ ನಾಥನಾಭಸಂ ಚಂದ್ರದ್ವಿತ್ರಿಗೇಹಾದಿ ದೀಕ್ಷಾಯೋಗಂ ರಾಶಿಫಳೋ
ತ್ಕರಂ ವಿಲಗ್ನಭಾವತ್ರ್ಯಂಶತಿಲಕ್ಷಣದೃಷ್ಟಿಫಳಾನಿಷ್ಟಂ ಸ್ತ್ರೀಜಾತಕಂ ॥
ಮನುಜರ ನಿರ್ಯಾಣ ಪ್ರಾ
ಪ್ತಿನಷ್ಟಜಾತಕಮೆನಿಪ್ಪ ಭೇದದಿನಖಿಳಾ ।
ವನಿಯೊಳ್ ನೆಗೞ್ದಿಪ್ಪ
ತ್ತನಾಲ್ಕುಮಧಿಕಾರದಿಂದೆ ಜಾತಕತಿಳಕಂ ॥ [XXIV—34,35]

ಶಬ್ದಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಸಾದಗುಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯನು ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಾವ್ಯದಂತೆ ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಗ್ರಹಗಳ ಬಲಾಬಲ ವಿಚಾರ :

ಶನಿಯಿಂದಂ ಮಹಿಜಾತನಾ ಮಹಿಜನಿಂದಂ ಸೌಮ್ಯನಾಸೋಮನಂ
ದನನಿಂದಂ ಗುರುವಾ ಸುರೇಂದ್ರಗುರುವಿಂದಂ ಶುಕ್ರನಾಶುಕ್ರನಿಂ |
ವನಜಾತಾಹಿತನಾವನೇಜರಿಪುವಿಂ ಪಂಕೇಜಮಿತ್ರಂ ಬಳಾ
ಢ್ಯನೆನಿಕ್ಕುಂ ಕ್ರಮದಿಂದಮಾ ಗ್ರಹಬಲಂ ನೈಸರ್ಗಿಕಂ ನಾಮದಿಂ[II—2]

ಪ್ರಸವಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಸೂತ್ರ :

ವಿದಿತಂ ಕಾಂತೆಗೆ ಪೊಟ್ಟುತೀವಿಮದು ಪೇೞನ್ನಾವುದಕ್ಕುಂ ಪ್ರಸೂ
ತದಿನಂ ತಾನೆನೆ ಚಂದ್ರನಾವಗೃಹದೊಳ್ ತತ್ಕಾಲದೊಳ್ ನಿಂದನಾ |
ಸದನದ್ವಾದಶಭಾಗಮಂತೆನಿತು ಸಲ್ವುಂ ಮುಂತೆ ತತ್ಸಂಖ್ಯೆಗೇ
ಪದಿನತ್ತಲ್ ನಿಲೆ ಚಂದ್ರಮಂ ಪ್ರಸವಕಾಲಂ ಕಾಂತೆಗಂತಾ ದಿನಂ ||
[III—18]

ಚಂದ್ರಯೋಗಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವಧಿಯೋಗವನ್ನು ಕುರಿತು—

ಉಡುಪಂ ನಿಂದೆಡೆಯಿಂದಮೇೞಱೆಡೆಯೊಳ್ ಸೌಮ್ಯಗ್ರಹಂ ಕೂಡಿ ನಿಂ
ದೊಡೆ ಸೇನಾಪತಿಯಕ್ಕುಮಾ ಹಿಮಗುವಿಂದಾಱೇೞಱೊಳ್ ಸೌಮ್ಯರಿ |
ರ್ದೊಡವಂ ಪೆರ್ಗಡೆಯಕ್ಕುಮಾ ಶಶಿಯಿನಾಱೇೞೆಂಟಱೊಳ್ ಸೌಮ್ಯರಿ
ರ್ದೊಡೆ ಧಾತ್ರೀಪತಿಯಕ್ಕುಮಿಂತವಧಿಯೋಗಂ ಪದ್ಮವಿದ್ಯಾಧರಾ || [XIV-9]

23ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಫಲಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾನವನು ಯಾವ ಯಾವ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದ ಮರಣಹೊಂದುವನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿದೆ :

ಜಳಜಾತಪ್ರಿಯನೆಂಟಱೊಳ್ ನಿಲೆ ಮನುಷ್ಯಂ ಕಿಚ್ಚಿನಿಂ ಚಂದ್ರಮಂ
ನಿಲೆ ನೀರಿಂ ಮಹಿಜಾತನಲ್ಲಿ ನಿಲೆ ಶಸ್ತ್ರಾಘಾತದಿಂ ಸೋಮಜಂ |
ನಿಲೆ ಘೋರಜ್ವರದಿಂದೆ ಮಂತ್ರಿ ನಿಲೆ ನಾನಾರೋಗದಿಂ ಭಾರ್ಗವಂ
ನಿಲೆ ರಕ್ತಾಮಯದಿಂದೆ ಸೌರಿ ನಿಲೆ ಕ್ಷುದ್ವ್ಯಾಧಿಯಿಂ ಪೊಂದುಗುಂ ||
[XXIII—2]

(6) ರಾಜಾದಿತ್ಯ (1120)

" ಕೊಂಡಿ ಮಂಡಲಕ್ಕನುಪಮ ರತ್ನಮಂಡನಮೆನಿಪ್ಪ ಪೂವಿನಬಾಗೆ" ಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ರಾಜಾದಿತ್ಯನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಗಣಿತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಣಿತ

ಮೊದಲಾದ ಗಣಿತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ 12 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಗಣಿತ ಜ್ಞಾನದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯ ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಗಣಿತವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಕಡೆಗಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅಭಿಮಾನದ ವಿಷಯ.

ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವಲ್ಲದೆ, 'ಶ್ರೇಣಿಸೂತ್ರ'[1] ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ಅವರು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ :

ಕರಿ ನೂಱೆಂಟು ಮನೆಯ್ದೆ ಕಾವದಿವಸಕ್ಕೊಂದೊಂದು ಗದ್ಯಾಣಮುಂ
ಸ್ಥಿರವಿಶಾವೆಂ ನಿನಗೆಂಮೊಡೊಂದು ದಿವಸಕ್ಕೊಂದಾನೆಯುಂ ಮಾಱಿಲಾ |
ಕರಿಯಾರೋಹಕರಿರ್ಪತಯ್ದುದೆವಸಂ ಕಾದೊಲ್ಲೆವೆಂದಾಗಳಿ
ರ್ಬರ ಸಂವಾದದ ಲೆಕ್ಕಮುಂ ತಿಳಿಯೆ ಪೇೞ್ ನಿರ್ವ್ಯಾಜದಿಂ ಭಾಸ್ಕರಾ ||

ಕರಿ ೧೦೮, ದಿನ ೧ ಕ್ಕೆ ಕೂಲಿ ಗದ್ಯಾಣ ೧, ದಿನ ೧, ಮಾಱಿದಾನೆ ೧ ಈ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ದಿನ ೨೫ಕ್ಕೆ ಲಬ್ಧ ಗದ್ಯಾಣ ೨೨—೨ ವಿ ಳ.

ಟೀಕು—ಮೊದಲ ಪ್ರಮಾಣಿನ ೧೦೮ನ್ನೂ ಗದ್ಯಾಣ ೧ನ್ನೂ ಕೂಡಲು ೧೦೯ ದಿನ ೨೫ ಱಿಂ ಗುಣಿಸಲು ೨೭೨೫ ಇದಂ ಪ್ರತಿಯನಿಟ್ಟು ಆ ಕಡೆಯ ದಿನ ೨೫ ನು ವರ್ಗಂಗೊಂಡು ಅದಱೊಳಗೆ ಆ ದಿನ ೨೫ ನು ಕೂಡಿ ಅರ್ಧಿಸಲು ೩೨೫ ಇದಂ ಮುನ್ನ ಪ್ರತಿಯಿದ್ದ ೨೭೨೫ ಱಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಲು ೨೪೦೦ ಇದಂ ಆ ದಂತಿ ೧೦೮ ಱಿಂ ಭಾಗಿಸಲು ತಪ್ಪದು—

ಇತ್ಯಾದಿ

(7) ಜಟ್ಟ ಕವಿ (ಸು 1300)

ಸು 1300 ರಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಈ ಜೈನ ವಿದ್ವಾಂಸನು 818ವಿವಿಧ ಛಂದೋಬಂಧಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡ 12 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಜಟ್ಟಮತ'ವೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಷಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಈಗ ಮದ್ರಾಸು ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯವರು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿರುವ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೂ ಶುದ್ಧ ಪಾಠವುಳ್ಳದಾಗಿಯೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

---

[1] Formula for summation of the first n natural numbers, $S = \frac{n(n+1)}{2}$ ಇತ್ಯಾದಿ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು.

ಕವಿಯು 'ಜಟ್ಟನೆಡಂಗಂ' ಮೊದಲಾದ ಬಿರುದಿನ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆತನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರೇನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. 'ಜಟ್ಟಮತ,' ಅಥವಾ 'ಜಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರ' ಎಂಬೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಅಂಗವಾದ ಮುಗಿಲ ಕುರುಹು' 'ಮೇಘಮಾಲೆ' 'ಮೇಘಾಡಂಬರ') ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಬಹಳ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು.' ಮಳೆಬೀಳುವ ವಿಷಯವಾಗಿ, ಬೆಳೆಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನೇಕ ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರದ ಮತ್ತು ಲೋಕಾನುಭವದ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದುಂಟು.

ತನ್ನ ಜನಾನುರಾಗವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಜನಕನುರಾಗದೆ ನೆಗಳ್ದಂ
ಜನನುತಗುಣಿ ವಿತತಕೀರ್ತಿ ರಮಣೀರಮಣಂ ।
ಮನಸಿಜಸನ್ನಿಭನೆನಿಪ
ವಿನಯಗುಣೋತ್ತುಂಗನೆನಿಪ ಜಟ್ಟನೆಡಂಗಂ ॥ [I-23]

ತನ್ನ 'ಮೇಘಾಡಂಬರ'ವನ್ನು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಗಳಾದ ಚಂದ್ರಲೇಖೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದನಂತೆ:

ಎಂಬ ಪೆಸರೆಸೆಯೆ ನೆಗಳ್ದ ದ
ಯಾಂಬುಧಿ ನಿಜಸುತೆಗೆ ಚಂದ್ರಲೇಖೆಗೆ ಮೇಘಾ
ಡಂಬರಮನತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಿ
ನಿಂಬಾಗಿರೆ ತಿಳಿಯೆ ಪೇಳ್ದಪಂ ಕನ್ನಡದಿಂ [I-25]

ಇದರಿಂದ ತನ್ನ ಕೃತಿಗೆ 'ಮೇಘಾಡಂಬರ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದ್ದಂತೆಯೂ ಯಾವುದೋ ಇತರ ಮೂಲವನ್ನಾಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆಯೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ರತ್ನೋಜ್ವಲಸಂಹಿತೆ, ಧನಕೀರ್ತಿಸಂಹಿತೆ, ವರಾಹಮಿಹಿರಗಾರ್ಗ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಸಂಹಿತೆ—ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ 'ಮೇಘಮಾಲೆ' ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆನ್ನುವನು.

ಅತಿಶಯ ರತ್ನೋಜ್ವಲ ಸಂ
ಹಿತೆಯೊಳ್ ಧನಕೀರ್ತಿಯೊಳ್ ವರಾಹಮಿಹಿರ ।
ಸ್ಮೃತಿಯೊಳ್ ಗಾರ್ಗ್ಯಾಚಾರ್ಯರ
ಮತದೊಳ್ ಸಲೆ ಮೇಘಮಾಲೆಯನುನಯದಿಂದಂ ॥ [I-34]

ಎಸೆವ ಮಱೆಗಾಲಮಂ ಜೋ
ಯಿಸ ಚಕ್ರಿಯೊಳುದಿತ ಕೀರ್ತಿ ನಾರಾಯಣನೊಳ್।
ಮಿಸುಪ ಶಕುನಂಗಳೊಳ್ ಭಾ
ವಿಸಿ ಪೇೞ್ದಂ ಮಱೆಯ ಕುಱುಪನೊಳ್ಪಿನ ಜಟ್ಟಂ॥ [I-35]

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ವಿಷಯ: ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು :—

ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮಗಳಿಗೆ ಮಳೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ; ಮಳೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ; ಪರಿವೇಷಾದಿ ದಶಧಾತುಗಳಿಂದ ಮಳೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು; ಮಳೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಕೇಳುವುದು; ದೂತಲಕ್ಷಣ [I,1-46]; ವಾಯುಗುಣ ಮೃಗ ಪಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಶಕುನಗಳಿಂದ ಮಳೆಯ ಕುರುಹನ್ನು ಅರಿಯುವುದು [II.1-2]; ಪಿಂಗಳಿ, ಪೋದಗೆ, ಶುನಕ ಇವುಗಳ ಶಕುನದ ವಿಚಾರ [III 1-5]; ಸಸ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿ ನಿಮಿತ್ತ ವಿವರಗಳು [IV 1-26]; ಭೌಮೋತ್ಪಾತ, ಅಂತರಿಕ್ಷೋತ್ಪಾತ, ದಿವ್ಯೋತ್ಪಾತ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರ [V 1-24]; ವೃಷ್ಟ್ಯರ್ಘಂಗಳ್ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಪರಿವೇಷ, ಮಿಂಚು, ಸೂರ್ಯವಿಮಾನ ಇತ್ಯಾದಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ವಿವಿಧ ಫಲಗಳೂ [VI 1-61]; ಜ್ಯೋತಿಷಂ ಎಂಬ ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂವತ್ಸರ ಫಲ ಗ್ರಹಗಳ ಶತ್ರುತ್ವ ಮಿತ್ರತ್ವ, ಗ್ರಹಯುದ್ಧ ಫಲ, ಗ್ರಹೋದಯ ಫಲ, ಗ್ರಹಸ್ವರೂಪ ಫಲ, ಗ್ರಹವೇಧಚಾರಫಲ, ಬುಧೋದಯಾಸ್ತ ಫಲ, ಶುಕ್ರನಾಜು ವೀಥಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳೂ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ [VII 1-153]; ಮುಗಿಲ್ಗಳ ನಾಮಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೊಂದು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ; ಆಯಾ ತಿಂಗಳುಗಳ ವೃಷ್ಟಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. [VIII 1-204]; ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಬೀಜಾವಾಪ ಅಧ್ಯಾಯವು ಕೃಷಿಕರಿಗೆ ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಭಾಗ [IX 1-64]; ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಣ ಫಲ ಹೇಳಿದೆ [X-I:5] ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ [IX 1-68]; ಕೊನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರ ಗ್ರಹಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ [XII—177]

ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:—

ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿನ ಉತ್ಪಾತಗಳು, ಅವುಗಳ ಸೂಚನೆ:

ಕರಮೆ ಪಿರಿದಾಲಿಕಲ್ ಮೇಣ್
ಧರೆಯೊಳ್ ಬೀೞ್ತಿರ್ಪೊಡೆ ಸಿಡಿಲ್ಗಳೆಱಗುಪ್ರೊಡಂತಾ |
ಸುರವಾಯು ಬೀಸುವೊಡೆ ನೆ
ತ್ತರ ವರ್ಣದ ಪನಿಗಳಾಗೆ ದುರ್ಭಿಕ್ಷಕರಂ॥ [V-10]
ದಿನಕರನಂ ಶಶಿಯುಂ ಪ
ೞ್ಚನೆವಣ್ಣದೆ ಬಳಸಿ ನಿಂದ ಪರಿವೇಷದೆ ನೆ |
ಟ್ಟನೆ ಮುಱಿಕೊಳ್ಗುಂ ತೊ
ಟ್ಟನೆ ಭಯಮುಕ್ಕುಮುಱಿದ ಬಣ್ಣದೊಳ್ ನೆಗೞ್ದಂದಂ॥ [V-12]

ಮಂಗಳನುದಯಫಲ

ಅರುಣತೆವೆತ್ತು ಕಿಂಶುಕದ ಪೂವಿನ ಬಣ್ಣಮೆ ಬಣ್ಣಮಾಗೆಯುಂ
ಕರಗುವ ಸುಲ್ಕಿನಾಕೃತಿಯೊಳಾಗಿರೆಯುಜ್ಜ್ವಳಲಕ್ಷ್ಣನಾಗೆಯುಂ |
ನಿರತಿಶಯಾಂಗನಾಗಿಯುಮಿಳಾತ್ಮಜನುನ್ನತನಾದೊಡುತ್ತರೋ
ತ್ತರಮಭಿವೃದ್ಧಿಯಕ್ಕುಮವನೀತಳಕೆಲ್ಲಿಯುಮೊಂದೆ ಮಾೞ್ಕೆಯಿಂ॥
[VII-76]

ಆಷಾಢ ಶುದ್ಧ ನವಮಿಯ ಮಳೆ

ಆಸಡಿಯ ಶುದ್ಧ ನವಮಿಯೊ
ಳಾಸಕಳಂ ಸ್ವಾತಿಕೂಡೆ ಮುಱಿಕೊಳೆ ಬೆಳೆಗುಂ ||
ವಾಸವದಹನನೊಳನಿಲಂ
ಬೀಸೆ ಮುಗಿಲ್ ಪಸಮಿಯುಂದೆ ಕೞಿವೊಡೆ ಕೞಿಗುಂ॥ [VIII-145]

ಬಿತ್ತುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು

ಭರಣಿ ಮಘೆ ಪುಷ್ಯ ರೋಹಿಣಿ
ನಿರುತಿ ಪುನರ್ವಸುವಿನಾರ್ದ್ರೆಯೊಳ್ ಕಬಿನೆಗಳಂ
ದೊರೆಕೊಳೆ ಶ್ರವಣದೆ ಕಿೞುನಿಲು
ಪಿರಿದಾಗಿಯೆ ಬೆಳೆಗುಮೆಂದನರ್ಹದ್ದಾಸಂ ॥ [IX-45]

ಭೂಮಿಯೊಳಗಿನ ನೀರಧಾರೆಯನ್ನು ಮನುಷ್ಯಶರೀರದೊಳಗಿನ ರಕ್ತಸಂಚಾರವನ್ನರಿಯುವಂತೆ ಅರಿಯುವವರುಂಟು.

ನರರ ಶರೀರದೊಳೊಂದಿದ
ಸೆರೆಯುೞಿವವರಿರ್ದು ನೋಡಿ ಬಿಟ್ಟೊಡೆ ರಕ್ತಂ |

ಪರಿವಂತೆ ಮಹೀವಳಯದ
ಸಿರೆಯುಱಿದಗುಟ್ಟಂತೆ ನೀಳಧಾರೆಗಳಕ್ಕುಂ ‖ [XI – 2]

ನೀರನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು

ಅತ್ತಿಯ ಪಡುವಲ್ ಮೂಗ
ಯ್ಮತ್ತಲ್ ನೀನಗುೞಿಸಿರವೆ ಪುರುಷವೆ ನೀರುಂ ।
ಮತ್ತೊಂದು ಪುರುಷನೊಳ್ ಭುಜ
ಗೋತ್ತಮನಂತಪ್ಪ ಕರಿಯ ಕಲ್ ಪಡುವ ಜಲಂ ‖ [XI-9]

ಭೂಮಿಯ ನೀರನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು [XI.61], 'ಭಾವಿಯ ನೀರನ್ನು ಸವಿಮಾಡುವ ಸೂತ್ರ ಹೇಳಿರುವನು. ಇದು ಕಡುಸು ನೀರನ್ನು (hard Water) ಮೆದು ನೀರು (Soft Water) ಮಾಡುವ ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನ ಸೂತ್ರದ ಮುನ್ಸೂಚಿಯಲ್ಲವೆ ?

ನೆಲ್ಲಿಯ ಸೆಟ್ಟು ಜಾಳಮುಸಿತಾಂಜನವೊಳ್ಳಿಹ ಮುಸ್ತೆಯುಪ್ಪೆ ಕೇ
ಡಿಲ್ಲದ ಚಿಲ್ಲಗೊಟ್ಟೆ ಪೊಸಪೀರೆಯ ಬಿತ್ತಿನೊಳಾದ ಬೂದಿಯುಂ ।
ಸಿಲ್ಲದೆ ಬಾವಿಯೊಳ್ ಕಲಸಲುಪ್ಪಿನಕ್ಕೈಪೆಸು ಕಾರಮಾಱಿಲೊಳ್
ಪೊಲ್ಲವಿನೆಂಬ ಬಾವಿಗಳ ನೀರಮೃತೋಪಮಮೆಂಗೆ ಬಿಟ್ಟುಗಾ। [XI-63]

13 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಅಷ್ಟು ಮುಂಬರಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯಿಲ್ಲದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಜನ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಜಿಟ್ಟ ಮತವು ಸಾರುವುದು.

(8) ಮಂಗರಾಜ I (1350)

ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲನೆಯ ಹರಿಹರನ (1336-1357) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿಯು ಜೀವಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳುಂಟು. ಇವನು ದೀವಳಿಗೆ ನಾಡಿನ ಮುಗುಳಿಪುರದರಸನಾದ ಮಂಗವಿಭುವಿನ ಮಗನು. 'ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣ' ವೆಂಬ ವಿಷವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇವನ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ 'ಮಂಗರಾಜ'ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಮಂಗರಾಜನೆಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ 16 ಅಧಿಕಾರಗಳುಂಟು. 1500 ವೃತ್ತಗಳು ವಿವಿಧ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿವೆ; ಅವರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳೇ (1193) ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ನಡುಗನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಅಸುದೆ,' 'ಬದಿಕಪೆ,' 'ಹೆಣ್ಣಗಳ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಹ-ಕಾರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದೆಡೆಗಳನ್ನು 'ಬೊಕ್ಕ' (ಬೊಕ್ಕುಳ್), ಕಾಲ್ಪು (ಕಾಲ್ಪುಳ್), ಅಳುಕೆ (ಅಳ್ಕೆ), ಕೊಂಬುಗುಂ (ಕೊಂಬ್ಗುಂ) ಇತ್ಯಾದಿ ನಡುಗನ್ನಡರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸುಲಭವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಾಗಿದೆ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಯೋಗದ ಹಾವಳಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕವಿಗೆ ತನ್ನ ಕವಿತಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಸಂದರ್ಭದೊರಕಿಲ್ಲವಾದರೂ ಪೀಠಿಕಾಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನೂರಾದ ಮುಗುಳಿಪುರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಆತನ ಕವಿತೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು:

ವನವಾಪೀಕರದಿಂದೆ ಪುಷ್ಪಿತಫಲಾವ್ರಾತಂಗಳಿಂ ಸಸ್ಯದ
ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದೊಪ್ಪುವ ಗಂಧಶಾಲಿವನದಿಂದುತ್ತುಂಗ ಚೈತ್ಯಾಲಯೋ।
ತ್ಕರದಿಂ ಸರ್ವಗೃಹಾಳಿಯಿಂ ಸುಜನರಿಂ ಸಂಪತ್ತಿಯಿಂದಾಪುರಂ
ನಿತರಾಂ ಶ್ರೀಮುಗುಳಿಪ್ಪುರಂ ಸೊಗಯಿಸಲ್ಕುಂ ವಿಶ್ವಂಭರಾಮಧ್ಯದೊಳ್

(I-42)

ಬಾಲಕರೊಳ್ ನಿರ್ಲಜ್ಜತೆ
ಮಾಲೆಯೊಳಂ ಬಂಧ ಸಂಕಟಂ ಕುಟಿಲತ್ವಂ।
ಬಾಲೆಯರ ಕುರುಳೊಳಲ್ಲದೆ
ಪೋಲಿಪೊಡಾ ಜನದ ಮನದೊಳಿಲ್ಲುಮದೆಂದುಂ। (I-38)

ತನ್ನ ಕೃತಿಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಕನ್ನಡದಿಂ ಸಮಸ್ತಜನಗೋಚರಮಪ್ಪವೊಲೆಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಮಂ
ಪಿನ್ನವರಿಂದು ವೈದ್ಯದೊಳವಟ್ಟಿಯೊಳಂ ಪರಿಹೊಲ್ತುವಂ ಕವಿಂ
ಸನ್ನುತರಾಗೆ ಮಂಗರಸನುಂ ವಿಷಾಪಹ ಸಂ
ಪನ್ನತೆವೆತ್ತುದೀ ಕೃತಿಯುಮಂತಿದೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಭಾವದಿಂ। (I-57)

ಬಿಂಬಿಸೊಳಗೆ ಕವಿಯ ಕಂಪು ಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಹೋಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತವು ಅವನ ಕವಿತ್ವ ಹಾಳಾಗಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕೃತಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಂತರಾದ ಸಿಂಪುಗಳು ಬೇಕು. ಎಂಬ ವಿಷ ಯದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಅಂದಕಂ ಜನಪದಮೀಂ ಪ
ದ್ಮದ ಗಂಧಂ ಗಂಧವಾಹನಂ ಪರಿಮಳದಿಂ |
ಚಿಂದಬಿದ ಮಧುಪಯ ಕದಿ
ಪ್ರಸುರಂ ಪರಿಗಬುಳಿಗೆ ಸಂತತ ಬಿಸ್ಸಂ || [I—59]

ಅಲ್ಲದೆ, ಬರಿಯ ಶೃಂಗಾರವನ್ನೇ ಕೊಂಡಾಡಿ ಬಿಂದಾಗದೆ, ಸರ್ವ ಜನೋಪಕಾರವಾಗಿರುವಂಥ 'ಮಂತ್ರೌಷಧವ್ರಾತ'ವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮಾನ ವನೇ ದೇವನೆಂಬುದಾಗಿ ಸಾರುತ್ತಾನೆ.

ಸುರತಂ ಗಾತ್ರಮ ಧವಳಯು ರಾಜನು ಸಿಂದಾಟಿಮಂ ಚೇಟಿಮಂ
ಸುರಿಸಂ ಸಾಹಿತ್ಯದಂ ಬಿಂಬಿಸುಕರಂ ಕೊಂಡಾಡಿ ಬಿಂದಾಗದೇ |
ಧರೆಯೊಳ್ ಸರ್ವಜನೋಪಕಾರದೆನಿಪೀ ಮಂತ್ರೌಷಧವ್ರಾತಮಂ
ಬಿರುತಂ ಭಾವಿಸಿ ಪೇಳ್ದ ಮಾನವನೆ ತಾಂ ದೇವಂ ಧರಾಚಕ್ರದೊಳ್ ||
[I—53]

ಅಶೇಷ ಜನೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ಕೃತ್ರಿಮ ವೆಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿರುವ ನಾನಾ ವಿಷಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯ ವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಈತನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಕೇಶಿರಾಜನು ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂದರೆ, ಮಂಗರಸನು ಭೇಷಜದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದೆನ್ನುವನು. ಚತು ರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಧ್ಯೇಯ.

ವರಗರಲಕ್ಕೆ ಭೇಷಜದಿಂ
ದರುಜತೆಯಿಂ ದೇಹ ದೇಹದಿಂದಂ ಜ್ಞಾನಂ |
ಪರಮ ಜ್ಞಾನದೆ ಮೋಕ್ಷಂ
ದೊರೆಕೊಳ್ವುದರಿಂದ ಪೇಳ್ವೆನಾಂ ಭೇಷಜಮಂ || [I—63]

ವಿಷವನ್ನು (1) ಸ್ಥಾವರ (2) ಜಂಗಮ (3) ಕೃತ್ರಿಮ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಿರುತ್ತದೆ. (1) ಮರಗಿಡ, ಧಾನ್ಯ, ಬೀಜ,

ಕಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾವರಗಳ ಕಾರಣದಿಂದುಂಟಾಗುವ ವಿಷಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ 'ಸ್ಥಾವರ' (2) ಹಾವು, ಚೇಳು (ಮನುಷ್ಯನ ಉಗುರು ಕೂಡ) ಇತ್ಯಾದಿ ಜಂಗಮಗಳಿಂದುಂಟಾದ ವಿಷಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ 'ಜಂಗಮ', (3) ಕೈಮಸಕದ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾದ ವಿಷಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಕೃತ್ರಿಮ ಎಂಬ ವಿವರಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 16 ಅಧಿಕಾರಗಳಾಗಿ ಗ್ರಂಥವು ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ತದನಂತರ ಆಯಾ ವಿಷಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ (1) ನಸ್ಯ (2) ಪಾನ (3) ಲೇಪ (4) ಅಂಜನ- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಅಥವಾ ಕೆಲವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಂತೆ ನಿಯಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧೋಪಚಾರದೊಡನೆ ಮಂತ್ರೋಪಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರ 236 ರಲ್ಲಿ ಕೃತ್ರಿಮ ವಿಷಹರಣಕ್ಕೆ 'ದ್ರಾವಿಡ ಮಂತ್ರ' ವನ್ನು ಮಂಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣದ ಹಿರಿಮೆ ಅದರ ಭಾಷಾ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಗರುಡಾಧಿಪಕ್ರಿಯೆ' ಎಂಬ ವಿಧಾನವಲ್ಲಿ ಹಾವು ಕಡಿದು ಸತ್ತು ಚಿತೆಗೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನನ್ನು ಚಿತಾಗ್ನಿಯಿಂದ ತಂದು ಬದುಕಿಸುವ ಯತ್ನವನ್ನು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿರುವನು. ಇಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಸತ್ತನಹಿಕೊಂಡುದೆಂದಾ
ಪೊತ್ತೊಯ್ದು ಚಿತಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವೆಡೆಯೊಳ್ ।
ಮತ್ತೆನಿಸದೊಂದು ನಯಮಂ
ಬಿತ್ತರಿಸುವೆನವನ ತಲೆಗೆ ಶತೆವೊಯ್ದೊಲವಿಂ ॥

ರಸಮಂ ಪೆರ್ಬೂಲಿಯ ತನಿ
ರಸದಿಂ ಮರ್ದಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಕ್ಕ ದಷ್ಟನ ಸಿರದೊಳ್ ॥
ಬಿಸುಪೆಸೆಯೆ ತೇದು ಸಗಣದೊ
ಳೆಸೆವಿನೆಗಂ ಕಟ್ಟುಗಟ್ಟು ಭಾವಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಂ ॥

ಸಾಸುವೆ ಮೆಣಸುಳ್ಳಿಯನರೆ
ದಾ ಸಗಣದ ಕಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಮೂತ್ರಯುತಂ ಪೊಯ್

ಕಾಸಿದ ಕರ್ಬುನಮುಂ ತಂ
ದಾ ಸರಿಸದೊಳೊಪ್ಪೆ ಪಿಡಿಯಲಂತವನೇಱ್ಱುಂ॥
ತಪ್ಪುವೊಡೆ ರಾಮಬಾಣಂ
ತಪ್ಪುವೊಡಾ ಭರತನಾಜ್ಞೆ ಗಣಧರ ಸೂಕ್ತಂ।
ತಪ್ಪುವೊಡಂ ತಪ್ಪದೆ ತಾ
ನಪ್ಪುದು ಗರುಡಾಧಿಪಕ್ರಿಯಾಖ್ಯಮಿದಿಳೆಯೊಳ್॥

(VIII-60-63)

ಇಂಥ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಈ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವು ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು.

(9) ಅಭಿನವ ಚಂದ್ರ (ಸು 1400)

ಅಭಿನವಚಂದ್ರನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವೊಂದನ್ನು ಬರೆದನು. "ವಾಜಿಶಾಸ್ತ್ರ" ವನ್ನು ವಿರಚಿಸುವೆನೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು. ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು "ತುರಗಾಗಮ". "ಅಶ್ವಾಗಮ" ವೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲಕ್ಷಣ ಪೋಷಣ ವೈದ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನುಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಿಂಹದತ್ತ, ರೇವಂತ ಮೊದಲಾದವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇವರಲ್ಲಿ 888 ಕಂದಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡ 16 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಳು:

ಶುಭ ವರ್ಣದ ಕುದುರೆ

ಕ್ಷೀರರುಚಿಯಂ ತನು ಪ್ರಭೆ
ಯೋರಂತಿರೆ ಶ್ವೇತನಾಗಲದನಾಳ್ವೊಡೆ ದಿ।
ಗ್ವಾರಣ ಮರ್ಯಾದಾಂಬುಧಿ
ಧಾರಿಣಿಯನನೂನವೊಂದೆ ಛತ್ರದಿನಾಳ್ಗುಂ॥ (II-51)

ಕುದುರೆಯ ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವಯಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು 5 ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು:

ನೇರಿದುವು ದಂತ ಷಂಕ್ತಿ ಶ
ರೀರಂ ಪಿರಿದಕ್ಕುಮದಱ ಸಂದಂಶಂಗಳ್ ।
ಕ್ಷೀರರುಚಿಯಾದೊಡದನವ
ಧರಿಸುಗೆ ಕಿಶೋರಕಂಗೆ ಸಪ್ತಮಮಾಸಂ॥ (V-8)

7ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಷಣವಿಧಾನವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಋತು ಋತುವಿಗೂ (ಬೇರೆ ಬೇರೆ)ತಕ್ಕುದಾದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು:

ವರಮಾಘ ಫಾಲ್ಗುಣಾಖ್ಯಂ
ತರ ತೈಲದೊಳಾ ಫಲತ್ರಯಂಗಳನಾ ಬ।
ಯ್ಗಿರುಳಿಕ್ಕುಗೆ ರುಜೆಯಾಗವು
ತುರಗಕ್ಕೆ ಹಿತೋಪದೇಶಮಿಂತೀ ಕ್ರಿಯೆಯುಂ (VII-22)

ಮರಣ ಚಿಹ್ನೆ

ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ಕಣ್ಣುಂ ಮು
ಚ್ಚಿ ಮುಱುಂ ಸೀರೋಱ ಚೇಷ್ಟೆಗೆಟ್ಟು ಕರಂ ಬಾ।
ಲಮನೊಲ್ಲಲ್ಲಾಡದೆ ರ
ಕ್ತಮುಮಂ ಮೂತ್ರಿಸುವ ತುರಗಕಕ್ಕುಂ ಮರಣಂ॥ (XIII-23)

ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ :

ರಾ॥ ನರಸಿಂಹಚಾರ್ಯರು ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ 'ಸ್ವರಶಾಸ್ತ್ರ' ಎಂಬ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಪಂಪ ರನ್ನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ) ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪರಿಶ್ರಮ ವಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಪಂಪಭಾರತ ಅಜಿತತೀರ್ಥಂಕರ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತವೆ.—

ಸರಸದ ವಾದ್ಯದೊಳ್ ನೆಗೞ್ದ ಸಂಸಿನಿವಂತತಿ ಘೋರಿಘೋರಿ ಮಾ
ಯ್ಗಿರಿಗಮುಮಂ ಮಘೂರುಗಮುಕ್ರಿಂಕಟಕ್ರಿಂಪಮುಪತ್ರಕುತ್ರಮುಃ।
ಸರಿಮುಪತಂಬಿತಂತತಿ ವಿಕುಂದ್ರಕಕುಂದ್ರಕನೆಂಬ ಭೇದದೋಳ್
ಪರಿಣತರಂಜಿಸುತ್ತುಮಿರೆ ರಂಜಿಸಿದರ್ ಪ್ರೊಸದೇಸೆಕಾರ್ತಿಯರ್

(ಅಜಿತ)

(10) ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ (ಸು 1750)

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ' ಎಂಬೊಂದು ಪುಟ್ಟ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥ ದೊರೆತಿದೆ. ಇದರ ಕಾಲ ಸು. 1750 ಇರಬಹುದು. ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತನು ಯಾರೆಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾರಂಗದೇವನಿಂದ (1210-47) ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ 'ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ'ವು ಈತನಿಗೆ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿಕೊಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತದ 72 ಮೇಳಕರ್ತರಾಗಗಳ ವಿವರವಾದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಗ್ರಂಥಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸುಲಭವಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಆರೋಹಮವರೋಹಂಚ ಧಾಲಸ್ಫುರಿತ ಕಂಪಿತಾಃ|
ಆಹತಪ್ರತ್ಯಾಹತಶ್ಚ ತ್ರಿರುಚ್ಚಾಂದೋಳ ಮೂರ್ಛನಾಃ||

(1) ಆರೋಹಣ–ಸರಿಗಮಪದನಿಸ–ಹತ್ತೋಣ.

(2) ಅವರೋಹಣ–ಸನಿದಪಮಗರಿಸ–ಇಳಿಯೋಣ.

(3) ಧಾಲು–ಆರೋಹಣ ಅವರೋಹಣ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಜಾರುತ್ತಲೆ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ನುಡಿಸೋಣ.

(4) ಸ್ಫುರಿತ-ಆರೋಹಣ ಅವರೋಹಣಗಳಲ್ಲಿ ಸುಕ್ಕುತ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮತ್ತೆ 'ಕನಕಾಂಗಿ' ಯಿಂದ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು 72 ಮೇಳಕರ್ತ ರಾಗಗಳನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

(X) ನಡುಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಸುಮಾರು 12 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಿಂದ ಮುಂದೆ 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದವರೆಗಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ನಡುಗನ್ನಡವೆನ್ನಬಹುದು. ಅದು ಅಂದಿನ ಜನ ಆಡುವ ಭಾಷೆಗೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪವಾಗಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ಹಳಗನ್ನಡ ಶಬ್ದರೂಪಕ್ಕೂ ನಡುಗನ್ನಡ ಶಬ್ದರೂಪಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು:

(i) ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ವರಾಂತವಾದುವು: ನಾರು, ಜೇರು. ನೀರು, ನೀನು ಇತ್ಯಾದಿ

(ii) 'ಪ' ಕಾರವು ಅಚ್ಚಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ 'ಹ' ಕಾರವಾದುದು: ಹಾಲು, ಹೇಳು, ಹೊಡೆ, ಹಿಡಿ, ಹಸು ಇತ್ಯಾದಿ.

(iii) 'ಱ' ಮತ್ತು 'ೞ' ಕಾರಗಳು 'ರ' ಮತ್ತು 'ಳ' ಕಾರಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದುವು: ಅದರ, ಅರಿ (ತಿಳಿ ಎಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ), ಮರಿ; ಮಳೆ, ಬಾಳ್ವೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ—ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಚುರನಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ–ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಡಲೆಗಳಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 12 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಓಕೊಟ್ಟುವು. ಚಾಲುಕ್ಯವಂಶದ ಕ್ಷೀಣಚಂದ್ರನಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಅಸ್ತಮಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಕಲಚೂರ್ಯರನ್ನು ಕಡೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ನೋಡಿ ಮತ್ತೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ಮತ್ತು ಯಾದವರ ನಡುವೆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈ ಸಂಧಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರೆಯುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು–ಏಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವನ್ನೆ—ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಬ್ಬಿನಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸುವ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಹಳೆಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣ (1160) ಊದಿದನು. ಅವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಮತಕ್ಕೊಂದು ನವಚೈತನ್ಯ

ಒದಗಿ ಬಂತು. ಅವನು ಸ್ವತಃ ರಾಜಮಂತ್ರಿ ; ಅನುಭಾವಿ; ತಾನು ಕಂಡು ಕೊಂಡ ಸತ್ಯವನ್ನು, ಅನುಭವವನ್ನು ಜಾತಿಪಂಥಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನಿಗೂ ಅರುಹಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಅವನಿಗೆ. 'ಆದ್ಯರ ವಚನ'ಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನನುಭವಿಸಿದ ಬಸವಣ್ಣನೂ ಅವನ ಅನುಯಾಯಿ ಅನುಭಾವಿಗಳೂ ತಾಯ್ನುಡಿಯ ಸಹಜ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಮನ ಮುಟ್ಟಿ ಬೋಧಿಸಲು ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಿಂದ ಬಂದ ನಿರಾಡಂಬರದ ಕನ್ನಡ-ಜನ ಮಾತನಾಡುವಂಥ ಕನ್ನಡ-ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುವುದೆಂಬ ರಹಸ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಿತು.

ಅವರು ಮಾಡಿದ ಮೊದಲಿನ ಕೆಲಸ: ಕವಿಸಮಯ, ಹಳಸಿದ ಅಲಂಕಾರ, ವರ್ಣವೃತ್ತ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅರಮನೆಯ ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊರಗೆತಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಜನತೆಯ ನಡುವೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದು; ಕ್ರಮೇಣ ಮಾರ್ಗಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ದೇಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅದರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟುದು; ವಸ್ತುಕ ಕಾವ್ಯಗಳಷ್ಟೇ ವರ್ಣಕಕಾವ್ಯಗಳೂ ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದು ಸ್ವೀಕೃತವಾದುದು. 12 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರು ಗದ್ಯವು "ಕವಿಗಳ ನಿಕಷವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ" ಎಂಬ ಅಭಿಮತವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಪಡಿಸಿದರು. ಈ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ 'ನಡುಗನ್ನಡ' ವೇ ಉಚಿತ ಮಾಧ್ಯಮವಾಯಿತು. ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ.

(1) ಇದುವರೆಗೆ ಪದ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಹೊಸಕಾಣಿಕೆ: ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗುಣವಿದೆ; ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರಚುರವಲ್ಲದ ಈ ನುಡಿಗಳು ಅನುಭಾವಿಗಳ ಅನುಭವ ಸುಧೆಯ ಹನಿಗಳಂತಿವೆ; ಕೆಲವು ವಚನಗಳು ತತ್ವ, ಅನುಭವ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ತ್ರಿವೇಣಿಯಾಗಿ, ಕಿರಿದರಲ್ಲಿ ಹಿರಿದನ್ನು ಹೇಳುವುವು.

(2) ಸಂಸ್ಕೃತ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ನುಡುಗನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹಿತವಾದಂಥ ಮಾತ್ರಾಗಣ ಅಂಶಗಣಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬಳಸಿದುದು. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ಇದ್ದರೂ ತೀರ ಕಳೆ

ಗುಂದಿದ್ದ ರಗಳೆ ತ್ರಿಪದಿಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವಾದುದು. ಹರಿಹರನಂಥ ಕವಿ ಪುಂಗವರು ಬಸವರಾಜದೇವರರಗಳೆಯಂಥ ರಸಪಾಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಗಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದುದು. ಷಟ್ಪದಿ ಸಾಂಗತ್ಯಗಳು ನೂತನವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುದು. ಹರಿಹರನ ಸೋದ ರಳಿಯನಾದ ರಾಘವಾಂಕನಿಗೆ(1225) ಷಟ್ಪದಿಯ ವಿಧಾತನೆಂಬ ಗೌರವ ಸಲ್ಲುವುದು. ಈತನು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಮೊದಲಿನ ಷಟ್ಪದಿ ಕವಿಯಾದನು. ಈ ನವಸ್ಫೂರ್ತಿ ಇತರ ಮತದವರನ್ನು ತಟ್ಟದಿಲ್ಲ. ಹಾಡುಗಬ್ಬಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವ ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜೈನ ಕವಿಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು.[1] ಸಾಂಗತ್ಯ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಕವಿಕುಲ ತಿಲಕನೆಂದರೆ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ (1560). ಷಟ್ಪದಿಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಕವಿಗಳು ಮಾರ್ಗ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ದೇಸಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ—ಕನ್ನಡಜನತೆಯ ಉಸಿರಿನಂತಿರುವ ಈ ದೇಶೀ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳು ಅನೇಕ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು. ಆದರೆ ತ್ರಿಪದಿಯಿಂದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಲೋಕವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇತರ ಚಮತ್ಕೃತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಡಂಬನವನ್ನು ಮಾನವ ಹಿತಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಸರ್ವಜ್ಞನಿಗೆ (1700) ಮೀಸಲು.

(3) ವೀರಶೈವ ವಚನಕಾರರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನಾಪ್ರಭಾವ ಭಾಗವತ ಅನುಭಾವಿಗಳನ್ನು ಸೋಂಕದೆಯಿಲ್ಲ. ಹರಿದಾಸರೆಂಬುದಾಗಿ ಖ್ಯಾತರಾದ ಈ ಭಾಗವತ ಅನುಭಾವಿಗಳು ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡ ತಮ್ಮ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನಕ್ಕೆ ಅಮೋಘವಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾರಿದರು. ಇದನ್ನು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಿವಿಧ ದೇಶೀ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ತಾಳಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಈ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಡಿದರು. ನರಹರಿತೀರ್ಥನನ್ನು (1281) ಈ ಕೂಟದ ಮೊದಲಿಗನೆನ್ನುವರು. ವ್ಯಾಸ

---

[1] ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಕವಿತೆ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಶಿಶುಮಾಯಣನು (ಜೈನ: 1232 ? 1472 ?) ಮೊದಲಿಗನೊ ದೇವರಾಜನು (1410 ?) ಮೊದಲಿಗನೊ ಎಂಬೊಂದು ಚರ್ಚೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.

ರಾಯ (1525) ಪುರಂದರದಾಸ (1550) ಕನಕದಾಸ (1550) ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ-ಇವರು ದಾಸವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಧಿಕ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠರು.

(4) 17 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವು ಕನ್ನಡಿಗರ ರಂಗಾಭಿರುಚಿಯ ದೇಶೀಯ ದ್ಯೋತಕಗಳು. ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳ ಗಂಧಗಾಳಿ ಸುಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಹೆಚ್ಚೇಕೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡ ಹೆಸರಿನಿಂದ–ಆಟ ಅಥವಾ ಬಯಲಾಟ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ—ಕರೆಯುವರು. ಅವನ್ನು ರಸಾನುಗುಣವಾಗಿ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವಂಥ ವಿವಿಧ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ತಾಳ ಬದ್ಧವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವರು. ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬನಂಥವರು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಗಳು.

(5) ವಚನಗಳಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಟೀಕೆ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃತಿಗಳು ನಡುಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಇವನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟು ಗಮನಿಸೋಣ :—

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ:—

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದೊಡನೆಯೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೊದಲು ನೆನಪಿಗೆ ಬರುವುದು ಬಸವಣ್ಣನ ಹೆಸರು. ವೀರಶೈವೇತರರನೇಕರು ಬಸವಣ್ಣನೇ (1160) ಆದ್ಯವಚನಕಾರನೆಂಬ ತಪ್ಪಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟವರುಂಟು. ಆದರೆ 11 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಯಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1015–1042)[1] ದೇವರ (ಜೇಡರ) ದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಶಂಕರದಾಸಿಮಯ್ಯ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಶಿವಶರಣರು ವಚನಗಳಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಸಾರವನ್ನು ಅರುಹಿದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಸವೇಶ್ವರನೇ ಇವರನ್ನು 'ಆದ್ಯ' ರೆಂಬುದಾಗಿ ಗೌರವದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವರಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವರ ವಚನಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾದಂತಿಲ್ಲ.

(i) ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯನ 150 ವಚನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

---

[1] ಕ. ಸಾ. ಚ. ಪು. 149.

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮನಾಥ ಎಂಬ ಅಂಕಿತವಿದೆ. ಆತನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ, ಅನುಭವದ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವು ಮನೆಮಾಡಿದೆ:

(1) ಕಡೆಗೀಲಿಲ್ಲದ ಬಂಡಿ ಹೊಡಗೆಡುವುದಂ ಮಾಣ್ಬುದೆ? ಕಡೆಗೀಲು ಬಂಡಿಗಾಧಾರ. ಕಡುವರ್ಪವೇಱಿದ ಒಡಲೆಂಬ ಬಂಡಿಗೆ ಮೃಡಶರಣರ ನುಡಿಗಡಣವೇ ಕಡೆಗೀಲು ಕಾಣಾ ರಾಮನಾಥಾ

ಎಷ್ಟು ಸುಂದರ ರೂಪಕ? ಇಲ್ಲಿ 'ಮೃಡಶರಣರ ನುಡಿಗಡಣ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ತನಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ವೀರಶೈವಾಚಾರ್ಯರ ವಚನಗಳನ್ನು ಈತನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

(2) ಮರದೊಳಗೆ ಮಂದಾಗ್ನಿಯನುರಿಯದಂತಿರಿಸಿದೆ; ನೊರೆವಾಲೊಳಗೆ ತುಪ್ಪವ ಕಂಪಿಲ್ಲದಂತಿರಿಸಿದೆ. ಶರೀರದೊಳಗಾತ್ಮನನಾರುಂ ಕಾಣದಂತಿರಿಸಿದೆ ನೀ ಬೆರಸಿಹ ಭೇದಕ್ಕೆ ಬೆಱಗಾದೆನಯ್ಯ ರಾಮನಾಥಾ.

ಇಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ತತ್ವವೊಂದನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಕೂಡ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಾರಿದ್ದಾನೆ.

ಶಂಕರದಾಸಿಮಯ್ಯನ ವಚನಗಳು ಇನ್ನೂ ಅಷ್ಟು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುದೇವನ (1160) ವರೆಗೆ ಅಂಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಚನಕಾರರು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

(ii) ಪ್ರಭುದೇವನು ಬಸವೇಶ್ವರನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದರೂ ಆತನಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯನು. ಪ್ರಭುದೇವನನ್ನು (ii) ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. "ಶ್ರೀಮದ್ದೇಶಿಕಪಟ್ಟಸ್ಥಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಪರಶಿವಮೂರ್ತಿ ವಿರಕ್ತ ಶಿಖಾಮಣಿ ಮಾಯಾಕೋಳಾಹಳ ಪ್ರಭುದೇವರು" ಎಂಬ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಈ ವೀರಶೈವಾಚಾರ್ಯನು ಸೊನ್ನಲಿಗೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಮನಿಗೆ ಶಿವತತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಸವನಿಂದ ಪುರಸ್ಕೃತನಾಗಿ ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದನು. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಗೂ ನಿರ್ವಾಣ ಪದವಿಯನ್ನು ದಯೆಮಾಡಿಸಿದನಂತೆ. ಈ ಮಹಾವಿಭೂತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚಾಮರಸನ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ

ಪಂಡಿತನ ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈತನ ವಚನಗಳು ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ 'ಗುಹೇಶ್ವರ' ಎಂಬ ಮುದ್ರಿಕೆಯುಳ್ಳವು. ಷಟ್ಸ್ಥಲಜ್ಞಾನ ಚಾರಿತ್ರ, ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಚನ, ಬೆಡಗಿನ ವಚನ, ಮಂತ್ರಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ, ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ವೀರಶೈವ ವಚನಾಮೃತವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಸುರಿದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ವಚನ ವಾಙ್ಮಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಮರಜ್ಯೋತಿಯಂತಿರುವನು. ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಭುದೇವನ ವಚನಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿದೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :—

(1) ಹೊಸ ಮುತ್ತಿನ ಸುಪ್ಪಾಣಿಯಂತೆ ಆ ಲಿಂಗೈಕ್ಯವು; ಸ್ಫಟಿಕದ ಘಟದೊಳಗಣ ಪ್ರಭೆಯಂತೆ ವಾಯುವಿನ ಸಂಚದ ಪರಿಮಳದ ನಿಲವಿನಂತೆ ಲಿಂಗೈಕ್ಯನ ಸಂಬಂಧವದು ಗುಹೇಶ್ವರಾ (ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಜ್ಞಾನ ಚಾರಿತ್ರ.)

(2) ಕರಿ ಸ್ಪರ್ಶನೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಬಂಧನವಡೆದಟಿುಯಿತ್ತು; ಪತಂಗನು ರೂಪೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಬಂಧನವಡೆದಟಿುಯಿತ್ತು; ಕುರಂಗನು ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಬಂಧನವಡೆದಟಿುಯಿತ್ತು; ಮತ್ಸ್ಯವು ಜಿಹ್ವೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಬಂಧನವಡೆದಟಿುಯಿತ್ತು; ಇಂತೀಯೊಂದೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಳಯವಾಯಿತ್ತು; ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳ ಒಂದು ಘಟದಲ್ಲಿ ತಾಳಿಹ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಮಜಿವೆಯೆಡೆಗೊಂಡು ದೇಹ ಮೋಹಭ್ರಾಂತು ಮುಸುಕಿ ಮಾಯೆಯ ಬಾಯ ತುತ್ತಹುದು ಚೋದ್ಯವೇನು ಹೇಟಿ ಗುಹೇಶ್ವರಾ.

(3) ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಚಳಿಯಾದಡೆ ಏನ ಹೊದ್ದಿಸುವರಯ್ಯ. ಬಯಲು ಬತ್ತಲೆಇರ್ದರೆ ಏನನುಡಿಸುವರಯ್ಯ, ಭಕ್ತನು ಭವಿಯಾದಡೆ ಅದೇನನುಪಮಿಸುವನಯ್ಯ ಗುಹೇಶ್ವರಾ.

(4) ವೇದವೆಂಬುದು ಓದಿನಮಾತು, ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬುದು ಸಂತೆಯ ಸುದ್ದಿ, ಪುರಾಣವೆಂಬುದು ಪುಂಡರಗೋಷ್ಠಿ, ತರ್ಕವೆಂಬುದು ತಗರ ಹೋರಟೆ, ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ತೋರಿ ಉಂಬ ಲಾಭ, ಗುಹೇಶ್ವರನೆಂಬುದು ಮೀರಿದ ಘನವು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಪ್ರಭುದೇವನ ಆಳವಾದ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಗಳ ಪ್ರಕಾರವು ಮಂದಟ್ಟಾಗದಿರದು. ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ, ಆಚರಣೆಗೆ ಬಾರದ

ಮಾತನ್ನು ಮನಕ್ಕೆ ನಾಟುವ ವಿಡಂಬನೆಯ ಮೂಲಕ ಟೀಕಿಸುತ್ತಾನೆ.

(iii) ಬಸವೇಶ್ವರ (1160)

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಬಸವೇಶ್ವರನಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲವೇನೋ. ವೀರಶೈವ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಾಜಕೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸವ್ಯಸಾಚಿಯಾಗಿ ದುಡಿದನು. ಕಳಚೂರ್ಯ ಬಿಜ್ಜಳರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ವಿಶೇಷ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಬೀರಿದನು; ಸಮಾಜದೊಳಗಣ ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಬಹುವಾಗಿ ನೊಂದನು; ಅಚಲವಾದ ಶಿವಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನುಭಾವಿಯಾಗಿ ಜಂಗಮರ ಸೇವೆಗೈದನು. ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ 'ಅನುಭವ ಮಂಟಪ 'ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಶಿವಶರಣರ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಆ ತನಕ ಅದಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ವಿಶೇಷ ದೊರೆತಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಮಾತ್ಯ ಬಸವೇಶ್ವರನ ವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಂಥ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಲಭಿಸಿ ಕರ್ಣಾಟಕಾಂಧ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಧರ್ಮವು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹರಡಿತು. ಬಸವೇಶ್ವರನನ್ನು ವೀರಶೈವ ಮತೋದ್ಧಾರಕನೆಂಬುದಾಗಿ ಜನ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಹಿರಿಯ ಅನುಭಾವಿಯಾಗಿ ಧರ್ಮದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು, ಅನುಪಮ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ವಚನರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ 'ಆದ್ಯರು' ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಉದಿತೋದಿತವಾಗಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ ಮಹಾಮಹಿಮ.

ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಗಳು ಮತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ರಸಪಾಕ ಕೆಲವೆಡೆ ಅನುಭಾವಿ ಬಸವಣ್ಣನು ನುಡಿಯುವಾಗ ವಚನವು ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿ ನಲಿನಲಿದು ಭಾವುಕನ ಹೃದಯವನ್ನು ತುಂಬುವುದು. ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಾಮೃತವನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟಾದರೂ ಸವಿಯದ ಕನ್ನಡಿಗನಾರೂ ಇರಲಾರನೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು.

ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯಪರವಾದ ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಸುಲಭವಾದ, ಲಲಿತವಾದ, ಸುಂದರವಾದ, ತಿಳಿ

ಯಾದ ಕನ್ನಡದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂಥವು.

ಷಟ್‌ಸ್ಥಲವಚನ, ಶಿಖಾರತ್ನವಚನ, ಕಾಲಜ್ಞಾನವಚನ ಎಂಬ ವಚನಗ್ರಂಥಗಳು ಆತನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಬಸವೇಶ್ವರ ವಚನಗಳೂ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮನಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿವೆ. ಆ ರತ್ನರಾಶಿಯಿಂದ ಕೆಲವು:

(1) ಚಂದ್ರೋದಯಕ್ಕೆ ಅಂಬುಧಿ ಹೆಚ್ಚುವುದಯ್ಯಾ, ಚಂದ್ರಕುಂದೆ ಕುಂದುವುದಯ್ಯಾ! ಚಂದ್ರಂಗೆ ರಾಹು ಅಡ್ಡಬಂದಲ್ಲಿ ಅಂಬುಧಿ ಬೊಬ್ಬಿಟ್ಟಿತೆ? ಅಂಬುಧಿಯ ಮುನಿ ಆಪೋಷಣವ ಕೊಂಬಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಮನಡ್ಡಬಂದನೆ? ಆರಿಗಾರು ಇಲ್ಲ, ಕೆಟ್ಟವಂಗೆ ಕೆಳೆಯಿಲ್ಲ ಜಗದ ನಂಟ ನೀನೇ, ಅಯ್ಯಾ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ! ಲೋಕದ ರೀತಿಯಿದಲ್ಲವೆ?

(2) ನೀನೊಲಿದರೆ ಕೊರಡು ಕೊನರುವುದಯ್ಯಾ
ನೀನೊಲಿದರೆ ಬರಡು ಹಯನಹುದಯ್ಯಾ
ನೀನೊಲಿದರೆ ವಿಷವೆಲ್ಲ ಅಮೃತವಹುದಯ್ಯಾ
ನೀನೊಲಿದರೆ ಸಕಲ ಪಡಿಪದಾರ್ಥ ಇದಿರಲ್ಲಿಪ್ಪವು ಕೂಡಲ
ಸಂಗಮದೇವಾ—ಇದು 'ವಚನಗೀತ' ವಲ್ಲವೆ?

(3) ಹುತ್ತವ ಬಡಿದಡೆ ಹಾವು ಸಾಯಬಲ್ಲುದೆ ಅಯ್ಯ, ಅಘೋರ ತಪವ ಮಾಡಿದರೇನು ಅಂತರಂಗ ಆತ್ಮಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದವರನೆಂತು ನಂಬುವನಯ್ಯ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ!

(4) ಮರ್ತ್ಯ ಲೋಕವೆಂಬುದು ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟವಯ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲುವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲುವರಯ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲದವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲರಯ್ಯಾ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ—ಎಂಥ ಅನುಭವದ ಸತ್ಯ!

(5) ಕಳಬೇಡ, ಕೊಲಬೇಡ, ಹುಸಿಯ ನುಡಿಯಲುಬೇಡ, ಮುನಿಯಬೇಡ, ಅನ್ಯರಿಗೆ ಅಸಹ್ಯಪಡಬೇಡ, ತನ್ನ ಬಣ್ಣಿಸಬೇಡ, ಇದಿರ ಹಳಿಯಲುಬೇಡ, ಇದೇ ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿ, ಇದೇ ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧಿ, ಇದೇ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮನೊಲಿಸುವ ಪರಿ—ಎಷ್ಟು ಉಚಿತವಾದ ಸುಲಭ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕರಣ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದೇ ದೇವರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

(6) ದಯವಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮವಾವುದಯ್ಯ? ದಯವೇ ಬೇಕು ಸಕಲ

ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ. ದಯವೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಯ್ಯಾ, ಕೂಡಲ ಸಂಗನಂತಲ್ಲದೊಲ್ಲನಯ್ಯಾ.

ಇಂಥ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಾತೂ ಅನುಭವದ ನವನೀತವಲ್ಲವೆ ಮತ್ತೇನು?

(iv) ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ (1160)

ಸುಮಾರು ಎಂಟು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಸಮಕಾಲೀನಳಾಗಿ ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ (ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ) ಎಂಬ ಹಿರಿಯ ಶಿವಶರಣೆ ಕನ್ನಡ ನಂದಾದೀಪವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೆಳಗಿಸಿದಳು. ಆ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಾಯಿಯ ಜೀವನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅನೇಕ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅವಳ ಅಗಾಧವಾದ ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯ, ಮತ್ತು ಅನುಭವ ಇವನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೊಗಳುವರು. ಅವಳ ಇಷ್ಟದೇವತೆ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸ್ವಾಮಿ. ಪ್ರಭುದೇವ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಮಹಾಮಹಿಮಳ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಅಕ್ಕನ ಕೆಲವು ವಚನಗಳು ಕನ್ನಡದ ಆಣಿ ಮುತ್ತುಗಳು :—

1. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೊಂದು ಮನೆಯ ಮಾಡಿ ಮೃಗಗಳಿಗಂಜಿದಡೆಂತಯ್ಯ ಸಮುದ್ರದ ತಡಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಮಾಡಿ ನೊರೆತೆರೆಗಳಿಗಂಜಿದಡೆಂತಯ್ಯ, ಸಂತೆಯೊಳಗೊಂದು ಮನೆಯ ಮಾಡಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾಚಿದಡೆಂತಯ್ಯ, ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವ ಕೇಳಯ್ಯ ಲೋಕದೊಳಗೆ ಪುಟ್ಟಿದ ಬಳಿಕ ಸ್ತುತಿನಿಂದೆಗಳು ಬಂದಡೆ ಮನದಲಿ ಕೋಪವ ತಾಳದೆ ಸಮಾಧಾನಿಯಾಗಿರಬೇಕು--ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನಾಗಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸಿದ ರೀತಿ ಎಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಲಿಸುವುದು.

2. ಅಳಿಸಂಕುಳವೇ, ಮಾಮರವೇ, ಬೆಳುದಿಂಗಳೇ, ಕೋಗಿಲೆಯೇ, ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮನೆಲ್ಲರನು ಬಂದು ಬೇಡುವೆನು. ಎನ್ನೊಡೆಯ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರ ಕಂಡರೆ ಕರೆದು ತೋರಿರೇ—ಅಕ್ಕನು ಸಂಸ್ಕಾರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತ್ಯಾವೇಶದಿಂದ ಹೀಗೆ ಹಾಡುವಳು. ತುಂಬ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

3. ಚಂದನವ ಕಡಿದು ಕೊರೆದು ತೇದೊಡೆ, ನೊಂದೆನೆಂದು ಕಂಪ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತೆ? ತಂದು ಸುವರ್ಣವ ಕಡಿದೊರೆದೊಡೆ ಬೆಂದು ಕಳಂಕ ಹಿಡಿದಿತ್ತೆ?

ಸಂದು ಸಂದು ಕಡಿದು ಕಬ್ಬನು ಗಾಣದಲಿಕ್ಕಿ ಬೆಂದು ಪಾಕಾಗುಳ್ಳ ಸಕ್ಕರೆಯಾಗಿ ನೊಂದೆನೆಂದು ಸವಿಯು ಬಿಟ್ಟಿತ್ತೆ? ನಾ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಹೀನಂಗಳೆಲ್ಲವ ತಂದು ಮುಂದಿಳುಹಲು ನಿಮಗೆ ಹಾನಿಯೆ? ಎನ್ನ ತಂದೆ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಯ್ಯ ಕೊಂದೊಡೆ ಶರಣೆಂಬುದ ಮಾಣೆ.—ಜೀವನದ ಯಾತನೆಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಗಳ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಈ ಸುಂದರ ವಚನದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಬಳಸಿರುವ ಸಹಜವಾದ ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

(v) ಚೆನ್ನಬಸವ (1160)

ಬಸವೇಶ್ವರನ ಸೋದರಳಿಯನಾದ ಚೆನ್ನಬಸವನು ಬಿಜ್ಜಳರಾಯನ (1156-1167) ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಸಿದ್ಧರಾಮನಿಗೆ ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುವಾಗಿರಬಹುದು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತನ ಚೆನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲವಚನ, ಕರಣಹಸುಗೆ, ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ, ಕಾಲಜ್ಞಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ವಚನಗಳು ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಕೂಡಲ ಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂಕಿತವಾಗಿವೆ. ಇವನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ; ಬಸವಣ್ಣನಷ್ಟು ಸುಂದರವಾದ ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದೆ. ಚೆನ್ನಬಸವನ ವಚನಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:

(1) ಒಡಲುಗೊಂಡು ಒಡಲುವಿಡಿಯದೆ ಒಡಲಿಲ್ಲದ ಜೀವ ಜೀವಿಸಲವೋ.

(2) ಅಯ್ಯಾ ತೊತ್ತು ಲಕ್ಷಣವಿರಲು ನಾಣ್ಯವನುಡಿಸಿ ನವರತ್ನಾಭರಣಂಗಳಂ ತೊಡಿಸಿ ದಂಡಿಗೆಯನೇಱಿಸಲು 'ಶಂಕರಸ್ಯ ಯಥಾಗಾರೀ' ಎನಿಸಿ ಕೊಳಬಲ್ಲಳೆ?

'ಕರಣಹಸುಗೆ' ಎಂಬ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಬಹಳ ಮಂದಟ್ಟಾಗುವಂಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಾನುಭವದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ:

"ಇನ್ನು ಪೃಥ್ವೀ, ಸಲಿಲ, ಪಾವಕ, ಪವನ, ಅಂಬರ, ರವಿ, ಶಶಿ, ಆತ್ಮ ಎಂಬುವು ಅಷ್ಟ ಮೂರ್ತಿಯ ಮದಂಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರ—ಪೃಥ್ವೀ ಮದವೆತ್ತಿ

ದಲ್ಲಿ ತನುಗುಣಭರಿತನಾಗಿ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಾನುಲೇಪನ ತಾಂಬೂಲವುಂ ಬಯಸು ತ್ತಿಹನು; ಸಲಿಲವುದವೆತ್ತಿದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಭರಿತನಾಗಿ ಎನಗೆ ಬೇಕು, ಮನೆಗೆ ಬೇಕು, ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಿಹನು; ಪಾವಕಮುದವೆತ್ತಿದಲ್ಲಿ ಕಾಮರಸಭರಿತನಾಗಿ ಕರಸ ಬೇಕು, ನೋಡಬೇಕು, ನುಡಿಸಬೇಕು, ಆಲಿಂಗಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುತಿಹನು................ ....ಆತ್ಮಮುದವೆತ್ತಿದಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರಭರಿತನಾಗಿ ಎನ್ನಿಂದ ಬಲ್ಲಿದರಿಲ್ಲ, ಎನಗೆ ಇನ್ನಾರು ಇದಿರಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಹಂಭಾವದಿಂದ ಅಹಂಕರಿಸುತ್ತಿಹನು. ಇಂತಿವು ಅಷ್ಟಮದುಂಗಳು."

(vi) ಸಿದ್ಧರಾಮ (ಸು 1160)

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಚನಕಾರರ ಸಾಲಿನವನಾದ ಸಿದ್ಧರಾಮನು ಪ್ರಭುದೇವ ಚೆನ್ನಬಸವಾದಿ ವೀರಶೈವ ಮತಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಪರಮ ಜ್ಞಾನಿ—ಭಕ್ತ—ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಶೋಲಾಪುರ) ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಲಿಂಗಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಿ, ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳನ್ನುಜಯಿಸಿ ತಾನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಯಲಾದನು; ಇವನು ಅನುಭವಭಕ್ತಿಗಳ ರಸಘಟ್ಟಿಗಳಂತಿರುವ ವಚನಗಳನ್ನು 'ಕಪಿಲ ಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ರಚಿಸಿ ದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವುಂಟು ; ಸಹಜತೆ ಉಂಟು ; ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯುಂಟು ; ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವುಂಟು. 'ಅನಂತ ಕೋಟಿ ದೇವರೆಲ್ಲರು ತಂಡತಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಾಮಂಗೆಯ್ಯಲು ಅವರ ಮಕುಟ ಸಂಘಟ್ಟರಜ ಉದುರಲಿಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ರಜತಗಿರಿಗಳಾದುವು ಕಪಿಲ ಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ'

ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾದ, ಸಹಜವಾದ ರೂಪಕವಿದು: 'ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸರ್ಪನ ಅಣಲೊಳಗಿಹೆನಯ್ಯಾ; ಆವಾಗ ನುಂಗೀತೆಂಬಭೀತಿಯೆ; ಆವಾಗ ಉಗುಳೀ ತೆಂದಱೆಯೆನಯ್ಯಾ ; ಅದಱ ಬಾಯಿಂದೆನ್ನ ತೆಗೆದು ಕಾಯಯ್ಯಾ ಕಪಿಲಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ'.

ಎಂಥ ಅನುಭವದ ಸಾರವಿದು—

'ಕಾಯಧರಿಸಿದವ ನವನೀತ ರೋಮದಂತಿರಬೇಕು ; ಮುಕುರದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತಿರಬೇಕು; ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿಯ ಕಾಡಗಿಚ್ಚಿನಂತಿರಬೇಕು ; ಆಷಾಢದಲ್ಲಿಯ ಚಂಡಮಾರುತನಂತಿರಬೇಕು .!

ಇವಲ್ಲದೆ ಮಿಶ್ರ ಸ್ತೋತ್ರ ತ್ರಿವಿಧಿ, ಬಸವ ಸ್ತೋತ್ರ ತ್ರಿವಿಧಿ, ಅಷ್ಟಾವರಣ ಸ್ತೋತ್ರ ತ್ರಿವಿಧಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪುಟ್ಟ ಪದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ,

ಶಿವಭಕ್ತಿ ಶರಧಿಯಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದಾತ ಗುರು !
ಪರಿಕಿಸಿಯೆ ಭವವ ಹಱಿದಾತ ಗುರುವೈ !
ಶ್ರೀ ಗುರುವೆ ಎಂಬ ನಾಮಾಕ್ಷರ ತ್ರಯದಲ್ಲಿ !
ಆನು ಪ್ರಜ್ವಲಿತನೈ ಯೋಗಿನಾಥ. (ಅಷ್ಟಾವರಣ ತ್ರಿವಿಧಿ).

ಎಷ್ಟು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಪದ್ಯರೂಪದ 'ವಚನ' ದಲ್ಲಿ ಗುರುಮಹಿಮೆ ಹಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ನಡುಗನ್ನಡ ಮಹಾಕವಿಗಳು :

(i) ಹರಿಹರ :

ಪಂಪನಂಥ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳು ರಗಳೆಯನ್ನು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳಿಗೇ ಮಾರು ಹೋದರು. ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ, ಕನ್ನಡ ಕವಿತೆಗೆ (ಅದರಲ್ಲೂ ಹಾಡುಗಬ್ಬಕ್ಕೆ) ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ರಗಳೆಯನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದವನೆಂದರೆ ಹರಿಹರನು (1200). ಆತನ 'ಶಿವಗಣರ ರಗಳೆಗಳು' ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯದ ಅಮರ ಕೃತಿಗಳು. ಅವು ಸುಮಾರು 1200 ಇರಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಬಸವರಾಜ ದೇವರರಗಳೆ' ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಭಕ್ತಿ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರತೀಕ. ಅದೊಂದು ಸುಂದರಕಾವ್ಯ. ಶೈಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಮೃದುಮಧುರ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಓಡುತ್ತಿದೆ- ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಸವೇಶ್ವರನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಒಡಮೂಡಿ ಬರುವಂತೆ ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವನು. ಬಸವೇಶ್ವರನು ಸಂಗಮೇಶ್ವರನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂತು—

* * * *

ಪೂಗೊಯ್ದು ನಿಮಿಷವದು ಕಲ್ಪ ಕೋಟಿಗಳಾಗೆ
ರಾಗದಿಂ ಪರ್ಚಿಸುವ ಕಲ್ಪಂ ನಿಮಿಷವಾಗೆ
ಕೊಡುವಗ್ಘವಣಿಧಾರೆ ಮುಱಿಯಾಗೆ ಹೆದಱುತಂ
ನಡುವೆ ಹೂವಡ್ಡಮಿರೆ ನಡುಗಿ ಕೆಲಸಾರ್ಚುತಂ

* * * *

* * * *

ಪುಳಕಕ್ಕೆ ಪುಡುಡಿಸುತೆ ಸೋಂಕಿ ಸುಖಿಯಾಗುತಂ
ಇಳಿವಶ್ರುಜಲಕೆ ಪುರುಡಿಸುತೆ ನಡೆನೋಡುತುಂ
ಗದ್ಗದವನೊಪ್ಪಿರಿಸಿ ಪೊಗಳೆ ಲಟಲಟಿಸುವಂ
ಉದ್ಗತಾನಂದಮುಂ ನೂಂಕಿ ನೆನೆದುಬ್ಬುವಂ— (150)
ಶಿವಪೂಜೆಯೊಳಗೆ ಪುಟ್ಟಿದ ಸುಧಾಕರನಂತೆ
ಭವಪೂಜೆ ಬಲಿದು ಪುರುಷಾಕಾರವಾದಂತೆ
ಲಿಂಗ ಜಂಗಮುವೊ ಮೇಣ್ ಜಂಗಮುವೆ ಲಿಂಗವೋ
ಲಿಂಗ ಜಂಗಮುವೆರಡು ಇಳೆಯೊಳು ವಿಭೇದವೋ
ಎಂಬಂತೆ ಸಾತ್ವಿಕಪ್ರಭು ಪೂಜಿಸುತ್ತುಮಿರೆ
ಅಂಬಕತ್ರಯನ ಪುತ್ರಂ ಪೂಜಿಸುತ್ತುಮಿರೆ
ಬಸವಣ್ಣನಪ್ರತಿಮನೊಲಿದು ಪೂಜಿಸುತಮಿರೆ
ಬಸವರಾಜಂ ಮುಚ್ಚಿ ಪೂಜಿಸುತಿರೆಯಿರೆ (158)

ಭಕ್ತಿ ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ; ತುಂಡಾಗದ ಎಳೆಗಳು; ಮಾಸದ ಬಣ್ಣದ ಎಳೆಗಳು.

(ii) ರಾಘವಾಂಕ (1225)

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನು 'ರಗಳೆಗಳ' ಮೂಲಕ ಎಬ್ಬಿಸಿದ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಅವನ ಸೋದರಳಿಯನಾದ ರಾಘವಾಂಕನು 'ಷಟ್ಪದಿಗಳ' ಮೂಲಕ ಮುಂದುವರಿಸಿದನು. ಇವರೀರ್ವರ ನೂತನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ತುಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಂದವು. ಷಟ್ಪದಿಛಂದಸ್ಸು ನಡುಗನ್ನಡದ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಆದ್ಯ ಸಂಶೋಧಕ ಕವಿಪುಂಗವನವನು. ಮುಂದೆ 20

ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಚಾರವಾಗುವ ತನಕ, ರಾಘವಾಂಕನ ಷಟ್ಪದಿ ಪ್ರಯೋಗವೇ ವಿವಿಧಾಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಛಂದೋಮಾರ್ಗದರ್ಶನಮಾಡಿತು. ಈ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿ (1369), ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ (1430), ಚಾಮರಸ (1430), ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ (1475), ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ (1500), ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಕವಿ (1510), ಚಾಟುವಿಠಲನಾಥ (1530), ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತ (1584), ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ (1700) ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರಾಘವಾಂಕನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ, ಸಿದ್ಧರಾಮ ಪುರಾಣ, ಸೋಮನಾಥ ಚರಿತೆ, ವೀರೇಶ ಚರಿತೆ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಟಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳು. ಆದರೂ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಾದರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ರಾಘವಾಂಕನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದು 'ಉಭಯಕವಿಕಮಲರವಿ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದೇಸಿಗಳ ಸುವರ್ಣಸಮ್ಮಿಳಿತವು ಮನಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣಾ ಮಟ್ಟನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಅವನ ನಿರೂಪಣಕ್ರಮದ ಒಂದು ಅದ್ವಿತೀಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕೀಯಗುಣ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಅವನಿಗೆ 'ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳ'ನ್ನು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿತ್ತು. ರಾಘವಾಂಕನು ಪಾತ್ರನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ 'ಕರ್ಮಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಮ,' 'ರೌದ್ರ ಮೂರ್ತಿ ವೀರೇಶ,' 'ಭಕ್ತಶಿರೋಮಣಿ ಆದಯ್ಯ,' 'ಸತ್ಯಮೂರ್ತಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ,' ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಚಂದ್ರಮತಿ, 'ವಡಬಾಗ್ನಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ' ಮೊದಲಾದ ಅಮರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ. ಇದರಲ್ಲಿ 14 ಸ್ಥಲಗಳಿವೆ. "ಹರನೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯ ಸತ್ಯವೆಂಬುದೆ ಹರನು" (xiv–33) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ

ಕಾವ್ಯವಿದು.

ಶಿವನ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಕೃತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉತ್ಕಟ ಶಿವಭಕ್ತಿ:—

ಶ್ರೀಪತಿಗೆ ಸೊಬಗನುಡುಪತಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನು ವಾ
ಣೀಪತಿಗೆ ಚಾತುರ್ಯಮಂ ದಿವಸ್ಪತಿಗೆ ಪ್ರ
ತಾಪಮಂ ಸುರಪತಿಗೆ ಭೋಗಮಂ ರತಿಪತಿಗೆ ಮೂಲೋಕವಾವರಿಸುವ|

ರೂಪಂ ಸರಿತ್ಪತಿಗೆ ಗಂಭೀರತೆಯನು ಸ್ವಾ
ಹಾಪತಿಗೆ ತೇಜಮಂ ಕೊಟ್ಟ ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಪಂ
ಪಾಪತಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಮಗಿಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಯಂ ಮಾಳ್ಕೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ (I-I)

‘ಪರರೊಡವೆಯಂ ಕೊಂಡು ಕೃತಿಯ ಪೇಳದ ಭಾಷೆ, ಪರರ ಕಾವ್ಯಾರ್ಥಂಗಳಂ ಛಿದ್ರಿಸದ ಭಾಷೆ’ (I-16), ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ, ‘ರಸಮೊಳರ್ಥದೊಳು ಭಾವಮೊಳು ಅಲಂಕಾರದೊಳು ಪೊಸರೀತಿಯೊಳು, ಬಂಧದೊಳು, ಲಕ್ಷಣದೊಳು ಪದವಿಸರದೊಳು ತಪ್ಪುಳ್ಳೊಡಿದಱೊಳಗೆ ಪರರು ಕೈಯಿಕ್ಕದಂತೆ ಸಸಿನೆ ಮಾಡುವುದು, ತಿದ್ದುವುದು, ಕೊಂಡಾಡಿ ಲಾಲಿಸಿ ಕೇಳ್ವುದು ಎಲ್ಲಾ ಶಿವಾರ್ಚಕರು, ನಾಂ ನಿಮ್ಮ ಶಿಸು” (I-20) ಎಂಬ ವಿನಯ ಸಂಪನ್ನತೆಯ ಮಾತನ್ನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಾನೊಂದು ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಯಿಡುತ್ತೇನೆಂಬುದನ್ನು ಬಿನ್ನವಿಸಿದಂತಿದೆ. ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾ ಸುಂದರ ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ‘ಪೊಸ ಕಾವ್ಯ ಕನ್ನಿಕೆ’ ಯನ್ನು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದೆನೆಂಬನು.

ರಸಜೀವ ಭಾವವೊಡಲರ್ಥವವಯುವ ಶಬ್ದ
ವಿಸರವೇ ನುಡಿಯಲಂಕಾರವೇ ತೊಡಿಗೆಯು ತ
ವೆ ಸುಲಕ್ಷಣವೆ ಲಕ್ಷಣ ವಿಮಳ ಪದನ್ಯಾಸ ನಡೆ ರೀತಿ ಸುಕುಮಾರತೆ
ರಸಿಕತನ ಸುಬ್ಬಿ ಸುಖಂ ನಿಳಯವಂತಪ್ಪಯೀ
ಪೊಸ ಕಾವ್ಯ ಕನ್ನಿಕೆಯ ಪಡೆದು ಪಂಪಾಂಬಿಕೆಯ
ರಸ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಂಪೆಯ ರಾಘವಾಂಕನೇಂ ಕೃತಕೃತ್ಯನೋ.
(I-24)

ಕೇಳುವ ರಸಿಕರಿಲ್ಲದೊಡೆ ಕವಿಯಧಿಕನಾಗಿದ್ದರೇನು ಫಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿಯಧಿಕನಿರ್ದೊಡೇಂ ಕೇಳ್ವರಿಲ್ಲದೊಡೆ ಗಾ
ನ ವಿನೋದಿಯಿರ್ದೊಡೇಂ ಜಾಣರಿಲ್ಲದೊಡೆ
* * * * ಪೊಸ ಪೂಮಾಲೆಯಿರ್ದೊಡೇನು
ತನೆ ಮುಡಿವರಿಲ್ಲದೊಡೆ ನಾನಾ ಕಳಾನ್ವಿತರ
ನಿವಹವಿದ್ದೇನಾ ಕಲಾ ಪ್ರೌಢರಿಲ್ಲದೊಡೆ
ಇವನೆಯ್ದೆ ಬಲ್ಲವನಪೂರ್ವ ಮೇಣುಳ್ಳಡವ ದೇವನಲ್ಲದೆ ಮನುಜನೆ॥(I-26)

ಇವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವನು ದುರ್ಲಭನಂತೆ; ಒಂದು ವೇಳೆ ದೊರೆತರೆ ಅವನು ಮನುಜನಲ್ಲ, ದೇವನಂತೆ. ಎಂಥ ನೂತನ ವಿಮರ್ಶೆಯಿದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಮಾತನ್ನು ನವೀನವಾಗಿ ರಾಘವಾಂಕ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದರಿಂದ ರಾಘವಾಂಕನ ಕಥನ ಕೌಶಲಕ್ಕೆ ಕಳೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗಿದೆ. ತ್ವರಿತಗತಿಯಿಂದ ಕಥೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಓದುಗರ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾತ್ರಗಳು ಸಹಜತೆಯಿಂದ ಸಜೀವರಾಗಿ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ.

ವಸಿಷ್ಠ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಹೋರಾಟ—ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಸುಳ್ಳುಗಾರನೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮಾಡಿದೊಡನೆ ಅವರೊಳಗೆ ನಡೆಯುವ ಸಂಭಾಷಣೆಯಿದು—

ಎಂದು ಭೂವರನಂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವೆ—ಎನ್ನ ಮನ
ಬಂದ ದಿನಂ—ಎನಿತು ಸೂಳು—ಆತನೀಧರೆಯೊಳಿ
ಪ್ಪಂದು ತನಕ—ಆವಾವ ಪರಿಯೊಳು—ಸಹಸ್ರ ವಿಧದೊಳು—ದಿಟವೆ—
ದಿಟವೆಂದೆನೆ
ಒಂದುಗಳೆಯಲವೇಕೆ ನಡೆ—ಎನಲು—ನೀನಾಡು
ವಂದವನುವಾಗಿರದು—ಎನುತ್ತ ಕೌಶಿಕನಣಕ
ದಿಂದಾಡಲು—ಎಮ್ಮ ಕೂಡೆ ಇಸಿತು ಅಣಕವೇಕೆ—ಎಂದು ವಾಸಿಷ್ಠ
ಮುನಿ ನುಡಿದನು (II-28)

7ನೆಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಂಡಾಲಕನ್ನಿಕೆಯರಿಗೂ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಿಗೂ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆಯು ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ; ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಇಂಥವನ್ನು ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ವಡಬಾಗ್ನಿಯಾದ ಚಿತ್ರವು ಭಯಂಕರವಾಗಿದೆ—

ವಡಬಾಗ್ನಿ ಜಡೆವೆತ್ತುದೋ ಸಿಡಿಲು ಹೊಸ ಭಸಿತ
ವಿಡಕಲಿತುವೋ ಕಾಡುಗಿಚ್ಚು ಹರಿಣಾಜಿನವ
ನುಡಕಲಿತುವೋ ಪ್ರಳಯ ವಹ್ನಿ ತಪವೊತ್ತುದೋ ಫಾಳಲೋಚನನ ಕೋಪ।
ಕಡುಗಿ ಮುನಿಯಾಯ್ತೊ ಪೇಳೆನೆ ಕಣ್ಣ ಕಡೆ ತೋರೆ
ಗಿಡಿಗೆದರೆ ಮೀಸೆಗೂದಲು ಹೊತ್ತಿ ಹೊಗೆಯೆ ಬಿಱು
ನುಡಿಗಳುರಿಯುಗುಳೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನುರವಣಿಸಿ ಬಂದನವನೀಶನೆಡೆಗೆ॥

[viii-1]

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಪುರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾನನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ರಾಘವಾಂಕನೇ ವರ್ಣಿಸಬೇಕು—

ಪುರದ ಪುಣ್ಯಂ ಪುರುಷರೂಪಿಂದೆ ಪೋಗುತಿದೆ
ಪರಿಜನದ ಭಾಗ್ಯವಡವಿಗೆ ನಡೆಯುತಿದೆ ಸಪ್ತ
ಶರಧಿ ಪರಿವೃತ ಧರೆಯ ಸಿರಿಯ ಸೊಬಗಜ್ಞಾತವಾಸಕ್ಕೆ ಪೋಗುತಿದೆಕೋ
ಧರೆಯ ದೀನಾನಾಥರಾನಂದವಡಗುತಿದೆ
ವರ ಮುನೀಂದ್ರರ ಯಾಗರಕ್ಷೆ ಬಲವಳಿಯುತಿದೆ
ನಿರುತವೆಂದೊಂದಾಗಿ ಬಂದು ಸಂಧಿಸಿ ನಿಂದ ಮಂದಿನೆಱೆ ಮೊಱೆ
ಯಿಟ್ಟುದು॥ [ix-10]

ಮಗನಾದ ಲೋಹಿತಾಶ್ವನು ಹಾವು ಕಡಿದು ಸತ್ತನು; ಆಗ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಗೆಟ್ಟ ಚಂದ್ರಮತಿಯ ದುಃಖದ ಹೊನಲು ಕೋಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ರಾಘವಾಂಕನು ಮಂದಾನಿಲರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಏವೇನೇವೆನಲೆ ಮಗನೇ ಮಗನೇ
ಸಾವೇಕಾಯಿತ್ತೆಲೆ ಚೆನ್ನಿಗನೇ
ಇಱಿದೆಯೆಲಾ ಎನ್ನನು ಸುಕುಮಾರಾ
ಕೊಱೆದೆಯೆಲಾ ಕೊರಲನು ಜಿತಮಾರಾ
ವನಿತೆಯನಾಱಿಡಿಗೊಂಡೆಯೊ ವಿಧಿಯೇ

ನಿನಗೀ ಪರಿಯಲಿ ಮಡಿವುದವಧಿಯೇ
ಶಿರದಲಿ ಬರೆದಕ್ಕರವೀ ಪರಿಯೇ
ಗರಳದ ಉರಿಯಲಿ ಒಱಗಿದೆ ಕಲಿಯೇ

* * * *
* * * *

ಆರ ಸಿರಿಯನೆಳಕೊಂಡೆನೊ ಮುನ್ನ
ಆರಳಲನು ಸೆಳೆಕೊಂಡೆನೊ ಮುನ್ನ
ಹೆತ್ತ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಯುತ್ತಿದೆ ಮಗನೆ
ಎತ್ತಿದ ತೋಳನು ಕೆತ್ತಿದೆ ಮಗನೆ
ಹಾಡುವ ಬಾಯೊಳು ಮಣ್ಣನು ಹೊಯ್ದೆ
ನೋಡುವ ಕಣ್ಣೊಳು ಸುಣ್ಣವ ಹೊಯ್ದೆ
ಪಾಪಿಯೆನ್ನ ನೀನೊಮ್ಮೆಯು ನೋಡಾ
ಕೋಪವನುಳಿದೊಯ್ಯನೆ ಮಾತಾಡಾ
ನಾನಿದ್ದಿಹೆನಂಜದಿರೆಂದೆನ್ನಾ
ಏನುವನುಮ್ಮಳಿಸದಿರೆಂದೆನ್ನಾ
ನುಡಿದಡೆ ಪಾಪವೆ ಹೆತ್ತವರೊಡನೆ
ಕಡುಮುಳಿಸೇ ಮಗನೇ ಎನ್ನೊಡನೆ
ತಂದೆತಾಯಿಗಗ್ನಿಯ ನೀ ಕೊಡದೆ
ಮುಂದೆ ಹೋಗಲಹುದೇ ಮನಗುಡದೆ।

* * * *
* * * *

ಕರುಣಿಸು ಪಾಪಿಗೆ ಪಂಪಾಪತಿಯೇ
ಕರುಣಿಸನಾಥೆಗೆ ಕಾಶೀಪತಿಯೇ॥ [xii-]

(iii) **ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ** (1430)

15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಚಾಮರಸ ರೆಂಬೀರ್ವರು ಮಹಾಕವಿಗಳು ಸಮಕಾಲೀನರಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಮಾರಮಣರ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಖ್ಯಾತಿ

ಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ತಂದರು.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾಲದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಮತದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವಾದಗಳು ಬಹಳ ತಲೆದೋರಿನೆಯಾದರೂ ಆತನ ಕೃತಿಮಹತ್ವದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರುವರು. ಕುವೆಂಪು ಹೇಳಿರುವಂತೆ–

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಹಾಡಿದನೆಂದರೆ
ಕಲಿಯುಗ ದ್ವಾಪರವಾಗುವುದು
ಭಾರತ ಕಣ್ಣಲಿ ಕುಣಿಯುವುದು ಮೈಯಲಿ
ಮಿಂಚಿನ ಹೊಳೆ ತುಳುಕಾಡುವುದು.

ಇದು ಭಾವುಕರೆಲ್ಲರ ಅನುಭವ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿರಲಾರದು. ಕವಿಯೇ (ಪಂಚಮ ವೇದವೆನಿಸಿದ) ಈ ಭಾರತವು ಹೇಗೆ ಸರ್ವ ಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಇದನ್ನು 'ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆಲ್ಲ ಗುರು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದುದು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಕ್ಷರಶಃ ಸರಿ ; ಬರಿಯ ಹೊಗಳಿಕೆಯ ಮಾತಲ್ಲ:

ಅರಸುಗಳಿಗಿದು ವೀರ ದ್ವಿಜರಿಗೆ
ಪರಮ ವೇದದ ಸಾರ ಯೋಗೀ
ಶ್ವರರ ತತ್ವ ವಿಚಾರ ಮಂತ್ರಿ ಜನಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿ ಗುಣ
ವಿರಹಿಗಳ ಶೃಂಗಾರ ವಿದ್ಯಾ
ಪರಿಣತರಲಂಕಾರ ಕಾವ್ಯಕೆ
ಗುರುವೆನಲು ರಚಿಸಿದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತವ ॥ [I-1-19]

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ನಾರಣಪ್ಪ. ಗದಗು ಪ್ರಾಂತದ ಕೋಳಿವಾಡ ಇವನ ಊರು. ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣನು ಇವನ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆ. ತಾನು ಬರಿಯ ಲಿಪಿಕಾರನೆಂಬುದಾಗಿಯೂ 'ವೀರನಾರಾಯಣನೆ ಕವಿ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ವಿನಯ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. [I-1-6]

ಕವಿ ತನ್ನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಸ ಮಹಾ ಭಾರತದ 18 ಪರ್ವಗಳಲ್ಲಿ 10ನ್ನು ಮಾತ್ರ ಈತನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿರುವನು. ಆದರೆ ಇದು ವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯಲ್ಲ.

ಅಪ್ರತಿಮವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ ಸಹಜತೆಗಳಿಂದ ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯದಂತೆ ಸೊಗಯಿಸುವುದು.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಹಳಸಿದ ಕವಿಸಮಯಗಳನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಬದುಕಿದ ಕವಿಯಲ್ಲ. 'ಕನ್ನಡದೇಸಿ'ಯನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ತುಂಬಿದ್ದಾನೆ, ಅದು ನವೋನವ್ಯವಾಗಿ ಉದಯವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ, ಕನ್ನಡ ಜನ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಗಳು ಅವನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಮರವಾಗಿವೆ. ಸಹಜವಾದ ರೂಪಕಗಳಿಂದಲೇ ಅವನು ತನ್ನ ಕುಶಲಕರ್ಮವನ್ನೆಸಗುವನು. ಅವನನ್ನು ವಿಮರ್ಶಕರು 'ರೂಪಕಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೊಗಳಿರುವುದು ಸತ್ಯದ ಮಾತು. ಎಷ್ಟೋ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಸಾಧಿಸಲಾರದ ಫಲವನ್ನು ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ರೂಪಕದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿ ಬಿಡುವನು. ಇದು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ: 'ಭ್ರೂಲತೆಯ ಸುರಚಾಪ,' 'ಉರುಕೇಶಾಳಿಗಳ ಕಾರ್ಮುಗಿಲು" "ಮಾತಿನಗಾಳಿ," "ರೋಷಜ್ವಾಲೆ" "ಮೀಸೆಗಳು ಕುಣಿದವು," "ಒಣಗುತಿದೆ ಕುರುವಂಶಲತೆ," "ಕಾರುಣ್ಯ ವರ್ಷವ ಸೋಣಗಲಲಿ ಸುರಿ," "ವಿಜಯ ವಧೂಕಟಾಕ್ಷವ ತಿರುಹಿ ಹಾಯ್ಕುವ ಗಂಡನಾವನು," "ಅಪಕೀರ್ತಿನಾರಿಯು ಸೆರಗ ಹಿಡಿದರು" ಮೊದಲಾದ ಮಾತುಗಳು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನೇ ವಿದ್ಯುನ್ಮಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ನವರಸಭರಿತವಾದ ಈ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯದ ಎಲ್ಲ ರಸಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ವೀರರ ಯುದ್ಧಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ವೀರರಸದ ಸ್ರೋತವನ್ನೂ, ಉತ್ತರನ ಚಿತ್ರ, ದ್ರೌಪದಿಯ ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೇಷದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಜುನನ್ನು ಪರಿಹಾಸ ಮಾಡುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಹಾಸ್ಯರಸದ ಹೊನಲನ್ನೂ, ಕರ್ಣಾವಸಾನದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ಕರುಣರಸದ ಮಡುವನ್ನೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೆನೆದರೆ ಸಾಕು. ಇವು ಆತನು ಸೃಜಿಸಿದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ರಸಸ್ಥಾನಗಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಚಯವನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿಸುವುವು.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಪಾತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಫಲ್ಯತೆ ಪಡೆದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಕವಿಗಳು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಕೃಷ್ಣ, ಕರ್ಣ, ಅರ್ಜುನ, ಭೀಮ,

ದ್ರೌಪದಿ, ಅಭಿಮನ್ಯು, ಉತ್ತರ, ಭೀಷ್ಮ, ದುರ್ಯೋಧನ, ದ್ರೋಣ, ವಿದುರ, ಇವರುಗಳು ಚಿರಂಜೀವಿಗಳಾಗಿ ಕಲಿಯುಗಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವರು. ನಮ್ಮ ಮಧ್ಯೆ ಸಂಚರಿಸುವರು.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಕಥಾ ನಾಯಕನು. ಭಕ್ತಾಗ್ರಣಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಿಗೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಬಂದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಒಂದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಗುಣಗಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆತನು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿ ಆತನೇ ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಆಗದು. "ಆಳಿನೊಂದಪಮಾನವಾಳ್ದಂಗೆಂಬ ನುಡಿಯಿಂದ" ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವನು. ನಂಬಿದವರಿಗೆ ಇಂಬು ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೂ ಮತ್ತೂ ನಿದರ್ಶಿಸುವನು.

ಬಂಟನಹೆ ಬಕುತರಿಗೆ ನೆನೆವರು
ನಂಟರೆಮಗೊಲಿದಂತೆ ಹೊಗಳಿದ
ರೆಂಟು ಮಡಿ ಹಿಗ್ಗುವೆವು ಮೆಚ್ಚುವೆವು ತರ್ಕಸಾಧಕರ |
ಉಂಟು ಪಾಂಡವರೈವರಲಿ ಬಲು
ನಂಟತನ ಮರೆಯೇತಕೈವರ
ಕಂಟಕರು ನಮಗಾವ ಕಂಟಕರೆಂದು ಹರಿನುಡಿದ || [v-5-8]

ಇನ್ನು ಪಲಾಯನ ಪಂಡಿತ ಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಉತ್ತರನ ಹಾಸ್ಯ ಚಿತ್ರವು ಎಂದಿಗೂ ಮಾಸಲಾರದ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಕುಂಚದಲ್ಲಿ ಬಳಿದುದಾಗಿದೆ. "ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಹಾ ಭಾರತದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಪರ್ವಗಳ ಮೌನ ಗಭೀರ ಸಾಗರಗಳಿಗೆ ಹಾಸ್ಯದ ಸೇತುವಾಗಿದ್ದಾನೆ." ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತನು ಜಂಬವನ್ನಾಡಿ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಪಲಾಯನ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿರುವುದು ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಂಥ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಬೇರೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಾರೆವು. ಅಂತೆಯೆ ಬಡಾಯಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ "ಉತ್ತರನ ಪೌರುಷ"ವೆಂಬುದು ಗಾದೆಯ ಮಾತಾಗಿದೆ:

ಆರೊಡನೆ ಕಾದುವೆನು ಕೆಲಬರು
ಹಾರುವರು ಕೆಲರಂತಕನ ನೆರೆ
ಯೂರವರು ಕೆಲರಧಮ ಕುಲವಲಿ ಸಂದು ಬಂದವರು,

ವೀರರೆಂಬವರಿವರು ಮೇಲಿ
ನ್ನಾರ ಹೆಸರುಂಟವರೊಳೆಂದು ಕು
ಮಾರ ನೆಣಗೊಬ್ಬಿನಲಿ ಸುಡಿದನು ಹೆಂಗಳಿದಿರಿನಲಿ ॥ [III-5-20]
ಜವನ ಮೀಸೆಯ ಮುರಿದನೋ ಭೈ
ರವನ ದಾಡೆಯನಲುಗಿದನೊ ಮೃ
ತ್ಯುವಿನ ಮೇಲುದ ಸೆಳೆದನೋ ಕೇಸರಿಯ ಕೆಣಕಿದನೋ |
ಬವರವನು ತೊಡಗಿದನಲಾ ಕೌ
ರವನಕಟ ಮರುಳಾದನೆಂದಾ
ಯುವತಿಯರ ಮೊಗ ನೋಡುತುತ್ತರ ಬಿರುಪ ಕೆದರಿದನು ॥ [III-5-19]

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಆಡಂಬರ ಮಾಡಿದ ಉತ್ತರನು ಸರಿಯಾದ ವೇಳೆ ಬರುವಾಗ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ರಥದಿಂದ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ ಓಡುವನು. ಆಗ ಅರ್ಜುನನು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಳೆದು "ಮನದಲಿ ಒಡಲೊಡೆವಂತೆ ನಗುತ" "ಹರುಕನೇ ನೀನೆಲವೊ, ರಾಯರೊಳುರುವ ನೃಪ ನಿಮ್ಮಯ್ಯ .....ಕೊಳುಗುಳ ದೊಳೋಡಿದೊಡೆ ಹಜ್ಜೆಗೆ ಫಲ ಮಹಾ ಪಾತಕವು, ಮುಂದಣಿಗೊಲಿದು ಹಜ್ಜೆಯನಿಡಲು ಹಜ್ಜೆಯೊಳಶ್ವಮೇಧ ಫಲ, ಅಳಿದನಾದೊಡೆ ದೇವ ಲೋಕದ ಲಲನೆಯರು ತೊತ್ತಿಹರು, ಸುರೇಂದ್ರನು ನೆಲನನುಗ್ಗಡಿಸುವನು, ವೀರಸ್ವರ್ಗವಹುದು" ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಾ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಹೇಡಿ ಯಾದ ಉತ್ತರನು ಕೊಡುವ ಉತ್ತರ ಯಾರನ್ನು ನಗಿಸದು—

ಧುರದೊಳೋಡಿದ ಪಾತಕವ ಭೂ
ಸುರರು ಕಳೆದಪರಶ್ವಮೇಧವ
ಧರಣಿಯಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೆ ಮಾಡಬಹುದೆಮಗೆ |
ಸುರರ ಸತಿಯರನೊಲ್ಲೆವೆಮಗೆ
ಮ್ಮರಮನೆಯ ನಾರಿಯರೆ ಸಾಕೆ
ಮ್ಮರಸುತನವೆಮಗಿಂದ್ರ ಪದವಿಯು ಬಿಟ್ಟು ಕಳುಹೆಂದ [III-6-23]

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಮಹಾ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವೆಂಬುದನ್ನು ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಅರಿವುಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದರೂ ನರರೂಪಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಈ ಮಹಾಮಹಿಮನನ್ನು ಚತುರೋಪಾಯ ಕೋವಿದನೂ ಸುಶೀಲವಂತನೂ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ರಸಾನುಗುಣವಾಗಿ

ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು ತುಂಬ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಸಹಜತೆ ಔಚಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ 'ಭಾರತ ಕಥಾ ಮಂಜರಿ' ಯನ್ನು ಕಟ್ಟದೆ ಹೋದುದು ಕನ್ನಡಿಗರ ದುರ್ದೈವ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣತೆ ಬರುವಂತೆ ಮುಂದೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಕವಿ (1510) ಉಳಿದ ಎಂಟು ಪರ್ವಗಳನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದನು; ಏನೋ "ಕ್ರಿಯಾಲೋಪ"ವಿಲ್ಲದಂತೆ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಮಹೋನ್ನತಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಿಗೇ ಸರಿ.

(iv) ಚಾಮರಸ (1430)

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ–ಚಾಮರಸರ ವಿಷಯವಾಗಿರುವ ದಂತಕಥೆಗಳ ಮೌಲ್ಯ ಇತರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಅವರೀರ್ವರ ಕೃತಿಗಳು ಅಹಮಹಮಿಕಾ ಎಂಬಂತ್ತಿದ್ದವೆಂಬ ತಥ್ಯವನ್ನಾದರೂ ಆ ಕಥೆಗಳು ಸಾರದೆ ಇರವು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವುದು ಇವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸದಂತಿದೆ.

ಚಾಮರಸನ 'ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆ' ಯು ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಪಾವನ ಚರಿತ್ರೆಯಾಗಿದೆ. ಶಿವನ ಅಪರಾವತಾರನೆನಿಸಿದ ಪ್ರಭುದೇವನು 'ಬಸವೇಶ್ವರನನ್ನು ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ವೀರಶೈವೋದ್ಧಾರದ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿದ ಮಹಾತ್ಮನು.' ಇವನು ಇತರ ವೀರಶೈವಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಜ್ಞಾನ ಬೋಧೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಚೇತನ ಮೂರ್ತಿಯಾದನು.

ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವು ಇದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು ಸಂಪ್ರದಾಯದ
ಸಲ್ಲಲಿತ ಸನ್ಮಾರ್ಗವನು ನಾ
ನೆಲ್ಲರಜೀವಾದವಲಿ ಪೇಳುವೆನುಚಿತ ವಚನದಲಿ ॥

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕವಿವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳೋಣ:

ಸತ್ತವರ ಕಥೆಯಲ್ಲ ಜನನದ
ಕುತ್ತದಲಿ ಕುದಿಕುದಿದು ಕರ್ಮದ
ಕತ್ತಲೆಗೆ ಸಿಲುಕುವರ ಸೀಮೆಯ ಹೊಲಬು ತಾನಲ್ಲ।

ಹೊತ್ತು ಹೋಗದೆ ಪುಂಡರಾಲಿಪ
ಮತ್ತ ಮತಿಗಳ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿದು
ಸತ್ಯ ಶರಣರು ತಿಳಿವುದೀ ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆಯನು ||

'ಜೀವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಮಾಡಿಸಿದ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಬಲ್ಲ ದಿವ್ಯಶರಣರ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾರ ಸರ್ವಸ್ವವಿದು;' 'ಕುಱಿಗಳೋಪಾದಿಯಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ಹೊಱಗಣೆಲೆಯನು ಮೇದು ಅಕಟ ಮೆಲುಕೆಱುವುತ ಅಲ್ಪಸುಖಕ್ಕೆ ಸೋಲದೆ, ಕಬ್ಬಿನೊಳು ರಸವ ನೆಱೆ ಸವಿವ ಗಜದಂತೆ ಭಕ್ತಿಯ ತೆಱನ ತಿಳಿದಾಚರಿಸಬೇಕೆಂದಱಿವವರು ಲಾಲಿಸುವುದೀ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸುಲಭವೂ ಹೃದಯಂಗಮವೂ ಆದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅದರೊಳಗಿನ ಭಕ್ತಿರಸವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಬಲ್ಲ ಸದಾಚಾರವಂತರು ಅದನ್ನು ಓದಬೇಕು ಕೇಳಬೇಕು ಎನ್ನುವನು.

ಮಾಯೆ ಅಲ್ಲಮರ ಶೃಂಗಾರ–ವಿರಹಗಳ ಮೂಲಕ ಕವಿಯು 'ನಿರ್ಮಾಯನಿಂದ ಮಾಯಾಪರಾಜಯವಾದುದನ್ನು' ಭಕ್ತರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. "ಜೀವನು ಸಂಸಾರವು ಹೇಯವೆಂದು ಬಗೆದು ಸಾಧನ ಚತುಷ್ಟಯ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ."[1] ಅಲ್ಲಮನು ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಬಸವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದನು. ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಅಸ್ತಿವಾರದಂತಿರುವ ಷಟ್ಸ್ಥಲಗಳು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಪಂಡಿತರು ತಲೆದೂಗುವಂತೆ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ, ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ, ತೆಲುಗು ಮತ್ತು ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದರೆ ಸಾಲದೆ?

ಚಾಮರಸನ ಕವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿದೆ. ಆತನ ಕಥನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ನವೀನತೆಯಿದೆ. ಅನಾವಶ್ಯಕಗಳಾದ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಮುಸುಕಿಸಿ ಉಸಿರುಕಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. "ಮಹಾತ್ಮರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರೆಯ

ಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ".[2] ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣ, ಸನ್ನಿವೇಶರಚನೆ, ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿ ಇವೆಲ್ಲವು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನ ಜನನೀಜನಕರಾದ 'ಸುಜ್ಞಾನಿನಿರಹಂಕಾರರ' ಸರಳತೆಯಂತೆ ಚಾಮರಸನ ಕಾವ್ಯಶ್ರೀಯು ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರಚುರವನ್ನು ಮಾಡದೆ ನಿರಾಡಂಬರದಿಂದ ಸಹಜಸುಂದರವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಶೈಲಿಯ ನಿರರ್ಗಳತೆ ಸೌಂದರ್ಯಮಾಧುರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಚಾಮರಸರಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಚಾಮರಸನ ವಾಣಿ

ಬನವಾಸಿ: ಅದಜ್ರರೊಳವಸೀ ಕಾಂತೆಗೊಪ್ಪುವ
ವದನವೋ ಶೃಂಗಾರ ಸಾರದ
ಸದನವೋ ಸೊಬಗಿನ ಸುಮಾನದ ಸುಖದ ನೆಲೆವೀಡೊ।
ಸುದತಿ ರತ್ನಗಳೊಗೆವ ಚೆಲುವಂ
ಬುಧಿಯೊ ಪೇಳೆನೆ ಸಕಲ ಸೌರಂ
ಭದಲಿ ಸೊಗಸಿಹುದಲ್ಲಿ ಬನವಸೆಯೆಂಬ ಪಟ್ಟಣವು॥ II 29.

ಮಾಯೆ: ಬೀಱುತಿರ್ದಳು ಮುದ್ದುತನವನು
ಹೇಱುತಿರ್ದಳು ಸಕಲ ಚೆಲುವನು
ತೋಱುತಿರ್ದಳು ಜಗದ ಜಂಗುಳಿಗಾಡುವೊನಲಾಗಿ।
ಸಾಱುತಿರ್ದಳು ಸಕಲ ಸೊಬಗನು
ಮೀಱುತಿರ್ದಳು ದಿನ ದಿನಕೆ ಕಳೆ
ಯೇಱುತಿರ್ದಳು ಮಾಯೆ ವಿವಿಧವಿಲಾಸ ವೃತ್ತಿಯಲಿ॥ II 53.

ಬಸವಾದಿಗಳು ಶಿವಭಕ್ತರಾದರು:
ಮಲಯಜದ ಮರಗಾಳಿ ಸೋಂಕಿನ
ಉಳಿದ ಮರ ಪರಿಮಳಿಸುವಂತಿರೆ
ತಿಳಿಯಲೆಂದಲ್ಲಮನ ಕಾರಣ ಬಸವನುದಯಿಸಲು।

[1, 2]. ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲಿಲೆಯ ಸಂಗ್ರಹ (ಮೈ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ. ಪು. XLIV.)

ಇಳೆಯೊಳಾ ಮಹಿಮನ ಪದಾಂಬುಜ
ಗಳ ರಜಸ್ಸಿನ ರೇಣು ಸಂಗದ
ಬಲುಹಿನಲಿ ಶಿವಭಕ್ತರಾದರು ನರರು ತಮತಮಗೆ॥ (IV-213)

ಮಹದೇವಿಯು ನೆನೆದಳೊಂದನುವ—

ಪರಿಮಳವನಾರಿಕ್ಕಿದರು ಕ
ರ್ಪುರಕೆ ಕೋಗಿಲೆಗಾರು ಸೊಗಸಿನ
ಸ್ವರವ ಕಲಿಸಿದರಂಚೆಗಾರಡಿಯಿಡಲು ಕಲಿಸಿದರು
ಪರಿಕಿಸುವಡವಕಾರು ಗುಣಗಳ
ನೆರವ ತಂದರು ಮನದಲಂತಾ
ಪರಿಯಲಾ ಮಹದೇವಿ ತಾನೇ ನೆನೆದಳೊಂದನುವ ॥ (VII-222)

(v) ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತ (1584)

'ಚೆನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣವೆಂಬ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ವಾರ್ಧಕ್ಯ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತನು ರಚಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ 63 ಸಂಧಿಗಳೂ 2898 ಪದ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಬಸವ ಚರಿತೆ, ಶಿವಲೀಲೆಗಳು, ಹರಶರಣರ ಚರಿತೆ, ವೀರಶೈವಧರ್ಮವಿಚಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿವೆ.

ವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ಕಥನ ನಿರೂಪಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತನು ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕವಿಯು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಆಡಂಬರಕ್ಕೂ ಹೋಗದೆ ಕೇವಲ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಸರಳವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸುಗಮವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ.'[1] ಈತನ ಕೃತಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಹೋಲಿಕೆಗಳುಂಟು. 'ಇವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿದರೆ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು ಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾದರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರಬೇಕೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ'[2]

---

[1] ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣ (ಶಿ.ಶಿ. ಬಸವನಾಳ) ಪು. 15.
[2] ,, ,, ಪು. 10.

ಅದು ಹೇಗಿದ್ದರೂ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತನ ಸುಂದರ ಕೃತಿಯು ಎಂದಿಗೂ ಜನರ ಆದರಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಬೇಡ. ಕವಿಯ ವಾಣಿಯನ್ನು ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯೋಣ :

ಮಂತ್ರಿ ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರನು ಬಿಜ್ಜಳರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ರಾಜನೀತಿಯಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾದ ಭಾಗವಿದು—

ಪರಿಕಿಪೊಡೆ ಸಂತತಂ ವಕ್ರ ಚರಿತಂ ನುಡಿವೊ
ಡೆರಡು ನಾಲಗೆ ಧನವನೇ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿರ್ಪ
ಪರಮ ಲೋಭಂ ಭೋಗದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಬಾಳ್ಕೆ ಪರರಸುವನುಗಿವಕೋಪಂ
ಉರಗಂಗಮುರಸಿಂಗಮನೋಸ್ಯಮಾದೊಡಂ
ನಿರುತದಿಂ ಕಣ್ಣ ಕಿವಿ ಕಿವಿಯೆ ಕಣ್ಣೆಂದೆಂಬ
ಪರಿಮಾಯ ಭೇದಮಿದು ನಾಡಾಡಿಗಿದು ನೀತಿಯನುಚಿತಂ ಕೇಳೆಂದನು ॥

[VIII-3]

ಸಾಮವೇ ವೇದಂಗಳೊಳಧಿಕವಾದಂತೆ
ಸಾಮವೇ ಮಿಗಿಲಾಯ್ತುಪಾಯಂಗಳಲ್ಲಿ ತ
ತ್ಸಾಮವೇ ಭೂಭುಜರ ಬಾಳ್ಕೆಗನುಸಾರಿ ಮಿಕ್ಕಿನ ಮೂರುಪಾಯಂಗಳು ।
ಸಾಮಾನ್ಯಮವರೊಳಗೆ ದಂಡವೊಂದೆಂಬುವರು
ಸಾಮಾನ್ಯದೊಳಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಿದನರಿಯುವರು
ಸಾಮಾನ್ಯರೆನಿಪರವನೀಪತಿಗಳೊಳು ನೃಪಲಲಾಮ ನೀ ಕೇಳೆಂದನು ॥

[VIII-14]

ಉತ್ತಮ ನೀತಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿಯೂ ಕವಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

(vi) ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ (1550 ?)

‘ ಕರ್ಣಾಟ ಕವಿಚೂತವನ ಚೈತ್ರ ’ ಮತ್ತು ‘ ನಾದಲೋಲ ’ ಎಂಬ ಬಿರುದಾಂತ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಕವಿಯ ಕಾಲ, ದೇಶ, ಮತ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ವಾದಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಇನ್ನೂ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಈ ಕವಿಯು ಜೈಮಿನಿಭಾರತವೆಂಬ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಜೈಮಿನಿಭಾರತದ ಆಶ್ವಮೇಧಿಕವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯಲ್ಲ. ರಸಾನುಗುಣವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿಸಿ ಹಿಗ್ಗಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗಿಸಿರುವನು. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಕಥೆ, ಸೀತಾಪರಿತ್ಯಾಗ, ಲವಕುಶರ ಕಾಳಗ, ಬಭ್ರುವಾಹನನ ಯುದ್ಧ ಇತ್ಯಾದಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನು ತನ್ನ ಅನುಪಮ ಕವಿತಾಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಸುಂದರ ಖಂಡಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು.

ನವರಸಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವ ಕಾವ್ಯವಿದು. 'ಮೂಲದಲ್ಲಿಯ ಪುರಾಣ ಪ್ರಧಾನ ಕಥನವನ್ನು ಕಾವ್ಯಪ್ರಧಾನ ಕಥನವನ್ನಾಗಿಸಿ ಅದನ್ನು ರಸವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೈವಾಡವೆಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನದೇ?'[1] ಅವನು ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಕೆಳಗಿನ ಮಾತುಗಳು ಅಕ್ಷರಶಃ ಸರಿಯೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥದುದ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿವೆ :

ಜಾಣರಂ ತಲೆದೂಗಿಸದೆ ನುಡಿದೊಡಾ ಪದ
ಕ್ಕೂಣೆಯಂ ಬಹುದೆಂದು ಸರಸೋಕ್ತಿಯಿಂದೆ ಗೀ
ರ್ವಾಣ ಪುರನಿಲಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶರಂ ತಾನೆ ಸಂಗೀತ ಸುಕಲಾ ನಿಪುಣನು |
ವೀಣೆಯಂ ಗಾನವಂ ನುಡಿಸುವಂದದೊಳೆನ್ನ
ವಾಣಿಯಿಂ ಕವಿತೆಯಂ ಪೇಳಿಸಿದನೆಂದರಿದು
ಕೇಣಮಂ ತೊರೆದು ಪುಂಡಿಸುವರಂ ಜರೆದು ಕಿವಿದೆರೆದು ಕೇಳ್ವುದು ಸುಜನರು ||

ಪುಣ್ಯಮಿದು ಕೃಷ್ಣ ಚರಿತಾಮೃತಂ ಸುಕವೀಂದ್ರ
ಗಣ್ಯಮಿದು ಶೃಂಗಾರ ಕುಸುಮಿತರು ತುರುಗಿದಾ
ರಣ್ಯಮಿದು ನವರಸ ಪ್ರೌಢಿ ಲಾಲಿತ್ಯ ನಾನಾ ವಿಚಿತ್ರಾರ್ಥಂಗಳ
ಗಣ್ಯಮಿದು ಶಾರದೆಯ ಸಮ್ಮೋಹನಾಂಗ ಲಾ
ವಣ್ಯಮಿದು ಭಾವಕರ ಕಿವಿದೊಡವಿಗೊದವಿದ ಹಿ
ರಣ್ಯಮಿದು ಭೂತಳದೊಳೆನೆ ವಿರಾಜಿಪುದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ||

1. ಕ. ಸಾ. ಚ. ಪು. 271.

ಸೀತಾ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ಪದ್ಯ ; ಸೀತೆ ಮೂರ್ಛೆಗೆ ಸಂದುದು :

ಬಿರುಗಾಳಿ ಪೊಡೆಯಲ್ಕೆ ಕಂಪಿಸಿ ಫಲಿತ ಕದಳಿ
ಮುರಿದಿಳೆಗೊರಗುವಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮಾತು ಕಿವಿ
ದೆರೆಗೆ ಬೀಳದ ಮುನ್ನ ಹಮ್ಮೈಸಿ ಬಿಸ್ಟಳಂಗನೆ ಧರೆಗೆ ನಡನಡುಗುತ ।
ಮುರಿದಳಂಗೋಪಾಂಗಮುಂ ಬಳಿಕ ಸೌಮಿತ್ರಿ
ಮರುಗಿ ತಣ್ಣೀರ್ದಳಿದು ಪತ್ರದೊಳ್ಕೊಡೆವಿಡಿದು
ಸೆರಗಿಂದ ಬೀಸಿ ರಾಮನ ಸೇವೆ ಸಂದುದೇ ತನಗೆಂದು ರೋದಿಸಿದನು ॥

ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಕವಿತೆಯು ಲಲಿತವಾಗಿಯೂ ಮೃದುಮಧುರ ಪದಪುಂಜ ರಂಜಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳು ಸಾಕು. ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣನು ಇವನನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಅನುಕರಿಸಿರುವಂತಿದೆ.

(vii) ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ (1560)

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ 'ಕನ್ನಡದ ಕೋಗಿಲೆ' ಎಂದರೆ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ. ಆತನನ್ನು ರತ್ನಾಕರಸಿದ್ಧ, ರತ್ನಾಕರ, ಅಣ್ಣಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಈತನು ರಚಿಸಿದ 'ಭರತೇಶ ವೈಭವ' ದಷ್ಟು ಉತ್ತಮವಾದ ಹಿರಿಯ ಹಾಡುಗಬ್ಬ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವರು. ರತ್ನಾಕರನ ಜೀವನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ದಂತಕಥೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಆತನೊಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿಯೆಂಬುವರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಶಿಶುಮಾಯಣ, ದೇಪರಾಜ (1410), ಮಂಗರಸ (1510) ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳು ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದರೂ, ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಭರತೇಶ ವೈಭವವು 'ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದೆ.' ಗ್ರಂಥವು ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣ (ವಿಜಯ)ಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭರತೇಶ ವೈಭವದ ಕಥಾಸಾರವಿಷ್ಟೆ : ಆದಿ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಪ್ರಥಮ ಪುತ್ರನಾದ ಭರತೇಶನು ರಾಜಯೋಗಿಯಾಗಿ ಅಭಿವರ್ಣಿತ

ವಾದುದು (ಭೋಗ ವಿಜಯವೆಂಬ ಪ್ರಥಮ ಕಲ್ಯಾಣ) ; ಭರತೇಶನ ದಿಗ್ವಿಜಯ ವರ್ಣನೆ, ತಮ್ಮನಾದ ಭುಜಬಲಿಯು ಎದುರಿಸಲು ಆತನನ್ನು ನೀತಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ಜಯಿಸಲು ಆತನು ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಜಿನದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆಯುವುದು ; ಭರತೇಶನ ವೈಭವದ ನಗರ ಪ್ರವೇಶ (ದಿಗ್ವಿಜಯವೆಂಬ ದ್ವಿತೀಯ ಕಲ್ಯಾಣ) ; ಭರತನು ಭುಜಬಲಿ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮನಃ ಕಷಾಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಆತನಿಗೆ ಆತ್ಮಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ರಜತಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದುದು (ಯೋಗವಿಜಯವೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಕಲ್ಯಾಣ) ; ಭರತೇಶನು ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆಯುವುದು (ಮೋಕ್ಷ ವಿಜಯವೆಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕಲ್ಯಾಣ) ; ಆತನ ಮಗನಾದ ಅರ್ಕಕೀರ್ತಿಯು ತಮ್ಮ ಆದಿರಾಜನೊಡನೆ ಜಿನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯುವುದು (ಅರ್ಕಕೀರ್ತಿ ವಿಜಯವೆಂಬ ಐದನೆಯ ಕಲ್ಯಾಣ).

ಈ ಕೃತಿಯ ಪ್ರಧಾನ ನಾಯಕನು ಭರತೇಶನು. ಭುಜಬಲಿ, ಮಂತ್ರಿ ಬುದ್ಧಿಸಾಗರ, ದಳಪತಿ ಜಯರಾಜ, ಭರತೇಶನ ಸೋದರಭಾವನಾದ ನಮಿರಾಜ ಇವರು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇತರ ಪ್ರಮುಖರು. ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರವರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಾಜಮಾತೆ ಯಶಸ್ವತೀದೇವಿ, ನಚ್ಚಿನ ರಾಣಿ ಕುಸುಮಾಜಿ, ಪಟ್ಟದರಾಣಿ ಸುಭದ್ರಾದೇವಿ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯರು. ರತ್ನಾಕರ ವರ್ಣಿಯ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿಕೌಶಲವು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಕೃತಕತೆಯೆಂಬುದು ಈ ಕವಿಯು ಹೋದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಹಜ ಸೌಂದರ್ಯವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕೃತಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಲಾಸ್ಯವಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಡುಗಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾದ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು (ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು) ಬಳಸಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಕವಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ. ಸುಲಭವೂ ಉಚಿತವೂ ಆದ ಪುಟ್ಟ ಸೊಲ್ಲುಗಳು ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಕೃತಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಕವಿಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರೂ, ತೆಲುಗರೂ, ತುಳುವರೂ ಅದನ್ನು ಮೈಯುಬ್ಬಿ ಕೇಳಬೇಕಂತೆ.

ಅಯ್ಯಯ್ಯಾ ಚೆನ್ನಾದುದೆನೆ ಕನ್ನಡಿಗರು
ರಯ್ಯಾ ಮಂಚಿದಿಯನೆ ತೆಲುಗಾ |

ಅಯ್ಯಯ್ಯಾ ಎಂಚ ಪೊರ್ಲಾಂಡೆಂದು ತುಳುವರು
ಮೆಯ್ಯುಬ್ಬಿ ಕೇಳ ಬೇಕಣ್ಣಾ ॥ (ಪು. 1. ಪ. 7)

ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 'ರಸ'ವೇ ಪ್ರಧಾನ. 'ಕಬ್ಬಿನಂತಿರಬೇಕು, ಬಿವಿರಂತೆ ರಚಿಸಲೇಕಬ್ಬ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ವಸ್ತುಕವರ್ಣಕಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಒಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನುಸುರಿ ವರ್ಣಕದತ್ತ ತನ್ನ ಒಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಕಲ ಲಕ್ಷಣವು ವಸ್ತುಕಕೆ ವರ್ಣಕಕಿಷ್ಟು
ವಿಕಳವಾದರು ದೋಷವಿಲ್ಲ ।
ಸಕಲ ಲಕ್ಷಣಕಾಗಿ ಜಿರುಜು ಮಾಡಿದರೆ ಪು
ಸ್ತಕದ ಬದನೆಕಾಯಹುದು ॥ (ಪು. 1. ಪ. 9)

ಕಥನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯು ತನ್ನದೇ ಆದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳೂ ಪ್ರಚುರದಿ ಪದಿನೆಂಟು ರಚನೆಯ ವಾಕ್ಯಕೆ ರಚಿಸಿದರೆ,' ತಾನು ಹಾಗೆ ಹೇಳದೆ 'ಉಚಿತಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು' ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವೆನೆಂದಿರುವನು. 'ಅಧ್ಯಾತ್ಮವೆ ನಿಜಿತ ಪ್ರಯೋಜನವೆನಗೆ' ಎಂಬು ದಾಗಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ರಸೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಎಂಥ ಸಣ್ಣ ವಿಷಯಗಳನ್ನಾದರೂ ಭೂತ ಕನ್ನಡಿಯಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ; ವಿವರದ ಮೇಲೆ ವಿವರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ಆ ವಿವರಗಳು ಸುಂದರವಾದ 'ವಿಭಾವಗಳಾಗಿ' ರಸೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುವು; ಅವು ಬೇಸರಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸವು. "ಕಿರಿದನ್ನು ಹಿರಿದಾಗಿ ಮಾಡಿ ನವೀನತೆಯನ್ನು ತುಂಬುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಆತನದು" ಭೋಗವಿಜಯದ ಸಂಭವಗಳ ಅವಧಿ ಬರಿಯ ಮೂರು ದಿನಗಳಷ್ಟೇ; ಆದರೂ "19 ಸಂಧಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಗತ್ಯ ಮಾಡಿರುವನು." ನಚ್ಚಿನ ರಾಣಿಯಾದ ಕುಸುಮಾಜಿಯು ಪ್ರಣಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು "ಅಮರಾಜಿಸುಮನಾಜಿ ಯರು ಗುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ ಅದನ್ನೇ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಬರೆಯುವರು. ಪಂಡಿತೆ ಅದನ್ನು ರಾಜನ ಮುಂದೆ ಹಾಡುವುದು. ಕವಿಯು ರಾಣಿಯ ರಿಂದಲೇ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದುದು ಕೇವಲ ನೂತನ ಕ್ರಮವಾ ಗಿದೆ. ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯ ರಚನಾಕೌಶಲವನು ತೋರುವ ಸಂದರ್ಭ

ಗಳು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವಿವೆ. ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಯವರೊಳಗೆ ಯುದ್ಧವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಯಿತೆಂಬಂತೆ ತೋರಿಸಿ", ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮವು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುವಂತೆ—ಸಹೋದರರ ಯುದ್ಧವು ಸೊಗಸಲ್ಲವೆಂದು ಅದನ್ನು ಆಗಗೊಳಿಸದೆ"[1] ಬಾಹುಬಲಿಯನ್ನು ವೀತರಾಗನನ್ನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದುದು ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ.

ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ರತ್ನಾಕರನದು ಸಿದ್ಧಹಸ್ತ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕತೆಯಿಂದ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಣ್ಣಮುಂದೆ ಕಟ್ಟುವನು. ಅಲಂಕಾರ ಕವಿಸಮಯಗಳ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಲ್ತೊಡಕಿ ಕಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಉಪಮೆಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣ. ಅವನ್ನು ಹದವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವನು. 'ಜನಪತಿ ತಾನೊಬ್ಬ ದಿನಪತಿಯಂತಿರ್ದ ದಿನಪತಿಯುದಯಕಾಲದೊಳು' (ಪು. 41 ಪ. 5) ಇತ್ಯಾದಿ ಎಷ್ಟು ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಆಸ್ಥಾನ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭರತೇಶನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವನು. ಅದು ಅಸಾಧಾರಣ ಚಿತ್ರವೆಂಬುದನ್ನು ಕವಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೆಂಗುಸರನ್ನು ಗಂಡಸರನ್ನು ಮರುಳುಮಾಡುವ ರೂಪವಂತೆ ಭರತೇಶನದು.

ಹೆಂಗಳ ರೂಪು ಗಂಡರಿಗೆ ಗಂಡರ ರೂಪು
ಹೆಂಗಳ ಸೋಲಿಪುದೆಂಬ
ಹಾಂಗಲ್ಲವವನ ಚೆಲ್ವಿಕೆ ಗಂಡು ಪೆಣ್ಗಳ
ಕಂಗಳ ಸೆರೆವಿಡಿದಿಹುದು ‖ (ಪು. 5, ಪ. 51)

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತುಸ ಗ್ರಾಮ್ಯವೆಂದು ಕಂಡರೂ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಮಾತು.

ಸಿಟ್ಟಿಸಿದರೆ ಮುತ್ತಮುದುಕಿಗಾದರು ಜುಮ್ಮ
ಧಟ್ಟಿಸುತಿಹುದು ರೂಪವನ |
ಬಟ್ಟ ಜವ್ವನೆಯರಂತಿಂತಾದರೆಂದು ಬಾ
ಯ್ಬಿಟ್ಟನ್ನು ನುಡಿಯಲದೇಕೆ ‖ (ಪು. 5, ಪ. 51)

---

1 ಭರತೇಶ ವೈಭವ (ಉಗ್ರಾಣ ಮಂಗೇಶರಾವ್) ಪು. XIX

ಎಂಥ ಸಹಜವಾದ ವರ್ಣನೆಯದು. ಸಮುದ್ರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಹ 'ಅಟ್ಟುವ ತೆರೆಯ, ಮುಂದೋಡುವ ತೆರೆಯ, ಪೆರ್ಚಿಟ್ಟ ದಂತೇಳ್ವ ತೆರೆಗಳಾ ತೊಟ್ಟನೆ ಬಯಲಹ ತೆರೆಗಳನವರು ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಿದ ರರ್ತಿವಡುತ' ಎಂಬ ಸಹಜವಾದ ಮಾತು; ಸುಂದರ ಉಪಮೆ. ಸಮುದ್ರ ವನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸಿದ ಕವಿಯ ವಾಣಿಯದು.

ಭರತೇಶನು ಭೋಗದ ತೋರ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ನೆಲೆಯನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಇದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಕವಿ ಆಗಾಗ ಸಾರುತ್ತಿರುವನು.

ಸಿಕ್ಕಿದಂತಿಹನು ಸಿಕ್ಕನು ರತಿಸುಖದಲ್ಲಿ
ಸೊಕ್ಕಿದಂತಿಹನಲ್ಲಿ ಸೊಕ್ಕ ।
ಠಕ್ಕನಂತಿಹನದು ಠಕ್ಕಲ್ಲ ನಿಜವ ಕ
ಣ್ಣಿಕ್ಕಿ ಕಂಡವನ ಲೀಲೆಯದು ॥ (ಪು. 48, ಪ. 98)
ಮಾರ್ಗವಲ್ಲೆಂಬಂತೆ ತೋರ್ಪುದನ್ಯರಿಗೆ ಸ
ನ್ಮಾರ್ಗದೊಳವನಿರುತಿಹನು ।
ಆರ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬಹುದಾತ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಂ
ತರ್ಗತವನು ಜಿನ ತಾ ಬಲ್ಲ ॥ (ಪು. 48, ಪ. 102

ಎಲ್ಲ ರಸಗಳು ಭರತೇಶವೈಭವದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕವಿಯು ಶೃಂಗಾರ ರಸವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೀಮನಾಗಿರುವನು. ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಸಂಧಿ, ಅರಗಿಳಿಯಾಲಾಪಸಂಧಿ, ಸರಸ ಸಂಧಿ, ವೀಣಾ ಸಂಧಿ, ನಾಟಕ ಸಂಧಿ—ಇವೆಲ್ಲ ಶೃಂಗಾರ ರಸೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿಭಾವಾನುಭಾವ ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳನ್ನು ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟವೆ.

ಎಲ್ಲ ರಸಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ, ರತ್ನಾಕರನು ದಯೆ ಪಾಲಿಸಿದ ಭಕ್ತಿರಸದ ಬುಗ್ಗೆಗಳನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟು ಗಮನಿಸೋಣ. ಸರ್ವ ಧರ್ಮದವರೂ ಆಸ್ವಾದಿಸಿ ಆನಂದ ಪಡಬಹುದಾದ ಬುಗ್ಗೆಗಳಿವು.

ಕಡೆಯಿಲ್ಲದಮೃತ ಸಂಪದವ ನಿನ್ನೊಳಗಿಟ್ಟು
ಬಡವನಂತೆಳೆಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ।
ಬೆಡಗಿನ ಸಿದ್ಧ ಸನ್ಮತಿಯೋರು ಭವ್ಯಾತ್ಮ
ರೊಡೆಯ ನಿರಂಜನ ಸಿದ್ಧಾ ॥ (ಪು. 41, ಪ. 1)

ನೋಡಿ ನೋಡದ ನುಡಿದಾಡಿ ನುಡಿಯದೆಡೆ
ಯಾಡಿ ನಡೆಯದ ಮಹಾತ್ಮಾ।
ಕೂಡೆ ಕೂಡೆನಗೆ ಚಿತ್ಕಲೆಯ ಬೆಳಗನುಂಟು
ಮಾಡು ನಿರಂಜನ ಸಿದ್ಧಾ ॥ (ಪು. 49, ಪ. 1)
ಉಸುರೆಂಬ ಗರಗಸದಿಂದ ದೇಹಾತ್ಮರ
ಬೆಸುಗೆಯ ಬಿಡಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ।
ಮಸುಳದೆ ತೋರ್ಪ ಮಹಾತ್ಮ ನೀನೆನಗೊಳ್ಪ
ನೆಸಗು ನಿರಂಜನ ಸಿದ್ಧಾ ॥

(viii) **ಸರ್ವಜ್ಞ** (ಸುಮಾರು 1700)

ಸರ್ವಜ್ಞನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು, ದೇಶ, ಕಾಲ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಾದವಿವಾದಗಳೇನೇ ಇರಲಿ, ನಿರ್ಧಾರವೇನೇ ಆಗಲಿ, ಆತನು ಕಾಲಾಬಾಧಿತನಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ. ಕನ್ನಡ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಪುಟ್ಟ ತ್ರಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ದೊಡ್ಡ ಅನುಭಾವಿ. ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಉಸಿರಿನಂತಿರುವ ತ್ರಿಪದಿ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞನಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದವರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಬೇರೊಬ್ಬ ಕವಿ ಇರಲಾರನು.

ಒಂದೊಂದು ನಾಡುನುಡಿಗಳ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಅಂಥ ಕವಿಗಳು ಜನ್ಮವೆತ್ತುವರು. ತಮಿಳಿನ ತಿರುವಳ್ಳುವರ್ ತಿರುಕ್ಕುರಳಿನಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಮರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದನು. ತೆಲುಗು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ವೇಮನನು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಮರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದನು. ಸರ್ವಜ್ಞನು ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತಗೊಳಿಸಿದನು.

ಸರ್ವಜ್ಞನು ಕ್ರಾಂತಿಮೂರ್ತಿ. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಕಳೆಗುಂದಿ ದೇಶದ ಆದ್ಯಂತ ನೀತಿ ಧರ್ಮಗಳ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಶಿಥಿಲವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನು ಉದಯಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹಳವಾಗಿ ನೊಂದನು ; ಕುಶಾಗ್ರ ಬುದ್ಧಿವಂತ ; ಯಾರ ಹಂಗಿಗೂ ಒಳಗಾದವನಲ್ಲ. ಕಂಡುದನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಹೇಳುವಂಥ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿ ಆತನಿಗೆ ದೈವದತ್ತವಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೂ "ಹೇಳಲರಿಯೆನು ನಾನು, ಹೇಳಿನಲು

ಹೇಳಿದೆನು, ಭಾಳಲೋಚನನ ಶರಣರ ಆಳಾಗಿ ಹೇಳಿದೆನು," "ಎಲ್ಲ ಬಲ್ಲವ ರಿಲ್ಲ, ಬಲ್ಲವರು ಬಹಳಿಲ್ಲ, ಬಲ್ಲಿದರು ಇದ್ದು ಬಲವಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲವರಿ ಗಿಲ್ಲ," "ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂಬವನು ಗರ್ವದಿಂದಾದವನೆ, ಸರ್ವರೊಳು ಒಂದೊಂದು ನುಡಿಗಲಿತು, ವಿದ್ಯೆಯಾ ಪರ್ವತವೆ ಆದ" ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವಿನಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತಾನೊಬ್ಬ ಯೋಗಿ ಅಥವಾ ಉಪದೇಶಿ ಅಥವಾ ಕವಿ ಎಂಬ ಯಾವ ತರದ ಹೆಮ್ಮೆಯೂ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಪುರುಷನಿಗಿಲ್ಲ. ಆತನಿಗೆ ಹೊಗಳಿಕೆ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಹಿಸಿ ಹೇಳಿದನು ; ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು; ಕವಿತಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯತ್ತ ದೃಷ್ಟಿ ಕೂಡ ಹೊರಳಿಸಲಿಲ್ಲ; ಕವಿಸಮಯ ವರ್ಣನೆಗಳ ಗೊಡವೆಗೇ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಗೊತ್ತಿತ್ತು ; ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಜನಸಾಮಾನ್ಯ ತಿಳಿಯ ಬೇಕಾ ದರೆ ಸುಲಭ ಸಹಜತೆ ಒಂದೇ ದಾರಿ ; ಅದೇ ದಾರಿಯನ್ನು ತುಳಿದನು. ಭವ ಭೂತಿಯು ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಸರ್ವಜ್ಞನು ವಜ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಠೋರನಾಗಬಲ್ಲನು, ಕುಸುಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೃದುವಾಗ ಬಲ್ಲನು. ತನ್ನ ಈ ಅನುಪಮ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞವಚನಗಳೆಂಬ ಪುಟ್ಟ ವಿಶ್ವಕೋಶವನ್ನು ಕನ್ನಡಜನಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು.

ಸರ್ವಜ್ಞವಚನಗಳನ್ನು ಗುರುಪದ್ಧತಿ, ಲಿಂಗಪದ್ಧತಿ, ಭಕ್ತಿಪದ್ಧತಿ, ಜ್ಞಾನಪದ್ಧತಿ, ಯೋಗಪದ್ಧತಿ, ದಾನಪದ್ಧತಿ, ರಾಜನೀತಿ ಪದ್ಧತಿ, ದೇಶ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ 33 ಪದ್ಧತಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುವುದುಂಟು. ಪಂಜೆ ಯವರು ಸರ್ವಜ್ಞನ 'ಓನಾಮ ಪದ್ಧತಿ' ಎಂಬೊಂದು ವಿಭಾಗವನ್ನು ಸೂಚಿ ಸಿರುವುದು ಮನನೀಯವಾಗಿದೆ. 'ಅವನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಸರ್ವಜ್ಞನ ಓನಾಮ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಓದಿದರೆ, ಅವನು ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ತಲೆದೂಗಿಸತಕ್ಕ ಕವಿಯೂ ಅಲ್ಲದೆ ಈಗಿನ ಶಾಲಾ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಮನ್ನಿಸತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞನೂ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು' ಎಂಬು ದಾಗಿ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕರದಿ ಕಪ್ಪರ ಉಂಟು ಹಿರಿದೊಂದು ನಾಡುಂಟು
ಹರನೆಂಬ ದೈವ–ನಮಗುಂಟು ತಿರಿವರಿಂ
ಸಿರಿವಂತರಾರು ಸರ್ವಜ್ಞ.

ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಸರ್ವಜ್ಞನು ಜಂಗಮನಾಗಿ ಊರಿನಿಂದ ಊರಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಹರನಲ್ಲಿ ಅಚಲ ಭಕ್ತಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ನಿಜವಾದ 'ಸಿರಿವಂತ'ನಾಗಿದ್ದನೆನ್ನಬಹುದು.

ಸರ್ವಜ್ಞನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ದೇವರು—

ಆ ದೇವ ಈ ದೇವ ಮಾದೇವನೆನಬೇಡ
ಆ ದೇವರ ದೇವ ಭುವನ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿ
ಗಾದವನೆ ದೇವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||
ಕಲ್ಲಿನಲಿ ಮಣ್ಣಿನಲಿ ಮುಳ್ಳಿನಾ ಮೊನೆಯಲ್ಲಿ
ಎಲ್ಲಿ ನೆನೆದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿರ್ಪನವ ನೀನಿ
ದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||

(ಪರಮಂ ಪದಂ ಸದಾ ಪಶ್ಯಂತಿ ಸೂರಯಃ—ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಚನದ ಸಾರವು ಮೇಲಿನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅನುಭವಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.)

ನಿರ್ಮಲ ಭಕ್ತಿಯೆ ಮುಖ್ಯ—

ಚಿತ್ತವಿಲ್ಲದೆ ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತಿದೊಡೆ ಫಲವೇನು
ಎತ್ತುಗಾಣವನು ಹೊತ್ತು ತಾ ನಿತ್ಯದಿ
ಸುತ್ತಿ ಬಂದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||
ಮನದಲ್ಲಿ ನೆನೆವರಿಗೆ ಮನೆಯೇನು ಮಠವೇನು
ಮನದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯದಿರುವವನು ದೇಗುಲದ
ಕೊನೆಯಲಿದ್ದೇನು ಸರ್ವಜ್ಞ ||

ಕೋಪವು ಪಾಪದ ನೆಲೆಗಟ್ಟು—

ಕೋಪವೆಂಬುದು ಕೇಳು ಪಾಪದಾ ನೆಲೆಗಟ್ಟು
ಕೂಪದೊಳು ನೇಣು ಹರಿದಂತೆ ನರಕಕೆ
ಕೋಪಿ ತಾನಿಳಿವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||

ಜಾತಿ ವೈಷಮ್ಯ ಬೇಡ—

ಜಾತಿ ಹೀನರ ಮನೆಯ ಜ್ಯೋತಿ ತಾ ಹೀನವೇ
ಜಾತಿ ವಿಜಾತಿಯೆನ ಬೇಡ ದೇವನೊಲಿ
ದಾತನೇ ಜಾತ ಸರ್ವಜ್ಞ ॥

ಸಜ್ಜನ ದುರ್ಜನರ ಚಿತ್ರ—ಎಷ್ಟು ಮಾರ್ಮಿಕ!

ಡೊಂಕು ಫಲವೊಳಗೆಲ್ಲ ಡೊಂಕು ಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣು
ಡೊಂಕಾದರೊಳಗೆ ರುಚಿಯುಂಟು ಸಜ್ಜನರ
ಡೊಂಕು ಇಂತಿರ್ಪುದಯ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞ ॥
ಕೆಂಪು ಫಲವೊಳಗೆಲ್ಲ ಕೆಂಪು ನೆಕ್ಕೆಯ ಹಣ್ಣು
ಕೆಂಪಾದರೊಳಗೆ ರುಚಿಯಿಲ್ಲ ದುರ್ಜನರ
ಕೆಂಪು ಇಂತಿರ್ಪುದಯ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞ ।

ಶಿಸ್ತಿನ ಬೆಲೆ—

ಆಳಾಗ ಬಲ್ಲವನು ಆಳುವನು ಅರಸಾಗಿ
ಆಳಾಗಿ ಬಾಳಲರಿಯದವನು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ
ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಹ ಸರ್ವಜ್ಞ ।

ಈ ಆರೋಗ್ಯ ಸೂತ್ರವನ್ನನುಸರಿಸಿದರೆ ವೈದ್ಯರ ಗೊಡವೆಯಿಲ್ಲವಂತೆ—

ಹಸಿಯದಿರೆ ಉಣಬೇಡ ಹಸಿದು ಮತ್ತಿರಬೇಡ
ಬಿಸಿ ಬೇಡ ತಂಗುಳುಣಬೇಡ ವೈದ್ಯರಾ
ಬೆಸನವೇ ಬೇಡ ಸರ್ವಜ್ಞ ।

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹಿರಿಮೆ—

ತಂತ್ರಿವಾದ್ಯವು ಲೇಸು ಮಂತ್ರಿಯೂ ಕೆಳೆ ಲೇಸು
ಯಂತ್ರ ವಾಹಕನ ದಯೆಲೇಸು ಜಗದಿ ಸ್ವಾ
ತಂತ್ರವೇ ಲೇಸು ಸರ್ವಜ್ಞ

ಸರ್ವಜ್ಞನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ತೆಗೆದರೂ ಮುಗಿಯದು.

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಹರಿದಾಸರೆಂಬ ವೈಷ್ಣವ ಅನುಭಾವಿಗಳು ಶಿವಶರಣರಂತೆ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿತವರಾಗಿದ್ದರು. ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಡಕವಾದ ನಿತ್ಯಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಕೊಂಡು, ಆ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಹಾಡು ಕಟ್ಟಿ ಕನ್ನಡಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಾರಿದರು. ಇದೇ ದಾಸವಾಙ್ಮಯ. ನರಹರಿ ತೀರ್ಥ (1281) ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೊದಲಿಗನೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಮುಂದೆ 16 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದವರೆಗೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಕೃತಿರಚನೆಯಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಜಯ ನಗರದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯನ (1525) ನೇತೃತ್ವ ದಲ್ಲಿ ದಾಸವಾಙ್ಮಯವು ಗೌರಿಶಂಕರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ವ್ಯಾಸರಾಯನು ತನ್ನ ಗುರುವಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯನಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದು ಆತನ ಸುಲಲಿತ ವಾದ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಸ್ವತಃ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಂತಿರುವ ಪುರಂದರದಾಸ, ಕನಕದಾಸ ರಿಗೆ (1550) ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾದನು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸ, ವಿಜಯದಾಸ, ಗೋಪಾಲದಾಸ, ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸ ಎಂಬ ದಾಸ ಶ್ರೇಷ್ಠರು 18 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

ದಾಸವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ರಚನೆಯ (ರೂಪದ) ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಗಾ ಭೋಗ, ಸುಳಾದಿ, ಕೀರ್ತನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸು ವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನೆರಡನ್ನು ಹಾಡುವ ಮಟ್ಟು ಈಗ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ತಾಳ ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಹಾಡುವರು. ಕೀರ್ತನೆ ಗಳು ಬಹಳ ಇಂಪಾಗಿ ದ್ರಾಕ್ಷಾಪಾಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಾರ ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೂ ಮನಂಬುಗುವುದು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮನೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನುಹಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಳೆದ 50 ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೂ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಸೆಯಿಂದೆದ್ದು ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೊದಲೆ 'ಉದಯರಾಗ' ಹೇಳುವುದು ನಿತ್ಯವಿಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದು ದುರ್ದೈವ. ಅಂತು ಹರಿದಾಸರ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಮೂಲಕವಾಗಿಯಾದರೂ ಕೀರ್ತನೆ

ಗಳನ್ನು ಹಾಡುವ ಮಟ್ಟಿ ಶುದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನ ಬಹುದು.

(1) ಪುರಂದರದಾಸ (1550)

ದಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆನಿಸಿದ ಪುರಂದರದಾಸ (1550) ಕನಕದಾಸರನ್ನು (1550) ಮತ್ತು ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡು ಮಾತುಗಳು.

ಪುರಂದರ ದಾಸನ ಮೊದಲಿನ ಹೆಸರು ವರದಪ್ಪನಾಯಕನೆಂದಾಗಿತ್ತು. ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತನಾಗಿದ್ದ ನಾಯಕ ಸನ್ನಿಹಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮವಿರಕ್ತ ನಾಗಿ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ದಾನಮಾಡಿ ಹರಿದಾಸನಾದನು.

'ದಾಸರೆಂದರೆ ಪುರಂದರ ದಾಸರಯ್ಯಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗುರುವಿನಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ಮಹಾತ್ಮಪುರಂದರದಾಸನು ಮತ ತತ್ತ್ವ ಪುರಾಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನುಭವಗಳ ರಸಪಾಕ ಮಾಡಿದನು ; ಹಾಡಿ ನಲಿದನು ; ನಲಿದು ಹಾಡಿದನು : ಲೋಕವನ್ನೇ ನಲಿಸಿದನು. ಸುಮಾರು 4¾ ಲಕ್ಷ ಕೀರ್ತನೆ ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಅದ್ಭುತ ಮಹಾಮಹಿಮ. ಪುರಂದರ ದಾಸನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಆತನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಾದ ಪುರಂದರ ವಿಠಲನ ಮುದ್ರಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯ ಗಳ ಗಣಿಗಳೂ ಹೌದು; ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಹೌದು. "ಶ್ರೀಗಣನಾಥ ಸಿಂಧೂರ ವರ್ಣ, ಕರುಣಾ ಸಾಗರ ಕರಿವದನ। ಲಂಬೋದರ ಲಕುಮಿಕರ........," (2)........ 'ಕುಂದ ಗೌರಿ'........ (3) 'ಕೆರೆಯ ನೀರನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ ವರವ ಪಡೆದವರಂತೆ ಕಾಣಿರೊ, ಹರಿಯ ಕರುಣದೊಳಾದ ಭಾಗ್ಯವ ಹರಿಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ ಬದುಕಿರೊ। ಶ್ರೀ ಪುರಂದರ ವಿಠಲ ರಾಯನ ಚರಣಕಮಲವ ನಂಬಿ ಬದುಕಿರೋ'. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಂದರ ವಿಠಲನ ಮುದ್ರಿಕೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ 'ಪಿಳ್ಳಾರಿ ಗೀತ'* ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ

---

* 'ಪಿಳ್ಳೈಯಾರ್' ಎಂದರೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿಯ ಹೆಸರು. ಇದೇ ಶಬ್ದರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾಗಿ 'ಪಿಳ್ಳಾರಿ' ಎಂದಾಗಿರಬೇಕು. 'ಪಿಳ್ಳಾರಿ ಗೀತ'

ಶ್ಲೋಕ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡುವವರಿಗೆಲ್ಲ ಮೀಸಲಾದ ಮಂಗಲ ಗೀತ. ಇದರ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಭವ್ಯಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೆ. ತ್ಯಾಗರಾಜನಂಥ ಸಂಗೀತಯೋಗಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಕೊಟ್ಟ ಆಚಾರ್ಯನು ಪುರಂದರದಾಸನು.

ಉತ್ತಮ ಅನುಭಾವಿಗಳೆಲ್ಲರ ತವನಿಧಿಯೆಂದರೆ 'ಭಕ್ತಿ.' ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಮುಕುಂದನ ಮೇಲೆ ಅಚಲವಾದ ಭಕ್ತಿ. ಅದರಿಂದ ಆನಂದಸಾಂದ್ರತೆಯ ಸಿದ್ಧಿ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ಅವರ ರೀತಿ :–'ವಿಷಯಾನುಗುಣವಾಗಿ ನಾಮ ಮಹಿಮೆ, ಹರಿಗುರುಗಳ ಸ್ಮರಣೆ–ಸ್ತುತಿ, ಅಂತರಂಗ ನಿವೇದನೆ, ಕೃಷ್ಣ ಲೀಲೆ, ಸಮಾಜ ವಿಮರ್ಶೆ, ಸಮಾಜ ಬೋಧನೆ—ಹೀಗೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ದಾಸರ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪುರಂದರ ದಾಸನ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.'[1] ಈ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ಗುಣಗಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೊಬಗಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಮಧುರ ಸಂಗೀತವೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಪುರಂದರದಾಸ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಕೆಲವು "ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ ತುಂಡುಗಳು"

ಡಾಂಬಿಕತನವನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದುದು ಎಷ್ಟು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ! ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದೃಶ್ಯ ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಲೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದೆ. ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಇದರೊಳಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಡೊಂಕೇನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಉದರ ವೈರಾಗ್ಯವಿದು ನಮ್ಮ
ಪದುಮನಾಭನಲಿ ಲೇಶ ಭಕುತಿಯಿಲ್ಲ || ಪಲ್ಲವಿ ||

ಉದಯ ಕಾಲದಲೆದ್ದು ಗಡಗಡ ನಡುಗುತ
ನದಿಯೊಳು ಮಿಂದೆನೆಂದು ಹೇಳುತಲಿ

ವೆಂದರೆ ಗಣಪತಿಸ್ತುತಿ. ಪುರಂದರದಾಸನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿವಾರವನ್ನು ಹಾಕಿದುದಲ್ಲದೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಸುಂದರ ಗೀತಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

1 ಕ. ಸಾ. ಚ. ಪು. 282.

ಮದ ಮತ್ಸರ ಮೋಹ ಒಳಗೆ ತುಂಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು
ಬದಿಯಲಿದ್ದವರಿಗಾಶ್ಚರ್ಯ ತೋರುವುದು || ೧ ||

ಕಂಚುಗಾರರಾ ಅಂಗಡಿಯಂದದಿ
ಕಂಚುಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯ ನೆರಹಿ
ಮಿಂಚಲೆನುತೆ ಬಹು ಜ್ಯೋತಿಗಳನೆ ಹಚ್ಚಿ
ವಂಚನೆಯಲಿ ಘನಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದು || ೨ ||

ಕರದೊಳು ಜಪಮಣಿ ಬಾಯೊಳು ಮಂತ್ರವು
ಅರಿವೆಯ ಮುಸುಕನು ಮೋರೆಗೆ ಹಾಕಿ
ಪರಸತಿ ಪರಧನಕಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುತೆ
ಪರಮ ವೈರಾಗ್ಯದ ಮೂರ್ತಿಯೆನಿಸುವುದು ||

ಬೂಟಕತನದಲಿ ಬಹಳ ಬಕುತಿ ಮಾಡಿ
ನೋಟಕೆ ಇವನಿಗೆ ಸರಿಯಿಲ್ಲೆನಿಸಿ
ನಾಟಕ ಸ್ತ್ರೀಯಂತೆ ಬಯಲ ಡಂಬವ ತೋರೆ
ಊಟದ ಮಾರ್ಗದ ಜ್ಞಾನವಿದಲ್ಲವೆ || ೩ ||

ನಾನು ಎಂಬುವ ಬಿಟ್ಟು ಜ್ಞಾನಿಗಳೊಡಗೂಡಿ
ಏನೆಲ್ಲಕೆ ದೇವಪ್ರೇರಣೆಯೆಂದು
ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಮಾನಸದಿ ಪುರಂದರ ವಿಠಲನ
ಕಾಣದೆ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವು || ೪ ||

ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯತತ್ತ್ವಬೋಧೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನಿತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸುಂದರ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಕೀರ್ತನೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತಂದಿವೆ:

ಈಸ ಬೇಕು ಇದ್ದು ಜೈಸ ಬೇಕು
ಹೇಸಿಕೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಆಶೆ ಲೇಶ ಮಾಡದಂತೆ || ಪಲ್ಲವಿ ||

ತಾವರೆಯ ಜಲದಂತೆ ಪ್ರೇಮವಿಟ್ಟು ಭವದೊಳು
ಸ್ವಾಮಿ ರಾಮನೆನುತ ಪಾಡಿ ಕಾಮಿತ ಕೈಕೊಂಬರೆಲ್ಲ || 1 ||

ಗೇರು ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೀಜ ಸೇರಿದಂತೆ ಸಂಸಾರದಿ
ಮೀರಿ ಆಸೆ ಮಾಡದಂತೆ ಧೀರ ಕೃಷ್ಣನ ನೆನೆವರಲ್ಲ || 2 ||

ಮಾಂಸದಾಸೆಗೆ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಿಲುಕಿ ಹಿಂಸೆ ಪಟ್ಟ ಪರಿಯಂತೆ
ಮೋಸ ಹೋಗದಂತೆ ಜಗದೀಶ ಪುರಂದರ ವಿಠಲನೆನುತ || 3 ||

ಭಕ್ತನು ದೇವರನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕು ತನ್ನ ಅಸಹಾಯತೆಯನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡು ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಏಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಟ್ಟುಹಿಡಿಯುವುದು ಎಂಥ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ :

ಕಂಡು ಕಂಡು ನೀ ಎನ್ನ ಕೈ ಬಿಡುವರೇ
ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ದೇವ || ಪಲ್ಲವಿ ||

ಬಂಧುಗಳು ಎನಗಿಲ್ಲ ಬದುಕಿನಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ
ನಿಂದೆಯಲಿ ನೊಂದೆನೈ ನೀರಜಾಕ್ಷ
ತಂದೆ ತಾಯಿಯು ನೀನೆ ಬಂಧು ಬಳಗವು ನೀನೆ
ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನಿನ್ನ ನಂಬಿದೆನೋ ಕೃಷ್ಣ || 1 ||

ಕ್ಷಣವೊಂದು ಯುಗವಾಗಿ ತೃಣಕಿಂತ ಕಡೆಯಾಗಿ
ಎಣಿಸಲಾರದ ಭವದಿ ನೊಂದೆ ನಾನು
ಸನಕಾದಿ ಮುನಿವಂದ್ಯ ವನಜ ಸಂಭವನ ಪಿತ
ಫಣಿಶಾಯಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದವರದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ || 2 ||

ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೆಂಬೊ ಬಿರುದ ಪೊತ್ತ ಮೇಲೆ
ಭಕ್ತರಾಧೀನನಾಗಿರ ಬೇಡವೇ
ಮುಕ್ತಿದಾಯಕ ದೇವ ಪುರಂದರ ವಿಠಲನೆ
ಶಕ್ತನೀನಹುದೆಂದು ನಂಬಿದೆನೊ ಕೃಷ್ಣ || 3 ||

(2) ಕನಕದಾಸ (1550)

ಕನಕದಾಸನು ಕುರುಬರವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಒಬ್ಬ ಮಹಾನುಭಾವಿ. ದಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿ ಕನಕಪುರಂದರರಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ದಾಸರು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಕನಕದಾಸನೂ ಪುರಂದರದಾಸನೂ ವ್ಯಾಸರಾಯನಲ್ಲಿ ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಕನಕ

ದಾಸನು ತನ್ನ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆಯಾದ ಕಾಗಿನೆಲೆಯ ಆದಿಕೇಶವನಿಗೆ ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು 'ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ' 'ಹರಿ ಭಕ್ತಿಸಾರ', 'ರಾಮ ಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ', 'ನಳ ಚರಿತ್ರೆ' ಮೊದಲಾದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವನು. (ಪುರಂದರದಾಸ ನಾದರೆ ದೀರ್ಘಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರಲಿಲ್ಲ.)

'ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ' ಯಲ್ಲಿ ಕಾಮದಹನ, ಉಷಾ-ಅನಿರುದ್ಧ ವಿವಾಹ ಎಂಬ ಪುರಾಣಕಥಾ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡುಗಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ ಛಂದಸ್ಸಾದ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕನಕದಾಸನು ದಯೆಪಾಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವರ್ಣನಾಚಾತುರ್ಯ, ಸನ್ನಿವೇಶ ರಚನೆ, ವಿವಿಧ ರಸಗಳು—ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾವ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಣ ಬಹುದು. ಆತನ 'ನಳಚರಿತ್ರೆ' ಎಂಬ ಕಥನ ಕವನವು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಮಾನವೀಯತೆಯ ವಿವಿಧ ಭಾವಗಳನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸುವ ಪುಟ್ಟ ರಸಪಾಕ. ಸುಲಭವಾದ ಭಾಷೆ ಸುಂದರಶೈಲಿ ಗಳಿಂದ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಓಡುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ.

ನಳನು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದನು; ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದ್ರೋಹವನ್ನು ನೆನೆ ನೆನೆದು, ನಳನು ಚಿಂತಿ ಸುತ್ತಾನೆ; ಎಂಥ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವದು!

ವನಿತೆ ಮಲಗಿಹಳೋ ಅಧೈರ್ಯದಿ
ನೆನೆವಳೋ ದೈವವನು ಮನದಲಿ
ಕನಸ ಕಂಡೇಳುವಳೋ ಕಾಣದೆ ಹಲವ ಹಂಬಲಿಸಿ।
ಕನಲಿ ವಿಧಿಯನು ಬೈವಳೋ ಕಂ
ಬನಿಯ ಸುರಿವಳೊ ಶೋಕದಲಿ ನಿಜ
ತನುವ ಬಿಡುವಳೊ ಕಾಂತ ಎಂತಿಹಳೆನುತ ಬಿಸುಸುಯ್ದ ||

ಸುತರ ಪರರೆಡೆಗಿತ್ತು ನಂಬಿದ
ಸತಿಯ ತಂದಡವಿಯಲಿ ಮಲಗಿಸಿ
ಮತಿವಿಕಳನಾದೆನು ಪುರಾಕೃತ ಕರ್ಮ ಫಲವೈಸೆ।

ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಾರುಂಟೆನ್ನ ವೋಲ್ ನಿಜ
ಸತಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ ಬಾಹಿರರು ಎಂ
ದತಿಶಯದ ಶೋಕದಲಿ ನಡೆದನು ಶಿವಶಿವಾಯೆನುತ ||

ಇನ್ನು 'ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರದ' ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಕನ್ನಡಿಗರೇ ವಿರಳವೆನ್ನಬಹುದು. ಆರ್ತಭಾವಭಕ್ತಿರಸಸಾಂದ್ರತೆಗಳ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹದು. ಅದರ 110 ಪದ್ಯಗಳೂ ಭಕ್ತಿ ಮುಕ್ತಾಫಲಗಳು. ಅವು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲವು. ಅದರಿಂದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ :

ನಮ್ಮ ದೈನ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಕೈವಲ್ಯಪತಿಯನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕರೆ ಲೇಸು—

ದೀನ ನಾನು ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಕೆ
ದಾನಿ ನೀನು ವಿಚಾರಿಸಲು ಮತಿ
ಹೀನ ನಾನು ಮಹಾಮಹಿಮ ಕೈವಲ್ಯಪತಿನೀನು ।
ಏನ ಬಲ್ಲೆನು ನಾನು ನೆರೆ ಸು
ಜ್ಞಾನ ಮೂರುತಿ ನೀನು ನಿನ್ನ ಸ
ಮಾನರುಂಟೇ ದೇವ ರಕ್ಷಿಸು ನಮ್ಮನನವರತ ||

ಪುರಂದರದಾಸನ ಹಾಗೆಯೇ ಕನಕದಾಸನೂ ತನ್ನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ವಿಮರ್ಶೆ, ತತ್ವನೀತಿಗಳ ಬೋಧನೆ, ಆತ್ಮನಿವೇದನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ಅನುಭಾವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಒಡಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸಮಾಜ ವಿಮರ್ಶೆಗೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ :—

ಕುಲ ಕುಲ ಕುಲವೆನ್ನುತಿಹರು
ಕುಲ ಯಾವುದು ಸತ್ಯಸುಖವುಳ್ಳ ಜನರಿಗೆ || ಪಲ್ಲವಿ ||

ಕೆಸರೊಳು ತಾವರೆ ಪುಟ್ಟಲು ಅದ ತಂದು
ಬಿಸಜನಾಭನಿಗರ್ಪಿಸಲಿಲ್ಲವೆ ।
ಹಸುವಿನ ಮಾಂಸದೊಳುತ್ಪತ್ತಿ ಕ್ಷೀರವು
ವಸುಧೆಯೊಳಗೆ ಭೂಸುರರುಣಲಿಲ್ಲವೆ || 1 ||
ಮೃಗಗಳ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಲು ಕಸ್ತೂರಿ
ತೆಗೆದು ಪೂಸುವರು ದ್ವಿಜರೆಲ್ಲರು ।

ಒಗೆಯಿಂದ ನಾರಾಯಣನಾವ ಕುಲವಯ್ಯ
ಅಗಜವಲ್ಲಭನಾವ ಕುಲ ಪೇಳಿರಯ್ಯ || 2 ||

ಆತ್ಮಯಾವಕುಲ ಜೀವಯಾವಕುಲ
ತತ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕುಲ ಪೇಳಿರಯ್ಯ ।
ಆತ ಮಹಾತ್ಮನು ನೆಲೆಯಾದಿ ಕೇಶವ
ಆತನೊಲಿದ ಮೇಲೆ ಯಾತರ ಕುಲವಯ್ಯ || 3 ||

ಸುಂದರವಾದ 'ಭಾವಗೀತೆ'ಗಳಂತಿರುವ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ಅಪಾರವಾದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿ ಆತನ ಅನುಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅಚಲವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟು ಕವಿಯು ತನ್ನ ದೃಢಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾನೆ :

ತಲ್ಲಣಿಸದಿರು ಕಂಡ್ಯ ತಾಳುಮನವೆ
ಎಲ್ಲರನು ಸಲಹುವನು ಇದಕೆ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ || ಪ ||

ಬೆಟ್ಟದಾ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ
ಕಟ್ಟೆಯನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರೆರೆದವರು ಯಾರೋ ।
ಪುಟ್ಟಿಸಿದ ಸ್ವಾಮಿ ತಾ ಹೊಣೆಗಾರನಾಗಿರಲು
ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಪನಿವಕೆ ಸಂದೇಹ ಬೇಡ || 1 ||

ಅಡವಿಯೊಳಗಾಡುವಾ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ
ಅಡಿಗಡಿಗಾಹಾರವಿತ್ತವರು ಯಾರೊ ।
ಪಡೆದ ಜನನಿಯು ತೆರದೆ ಸ್ವಾಮಿಹೊಣೆಗೀಡಾಗಿ
ಬಿಡದೆ ರಕ್ಷಿಪನಿದಕೆ ಸಂದೇಹ ಬೇಡ || 2 ||

ಕಲ್ಲೊಳಗೆ ಹುಟ್ಟಿಕೂಗುವ ಕಪ್ಪೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ
ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗಾಹಾರವಿತ್ತವರು ಯಾರೊ ।
ಬಲ್ಲಿದನು ಕಾಗಿನೆಲೆಯಾದಿಕೇಶವರಾಯ
ಎಲ್ಲರನು ಸಲಹುವನು ಇದಕೆ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ || 3 ||

(XI) ಜಾನಪದ ವಾಙ್ಮಯ

"ಕನ್ನಡನಾಡವರು ಕುಱಿತೋದದೆಯೂ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತ ಮತಿಗಳು" ಎಂಬ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದವರಲ್ಲವೆ? ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಬೇಕಾದರೆ ಜಾನಪದಸಾಹಿತ್ಯವು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದು. 'ಗರತಿಹಾಡುಗಳು', 'ಗೋವಿನ ಹಾಡು', 'ಮಾನವಮಿಪದ', 'ಕೋಲಾಟದಪದಗಳು', 'ಜೋಗುಳಗಳು', ಮೊದಲಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನಾಡಪದಗಳು ನಾಡವರ ಕಾವ್ಯಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸಾರುವುವು. ಜನತೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುವು. ಸರ್ವಜನಾದರಣೀಯವಾದ ಗೋವಿನಹಾಡಿನಿಂದ ಎರಡು ಉದಹರಣೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ :

ಎಳೆಯಮಾವಿನ ಮರದ ಕೆಳಗೆ
ಕೊಳಲನೂದುತ ಗೊಲ್ಲ ಗೌಡನು
ಬಳಸಿ ನಿಂದ ತುರುಗಳನ್ನು
ಬಳಿಗೆ ಕರೆದನು ಹರುಷದಿ ||
ಗಂಗೆ ಬಾರೇ ಗೌರಿ ಬಾರೇ
ತುಂಗಭದ್ರೆ ತಾಯಿ ಬಾರೇ
ಕಾಮಧೇನು ನೀನು ಬಾರೆಂದು
ಪ್ರೇಮದಲಿ ಗೊಲ್ಲ ಕರೆದನು ||

ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕೋಮಲತೆ 'ಎಳೆಯ ಮಾವಿನ ಮರದಲ್ಲಿ' ಅಮರವಾಗಿದೆ. ಗೊಲ್ಲಗೌಡನು ಸಹಜತೆಯ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಕರೆ ನಮ್ಮ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ರಿಂಗಣಾಡುತ್ತಿದೆ. ಕಿವಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡಿ ನಿಂತ ದನಗಳ ಚಿತ್ರ ಕಣ್ಣಮುಂದಿದೆ.

ಸತ್ಯವೇ ನಮ್ಮ ತಾಯಿ ತಂದೆ
ಸತ್ಯವೇ ನಮ್ಮ ಬಂಧು ಬಳಗ
ಸತ್ಯವಾಕ್ಯಕೆ ತಪ್ಪಿ ನಡೆದರೆ
ಮೆಚ್ಚನಾ ಜಗಧೀಶನು—||

ಎಂಬ ಪುಣ್ಯಕೋಟಿಯು ಮಾತು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಭದ್ರವಾದ ತಳಹದಿ. ಈ ತತ್ವ ಎಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮುಂದೆ ಪುಣ್ಯಕೋಟಿಗೂ ಅದರ ಮಗುವಿಗೂ ಆಗುವ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಣಾರಸವು ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಅಮ್ಮ ನೀನು ಸಾಯಲೇಕೆ
ನನ್ನ ತಬ್ಬಲಿ ಮಾಡಲೇಕೆ
ಸುಮ್ಮನಿಲ್ಲಿಯೆ ನಿಲ್ಲೆನುತ್ತ
ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಕರು ಹೇಳಲು—||
ಕೊಟ್ಟಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪಲಾರೆನು
ಕೆಟ್ಟಯೋಚನೆ ಮಾಡಲಾರೆನು
ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲಿ ಪೋಪೆನಲ್ಲಿಗೆ
ಕಟ್ಟಕಡೆಗಿದು ಖಂಡಿತ ||
ಆರ ಮೊಲೆಯ ಕುಡಿಯಲಮ್ಮ
ಆರ ಸೇರಿ ಬದುಕಲಮ್ಮ
ಆರ ಬಳಿಯಲಿ ಮಲಗಲಮ್ಮ
ಆರು ನನಗೆ ಹಿತವರು—

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕದ ಕಂದನ್ನಾರು? ದೊಡ್ಡವರಿಗಾದರೂ ಇದು ಎಂದಿಗೂ ಹಳಸುವ ಪಾಕವಲ್ಲ.

ಯಕ್ಷಗಾನ :

ಜಾನಪದ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ 'ಯಕ್ಷಗಾನ' ಪ್ರಸಂಗ (ಪ್ರಬಂಧ) ಎಂಬೊಂದು ರೂಪಕಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಿದೆ. ಇದನ್ನು 'ಆಟ' 'ಬಯಲಾಟ,' 'ದಶಾವತಾರದ ಆಟ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕರೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದೊಂದು ಅಚ್ಚದೇಸೀಕಲೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಕೇರಳದ 'ಕಥಕ್ಕಳಿ', ತಮಿಳು ನಾಡಿನ 'ತೆರುಕ್ಕೂತ್ತು', ಆಂಧ್ರದ 'ಯಕ್ಷಗಾನ, ವೀಧಿನಾಟಕ'ಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳಂತೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಮೂಲ ಒಂದೇಯಾಗಿರಬಹುದು. ಅದು ಹೇಗೂ ಇರಲಿ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 17 ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕೃತಿಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

1678 ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತವೀರ ದೇಶಿಕನಿಂದ ರಚಿತವಾದ 'ಸೌಂದರೇಶ್ವರ' ಯಕ್ಷಗಾನವೇ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಕಂದುಕೂರಿ ರುದ್ರಕವಿಯ (1568) 'ಸುಗ್ರೀವ ವಿಜಯ'ವೇ ಮೊದಲಿನ ಕೃತಿ. ಆದುದರಿಂದ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಂತ ಸುಮಾರು 200 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃಷಿಯಾದಂತಿದೆ.

ವೈದಿಕ ಪುರಾಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕವಿಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ; ಕುಮಾರರಾಮನ ಚರಿತ್ರೆಯಂಥ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಚಿತವಾದುದುಂಟು. ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರದವರಿಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಧನಗಳಾದುವು. ಅವು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳಗಿದುವು. ಪುರಾಣ–ಸಾಹಿತ್ಯ–ಸಂಗೀತಗಳ ತ್ರಿವೇಣಿಯನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅವು ಕನ್ನಡಿಗರ ರಂಗಾಭಿರುಚಿಯ ದೇಶೀಯದ್ಯೋತಕಗಳಂತಿವೆ.

ಶಾಂತವೀರದೇಶಿಕ (1678), ಮಲಾನಂದ (1685), ಚೆನ್ನಪ್ಪ (1750), ಸಾಮಿಕವಿ (1750), ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬ (1800), ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ (1840), ಶಾಂತಕವಿ (1860), ಅಳಿಯಲಿಂಗರಾಜ (1860), ನಂದಳಿಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಣಪ್ಪ (1890) ಮೊದಲಾದವರು ಯಕ್ಷಗಾನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಪ್ರಮುಖರು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬನ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಬಂಧದ ಸಾರವನ್ನಿಷ್ಟು ಅವಲೋಕಿಸೋಣ. ಆತನು ರಾಮಾಯಣದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು 'ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ, ಪಂಚವಟಿ, ವಾಲಿಸಂಹಾರ, ಚೂಡಾಮಣಿ, ಸೇತುಬಂಧನ, ಅಂಗದಸಂಧಾನ, ಕುಂಭಕರ್ಣನಕಾಳಗ, ಇಂದ್ರಜಿತುವಿನಕಾಳಗ' ಎಂಬ ಸುಂದರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮರುಗಿ, ಕುದಿದು ಶಾಸ್ತ್ರದಬಲದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಕವಿತೆ ಸುಬ್ಬನದಲ್ಲ. ವಾಗ್ದೇವಿಯು ಆತನ ಜಿಹ್ವಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಾಟಕೀಯತೆಯಿಂದ ಪರಿಪೂರಿತವಾದ ಹಾಡುಗಬ್ಬವದು. ತಾಳಲಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ

ವಿವಿಧ ಕನ್ನಡಧಾಟಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗದ ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ರಸಾನುಗುಣವಾದ ಲಾಸ್ಯತಾಂಡವಗಳನ್ನು ಸುಬ್ಬನವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸುಲಭವಾದ ಭಾಷೆ; ನಿರರ್ಗಳವಾದ ಶೈಲಿ. 'ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾವಸಾಧನವಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬನು ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ; ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತಂತಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಬಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಯಶಸ್ವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಹಳ್ಳಿಯವರನ್ನೇ ಅಲ್ಲ ಹೊಳಲಿನವರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಲಾಪವು; ಅವರನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟೇಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವನನ್ನು ಸೈ ಸೈ ಎನಿಸಲಾಪವು '(ಗೋವಿಂದ ಪೈ) ಈ ಕವಿಯ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನವರ 'ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ:-

ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ಯುವ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದುದು ಮಂಡೋದರಿಗೆ ತಿಳಿದು, ಅವಳು ಈ ಕೆಲಸ ಎಷ್ಟಕ್ಕೂ 'ತರವಲ್ಲ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಅಂಗಲಾಚಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ.

ರಾಗ–ಅಟತಾಳ

ತರವಲ್ಲ–ಕಾಂತ ತರವಲ್ಲ ||
ತರವಲ್ಲವಿದು ಲೋಕಮಾತೆ ಜಾನಕಿಯ
ತರುವೆನೆನುತ ಪೋಗುವುದು ಮಹಾ ಸತಿಯ || ಪ ||
ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ಆ ರಾಮಚಂದ್ರ
ಧೀರ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆಂಬವನೆ ಉರಗೇಂದ್ರ |
ನಾರಿ ಜಾನಕಿಯೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ನೀನರಿ
ಧಾರಿಣಿಗವತರಿಸಿಹರು ಈ ಸಾರಿ || [ಪು 61–೧]

* * * *

ಕುಲವೆ ಸಂಹಾರವಾಗುವಕಾಲ ಬಂತು
ನೆಲದೊಳು ಬಾಳಿರುವಂಥ ಋಣವೆಲ್ಲ ಸಂತು |
ಇಳೆಯ ನಂದನೆ ಸೀತೆ ಸಿಕ್ಕಳೇತಕೆ ಭ್ರಾಂತು
ತಿಳಿವುದೆ ಮುದ್ದು ಸಾರಿದೆನು ನಾನಿಂತು || [ಪು–61–೨]

ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯೋರ್ವಳು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುಡುಗುವ ರೀತಿಯದು. ಗಂಡಹೆಂಡಿರ ವಾದ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಗಂಡನ ಮದಾಂಧತೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿಯ ವಿವೇಕದ ಎಚ್ಚರಿಕೆಗಳು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿವೆ :

ರಾಗ–ಶಂಕರಾಭರಣ–ಅಟತಾಳ

ರಾವಣ–ವಲ್ಲಭೇ ನೀನಿಂಥ ಮಾತನೆನ್ನೊಳು ಪೇಳುವುದೇನೆ
ಹುಲ್ಲೆ ಘೋರ ಸಿಂಹವನು ಕೊಲ್ಲುವುದುಂಟೆ ॥ [ಪು 61]
ಮಂಡೋದರಿ–ಎಳ್ಳಿನಷ್ಟು ಕಿಚ್ಚು ಮನೆಗಳೆಲ್ಲ ಸುಡದೆ ನಂದಲುಂಟೆ
ಒಳ್ಳಿತಲ್ಲೀ ಬುದ್ಧಿ ಕುಲಕೆ ಸಲ್ಲದು ಕಾಂತ ॥
ರಾವಣ–ಮಾನಿನಿ ಕುಕ್ಕುರಗಳು ಮದ್ದಾನೆಯ ಸಂಹರಿಸಲುಂಟೆ
ಆ ನರಪೋತುಂಗಳ್ಗೆಲ್ಲ ನಾನಂಜಲುಂಟೆ । [ಪು 62]
ಮಂಡೋದರಿ–ಕಾಣದೆ ಕಪ್ಪಿನಲಿ ಬಿದ್ದಡಾನೆಯಾದಡೇನು ತಾನೇ
ಶ್ವಾನದಿಂದತ್ತತ್ತಲಹುದು ನೀನಂಜಲೇಕೆ ॥

* * * *

ಎಷ್ಟು ಸಹಜವಾದ ಸಂಭಾಷಣೆ, ಚಿರಪರಿಚಿತವಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು. ಕವಿಸಮಯದ ಗೋಜಿಗೇ ಈ ಕವಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೇನೊ ?

(ಸೀತಾಪಹರಣದ ಅನಂತರ)—ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸತಿ ಇಲ್ಲದಿರಲು, ರಾಮನು ಪ್ರಲಾಪಿಸುವುದು ; ದುಃಖರಸವು ಕೋಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ರಾಗ ಕಾಂಬೋಧಿ—ತಾಳ ಜಂಪೆ

ಪೊಡವಿಗಿಡುಮರಕಲ್ಲು—ನೋಡಿದರೆ ಅರಸಿನದ
ಪುಡಿಗೆದರಿದಂತಿಹುದು ತಮ್ಮ ।
ಒಡಲೊಳುರಿ ಹರಿಹರಿದು— ಚೈತನ್ಯಬರಬರತು
ನಡುಗುತಿದೆ ಕೈಕಾಲು ತಮ್ಮಾ ॥ [ಪು 66–ಪ 1]
ನುಡಿವೆನೆಂದರೆ ಗಂಟಲೆಡೆಯು ಕೈಯಿಂದವುಕಿ
ಹಿಡಿದೊತ್ತಿದಂತಿಹುದು ತಮ್ಮಾ
ಮಡದಿ ಜಾನಕಿರತುನವಿಲ್ಲದೀ ಮೈಯೊಂದು
ಬಿಡುದಾರವಾಯ್ತಲ್ಲೊ ತಮ್ಮಾ ॥ [2]

ತಂದೆತಾಯ್ಗಳನುಳಿದು ಬಂಧುಬಳಗವ ಬಿಟ್ಟು
ಸಂದರಿಯಳೊಂದಾಗಿ ತಮ್ಮಾ ।
ಎಂದಿಗಾದರು ಎನ್ನಪಾದವೇ ಗತಿಎನುತ
ಬಂದು ಸೇರಿದಳಲ್ಲೊ ತಮ್ಮಾ ॥ [3]

ಏಳು ಜನ್ಮಾಂತರದಿ ತಪವೆಸಗಿದರು ಇಂಥ
ಬಾಲೆಕೈಸೇರುವಳೆ ತಮ್ಮಾ ।
ಪೇಳಲೇಂ ಸತಿಯ ಬಾಳಿಂತಾಗೆ ರಾಘವನ
ಬಾಳ ಬಾಳಾಯ್ತಲ್ಲೊ ತಮ್ಮಾ [4]

ಹಾಳು ಬಮಕಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗಲೇ ನಿನ್ನೊಡನೆ
ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ ನಾನು ತಮ್ಮಾ
ಕೀಳು ನೋಲೆರಡರಿಯದಾಡಿದಾ ಬಿರುನುಡಿಯ
ಕೇಳಿ ನೀ ಬರಬಹುದೆ ತಮ್ಮಾ ॥ [5]

ರಾಮನಿಗೆ 'ಕಣ್ಣು ಕತ್ತಲೆ' ಹೋಗುವಾಗ ಎಲ್ಲ ಅರಸಿನವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಸಹಜ; ಮತ್ತೆ ಕೈಕಾಲು ನಡುಗುವುದು; ಗಂಟಲು ಕಟ್ಟಿ ಬರುವುದು. ಸೀತಾರಾಮನೆಂಬ 'ರತ್ನಸೂಲೆ' ಯಿಂದ, ಸೀತಾರತ್ನವು ಕಳೆದು ಹೋಗಲು ರಾಮನ ನೈಯು 'ಬಿಡುದಾರ' ವಾಯಿತೆಂಬುದು ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾದ ಅಲಂಕಾರ.

ಮಾಯಾಮೃಗವನ್ನು 'ಹಾಳುಬದುಕು' ಎಂದುದು ಎಂಥ ಔಚಿತ್ಯದ ದೇಸಿಯಿಂದೊಡವೆರೆದ ದೇಶಿ. 'ತಮ್ಮಾ, ತಮ್ಮಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಳುವುದು ದುಃಖದ ಚರಮಸೀಮೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು.

ವಾಲಿ ಸುಗ್ರೀವರ ಕಾಳಗ, ಅಂಗದ ಸಂಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ವೀರರಸಘಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸುಬ್ಬನು ನೀಡಿರುವನು. ವೀರಾವತಾರವ ಅಂಗದನು ರಾವಣನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಮೂದಲಿಕೆ ಅನುಪಮವಾಗಿದೆ. 'ಬೇರಾವ ರಾಮಾಯಣಮೊಳಗಿನ ಈ ಸಂದರ್ಭದ ಅಂಗದನ ಮಾತೂ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ' (ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ).

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಸುಬ್ಬನು ಹಾಡಿದ ಮಂಗಲ : ರಮಣೀಯವಾದ

ರೂಪಕ; ಭಕ್ತಿರಸವೆಂಬ ತುಪ್ಪದ ಬತ್ತಿಯಲ್ಲಿ 'ಎದೆಯಾರತಿ'ಯನ್ನೆತ್ತು ವನು; ಎಲ್ಲ ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪರಿಕರಗಳು :—

ಹೃದಯ ಕಮಲವೆಂಬ ಹರಿವಾಣದೊಳು ಪರ
ತರಭಕ್ತಿರಸದ ತುಪ್ಪವನೆರೆದು ।
ಸದಮಲ ಚಿತ್ತೇಜವ ಬೆಳಗಿಸುತಲಿ
ಮುದವಡೆದೆದೆಯಾರತಿಯೆತ್ತಿರೋ ‖ ಮಂಗಲಂ ಜಯಮಂಗಲಂ

ಉಳಿದ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥಾಸಾರವನ್ನೇ ಹಿಂಡಿ ತೋರಿಸುವನು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬನ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳೆಯೇರಿದೆ; ಅವನಿಂದ, ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಚಿರ ಸ್ಮರಣೀಯವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು.

XII ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಸುಮಾರು 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಿಂದ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯೋದಯವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಕನ್ನಡವೇ ಹೊಸಗನ್ನಡ. ಅಂದು ವೀರಶೈವ ವಚನಕಾರರು (ಇಂದು ನಾವು ನಡುಗನ್ನಡವೆಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುವ) ಮಾತನಾಡುವ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಗ್ರಂಥಭಾಷೆಯ ಗೌರವಕ್ಕೇರಿಸಿದಂತೆ, ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಮತೋಪದೇಶಕರು (ಬಹುತೇಕ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟೆಂಟ ಮಿಶನರಿಗಳು) ಹೊಸಗನ್ನಡವನ್ನು ಗ್ರಂಥಭಾಷೆಯ ಗೌರವಕ್ಕೇರಿಸಿ ಪುಣ್ಯಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು.

1809 ರಲ್ಲಿ ರೆವರೆಂಡ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂಕೇರಿ ಎಂಬವನು ಬೈಬಲ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದನಂತೆ. ಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸುಟ್ಟುಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ 1823 ರಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಕಟಿತವಾಯಿತು. ಲಂಡನ್ ಮಿಶನರಿ ಸೊಸೈಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ರೆವರೆಂಡ್ ಜಾನ್ ಹೇಂಡ್ಸ್ ಎಂಬವನು 1831 ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕನ್ನಡ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಬಳ್ಳಾರಿಗೆ ತಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಮಿಶನ್ ಮುದ್ರಣಾಲಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದನಂತೆ.[1] ಇದೇ ಸಮಯ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಶನಿನವರು ಕನ್ನಡ ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುದ್ರಣ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಮಿಶನರಿಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅನುಕೂಲಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವು.

ಪ್ರಾಯಶಃ 1823 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿತವಾದ ಕನ್ನಡ ಬೈಬಲ್ ಗ್ರಂಥವೇ ಮೊದಲಿನ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಗದ್ಯಕೃತಿ. ಏಕೆಂದರೆ, ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣನಿಂದ ರಚಿತವಾದ 'ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷ'ವು ಹೊಸಗನ್ನಡ ಗದ್ಯಕೃತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಅದು ಹಳಗನ್ನಡ-ನಡುಗನ್ನಡ-ಹೊಸಗನ್ನಡಗಳ 'ಕದಂಬ'ದಂತಿದೆ. 1794 ರಿಂದ 1868 ರವರೆಗೂ ಮೈಸೂರ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರನಾಗಿದ್ದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನು

---

[1] Karnataka Darsana (Uttangi C. D.) p. 378.

ಅನೇಕ ಬರೆಹಗಾರರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕೊಟ್ಟದ್ದಲ್ಲದೆ ಉಭಯಭಾಷಾ ಪಂಡಿತನಾಗಿ ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನಂತೆ. ಈ ಕಾಲದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿವೆ ; ಪುರಾಣಕಥೆಗಳು, ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳು, ಟೀಕೆಗಳು, ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳು ; ದೇವಚಂದ್ರ (1800) ನೆಂಬ ಜೈನಚರಿತ್ರೆಕಾರನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ 'ರಾಜಾವಳೀ ಕಥೆ' ಎಂಬ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳ ಗದ್ಯವು ನಡುಗನ್ನಡದಿಂದ ಹೊಸಗನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವ ಸಂಧಿಕಾಲದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

'ರಾಜಾವಳೀ ಕಥೆಯ' ಕನ್ನಡವು ಮಿಶ್ರಗನ್ನಡವೆಂಬುದಾಗಿ ದೇವಚಂದ್ರನೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವನು :-

ಹಳಗನ್ನಡ ಬೆಳುಗನ್ನಡ
ಒಳುಗನ್ನಡ ಮಿಶ್ರಗನ್ನಡಂ ಕಬ್ಬದೊಳಂ ।
ತಿಳಿದೆಲ್ಲ ಮಿಶ್ರಮಾಗಿಯು ।
ಮಿಳಿಗರಿವಂದದೊಳೆ ಪೇಳ್ದೆ ರಾಜಾವಳಿಯಂ ॥
ಹಳಗನ್ನಡ ಬೆಳುಗನ್ನಡ
ಒಳುಗನ್ನಡವಚ್ಚಗನ್ನಡಂ ಪೊಸತೆಂಬುದು ।
ತೆಳು (ತಿಳಿ) ಗನ್ನಡ ಮಿಶ್ರದಿನಿದ
ಸಿಳಿಯೊಳ್ ಸತ್ಪುರುಷರೋದಿ ಕೇಳ್ವುದು ಸತತಂ ॥

ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಕನ್ನಡಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವುಗಳ ಮಿಶ್ರವೇ ಹೊಸಗನ್ನಡವೆಂದಂತಿದೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಗದ್ಯಶೈಲಿಗೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ:

ಹೀಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾದ ಶುಭಮತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರವರು ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಾಮಾಯಣವು ಸರ್ವರಿಗೂ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು, ಸಕಲಪುಣ್ಯಫಲಂಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು, ಎಂದು ನಿಜ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಆಲೋಚಿಸಿ ಮನೋಹರವಾದ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಿಂದ ಶೃಂಗಾರರಸ ಮುಂತಾದ ನವರಸಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಸದ್ಯುಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ತೆರೆಗಳಿಂದೊಪ್ಪಿರುವ ನದಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿದ್ವಜ್ಜನ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ

ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ರಚಿಸುವರು'. (ಕ.ಚ.ಸಂ. III ಪು 177).

ಇದು ಹೊಸಗನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪವರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ನಡುಗನ್ನಡದ ಛಾಯೆ ಸ್ವಲ್ಪವುಂಟು. ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣನ ಶೈಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ನವೀನತೆ ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ಒದಗದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ದೊರೆತು, ಅದೊಂದು ಗದ್ಯಾಶ್ರಮದಂತಿದ್ದಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಶನರಿಗಳ ಉದ್ಯಮವು ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯವಾದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಮೊದಲಿನ 'ಇಂಗ್ಲಿಷು ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟುವನ್ನು 1818 ರಲ್ಲಿ ರೆವರೆಂಡ್ ರೀವ್ ಎಂಬವನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಅಂದಿನ ಸರಕಾರದವರು ಯೋಗ್ಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಡೆಗೆ ಏನೂ ಗಮನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ 'ಮದ್ರಾಸಿನ ಫೋರ್ಟ್ ಸೈಂಟ್ ಜಾರ್ಜಿನ ಸರಕಾರದವರು' 1846 ರಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಟ್ರಾನ್ಸ್ಲೇಟರ ಖಚೇರಿಯ ಮುನಿಷಿಯಾಗಿದ್ದ ಅಡಕಿ ಸುಬ್ಬರಾಯನೆಂಬವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಕಲನವನ್ನು ಬರೆಸಿದರು. ಅಂದಿನ ಆಂಗ್ಲೇಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಫೋರ್ಟ್‌ಸೈಂಟು ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ (Collge of Fort Saint George) ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದೇ ಈ ಸಂಕಲನದ ಉದ್ದೇಶವಂತೆ.[1]

---

[1] Selection of Stories and Revenue paper in the Karnatica Language with translations and Grammatical Analysis to which is added Dialogues in Karnatica and English by Adacki Sooba Row (Moonshee in the Canarese Translator's Office Revised by Walter Elliot Esq of the Madras Civil Service : Printed at the Military Male Orphan Asylum, Madras 1846—ಎಂಬುದಾಗಿ ರಕ್ಷಾಕವಚದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ದಿವಂಗತ Francis Whyte Ellis ಅವರಿಗೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ಆ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಒಂದು ಕಥೆ

ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಂಮಾರನು ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯಂನ ಕೊಂದನು—ಆದ ಕಾರಣ—ಅವಂನ ಶೂಲಕ್ಕೆ ಹಾಕುವಂತೆ ನಿರ್ಣಯ ವಾಯಿತು—ಆ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಯಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಒಕ್ಕಲಿಗರು ಯೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ—ಆ ಕಂಮಾರನು ಜನಗಳಿಗೆ ಬಹು ಉಪಯೋಗವಾಗಿಯಿರುವದರಿಂದ ಅವಂನ ಕೊಲ್ಲ ಬೇಡರಿ-ಯೆಂತ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು—ಹಾಂಗಾದರೆ—ನ್ಯಾಯ ವಂನು ಹ್ಯಾಂಗೆ ನಡೆಯಿಸಬೇಕು ಯೆಂತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿ ಕೇಳಲಾಗಿ—ಆ ವೊಕ್ಕಲಿಗರಲ್ಲಿ ವೊಬ್ಬನು—ಸ್ವಾಮಿ—ಆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಯಿಬ್ಬರು ಜೇಡರುಯಿದ್ದಾರೆ—ಇಷ್ಟು ಸಂಣವೂರಿಗೆ ವೊಬ್ಬ ಜೇಡ ಸಾಕು—ಯೆರಡನೇ ಜೇಡಂನ ಶೂಲಕ್ಕೆ ಹಾಕರಿಯೆಂತ ಹೇಳಿದನು. (ಯಥಾಪ್ರತಿ—20 ನೆಯ ಕಥೆ).

ಇಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಕಥೆಯೊಂದು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡ ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂತು ಚಂಪೂವಿನಲ್ಲಿ ಪದ್ಯದ ದಾಸ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದ ಗದ್ಯವು ಇದೀಗ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಶುದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲು ಮೊದಲಾಯಿತು. ಗದ್ಯವು ಹೃದ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

1848 ರಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಶನರಿಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ 'ಯಾತ್ರಿಕನ ಸಂಚಾರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ 'ಪಿಲ್‌ಗ್ರಿಮ್ಸ್ ಪ್ರೊಗ್ರೆಸ್' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1894 ರಲ್ಲಿ ರಿವರೆಂಡ್ ಕಿಟ್ಟೆಲರ[1] ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಬೃಹತ್ ಕೋಶವು (Kannada English Dictionary) ಕನ್ನಡ-ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಡಿಕ್ಶನರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂದು ಅವರಿಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಹಳಗನ್ನಡ ನಡುಗನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ

---

1 ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ನಮಗೆ ತೀರ ಸಮೀಪದವರಾದ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಮಧ್ಯೆಯಿರುವ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಗೌರವಾರ್ಥ ಬಹುವಚನವನ್ನುಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರೂಢವಾಗಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಸೇರಿಸಿ
ದ್ದಾರೆ. ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸವು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ರಚಿತವಾದ ಆ ನಿಘಂಟುವಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ (ಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲಿ) ಅವು
ಗಳನ್ನು ದೇಶ್ಯ, ಅನ್ಯದೇಶ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ತದ್ಭವ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವರ್ಗೀ
ಕರಣ, ಇತರ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ದೇಶ್ಯಪದಗಳಿಗೆ ಕಂಡುಬರುವ
ಜ್ಞಾತಿ ಶಬ್ದಗಳು (cognates) ಮುಂತಾದ ವಿವರಣಗಳು ಕೊಡಲಾಗಿವೆ.
ಇದು ಮಹತ್ವದ ಸಿದ್ಧಿ. ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಕೆಳಗೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗ
ವುಳ್ಳ ನಾಣ್ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಪೂರ್ವ ಕವಿಗಳಿಂದ ಅಥವಾ
ಲಾಕ್ಷಣಿಕರಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿಘಂಟುವಿನ
ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾದ ಸಂಶೋಧನಾಂಶಗಳು ಕನ್ನಡಭಾಷಾ
ರಚನೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಮಹಾಕೋಶಕ್ಕೆ 28 ವರ್ಷಗಳ
ಕಾಲ ಕಿಟ್ಟೆಲ್ ಸಾಹೇಬರು ಪಂಡಿತವೃಂದದೊಂದಿಗೆ ದುಡಿದರಂತೆ. ಇದು
ಅನುಪಮ ಸೇವೆ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸಭಾಪತ್ರ', 'ಸತ್ಯದೀಪಿಕೆ'
ಗಳೆಂಬ ಮತಪ್ರಚಾರಕ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ
ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೂ ವಿದೇಶೀ ಮತಪ್ರಚಾರಕರು ಅಸ್ತಿವಾರ[1] ಹಾಕಿ
ದರು. 1865 ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆ
ಹುಟ್ಟಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಮೂರು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ
ಮೈಸೂರಿನ ಸರಕಾರದಿಂದ ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹಳಗನ್ನಡ
ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳೂ ಕೆಲವು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾದ ಮುನ್ನುಡಿ
ಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟಿತವಾದುವು. ಇದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಾಪದ್ಧತಿಯಿಂದ
ಕವಿಕಾವ್ಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಒಂದು ಹೊಸಕ್ರಮವನ್ನು ತಂದಿತು.
ಈ ಮುನ್ನುಡಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಮುಂದಿನ ಕನ್ನಡ
ವಿಮರ್ಶೆಗಳಿಗೆ ಅವು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕಗಳಾದುವು.

ಹೀಗಿದ್ದರೂ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅಸ್ವಸ್ಥ
ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷು ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪಾಠ

[1] ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ (ಬಿ. ಶಂಕರಭಟ್ಟ) ಪು. 19.

ಗಳು ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವ ವಿಚಿತ್ರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಇದ್ದಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷು ಓದಿಕೊಂಡ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರು ಪರಸ್ಪರ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಯೋಜನ ಲಭಿಸದಿದ್ದ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ಹಳ್ಳಿಗರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಭಾಷಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸತ್ವವಾದರೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತು. ಹರಿಕಥೆ, ಪುರಾಣಗಳ ಸಪ್ತಾಹ, ವಚನಾಮೃತ, ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಭಜನೆಗಳು, ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು, ಕನ್ನಡದ ನಂದಾದೀಪವನ್ನು ನಂದಲು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ; ದೀಪವು ಮಿಣಿ ಮಿಣಿಯಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಆಧುನಿಕ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಅಸಡ್ಡೆ ಬಹಳಕಾಲ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಆದ್ಯಂತವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಆಂದೋಲನದಿಂದ ಒಂದು ನವಸ್ಫೂರ್ತಿಯುಂಟಾದುದು ಸರ್ವವಿದಿತ. ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನ ಸ್ವಭಾಷಾಭಿಮಾನ ಸ್ವಜನಾಭಿಮಾನಗಳ ಮುಪ್ಪುರಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವು ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಿತು. ಈ ಅಂಕುರವು ಗಿಡವಾಯಿತು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಇತರ ಸೇವೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಚಾರವಂತರಾದ ಆಧುನಿಕ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಿರತರಾದರು. ಮಿಣಿ ಮಿಣಿಯಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ನಂದಾದೀಪವು ಮತ್ತೆ ಅಭಿವರ್ಧಿತ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಬೀರುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿತು.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಸವಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ಅಭಿಲಾಷೆಪಟ್ಟರು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಮೂವತ್ತುವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದಿಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಜ್ಞರು ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕೆಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ; 'ಉಳಿದ' ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೂ ನಾವು

ನಿರಾಶರಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರಕಿದಂದಿನಿಂದ (1947) ಎಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಹಿನಿಯು ಹುಚ್ಚು ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಜನಾನಂದ ಉಕ್ಕಿ, ಹೊಳೆ ಉಕ್ಕಿದೆ. ಈಗ ಬೆಟ್ಟದ ಝರಿಯಿಂದ ಬಯಲಿಗೆ ಇಳಿದುದಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾ ಬಯಲನ್ನು ಫಲವತ್ತಾಗಿಸಬೇಕು. ಬಯಲನ್ನು ಹುಚ್ಚುಹೊಳೆ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಾರದು. ಹಿತವಾದ ಆನಂದದೊಂದಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯೂ ಬೇಕು. ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಾಂದಬರಿ, ಸಣ್ಣಕತೆ, ಭಾವಗೀತೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ರಚನೆ ತೀರ ಕಡಮೆ. ಈ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವೇ ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲುವು. ಅದೇ ಮುಖ್ಯ. 'ನಹಿ ಜ್ಞಾನೇನ ಸದೃಶಂ'.

ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರೊ॥ ಗೋಕಾಕರು ಎಂಟು ಉಪನದಿಗಳ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.[1] ಈ ಸುಂದರ ಸಂಗಮದ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಎಂಟಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಉಪನದಿಗಳ ಕೂಡಲವೆಂದರೂ ಎನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪವಾಹಿನಿಗಳ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸತ್ವ–ಇವನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸೋಣ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಭಾಷಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಒಂದು ನವಶಕೋದಯವಾಯಿತು. ಹಳೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಕಂಪಿಸಿದುವು. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೇಲಿದ್ದ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ ಕುಸಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದು ಏಕೆ ಹೀಗಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಕುತೂಹಲದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಮಹಾಪುರಾಣಗಳು, ದೇವಾಸುರ ಯುದ್ಧಗಳು, ರಾಜವಂಶಗಳು ಮಾತ್ರ ಕೃತಿವಸ್ತುವಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವನು ತನ್ನ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಆಗುಹೋಗುಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆನಂದದಾಯಕವೂ ಹೆಚ್ಚುಉಪಯುಕ್ತವೂ

[1] Contemporary Indian Literature p. 106 "There are eight tributaries that contribute to the living confluence that is modern Kannada."

ಹೆಚ್ಚು ಹೃದಯವೇಧ್ಯವೂ ಆಗಿರುವ ಸಹಜ ಕೃತಿವಸ್ತುವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ವರ್ಣನೆಗಳು ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹಳಸಿದ ಕವಿಸಮಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದು ಕೃತಕವೆಂಬುದಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸೋತ ಕವಿಗಳು ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದೆ ಸುಂದರವಾಗಿ, ಕೆಲವು ವೇಳೆ, ಧ್ವನಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮನೋಹರವಾದ ಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಲು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜೀವನದ ಕೈಗನ್ನಡಿಯಂತಿದ್ದು ರಮಣೀಯವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಧ್ಯೇಯ ಹೊಸ ಬರೆಹಗಾರರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಮಾಡಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಇವರ ಧ್ಯೇಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟವು. ಅವರವರ ಒಲವಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬರೆಹಗಾರರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು.[1] ಇದೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಪವಾಹಿನಿಗಳ ಉಗಮದ ಕಥೆ.

(1) ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು

ಕೆರೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ, ಪಂಜೆ ಮಂಗೇಶರಾವ್, ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ (ಶ್ರೀನಿವಾಸ), ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮ (ಆನಂದಕಂದ), ಇವರುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳ ಆದ್ಯರೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುವರು. ಈ ಆದ್ಯರಲ್ಲಿ ಆದ್ಯರು ಯಾರೆಂಬುದಾಗಿ ವಾದವಿವಾದಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಅದು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡದ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳನ್ನು ಅಮರವಾಗಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಲ್ಲುವುದು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಗೋರೂರು, ಆನಂದ, ದಿವಂಗತ ಗೌರಮ್ಮ, ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ್, ಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಕತೆಗಾರರನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾಜಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಐತಿ

---

[1] ಪ್ರಕಾರವು 'ರೂಪ'ದಿಂದ ಬೇರಾಗಬಹುದು; ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಭಾವಗೀತೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ; ಪ್ರತಿಪಾದನ 'ರೀತಿ'ಯಿಂದ ಬೇರಾಗಬಹುದು; ವಿಡಂಬನ, ಪರಿಹಾಸ, ಕಟೂಕ್ತಿ, ಪ್ರಶಂಸೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ; ತನ್ನ ಧ್ಯೇಯ ಸಾಧನೆಗೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ 'ರೂಪ' 'ರೀತಿ'ಗಳ ಎರಕದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾದವನು ಚಿತ್ರಿಸುವನು.

ಹಾಸಿಕ, ತಾತ್ವಿಕ, ದೇಶಭಕ್ತಿ ಪೂರಿತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಣ್ಣಕತೆಯ ತಂತ್ರದ ಜೀವಾಳವೆಂದರೆ ಚಿತ್ರಣ ನಿರೂಪಣೆಗಳ ರೀತಿ ; ಇದು ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯ. ಸನ್ನಿವೇಶ, ಪಾತ್ರರಚನೆ, ಮನೋವೃತ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಚಿಂತನಮಾಡಿ ಕುಸುರಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ; ಅವಸರದಿಂದ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಇಂದಿನ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅಲ್ಪವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ರಸಾಸ್ವಾದನೆ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ರುಚಿಕರವಾದ ಪಾಕಗಳಿವು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕರ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ಸುಂದರ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಷಾ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

(2) ಕಾದಂಬರಿಗಳು

ಆಂಗ್ಲ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಬರೆಹಗಾರರು ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಗಾದರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಮೊದಲು ಕಂಡು ಬಂದುದು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ. ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರರೂ ಆಪ್ಟೆಯವರೂ ಕಾದಂಬರಿಯುಗದ ಶಕಪುರುಷರಾದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ ಭಾಷಾಭಿಮಾನಗಳು ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ನವಚೇತನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದುವು. ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗಳಗನಾಥರೂ ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರೂ ಕಾದಂಬರೀಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಿದರು. ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು ಬಂಕಿಮರ ಅನೇಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಮೂಲದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಕೆಡದಂತೆ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದರು. ಗಳಗನಾಥರು ಆಪ್ಟೆಯವರ ಮರಾಠೀ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಚೆಂದವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಗಳಗನಾಥರು ಓಜಸ್ಸನ್ನು ತುಂಬಿ ಮುಂದಿನ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಿಗೂ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಗದ್ಯಲೇಖಕರಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದರು. ಅಂದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಓದುವ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇವರೀರ್ವರ ಕೃತಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಸಹಾಯಕವಾದುವೆಂಬುದನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವುದು ಅಶಕ್ಯ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುಲ್ವಾಡಿ ವೆಂಕಟರಾಯರು 1899ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ' ಇಂದಿರಾ ದೇವಿ ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು (1899) ನೆನೆಯಬೇಕು.

ಹಾಗೆಯೇ ಎಂ. ಎಸ್. ಪುಟ್ಟಣ್ಣನವರ 'ಮಾಡಿದ್ದುಣ್ಣೋ ಮಾರಾಯ' ಎಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಯು ಗಮನಾರ್ಹ. ಬರಬರುತ್ತಾ ಕಾದಂಬರಿ ಕೃಷಿ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಾಗಿತು. 1930ರಿಂದ ಇತ್ತ ಅನೇಕ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಕಾನೂರು ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಹೆಗ್ಗಡತಿ', ಕಾರಂತರ 'ಮರಳಿ ಮಣ್ಣಿಗೆ', ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ 'ನಟಸಾರ್ವಭೌಮ', ತ.ರಾ.ಸು. ಅವರ 'ಹಂಸ ಗೀತೆ', ಕೆ. ವಿ. ಅಯ್ಯರ 'ಶಾಂತಲಾ'—ಇವು ಒಂದೊಂದೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣ ದಿಂದ—ಕನ್ನಡ ಜನ ಜೀವನ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅನುಸರವಾಗಿಸಿವೆ. ಬೆಟಗೇರಿ, ಗೋಕಾಕ್, ಶ್ರೀರಂಗ, ಮಾಸ್ತಿ, ಮುಗಳಿ, ದೇವುಡು, ಬಸವರಾಜ ಕಟ್ಟೀಮನಿ, ವ್ಯಾಸರಾಯ ಬಲ್ಲಾಳ, ಕಸ್ತೂರಿ ಮೊದ ಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕರೂ ಕಾದಂಬರೀಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿ ರುವರು. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿ ಗಳು ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಗೂ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿ ರುವುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯ.

(3) ನಾಟಕಗಳು

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಹಳ ದುರ್ಭಿಕ್ಷೆ. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲಿನ ನಾಟಕವೆಂದರೆ ಸಿಂಗರಾರ್ಯನ (1680) 'ಮಿತ್ರ ವಿಂದಾ ಗೋವಿಂದ'. ಇದು ಹರ್ಷನ 'ರತ್ನಾವಳಿನಾಟಿಕೆ'ಯನ್ನು ಮೂಲ ವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಕಾರದ ರೂಪಕ. ಮತ್ತಿನ ಸ್ಮರಣೀಯ ರೂಪಕ ರಚಕರೆಂದರೆ ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು (1861). ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೂ ತಲೆದೂಗಿದರು. ಶೇಕ್ಸ್‌ಪೀಯರ್ ಮಹಾಕವಿಯ ಒಥೆಲ್ಲೋ ನಾಟಕವನ್ನು 'ಶೂರಸೇನ'ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು. ಕಾಳಿದಾಸನ 'ಶಾಕುಂತಲ'ವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಅನುವಾದಿಸಿ, ಅಭಿನವಕಾಳಿದಾಸರಾದರು. ಮುಳು ಬಾಗಲು ನರಹರಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಭವಭೂತಿಯ ಉತ್ತರ ರಾಮಚರಿತವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಳಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ಅನುವಾದಗಳಾದುವು. ಆದರೂ ಉತ್ತಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ರೂಪಕಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ರಚಿತವಾದುದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದ ಲೇಖಕರಿಂದ ಎನ್ನಬೇಕು. ಷೆರಿಡನ್, ಒಸ್ಕರ್ ವೈಲ್ಡ್, ಇಬ್ಸೆನ್ ಮೊದಲಾದವರ ಕೃತಿಗಳು ಹಾಸ್ಯ ವಿಡಂಬನಗಳ ಮೂಲಕ ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ದಾರಿತೋರಿಸಿದುವು. ಟಿ. ಪಿ. ಕೈಲಾಸಂ ಅವರ 'ಹೋಂ ರೂಲು', 'ಟೊಳ್ಳುಗಟ್ಟಿ', ಶ್ರೀರಂಗರ 'ಹರಿಜನ್ವಾರ', ಕಾರಂತರ 'ಗರ್ಭಗುಡಿ' ಇವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಪಶ್ಚಿಮದ ದುರಂತ ರುದ್ರ ನಾಟಕಗಳು ಶ್ರೀಯವರ 'ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ್', ಕುವೆಂಪುರವರ 'ಬಿರಲ್ಗೆ ಕೊರಳ್', ಎಂಬ ಉತ್ತಮ ರುದ್ರ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆ. ವಿ. ರಾಘವಾಚಾರ್ಯರ 'ಅಂತಿಗೊನೆ'ಯನ್ನು (ಅನುವಾದ) ನೆನೆಯಬೇಕು. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಗಳು ತಲೆದೋರಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಸ್ಯದ ಹೊನಲಿನ ಪ್ರಹಸನಗಳೂ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರ್ಶವಾದ, ಸಮಾಜದ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳ ಟೀಕೆ, ಕಲ್ಪಕತೆ, ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಹಳ ರಸವತ್ತಾಗಿಯೂ ಅಭಿನಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳುವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ಮೂರನೆಯ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಹೃದಯವನ್ನೇ ಸೂರೆಗೊಂಡ ವರದಾಚಾರ್ಯರ 'ಕಂಸವಧೆ', 'ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಚರಿತೆ', 'ಧ್ರುವಚರಿತೆ', ಗರುಡ ಸದಾಶಿವರಾಯರ 'ಪಾದುಕಾ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ', 'ವಿಷಮ ವಿವಾಹ', 'ಕಬೀರದಾಸ', ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಲೇಖಕರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ನಾಟಕಗಳು (ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಎಚಮನಾಯಕ) ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿವೆ. ಕೊನೆಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಗೀತನಾಟಕಗಳು.

ಇವಲ್ಲದೆ ಕಾಳಿದಾಸ, ಭಾಸ, ಶೂದ್ರಕ ಶಕ್ತಿಭದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅಳಸಿಂಗರಾಚಾರ್ಯರ 'ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತ' ಮತ್ತು 'ಪಂಚರಾತ್ರ' ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿವೆ. ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕಾಳಿದಾಸನ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಕೊಟ್ಟು 'ಅಭಿನವ ಕಾಳಿದಾಸ'ರಾದರೆ, ಭಾಸನ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಕೊಟ್ಟ ಅಳಸಿಂಗರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು 'ಅಭಿನವ ಭಾಸ' ನೆಂದರೆ ಒಪ್ಪುವುದು.

(4) ಪ್ರಬಂಧಗಳು

ಹೊಸಗನ್ನಡ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಇವು. ನೇರವಾಗಿ, ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಚೆನ್ನು. ಪ್ರಬಂಧದ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಆಂಗ್ಲಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಗೋಲ್ಡ್‌ಸ್ಮಿತ್, ಹೆಸೆಲಿಟ್, ಲೈಹಂಟ್ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೆನ್ನಬಹುದು.

ಪ್ರಬಂಧ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ವಿಭವದ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪರಿಣಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಯಶಸ್ಸು ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದು. "ಕರ್ಣಾಟಕಗತವೈಭವ" ಎಂಬ ಅವರ ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ವೀರವತ್ತಾದ ಗಂಭೀರ ಗದ್ಯ ಶೈಲಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ಥಾನವು ಅದ್ವಿತೀಯವೆನ್ನಬೇಕು. ಪಂಡಿತ ತಾರಾನಾಥರ 'ಧರ್ಮಸಂಭವ' ವಿಚಾರಾತ್ಮಕ ಪ್ರಬಂಧ ರಚನೆಗೆ ನಾಂದಿಯಂತಿದೆ. ಗದ್ಯದ ಹರಿತವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು; ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕರೆಯನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು.

ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಯವರ 'ಸಾಹಿತ್ಯಶಕ್ತಿ' ಸ.ಸ. ಮಾಳವಾಡರ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿದರ್ಶನ; ಸಿದ್ಧವನಹಳ್ಳಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರ 'ಗಾಂಧಿಸಾಹಿತ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಇಂಥ ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು. ಪ್ರಬಂಧ ರೂಪವಾಗಿ ವಿಡಂಬನ ರೀತಿಯಿಂದ ರಾಜರತ್ನಂ, ನಾ. ಕಸ್ತೂರಿ, ಕಾರಂತ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಬೀಚಿ ಮೊದಲಾದವರು ಗದ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿರುವರು. ಪು.ತಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಭಾವನಾ ಚಿತ್ರಗಳು, ಎ. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿರಾಯರ 'ಹಗಲು ಗನಸುಗಳು,' ವಾಮನ ಭಟ್ಟರ 'ಕೋವಂಡನ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು' ಹರಟೆಯ ವರ್ಗದ ಹೊಸ ಗೈಮೆಗಳು. ಉತ್ತರ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ತೋರಣ', ಸ.ಸ. ಮಾಳವಾಡರು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ 'ಗದ್ಯಮಾಲೆ' ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಗದ್ಯಸಂಗ್ರಹಗಳು, ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದವರು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಪ್ರಚಾರೋಪನ್ಯಾಸ ಮಾಲೆಯ ಪುಷ್ಪಗಳು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾಲಿಕ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು ಕನ್ನಡ ಪ್ರಬಂಧದ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸಾರುವುವು.

(5) ವಿಮರ್ಶಾ ಲೇಖನಗಳು.

ಈ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ಗದ್ಯ ಪ್ರಕಾರವೆಂದರೆ ವಿಮರ್ಶಾ ಲೇಖನಗಳು. ರಾ. ನರಸಿಹಾಚಾರ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಯ್ಯಂಗಾರ್, ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ, ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಮಾಸ್ತಿ, ಕುವೆಂಪು, ಬೇಂದ್ರೆ, ಬಸವನಾಳ, ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ, ಆರ್. ಆರ್. ದಿವಾಕರ ಗೋವಿಂದಪೈ, ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ಗೋಕಾಕ, ಮಾಳವಾಡ, ಡಾ॥ ನಂದಿಮಠ, ಡಿ. ವಿ. ಜಿ., ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ, ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮ, ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಆರ್.ಎಸ್. ಪಂಚಮುಖಿ, ಕೇಡಿಯಾಪ್ರ ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟ, ಶಂ. ಭಾ. ಜೋಶಿ, ಸಿ. ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಮಹತ್ವದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಭಾಷಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕಾದುದು ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಿಮರ್ಶ ವಿಚಕ್ಷಣ ರಾ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರನ್ನು. ಅವರ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆಯ (1909) ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅಸ್ತಿವಾರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟವು. ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯದ ಯಾವ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಅವು ಕೈಪಿಡಿಯಂತಿವೆ. ಕವಿಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕ್ರಮ ನವೀನವಾಗಿವೆ. ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾ ಅಂದು ಪ್ರಕಟಿತವಾಗದಿದ್ದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಿಜವಾಗಿಯೂ 'ವಿಮರ್ಶವಿಚಕ್ಷಣ' ಬಿರುದು ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಡಾ॥ ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ಲರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು 'ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಕನ್ನಡ ಲೆಂಗ್ವೇಜ್' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಶೋಧನ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ರಚಿಸಿರುವರು. ಇವರಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲಾಗಿ ಆರ್. ರಘುನಾಥರಾಯರೆಂಬುವರು 'ವ್ಯಾಕರಣೋಪನ್ಯಾಸ ಮಂಜರಿ' ಎಂಬ ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯಕವಾದ ಪುಟ್ಟಗ್ರಂಥವನ್ನು

ರಚಿಸಿರುವರು. ಶ್ರೀರಂಗರ 'ಶಾರದೆಯ ಸಂಸಾರ'ವೂ ಈ ಶಾಖೆಯ ಒಂದು ಸುಂದರಗ್ರಂಥ. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿಯ ಒಂದನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ 4 ನೆಯ ಭಾಗವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಚರಿತ್ರೆಯು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಡಾ|| ಧಾರ್ವಾಡಕಾರರ 'ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬೇಕು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಶುದ್ಧ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಡೆಯಿಸಿದವರಲ್ಲಿ, ಈಗಲೂ ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿರುವವರಲ್ಲಿ ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈಗಳು ಅಗ್ರೇಸರರು. ಪ್ರತಿಭೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ತರ್ಕಶುದ್ಧ ಸರಣಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಶೋಧನೆ ಅವರದು. ಇವರು ಸಂಶೋಧನತಜ್ಞಾಗ್ರಣಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಉತ್ತಮ ಕವಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಪುಟ, ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನವರ 'ನಾಡೋಜ ಪಂಪ,' ಡಾ|| ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರ 'ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಕಾಲ ವಿಚಾರ,' ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ 'ಕಂನಾಡ ಕತೆ', ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚಮುಖಿಯವರ 'ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬ ಚೆನ್ನಾದ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿದೆ. ಹಳಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಪುರುಳು ತಿರುಳುಗಳನ್ನು ಒರೆ ಹಚ್ಚುವಂಥ ಅನೇಕ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳು ಆಧುನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕೆಲವು ಬರೆಹಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಗ ನಡೆದಿರುವ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿವೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಲೇಖಕರನ್ನೂ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ದಿಗ್ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಮನಿಸೋಣ: ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ 'ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ' ಯ 1, 2, 3, 4, 5 ಭಾಗಗಳು, ಶ್ರೀಯವರು ಬರೆದ ಅನೇಕ ಮುನ್ನುಡಿಗಳು. ಇತರ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು (ಕಾವ್ಯಕಲಾನಿಧಿ, ಮೈಸೂರು ಓರಿಯಂಟಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ತು, ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವ

ವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಕರ್ಣಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಡಾ|| ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರ ಶಿವಾನುಭವ ಮಾಲೆ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು) ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮುನ್ನುಡಿಗಳು, 'ಅಭಿನವ ಪಂಪ' (ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾಲೇಜು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘ), 'ರನ್ನಕವಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ' (ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸಂಘ), 'ಪಂಪಮಹಾಕವಿ' (ಸಂಪಾದಕ, ಮುಗಳಿ), 'ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಪ್ರಶಸ್ತಿ' (ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ) 'ಮುದ್ದಣ' 'ಕವಿಲಕ್ಷ್ಮೀಶ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವಿಧ ಲೇಖಕರ ವಿಮರ್ಶಾ ಸಂಕಲನಗಳು, 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗವಿವೇಕ' 'ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬ' (ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ), ಕರ್ಣನ ಮೂರು ಚಿತ್ರಗಳು (ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ), ಕಾದಂಬರೀ ಸಂಗ್ರಹ, ಬಸವರಾಜದೇವರ ರಗಳೆಗಳ ಮುನ್ನುಡಿಗಳು (ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ), ಪಂಪರಾಮಾಯಣ ಸಂಗ್ರಹ, ಸುಕುಮಾರಚರಿತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮುನ್ನುಡಿಗಳು (ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ), 'ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು' (ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಮೂರ್ತಿ), ಭಕ್ತರಾಜ ಬಸವಣ್ಣ (ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ), ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕುರಿತು (ಶಿ. ಶಿ. ಬಸವನಾಳ), 'ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ' 'ಹರಿಹರದೇವ' (ಕುಂದಣಗಾರ ಕೆ. ಜಿ.) ಮಹಾಕವಿರಾಘವಾಂಕ (ಆರ್. ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ), ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ ಮುನ್ನುಡಿ (ಕ. ವೆಂ. ರಾಘವಾಚಾರ್) ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡದ ವಿಮರ್ಶಾ ಕ್ಷೇತ್ರ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುವು. ಇಲ್ಲಿ ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿಯವರ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ', ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ 'ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳು,' ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರ 'ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ' ಮತ್ತು 'ಕಾವ್ಯಸಮೀಕ್ಷೆ', ಕುವೆಂಪುರವರ 'ಸಾಹಿತ್ಯವಿಹಾರ,' 'ತಪೋನಂದನ,' 'ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ' ಡಿ. ವಿ. ಜಿ. ಯವರ 'ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ' ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರ 'ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ', ಗೋವಿಂದ ಪೈಗಳ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ' ಬೇಲೂರು ಕೇಶವದಾಸರ 'ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಮೂರ್ತಿಗಳ 'ವಚನಧರ್ಮಸಾರ' ಸ. ಸ. ಮಾಳವಾಡರ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ದರ್ಶನ,' ಬೆಟಗೇರಿಯವರ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ದರ್ಶನ' ಡಾ|| ಕರ್ಕಿಯವರ 'ಛಂದೋವಿಕಾಸ', ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ 'ವೀರಶೈವ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ', ಪ್ರೊ॥ ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರ 'ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ಪಾಠಾಂತರಗಳು' ಡಾ॥ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರ 'ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ' 'ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ'ಗಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ, ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಹೆಸರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ.

(6) ಸಂಕೀರ್ಣ

ಇನ್ನು ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಗದ್ಯರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಡಿ. ವಿ. ಜಿ. ಯವರ 'ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಗೋಖಲೆ', ಕುವೆಂಪುರವರ 'ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ', ಮುಂತಾದ ಜೀವನ ಚರಿತೆಗಳೂ ಮಿಂಚಿನ ಬಳ್ಳಿಯವರ 'ಸಾಹಿತ್ಯಜ್ಞರ ಆತ್ಮಕಥೆಗಳು', ದಿವಾಕರರ 'ಸೆರೆಮನೆ', ಕಾರಂತರ 'ಹುಚ್ಚುಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು', ಆಲೂರವರ 'ಜೀವನ ಸ್ಮರಣೆ' ಮುಂತಾದ ಆತ್ಮಚರಿತೆಗಳೂ ಅವತರಿಸಿವೆ. ಗೋಕಾಕರ 'ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ' ಎಂಬಂಥ ದಿನವಹಿಘಟನೆಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಬರೆಹಗಳನ್ನೂ ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ 'ಪಂಪಾಯಾತ್ರೆ', ಕಾರಂತರ 'ಆಬೂವಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ' ಮುಂತಾದ ಪ್ರವಾಸದ ಸುಂದರವರ್ಣನೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಭಾಗವತ, ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣಗಳನ್ನು ದೇವಶಿಖಾಮಣಿ ಅಳಸಿಂಗರಾಚಾರ್ಯರು ಕನ್ನಡಗದ್ಯಕ್ಕಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ಯ ಅನಂತಾಚಾರ್ಯ, ಪಣಂಬೂರು ರಾಮಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಬಹಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನರು ಬೌದ್ಧಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದು ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೌಲ್ವಿ ಸೈಯ್ಯದ್ ಕಾಸಿಮರು ಕುರಾನಿನ-ದರ್ಪಣ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಲ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದುಡಿದವರಲ್ಲಿ ಪಂಜೆಮಂಗೇಶರಾಯರೇ ಮೊದಲಿಗರೆನ್ನಬೇಕು. ಕವಿಶಿಷ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಪದ

ಗಳನ್ನೂ ಕತೆಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿದರು. ಅನೇಕ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿಶ್ವಕೋಶವೊಂದನ್ನು ದೇಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ (ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತದಲ್ಲಿ) ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೊದಲು ರಚಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು; ಅವರ 'ಬಾಲ ಪ್ರಪಂಚ'ವು ಅಂಥ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿ. ಇದೀಗ ಅವರು 'ಈ ಜಗತ್ತು' ಎಂಬ ಶಿರೋನಾಮೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕೋಶದ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಫ. ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರು, ಶಿ. ಶಿ. ಬಸವನಾಳರು, ಮ. ಅ. ರಾಮಾನುಜ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು, ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು, ಪಂಡಿತ ಎಚ್. ಶೇಷ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು, ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹಳಗನ್ನಡ ನಡುಗನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಸೇವೆಗೈದಿರುವರು.

(7) ಪತ್ರಿಕಾಪ್ರಪಂಚ

ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರುದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಕನ್ನಡ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿವೆ. ಮಂಗಳೂರಿನ 'ಸುವಾಸಿನಿ', ಉಡುಪಿಯ 'ಕೃಷ್ಣ ಸೂಕ್ತಿ', ಧಾರವಾಡದ 'ವಾಗ್ಭೂಷಣ', ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನವರ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆ,' ಬಿಜಾಪುರದ 'ಶಿವಾನುಭವ', ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ', ಧಾರವಾಡದ 'ಜಯ ಕರ್ಣಾಟಕ', 'ಕಸ್ತೂರಿ', 'ಜಯಂತಿ' 'ಜೀವನ', (ಈಗ ಬೆಂಗಳೂರಿನ) 'ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯ' ಅರವಿಂದಾಶ್ರಮದವರ 'ದೀಪ್ತಿ' ಮುಂತಾದುವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಬಹಳ ದುಡಿದಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಈಗ ನಿಂತು ಹೋಗಿವೆ, ಮಿಕ್ಕನಾದುವು ಈಗಲೂ ಅವುಗಳ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾದ ಬರೆಹಗಳ ಮೂಲಕ ಸಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. 'ಚಂದಮಾಮ' ಎಂಬೊಂದು ಮಕ್ಕಳ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. 'ಕತೆಗಾರ', 'ನಗುವನಂದ' ಮುಂತಾದ ಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ 'ಲಘುಸಾಹಿತ್ಯ'ಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುತ್ತವೆ. 'ಕರ್ಮ

ವೀರ' 'ಪ್ರಜಾಮತ', 'ರಾಷ್ಟ್ರಮತ', 'ರಾಷ್ಟ್ರಬಂಧು', 'ಕಂಠೀರವ', 'ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನಿ', 'ನವಯುಗ', ಮುಂತಾದ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ, 'ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ಣಾಟಕ', 'ಪ್ರಜಾವಾಣಿ', 'ತಾಯಿನಾಡು', 'ನವಭಾರತ' ಮುಂತಾದ ದೈನಿಕಗಳೂ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುವು.

(8) ಹೊಸಕವಿತೆ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕವಿತೆಯು ವಿಶೇಷವಾದ ಬಣ್ಣ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಾದ ಎಸ್.ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು, ಪಂಜೆಯವರು, ಹ. ನಾರಾಯಣರಾಯರು, ಗೋವಿಂದ ಪೈಗಳು, ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಆಂಗ್ಲ ಕವಿತೆಯ ಚಂದಕ್ಕೆ ಮನ ಸೋತು ಅದರ ಚಂದವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತುಂಬಲು ಹವಣಿಸಿದರು. " ಮೈಸೂರು ದೇಶದಲ್ಲಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪದ್ಯಾನುವಾದಗಳೆಲ್ಲವೂ, ನಮಗೆ ತಿಳಿಯ ಬಂದಮಟ್ಟಿಗೆ, ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರದೇ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ." ಎಂಬುದಾಗಿ ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.[1] ಆದರೆ ಮಂಗಳೂರು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಂಜೆಯುವರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಂಥ ಕಾರ್ಯವನ್ನೆಸಗಿರುವರು. ಅನೇಕ ಇಂಗ್ಲಿಷು ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅಂದವಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವರು. ಹ. ನಾರಾಯಣರಾಯರೂ ಷೇಕ್ಸ್ಪಿಯರ್, ಮಿಲ್ಟನ್, ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಷೆಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದವರ ಕವಿತಾ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವರು. ಅವುಗಳಿಂದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

'To The cuckoo'—ಎಂಬ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಕವಿಯ ಕೃತಿಯ ಅನುವಾದದಿಂದ ಒಂದು ಪದ್ಯ.[2]

---

1. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳು (ಶ್ರೀ) : (1953) ಪು. 23 (ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀ ಯವರ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ).
2. " " ಪು. 24 (")

ಬಾರೊ ಬಸಂತದ ಕಂದ ಬಾ ಬಾ ಬಾರೊ
ಹಾರುವ ಹಕ್ಕಿ ನೀನಲ್ಲ
ಸಾರುವ ದನಿ ಮಾಯದ ಗಂಟು ಕಣ್ಣಿಗೆ
ತೋರದ ಹುರುಳಾಗಿ ಸುಳಿವೆ. (ಎಸ್. ಜಿ. ಅವರ ಅನುವಾದ).
(Thrice welcome, darling of the spring!
Even yet thou art to me
No bird, but an invisible thing,
A voice, a mystery).

ಈ ನಿದರ್ಶನವು ಮೂಲದ ಚಂದವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತುಂಬುವಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಕರು ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿರುವರೆಂಬುವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಛಂದಸ್ಸು ಸಾಂಗತ್ಯ; ಪ್ರಾಸವುಂಟು; ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯನ್ನು ನೆನಪಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪಂಜೆಯವರು "Twinkle, Twinkle, Little Star" ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದರು ;

ಮಿನುಗೆಲೆ ಮಿನುಗೆಲೆ ನಕ್ಷತ್ರ
ನನಗಿದು ಚೋದ್ಯವು ಬಲು ಚಿತ್ರ
ಘನ ಗಗನದಿ ಬಲು ದೂರದಲ್ಲಿ
ಮಿನುಗುವೆ ವಜ್ರಾಕಾರದಲಿ [1]
ತೊಳಗುವ ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗುತಲಿ
ಬೆಳಕನು ಕಾಣದೆ ಕಳೆಯುತಲಿ
ಹೊಳಪನು ಕೊಡುತಿಹೆ ನನಗಂದು
ಥಳಥಳಿಸುವೆ ಇರುಳಲಿ ನಿಂದು [2]
ಅಂದಾ ದಾರಿಗ ಕಂಗೆಡಲು
ವಂದಿಸಿ ನಡೆವನು ಅಡಿಗಡಿಗೆ
ಕುಂದಲು ನಿನ್ನಯ ಮಿಣುಕುಲವಂ ||
ಮುಂದಿನ ದಾರಿಯ ಕಾಣನವಂ || [3]

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳು—ಪು. 27

ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗೀತೆಯಂತಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತುಂಬಲು ಹವಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಸವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಚೌಪದಿಯ ಮಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವರು.

ಹ. ನಾರಾಯಣರಾಯರ ಅನುವಾದಗಳು ('ಆಂಗ್ಲಕವಿತಾಸಾರ' ಎಂಬ ಸಂಕಲನದಿಂದ)

ನರ ಲೋಕವೆಲ್ಲ ನಾಟಕ ಶಾಲೆಯಂತಿರುತ
ಪುರುಷ ವನಿತೆಯರು ಬರಿಯಾಟವವರು।
ಮೆರೆದವರು ನಿಷ್ಕ್ರಮಿಸಿ ಹೆರರು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ
ಪರಿ ಪರಿಯ ವೇಷಗಳ ನಟಿಸುತಿಹರು.
ವಾರಿಧಿನದಿಗಳಲೆದ್ದು ಕುಸುಮಗಳ
ಆರಿದ ಬಾಯಿಗೆ ಹೊಸ ಮಳೆಗರೆಯುವೆ।
ನಡು ಹಗಲಲಿ ತೂಕಡಿಸುವ ಕುಡಿಗಳ
ಒಡಲಿನ ಹೊದಕೆಗೆ ನೆಳಲನು ಕವಿಸುವೆ॥ (ಷೆಲ್ಲಿ).

ಇವರೂ ಪ್ರಾಸವನ್ನು ಬಿಡುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಚೌಪದಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಗಳ ಗಣಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರು ಹೇಳುವ ' ಶಿಥಿಲ-ರಗಳೆ 'ಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಯಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿರುವರು. ಅವರ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಜೆಯವರ ಪ್ರಸಾದಗುಣವಿಲ್ಲ.

ಮ. ಗೋವಿಂದಪೈಗಳು ಹಾಡಿದ 'ಕನ್ನಡಿಗರತಾಯಿ'ಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರ ಭಾವಗೀತೆಯ ಲಹರಿಯನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು. ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಗಳ ಗಣಗಳ ಕುಣಿತವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನಿಯತವಾದ ಚರಣಸಂಖ್ಯೆಯಿದ್ದರೂ ಸರಳ ರಗಳೆಯತ್ತ ಧಾಟಿಯು ತೊನೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವನ್ನು ನೀಗಿದ್ದಾರೆ.

ತಾಯೆ ಬಾರ ಮೊಗವ ತೋರ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮಾತೆಯೆ
ಹರಸು ತಾಯೆ ಸುತರ ಕಾಯೆ ನಮ್ಮ ಜನ್ಮದಾತೆಯೆ
ನಮ್ಮ ತಪ್ಪನೆನಿತೊ ತಾಳ್ಪೆ
ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದೆಮ್ಮನಾಳ್ಪೆ

ನೀನೆ ಕಣಾ ನಮ್ಮ ಬಾಳ್ವೆ
ನಿನ್ನ ಮರೆಯಲಮ್ಮೆವು
ತನು ಕನ್ನಡ ಮನ ಕನ್ನಡ ನುಡಿ ಕನ್ನಡವೆಮ್ಮವು ॥

* * * *

ಕೊನೆಯ ಚರಣದಲ್ಲಿ ಗಣವನ್ನು ಲಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹಿಗ್ಗಿಸ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಬ್ಬದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಹೊಸಪ್ರಯೋಗ ವುಂಟು. ಭಾವದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ತಾಯ್ನುಡಿಯ ಮೇಲಿನ ಉತ್ಕಟ ಭಕ್ತಿಭಾವವು ಅನುಸ್ಯೂತವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದೆ.

ಹ. ನಾರಾಯಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಕವನಗಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರು ತ್ತಾರೆ: "ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿ ಹಾಕಿದೆ. ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಲೋಪಿಸಿ, ಇನ್ನು ಕೆಲವನ್ನು ಬದಲಿಸಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಿಕರು ಆಗಾಗ್ಗೆ ನೂತನ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಈಗಲೂ ಹೊಸಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೇಕೆ ತೆರೆಯಬಾರದೆಂದು ಸರಳ ಕಾವ್ಯಪ್ರಿಯರು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವನ್ನು ತೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಪೂರ್ವ ಕವಿಗಳ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು ಹಾಕಿಲ್ಲ. ಬೇಕಾ ದರೆ ಶಿಥಿಲಕಂದ, ಶಿಥಿಲರಗಳೆ ಎಂಬಂತೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದು.[1]

ಇಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗಶೋಧಕರು ಅನುಭವಿಸುವ ಕಷ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿಯು ತ್ತೇವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಭಯವು ಅವರನ್ನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮುಂದಡಿ ಯಿಡಲು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಭಯವು ತೀರ ದೂರವಾಗಿ 'ಪಡುವಕಡಲ ಹೊನ್ನ ಹೆಣ್ಣಿನ' 'ತೊಡಿಗೆ'ಯನ್ನು 'ಕನ್ನಡ ನುಡಿ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ' ಇಟ್ಟು 'ಹಾಡಬಯಸಿ" ಹಾಡಿದ ಧೀರ ಕವಿ ಎಂದರೆ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ. ಹೊಸ ಕವಿತೆಯ ಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಿದರು.

ಪಡುವ ಕಡಲ ಹೊನ್ನ ಹೆಣ್ಣು
ನನ್ನ ಜೀವದುಸಿರು, ಕಣ್ಣು,

---

1. ಪು. 28, (ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳು)

ನಲಿಸಿ ಕಲಿಸಿ ಮನವನೊಲಿಸಿ
ಕುಣಿಸುತಿರುವಳು,
ಒಮ್ಮೆ ಇವಳು, ಒಮ್ಮೆ ಅವಳು
ಕುಣಿಸುತಿರುವಳು
ಹೀಗೆ ನನಗೆ ಹಬ್ಬವಾಗಿ,
ಇನಿಯರಿಬ್ಬರನ್ನು ತೂಗಿ
ಇವಳ ಸೊಬಗನವಳು ತೊಟ್ಟು,
ನೋಡ ಬಯಸಿದೆ,
ಅವಳ ತೊಡಿಗೆ ಇವಳಿಗಿಟ್ಟು
ಹಾಡ ಬಯಸಿದೆ.

[ಕಾಣಿಕೆ (ಶ್ರೀ)]

ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಹೊಸಗನ್ನಡದ ವೈಭವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೇ ಅವರ ಗುರಿ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಶ್ರೀಯವರು 'ಅರಿಕೆ'ಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅವರ ಮಾತನ್ನೇ ಕೇಳೋಣ :[1] ". . . . . ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹೆಸರು, ಭಾವ ಮುಂತಾದುವು ಕನ್ನಡ ಜನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪದಪ್ರಯೋಗ, ಶೈಲಿ, ಛಂದಸ್ಸು, ಭಾವ, ರಸ— ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮೂಲ ಕವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಜಾಯಮಾನವನ್ನು ಮೀರದೆ ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಛಂದಸ್ಸು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಹೋಲಬಹುದೋ ಅಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೂ ಆ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬಲ್ಲವರು ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯುವರು ; ಅಚ್ಚಗನ್ನಡಿಗರು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ ಪಡಬಾರದೆಂದು ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ........ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಛಲಹಿಡಿಯದೆ, ವಿಶ್ವಕವಿತಾ ವಿಷಯಗಳಾದ ಯುದ್ಧ, ಪ್ರೇಮ, ಮರಣ, ದೇಶಭಕ್ತಿ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ, ಮಾನವ ಜನ್ಮದ ಸುಖದುಃಖಗಳು........ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇತರ ದೇಶದ ಕವಿಗಳು ಯಾವರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿ . . . . . .

1. ಪು. 9 (ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳು)

ಸಹಜ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವರೋ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ, ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಬದ್ಧವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವನ್ನು ವಹಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಂದೆ ಇನ್ನೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ತಾಳಲಿ. ಎನ್ನುವುದೇ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಹಾರೈಕೆಯಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ . . . ." ಶ್ರೀಯವರು 1926 ರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೆ ನಡೆದು ದಾರಿ ತೋರಿಸಿ ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಕವಿಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿ ಅವರ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ "ಆಧುನಿಕ ಕರ್ನಾಟ ಕವಿ ಚೂತವನ ಚೈತ್ರ" ಎಂಬ ಬಿರುದಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಯವರ 'ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳು' ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಕೈದೀವಿಗೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿತವಾದ ಗೀತಗಳು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ನೂತನ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟುವು. ಶ್ರೀಯವರು ಹಳೆಯ ಮಾತ್ರಾಗಣ ಅಂಶಗಣಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು; ಪ್ರಾಸಗಳ ನಿರ್ಬಂಧ, ಚರಣಗಳ ಸಂಖ್ಯಾನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಕೃತಕವೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡಕೊಂಡರು; "ಲಯಗಳು" ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳುವುದು ಗಣಚರಣಗಳ ವಿವಿಧ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದೆಂಬುದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಮಟ್ಟನ್ನು ಬಿಡದೆ ನವಚೇತನವನ್ನು ತುಂಬಿ 'ಬೇಲೂರಿನ ಶಿಲಾಬಾಲಿಕೆಯರು' 'ಮಂಕುತಿಮ್ಮನ ಕಗ್ಗ' ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ದಯೆಪಾಲಿಸಿದ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಯವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

'ಗೊಲ್ಡನ್ ಟ್ರೆಜರಿ' ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲಗೀತಗಳ ಸಂಕಲನದಿಂದ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ನೂತನವಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ 'ಗೀತ' ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ 'ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ತಾಯಿಗೆ ಶ್ರೀಯವರು ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಯವರ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಅನುವಾದವಗಳಂತಿಲ್ಲ; ಅವಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಚನೆಯ ನಾದವುಂಟು. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಹಳೆಯನ್ನೂದಿದುವು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಯವರ ರೀತಿಯ

ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೇಳ ಬೇಕು. ಅವರು 'ಅರಿಕೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ 'ಶಿಕ್ಷಣ ಬದ್ಧವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ'ವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಎಬ್ಬಿಸಿದ ಕ್ರಾಂತಿ ಶಾಂತಿ ಭಂಗವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಗಿತು. ಅವರು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾದರು. ಅವರ ಪ್ರಭಾವ ಮುಂದಿನ ಜನಾಂಗದ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಸತ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು; ಕೆಲವರು ಅವರ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಪುಷ್ಟರಾದರು; ಇನ್ನುಳಿದವರಿಗೆ ಅವರ ಕಾವ್ಯವಾಹಿನಿಯು ಆ ನರುಗಂಪನ್ನು ಪಸರಿಸಿತು.

ಶ್ರೀನಿವಾಸ, ಕುವೆಂಪು, ಬೇಂದ್ರೆ, ಗೋಕಾಕ, ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ, ಪು. ತಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ, ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ, ಕಡೆಂಗೋಡ್ಲು, ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಶ್ರೀಯವರು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ ಹೊಸಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಪ್ರತಿಭಾ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಉತ್ತಮಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿರುವರು: ಗೋಕಾಕ, ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಅಡಿಗರಾದಿಯಾಗಿ ನವ್ಯಕವಿತೆಯತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಯವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳಿಂದ ಒಂದು ಗೀತವನ್ನುಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳೋಣ:

ಬಿಂಕದ ಸಿಂಗಾರಿ

ಚಿಮ್ಮುತ ನಿರಿಯನು ಬನದಲಿ ಬಂದಳು
ಬಿಂಕದ ಸಿಂಗಾರಿ,
ಹೊಮ್ಮುದ ಹಸುರಲಿ ಮೆರೆಯಿತು ಹಕ್ಕಿ
ಕೊರಲಿನ ದನಿದೋರಿ.
ಹೇಳೆಲೆ ಹಕ್ಕಿ ಚೆಲುವನು ಸಿಕ್ಕಿ
ನನಗೆ ಮದುವೆಯೆಂದು?
ಆಳಿಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಕೇರಿಯ ಸುತ್ತಿ
'ಹಗಲಲಿ ಹೊತ್ತಂದು।
ಹಕ್ಕಿಯೆ ಹೇಳೈ ಒಸಗೆಯ ಮಂಚವ
ಸಿಂಗರಿಸುವರಾರು?
ಸೊಕ್ಕಿನ ಹೆಣ್ಣೇ ಮಣ್ಣಲಿ ಕುಳಿಯನು
ಆಳದಿ ತೆಗೆಯುವರು

ಅಡವಿಯ ಮುಳ್ಳಲಿ ಮಿಂಚಿನ ಹುಳುಗಳು
ಪಂಜನು ಹಿಡಿಯುವುವು
ಗಿಡಗಳ ಹೊಳ್ಳಿನ ಗೂಬೆಗಳೆಲ್ಲಾ
ಬಾ ಹಸೆಗೆನ್ನುವುವು. ೪

ಇವರ ಮೂಲ 'ವಾಲ್ಟರ್ ಸ್ಕಾಟ್' ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ 'ಪ್ರೌಡ್ ಮೆಯಿಸೀ' ('Proud Maisie') ಎಂಬ ಕವನ:

Proud Maisie

Proud Maisie is in the wood,
Walking so early;
Sweet Robin sits on the bush
Singing so rarely.

"Tell me then bonny bird
When shall I marry me?"
"When six brawn gentlemen
Kirk wood shall carry ye."

"Who makes the bridal bed,
Birdie say truly,"
"The gray-headed saxton
That delves the grave duly."

"The glow worm o'er the grave and stone
Shall light thee steady;
The owl from the steeple sing
Welcome Proud lady."

ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಹೊಸಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕನ್ನಡಕವಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. 'ಗರಿ', 'ಸಖಿಗೀತ', 'ನಾದಲೀಲೆ' 'ಅರುಳು ಮರುಳು', ಮುಂತಾದ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಗೀತಗಳು ಪ್ರಕಟಿತವಾಗಿವೆ. ನೂರಾರು ಉತ್ತಮ ಮುಕ್ತಾಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತ' ಎಂಬುದು ಅವರ ಕಾವ್ಯನಾಮ. 'ಮೇಘದೂತ'ದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ.

ಅವರ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಯಃ ಸ್ವತಂತ್ರರಚನೆಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಅವರು ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯವರ ಪ್ರಭಾವ ಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರ ಬಹುದಾದರೂ, ಅವರ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಯಹಾಡು ಗಳೇ ತುಂಬ ಸ್ಫೂರ್ತಿಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡುವಲ್ಲಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರದು ಸಿದ್ಧಹಸ್ತ. ಭಾವಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ಭಾಷೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದು ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಹೊಸಗನ್ನಡಕವಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಂಥ ಮಿತಭಾಷಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಕಷ್ಟ. ಹೇಳುವುದೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಧ್ವನಿಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಓಜಸ್ಸು ಮುಂದಾಗಿ ಪ್ರಸಾದಗುಣ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹಿಂದಾಗುವುದು. ನೀತಿಬೋಧನೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ನಿತ್ಯಸತ್ಯವೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಿಚಾರವೂ ಒಳಗಿ ನಿಂದ ಧ್ವನಿಸುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ವಿಚಾರಪರಿಪ್ಲುತವಾದ ಅನೋಘ ಗದ್ಯ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವರು. ಅವರ ಒಂದು ಕವಿತೆ :

ಕನಸಿನೊಳಗೊಂದು ಕಣಸು

"ಯಾರು ನಿಂದವರಲ್ಲಿ ತಾಯೆ" ಎಂದೆ
"ಯಾರು ಕೇಳುವರೆನಗೆ ಯಾಕೆ ತಂದೆ"
"ಬೇಸರದ ದನಿಯೇಕೆ ಹೆಸರ ಹೇಳಲ್ಲ"
"ಹೆಸರಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳ ಹೆಸರಿಲ್ಲ"
"ನೀನಾರ ಮನೆಯುವಳೊ ಮುತ್ತೈದೆ ಹೇಳು"
"ನಾನಾರ ಮನೆಯುವಳೊ ಬಯಲನ್ನೆ ಕೇಳು"

* * * *

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉತ್ತರಗಳ ಕೊಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆಯ ಚಿತ್ರವು ಎಷ್ಟು ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ದೇಶಮಾತೆಯ ಸೇವೆಗೆ ಹೇಡಿಯಾಗಿ ಹಿಂಜರಿಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತವಾಗಿಸುವ ವಾಣಿಯು ಒಳಗಿನಿಂದ ನುಡಿಯುತ್ತಿದೆ.

'ಕುವೆಂಪು' ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತನಾಮದಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಹೃದಯವನ್ನೇ ಸೂರೆಗೊಂಡ ಕವಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಕು. ವೆಂ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತೇ ಇದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಾ॥ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಅಡಿ

ಯಿಡದ ವಿಭಾಗವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಕಾದಂಬರಿ, ವಿಮರ್ಶೆ, ನಾಟಕ, ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ, ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಕವನಗಳು, ಮೊದಲಾದುವು ಅವರು ನೀಡಿದ ಫಲಗಳು. 'ಕಾನೂರು ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಹೆಗ್ಗಡತಿ' ಯಂಥ ಬೃಹತ್ಕಾದಂಬರಿ, ರಾಮಾಯಣದರ್ಶನದಂಥ ಮಹಾಛಂದಸ್ಸಿನ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಸುಮಾರು 3000 ಪುಟಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡ 20 ಕವನಸಂಗ್ರಹಗಳು ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವುವು.

ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಭಾಷೆ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ಅವರ ಕೃತಿ ಪದ್ಯವಾಗಲೀ ಗದ್ಯವಾಗಲಿ ಭಾಷೆಯು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ವಶವರ್ತಿಯಾಗಿ ಸುಳಿಯುವುದು.

ನವೀನ

ನಾಡಿನ ಪುಣ್ಯದ ಪೂರ್ವದಿಗಂತದಿ
ನವ ಅರುಣೋದಯ ಹೊಮ್ಮುತಿದೆ
ಚಿರ ನೂತನ ಚೇತನದುತ್ಸಾಹದಿ
ನವೀನ ಜೀವನ ಚಿಮ್ಮುತಿದೆ.
ಅಭಿನವ ಮಧು ಕೋಕಿಲ ಕಲ ಕಂಠದಿ
ಸ್ವರ ಸುರಚಾಪಗಳುಣ್ಮುತಿವೆ.
ಶ್ಯಾಮಲ ಕಾನನ ಸುಮ ಸಮ್ಮೇಲದಿ
ಇಂಚರ ಸಾಸಿರ ಪೊಣ್ಮುತಿವೆ
ಕಿವಿ ಕಣ್ಣಾಗುತಿದೆ
ಕಣ್ ಕಿವಿ ಯಾಗುತಿದೆ.
ಭೂವ್ಯೋಮದ ನೀಲಾಂಗಣದಲಿ
ಕೆಂಪರೆ ಮುಗಿಲಿನ ರಂಗೋಲಿ
ರಂಜಿಸುತಿದೆ ಹೊಳೆ ತೆರೆಯುಚ್ಚೊತ್ತಿದ
ಕೆಂಪಗೆ ನುಣ್ಮಳಲನು ಹೋಲಿ.
ಹಿಮ ಮಣಿ ಸಿಂಚಿತ ತೃಣವಿಸ್ತಾರದಿ
ನೇಸರು ಕಿಡಿಬಲೆ ನೆಯ್ಯುತಿದೆ.

ವಿಹಂಗ ದಂಪತಿ ತರುಶಾಖಾಗ್ರದಿ
ಪ್ರೇಮಾಲಪನೆ ಗೈಯುತಿದೆ;
ನವೀನ ಹೃದಯಗಳೇಳಿ,
ನವೀನ ಗಾನವ ಕೇಳಿ!
ನಾಡಿನ ಪುಣ್ಯದ ಪೂರ್ವ ದಿಗಂತದಿ
ನವ ಅರುಣೋದಯ ಹೊಮ್ಮುತಿವೆ
ಚಿರ ನೂತನ ಚೇತನದುತ್ಸಾಹದಿ
ನವೀನ ಜೀವನ ಚಿಮ್ಮುತಿದೆ

'ನವೀನತೆ'ಯ ನಿರ್ವಚನವು ಇಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನವೀನವಾಗಿದೆ: ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾದ 'ಪ್ರತಿಮೆ'ಗಳು ಮೂಡಿವೆ.

ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಇವರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಬಹುದು.

ಈ ವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಪುಲತೆ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು, ಸೊಗಸು ಸೊಬಗುಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದುದಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕರು, ಪ್ರಗತಿಪರವಾಗಿ ಮುಂದಡಿಯಿಡುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವರೆಂಬುದು ವಿಶದವಾಗುವುದು. ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ 'ಶಿಕ್ಷಣ ಬದ್ಧವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು' ವಹಿಸಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಬರೆಹಗಾರರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಸಮತಾ ವಾದ ಮುಂತಾದ ನವೀನ ರಾಜಕೀಯ ವಾದಗಳನೇಕ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿವೆ. ಯಾವ ವಾದ (ism)ದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದ ಲೇಖಕನೇ ಆಗಲಿ, ಈತನು ತನ್ನ ನಿಲುವನ್ನು ವಿನಯ ಸೌಜನ್ಯ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಾಂತಿಭಂಗವಿಲ್ಲದ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. 'ಬಂದ ನೀರು ಇದ್ದ ನೀರನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.' 'ಉಪನದಿಗಳು ಸೇರಿ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಹಿನಿಯು ಉಕ್ಕಿಹರಿಯುವುದು'. ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗಮನಿಸಿದರೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವು ಹೆಚ್ಚುವುದು, ತನ್ಮೂಲಕ ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ ಸಫಲವಾಗುವುದು; ಭವಿಷ್ಯವು ಆಶಾದಾಯಕವಾಗುವುದು.

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು

ಕ. ಕ. ಚ. ಸಂ.—ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ ಸಂಪುಟ—
(ರಾ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ, 1907)

ಕ. ಸಾ. ಚ.—ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ (ಮುಗಳಿ ರಂ. ಶ್ರೀ)
(1953)

ಕ. ಕೈ. ಸಂ.—ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ ಸಂಪುಟ, (1947)
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ಒಪ್ಪೋಲೆ

ಪುಟ	ಪಙ್ಕ್ತಿ	ತಪ್ಪು	ಒಪ್ಪು
೬(ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ)	೨೩	ಪರ್ಯಾ	ಪರ್ಯಾಯ
೫	೨೨	ವ್ಗೇಲು	ವ್ರೇಲು
೧೧	೧೪	ಬೇದಗಳು	ಭೇದಗಳು
೧೨	೨೫	ಕಾಡಿಗೆಯು	ಕಾಡಿಗೆಯುಂ
೨೦	೧೮	ಸುಟಿಸಿ	ಸುೞಿಸಿ
೨೨	೪	ಇಂದ	ಇದಂ
೨೨	೧೨	ಪೇೞ್ಪುದು	ಪೇೞ್ವುದು
೩೧	೧೪	ಕಿನಿಸದ....	ಕಿನಿಸದಿ....
೩೨	೨	ಮಾಱ್ಕೆ	ಮಾೞ್ಕೆ
,,	೪	ನೀಱೆನ್ನೈ	ನೀಱನ್ನೈ
,,	೬	ಕ್ಯಾರಥ್ಯ	ಕ್ಯಾರಾಥ್ಯ
೩೫	ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ ೧	ಇದೆಯೆಂಬುದಾಗಿಯೂ	ಇದೆ ;
೩೮	೯	ಕೊಟ್ಟೆಡೆ....	ಕೊಟ್ಟೊಡೆ....
೪೦	೧೧	ವಿಧಿತ	ವಿದಿತ
,,	ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ ೨	ಕರ್ಣಾಟಾಂತರ್ಗವಾತು	ಕರ್ಣಾಟಾಂತರ್ಗತವಾದ
೪೧	೬	ವಾರ್ಧಿತರಂಗಂಗ	ವಾರ್ಧಿತರತ್ತರಂಗ
,,	೬	ನಿವಾರ್ಯ....ದಿಂದಂ	ನಿರ್ವ್ಯಾಜದಿಂದಂ
,,	೮	ರ್ಚಿದದಗೆಲ್ಲಂ	ರ್ಚಿದಗೆಲ್ಲಂ
೪೬	೫	ತೊಡುಕು	ತೊಡಕು
೫೪	ವೇಣೀಸಂಹಾರ ನಾಟಕದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾದ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು.		
೬೮	೨೩	ಪರಿನಿಷ್ಕಮಣ	ಪರಿನಿಷ್ಕ್ರಮಣ
೭೦	೨೬	ಕಾಲಿದಲ್ಲಿ	ಕಾಲದಲ್ಲಿ
೭೧	೪	ಕೈನೀಱಿದ	ಕೈನೀರೆಱಿದ
೭೧	೫	ಚಂದ್ರೂದಯ	ಚಂದ್ರೋದಯ
,,	೯	ಶೈಲತಿಖಂಡ	ಶೈಲಶಿಖಂಡ
೭೪	೭	ವಿರೋಚಿತ	ವೀರೋಚಿತ
,,	೧೯	ನಿಯಮಿಸವಂ	ನಿಯಮಿಸುವಂ
,,	೨೦	ಬೆನ್ನಿರೆನೆ	ಬೆನ್ನೀರೆನೆ

ಪುಟ	ಪಙ್ತಿ	ತಪ್ಪು	ಒಪ್ಪು
೭೬	೨	ರಾನಣನು	ರಾವಣನು
೭೭	೧೧	ತಯುಂ	ತಳೆಯುಂ
,,	೨೫	ಕಡೆಲೆ	ಕಡಲೆ
೭೯	೮	ವಾರ್ದಿ	ವಾರ್ಧಿ
೮೧	೨೨	ನೆಗಬ್ಬೇ	ನೆಗಬ್ದೇ
೮೫	೨೪	ಪದಾವತಿ	ಪದ್ಮಾವತಿ
೧೦೧	೪	ಮಜ಼ಿಕೊಳ್‌ವಾರಿ	ಮವಜ಼ಿಕೊಳ್ ವಾ
೧೦೩	೧೩	ಮಾರ್ಗೋಲ್ಲಂಘನ	ಮಾರ್ಗೋಲ್ಲಂಘನ
೧೧೦	೧	ಸುಲಿಲಿತ	ಸುಲಲಿತ
,,	೧೦	ಪೇಳ್ವುದ	ಪೇಳ್ವುದು
೧೪೦	೧೦	ಕಾಣೆರೇ	ಕಾಣಿರೇ
,,	೨೫	100	1001
೧೪೧	೧೯	ಪಟ್ಟಣಂ	ಪಟ್ಟಣಂ
,,	೩೯	ಕುರಿತು	ಕುರಿತು ಹಾಡಿದ
೧೪೨	(ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ) ೨	ಲೇಖನ	ಲೇಖಕನ
೧೪೩	೧೬	ಕಷ್ಟವನ್ನು	ಕಷ್ಟವನ್ನೂ
೧೪೬	೫	ಲಕ್ಷ	ಲಕ್ಷ್ಯ
೧೫೧	೫	ಲೋಪೊ	ಲೋಪೋ
೧೫೩	೧	ಅಂಹಂಕಾರೀ	ಅಹಂಕಾರೀ
೧೫೩	೧೭	ಸಾಹಿತ	ಸಾಹಿತ್ಯ
೧೬೩	೧	(10)	(9)
೧೬೪	೨೦	— ಮೊನಕೊಡು.... ಪೇವಬ್ಬಂ	— ಮೊನಕೆವ .... ಪೆ
೧೯೩	೮	ಚಂದ್ರಮನಡ್ಡ	ಚಂದ್ರಮನಡ್ಡ
,,	೨೦	ಸಲ್ಲವದವರು	ಸಲ್ಲದವರು
೧೯೭	೧೭	(1200)	(1165)
೨೧೭	ಕೊನೆ	— ಯ್ಬಿಟ್ಟನ್ನು	— ಯ್ಬಿಟ್ಟನ್ನು
೨೫೦	ತಲೆಬರಹ	ವಿಮರ್ಶಾ	ವಿಮರ್ಶನ
೨೫೯	೧೨	ಇದರಿಂವ	ಇದರಿಂದ

"ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು, ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ತುಲನೆಮಾಡಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆಯುವಾಗ, ಕವಿಗಳು ಜೀವಿಸಿದ ಕಾಲ, ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ವಿಚಾರ ಮೊದಲಾದವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. . . . ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರಗಳ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಖಚಿತವಾಗುವುವು. ಇದೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯು ಸಾಧಿಸುವ ಕಾರ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಲೆ ಅರಿಯಬಹುದು. ಜನರಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿರುಚಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ನವೀನಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ."

ಇಂತಹ ಒಂದು ಸಮರ್ಥ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರಿವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರೊ॥ ಎಂ. ಮರಿಯಪ್ಪಭಟ್ಟರು ಸರಳವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಷಾ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿತ.

ಭಾರತೀ ಪ್ರಕಾಶನ : : ಮೈಸೂರು